Digitized by Google

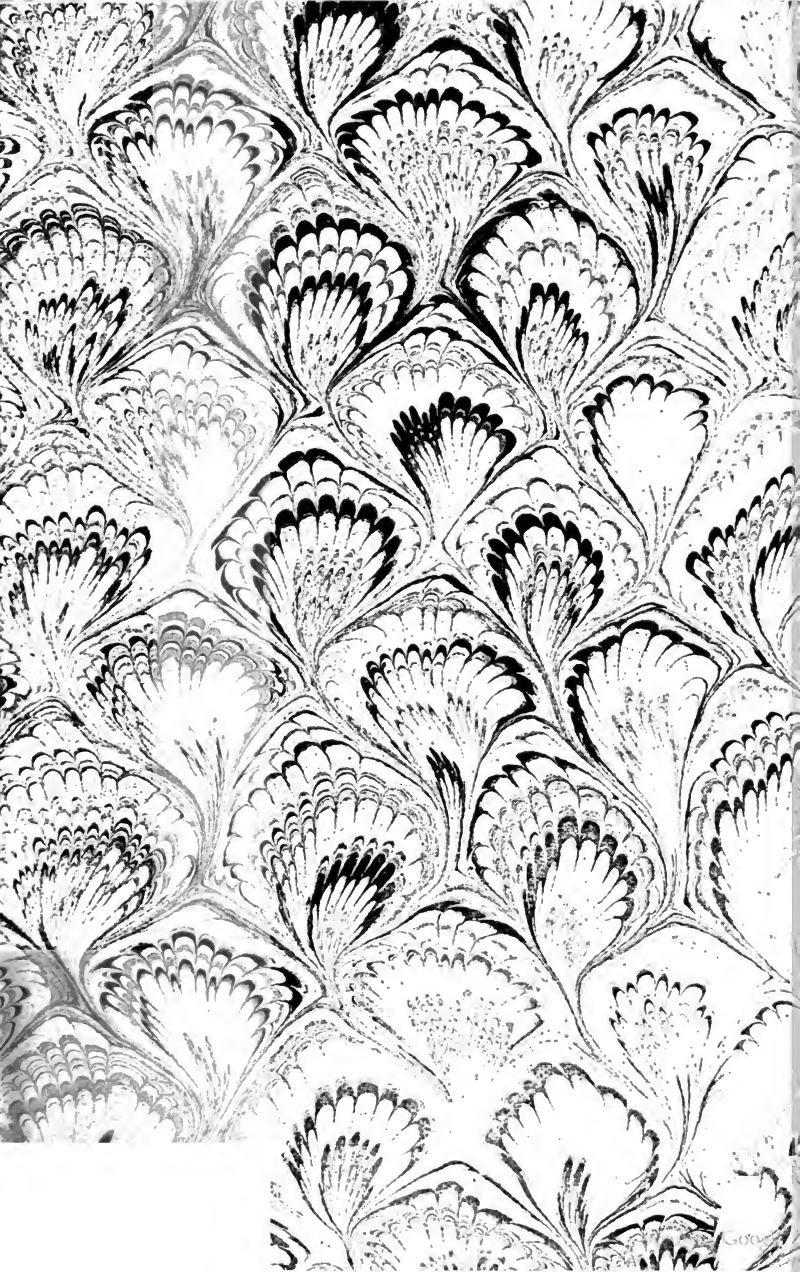

Digitized by Google

L' EXEMPLE

Digitized by Google

Digitized by Google

L' EXEMPLE

NOVELA

PER

JOSEPH M. DEL BOSCH GELABERT

«He escrit... ab la mira d' invitar als cors nobles á qu' estimin molt, á no odiar á ningú, á odiar solsament las ficcions baixas, la cobardia, la perfidia, tota degradació moral.»

S. Pellico.

TOMO PRIMER

BARCELONA

Imprenta «La Renaixensa», Xuclá, 13, baixos.

18[illegible]

Digitized by Google

R.: 508.228

A ma esposa

Sia aquesta novela la corona qu' en ton pur front de mare posa

L' Autor.

DONATIU
ENHER

Digitized by Google

PRÓLECH

Llarch temps he estat duptant entre si donaría ó no á la estampa lo llibre qu' avuy publico, temerós de que 'm valgués per algun crítich aferrat á la seva un santbenet tal que no 'm calgués anar á Roma per la penitencia; temor qu' aumentava de punt al considerar que, en consemblant cas, no seria la primera vegada qu' hauria caygut en la interdicció d' arcáich, visionari y fins d' ignorant ó cosa pitjor á que me condempná sense contemplació ni mirament un bon autor per la poderosíssima rahó de no formar part en mon aludit treball de la escola ó iglesia literaria en qu' éll combrega. Peró després de molt pensarmhi y de considerarho tot, tant en bè com en mal, m' he dit: quan escriguéres aquesta *novela* ¿ho féres solsament per l'íntim plaher d' escríurer pera tú mateix, ó bè animat del noble desitj de contribuhir en la mida del ingéni que Dèu t' ha donat al mellorament de tos consemblants y á la

Digitized by Google

propagació de las ideas que creus bonas y per lo tant, únicas pera mellorar y salvar, temps á venir, la decadent y malastruga societat en que vius? Donchs si es aixó darrer lo que 'm proposí ¿perqué no durho á efecte? ¿perqué no llensar per aquestos mòns de Dèu mas pobrissonas y lleals consideracions fetas al contemplar de fit á fit certas cangrenas que devoran y corrompen lo cós social modern, pera véure si germinan, si 's propagan, si creixen en mitj del erm materialista que 'ns xucla y 'ns ofega? ¿pot mes en tú lo temor de lo que dirán aquells que com jo no pensin, ni sentin, ni entenguin las miserias humanas, que la esperansa de trobar qui t' ajudi en ta llohable empresa ó 's posi á ton costat pera encoratjarte á cumplir un ineludible deber?

Y veusaquí qu' ara he dit lo que realment me proposo: cumplir un deber de conciencia; puig entench y confesso que tot autor, tot home de lletras (sian aquestas purament literarias, sían científicas, morals ó políticas, ó totas juntas á l' hora) que sent y pensa; que vol y desitja; qu' espera y anhela una cosa noble, gran y digne ha de manifestarla, ha de publicarla y trasmétrela á sos consemblants pera que aquestos pugan aprofitarsen', valguersen' y seguirla. Es cert qu' al executarho podrá anar equivocat, peró ningú li fará ni podrá ferli cárrechs per tal equivocació ja radiqui en lo fons, ja y principalment en la forma, quan l' hage determinat á durho endevant una sana intenció y un ferm propósit de proporcionar un bè á sos consemblants; peró també reconech y confesso que pera evitar aqueixa respon-

Digitized by Google

sabilitat en lo cas d' equivocarse en sas apreciacions, en sas ideas ó en sas observacions, ha de tindre fé cabal y absoluta en los principis que sustenti, veracitat intatxable en los fets que relati y escrupulositat estremada en la elecció de las paraulas de que 's valgui: altrament, mes li valdria pera bè d' ell y de la societat qu' abans de manifestarlas, rompés la ploma deixant que 's perdessin en la soletat de son pensament.

Jo entench que tot autor quan dona á llum sas obras, sían del género y categoría que 's vulgan, ha de tindre lo plé convenciment posada la má damunt de sa conciencia honrada, de que deuhen reportar un bè moral ó material á sos consemblants: no fentho aixís, es un mercenari del ingeni que 's ven per lo raquítich interés utilitari qu' ab ellas pot y espera obtindre, ó un infatuat plé d' orgull que cerca conquistar una gloria passatgera com nuvolada d' incens, ó un pervers que sembra en mitj del camp de la Humanitat las delmadoras llevors que la corrompen y malmeten.

Y dich aixó ó 'm presento radical en aquesta ma afirmació perque tot autor qu' escriu pera lo públich, coneix ó ha de conéixer al mateix públich y sab per endevant lo peu de que se dol ó, en altres térmens, quins son sos gustos é inclinacions, aixís com sos vicis y defectes; y per lo mateix qu' ho sab, ha de dirigir tots sos esforsos á la correcció y estirpació d' aquestos, sense contemplacions ni abdicacions que resultan moltas vegadas ésser repugnants per lo servils y baixas, y sense pôr ni temor de lo que 'l mateix públich

Digitized by Google

(representat en lo terreno literari per los críticis qu' enlloch de judicar serena é imparcialment, retallan al autor y á sa obra y s' hi enfurisman per no haverse subjectat al gust que 'ls hi compláu) puga dir en contra d' aquell que li mostra las llagas y ab má ferma las hi cura ó procura curárselas desitjós de véurelas desaparéixer prestament y d' una manera definitiva.

Y ab aixó, tinch esplicat lo perqué d' aquest llibre ó, pot ser mellor, lo perqué lo dono á la llum pública després de molt reflexionar sobre 'l particular. Jo ignoro si hauré estat acertat ó desacertat al ferho; pero tinch lo plé convenciment de que cumpleixo un deber envers mos consemblants y aixó me treu tota indecisió y tot temor respecte á lo que puga resultármen'.

Veig per tot arréu hont giro ma vista motius de condol, mes que d' alegría y esperansa; noto en tots los estaments de la societat més causas de sufriment y ruina que de regeneració y bonansa; miro embolicarse y confondres' cada dia mes las ideas, los sentiments y las tendencias, amenassant anar á caure y enfonsarse en un espantós caós, en un desgabell inconcebible per lo inmens y temible per las conseqüencias, y ¡en veritat! no puch restar mut, no puch romándre en silenci ni condempnar al ostracisme del egoisme própi lo que jo sento y penso: per aixó escriguí y per aquest motíu avuy publico ma noveleta *L' Exemple.*

La pátria que 's mor, la fé que 's pert, las costums que 's corrompen, la indiferencia que creix, la corrupció qu' aumenta, l' ateisme que 's

Digitized by Google

multiplica, son cada una de per sí (¡quant mes totas juntas!) causas prou poderosas que 'm mouhen á escriurer pera procurar salvar, aumentar y defensar las unas; perseguir, abominar y exterminar los altres tendint sempre á parlar ab aquell que es l' únich al entorn del qual totas giran y del qual totas depenen y á cárrech del qual totas cauhen: l' indivíduo, l' *Home*. Peró me dirigeixo á n' aquest, no en quánt es la entitat *jo* ó individual sense altras relacions que las que tinga ab éll mateix, sinó en quant es un *sér social*, un *sér* que pera viure y desarrollarse necessita d' un altre *sér* ab lo qual unit forma l' orígen y fonament de la societat: en altras paraulas; busco sempre al *Home criatura*, es á dir, á aquell que venint de Deu, son Criador, ha de buscar á Deu pera tornar á Deu.

Y com l' Home aixís entés no se comprén sense la familia, ja que dins d' aquesta no solsament hi víu sinó que necessariament hi ha de viurer, puig d' altra manera seria impossible sa existencia é incomprensible tot quant vol, fa y espera; per aixó lo busco dins d' élla y dins d' élla l' estudío pera presentarlo aixís en sos pensaments mes íntims, amagats y propis, com en sos actes mes evidents, exteriorisats y ab major relació ab aquells que 'l rodejan; y com, per altra banda, aixamplant la esfera de mas accions, no 's comprén la familia sense la societat per ser aquesta lo conjunt ó reunió d' aquellas (qu' al ser unidas per unas mateixas aspiracions, per iguals llassos y per semblants tendencias, si be limitadas dins de las fitas que de cel y montanyas y

Digitized by Google

rius y mar y clima y rassa la Naturalesa las hi senyala, constituheixen los pobles ó las Nacionalitats) per aixó busco las que presentan una organisació oposada, una tendencia contraria y fins unas costums enemigas pera tréure de llur comparació ó de la mateixa lluyta en que bregan unas y altres *L' Exemple* que al demostrarlo la nuhesa dels fets y la realitat clara y neta de las cosas, servesca de correcció, d' escarment ó d' estimul á tots aquells qu' encara tenen cor pera amar, fé pera créure y caritat pera volguer la regeneració d' aquest conjunt de familias que formaren la un dia bellíssima Catalunya dels Fivallers y Jaumes ó be sintetisant la frase pera tornar al punt de partida, la regeneració d' aquest conjunt d' individuos ú *homens* que al dirnos catalans nos abrassám germanosament reconeguentnos fills d' un mateix Deu y d' una mateixa pátria.

Y aquí acabo, volgut lector, sías quí sías, mon prólech que 't volía estalbiar en un principi per contenirse substancialment en las paraulas del tendríssim autor que 'm serveix de lema; peró qu' ara, modificant ma intenció primera, poso com á introducció de ma obreta pera que aquesta no surti á la llum pública ni arrivi á tas máns sense la *cédula* que t' enteri anticipadament de sa personalitat ó de las senyas y distintius de sa fesomía própia. D' aquesta manera y no sent deguda la introducció á un amich (quin carinyo podría havértela fet presentar bella y agradosa, quan tal vegada es lletja y antipática) me coneixes tú, ignorant jo qui tu sias, per endevant: aixís,

Digitized by Google

si creyas trobar en mi qui 't contés fets escandalosos ab paraulas parionas, ó que dongués gust á tos sentits, ó afalagués ton orgull, ó dissimulés tos defectes, veurás á temps que t' has enganyat y, agafant lo llibre, podrás tancarlo sense fullejarne res mes estalviantnos, á tu la moléstia d' un disgust y á mi la pena d' haverne trobat un altre de tants.

En cambi, si ets d' aquells qu' encara creuhen que hi ha Deu, que nos regeix una Justicia eterna, que la anyorada pátria pot reconstruhirse, qu' es necessaria la regeneració de la familia, que cada home es un germá teu; tira endevant en la seguretat de que tot aixó ho trobarás en ma noveleta, sinó tan bonich, ni ben escrit, ni ben portat com jo voldría, exposat al menys ab tota la sinceritat y bona fé y digne propósit d' un cor honrat qu' obliga á la ploma quan escriu y als llávis quan s' obran pera parlar, á dir lo que sent y tal com ho sent, puig may callo la veritat per amarga que sia, ni consento la mentida per agradosa y ben disfressada que 's presenti.

Digitized by Google

Digitized by Google

L' EXEMPLE

CAPÍTOL PRIMER

ONCLE Y NEBOT

—Deurías pensar en casarte, Ignasi, puig ja 't trobas en l' edat en que l' home ho ha de fer si desitja véures' cap de casa, abans de que 'l pes dels anys l' obligui á recordarse mes de l' altra vida, que del mateixos fills que Déu hage tingut á bé concedirli.

—Mes d' una vegada m' ha preocupat lo que vosté, oncle, ara m' indica—respongué 'l que son interlocutor anomená Ignasi en lo moment de coneixerlos nosaltres—aixís es, qu' estich resolt á tirarho endevant ab l' auxili de vosté tan prompte com se me presenti ocasió oportuna.

—Donchs mira lo que son las cosas; jo te 'n sé una que, á mon entendre no pot ser mellor, ni mes propícia.

—¿De debó?—digué l' Ignasi espurnejantli 'ls ulls d' alegría.

Digitized by Google

—Si, per cert—afirmá son oncle,—no fá pas duas horas qu' enrahonava jo ab la noya á la qual me refería.

—¡Home! ¿qué 'm diu?—l' interrompé ab fogositat son nebot—espliquis; deliro pera sapiguer son nóm y...

—Sempre sòu impacients los jóvens... ¡teniu la sang tan ardenta en aquesta edat! Peró, ara me 'n adono; la xacolata se 'ns está refredant y espessintsé. Tè; asséntat y méntres la pendrém, t' explicaré mon projecte.

—Fará de bon escoltar—digué alegrament l' Ignasi.

Oncle y nebot s' asseguéren al entorn d' una taulеta—en la que s' hi veyan fumejar dos blancas xicras casi amagadas darrera d' una muralla d' ensucrats melindros—aquéll en una cadira de baqueta quin color primitiu era impossible endevinar, y aquest en la de fusta pintada que pochs moments abans son oncle li havia ofert.

No 'ls seguirém nosaltres per ara en llur conversa ja que de moment no nos interessa; peró, en cambi, procurarém férterlos conéixer, estimat lector, á fí de que sápigas qui son los personatjes que d' una manera tan soptada havém introduhit en escena. Comensarém per l' oncle, ja que fins la cortesía nos obliga á donarli la preferencia.

Era aquest un home alt, ben format y de complexió robusta á pesar de trobarse molt próxim á cumplir los seus 70 anys. Sa cara rodona y sonrosada; sos ulls grossos, bláus y apacibles surmontats per abundosas seyas; sos cabells casi blanchs, si be deixavan endevinar qu' havían sigut rossos en altres temps, servint com de corona á son ample, pronunciat y espayosíssim front, sa boca riallera y suament contreta; sos llávis lleugerament abultats, y l' escayent, en fi, de tota sa persona, denotavan al acte á un home de

Digitized by Google

carácter bondadós, cor senzill y clara inteligencia.

Contribuhía á aumentar la favorable impresió que causava 'l véurel' y 'l respecte que desseguida inspirava al que tenía la satisfacció d' honrarse ab lo seu tracte, lo vestit talar, negre y rigorós, que l' Esglesia prescriu á sos ministres, que s' havía posat desde lo, pera éll, tristíssim jorn en que 's vegé forsat á deixar l' apacible soletat del claustre pera entrar de plé en lo burgit del món, dins del qual y en la mida que li era posible, aná seguint lo régimen estretíssim del convent.

Pero com no hi ha res que sent mal pera uns no siga bò pera 'ls altres, se trobá lo ex-claustrat ab que sa mateixa desgracia, era un be pera son nebot l' Ignasi, ja que, havent aquest, feya algun temps, quedat órfe de pare y mare, no tenía ningú que l' aconsellés, guiés y cuydés de sa educació pera ensinistrarlo á fugir dels perills del món, comanda delicadíssima que aquell prengué á son cárrech ab santíssim zel no tant per l' afecte entranyable qu' á son nebot portava, com pera fer rebrotar en éll las bellas condicions qu' en sa difunta mare (germana seva) havía admirat mes d' una volta. Aixís es qu' ab verdader carinyo paternal l' acullí baix sa protecció, lo fèu educar é ilustrar ab gran cuydado (reservantse lo que era ó es lo mes difícil, çò es, formar son cor) y 's preocupá sempre en buscarli la felicitat possible en aquesta vida; quina última circunstancia fòu la que decidí al venerable frare á parlar á son nebot de la manera qu' havém vist al comensament.

Aquest, en cambi, corresponía á son oncle guardantli filial respecte y duhentli carinyosa lley; l' estimava ab cor senzill y s' havía acostumat á venerar en éll lo recort de sa difunta mare. Per aquesta rahó, creya de son deber pendre com á tals, los mes lleugers consells qu' aquell li dirigía y no donava un pas

Digitized by Google

ó no resolía may cap determinació d' alguna importancia ó trascendencia sense consultarla primerament ab Frá Joan, qu' era 'l nóm de son benvolgut oncle.

Ab aqueixos antecedents, bè compendrás, lector, lo perqué trobém desseguida á oncle y nebot en una conversa tan íntima y en tan familiar escena la qual, emperó, sols era tinguda ó permesa per aquell en los diumenges á la tarde y com á extraordinari, en alguna de las festas capdals y en la dels sants respectius.

Justament s' esqueya ser un diumenge lo día en que travém coneixensa ab nostres personatges, per quin motiu no 'ns ha d' estranyar qu' un y altre estessen de catxassa al entorn de la tauleta y que, donada la importancia del assumpto, s' allargués una mica mes de lo de costúm la entrevista entre l' Ignasi y frá Joan. Per fí, aixecantse aquest de sa cadira, digué á n' aquell ab vivas mostras de satisfacció:

—Quedém, doncas, entesos: demá, si Dèu vol, aniré á véurela y li manifestaré nostres desitjos, y si, com no dupto, hi accedeix hauré cumplert ab tú, l' últim de mos debers.

—¡Quánt y quánt dech agrahirli lo qu' ha fet y fá per mí, oncle!—exclamá l' Ignasi conmogut, alsantse pera sortir.

—No tant; no tant com suposas, Ignasi; mon anhel es véuret' sempre bó y ditxós..: peró ¡bá! deixém córrer tot aixó,—s' interrompé á si mateix al notar que son nebot anava á insistirhi, prosseguint—ves ara á donar una mica de passeig, cosa á la que convida la dolcesa de la hora...

—¿No m' acompanya V. avuy?...

—S' ha fet un bon xich tart y no puch assolir aquesta satisfacció que ja sabs aprofito sempre.

—Comprench lo perqué, oncle; y m' admira la extremada puntualitat de V. en lo cumpliment de sos debers.

Digitized by Google

—Aixís may me son pesats, y fins m' ajudan á passar distretament aquesta vida que 'm fora molt enutjosa si no 'm cregués escláu d' élls á tot' hora.

—Peró á vegadas—observá l' Ignasi—es convenient prescindirne algun tant.

—Jamay, fill meu, pensis d'aquesta manera: l'home que se'ls mira ab indiferencia, comensa per aborrirlos y acaba sent, més ó ménos tart, joguina de las passions, de las quals ne sòn aquells lo més poderós é indomable fré.

—Tocantli aquest punt logro tréurel' de pullaguera —digué l' Ignasi posantse á riurer vegent la serietat ab que, sense adonársen, anava parlant son oncle.

—¡Ah bona pessa!—contestá aquest restituhint á sos llávis la rialleta bonatxona que sempre hi joguinejava—has surtit ab la teva, pero no 'm sab greu, perqué he pogut repetirte lo que may deu ó deuria oblidar cap home.

—Demá me dirá la resposta ¿no es veritat, oncle?— l' interrompé soptadament l' Ignasi pera mudar de conversa.

—¡Ah, sí! si Dèu vol.

—Entesos, donchs.—Y besantli la má ab respecte se despedí alegrement.

L' haverse posat á enrahonar ab véu més alta oncle y nebot quan acabávam de fer la descripció d' aquell, nos ha distret de cumplir lo mateix respecte d' aquest, cosa que farém ara aprofitant la oportunitat que se'ns presenta.

Era l' Ignasi un jove de passions fogosas, si be de cor sensible y fácil de persuadir, gracias á quina bona circunstancia havia pogut son oncle, primer ab rigor may excessiu y ab consells y reflexions després, dominarlas oportunament. Son carácter bondadós, expansiu y franch, se tornava en certas ocasions irresolut y á vegadas altaner, petits defectes que casi may

Digitized by Google

sobreixian al exterior per la vigilancia que fra Joan posava en esmenarlos tant prompte com se manifestava la primera senyal. ¡Pobre home! alguns disgustos li valgueren los mateixos en los primers temps d' haverse encarregat de la educació de son nebot, puig l' orfanesa en qu' havia quedat aquest fou causa de que se despertés en éll certa volubilitat per alló de no tenir rey que 'l manés ni papa pera excomunicarlo: aixís era que fra Joan no 's cansava may de repetirli l' obligació ineludible que tè l' home de no mancar en cap moment de sa existencia á sos debers, quin més petit dupte ó més lleugera objecció de part de l' Ignasi lo feya posar desseguida grave y sério en extrém segons havem notat en lo decurs de llur conversa.

Prescindint, donchs, d' aqueixos defectes, era per lo demés l' Ignasi benvolgut de son oncle per la casi veneració y carinyo que li professava, atent y servidor ab tothom; dotat d' una ilustració no gayre comuna en los demés jóvens de son poble, y aprofitat en l' estudi, de modo qu' ab poch temps y gran lluhiment termená la carrera que seguí per consell de son afectuós Mentor.

Son físich corresponia á sas qualitats: era d'estatura regular y fins mellor alta; son rostre expressiu, pronunciadament moreno y poblat d' una barba entrerossa, prenia de vegadas un aspecte sombriu ó melancòlich, segons eran los pensaments que crehuavan per son front inteligent y ample, si bè amagat casi sempre per los abundosos rulls de son cabell castany; sos ulls, blaus com los de son oncle, no eran ni tan grossos com los d' aquest, ni tenian tampoch l' apacibilitat qu' á n' aquestos distingia. Un nas aligueny; l'óvol de la cara més llarch qüe 'l de fra Joan; uns llávis, lo superior invisible pe 'l bigoti que 'l cubria, tal volta per sa primaria, l' inferior abultat, si be un xich con-

Digitized by Google

tret endins; y un ayre elegant que predisposava á son favor, feyan los complements de la figura de l' Ignasi quina edat, judicant per son exterior, deuria ratllar sobre 'ls 24 anys.

Coneguts aquestos antecedents, podém proseguir nostra verídica relació, sobre tot deixant, com deixém, á fra Joan ocupat en son reso (á quina obligació acudí tan prompte com se despedí de son nebot) y á l' Ignasi trencantse 'l cap pera endevinar lo nom de la donzella á la que volgué aquell referirse, méntres dòna un tòm pe 'l passeig del poble sense direcció determinada.

CAPÍTOL II

LOS MORMURADORS

¡Quantas vegadas lo malestar y, lo qu' es pitjor, lo mal-viure d' una familia provenen d' aquesta classe de gent! ¡quantas honras cauhen desplomadas, com feridas per un llamp exterminador, gracias á la murmuració que, vil y dampnada, va gratant gratant llurs fonaments fins que logra véurelas per terra! Y tothom n' es ó n' ha sigut víctima! ¡Y tothom los coneix, los odía y... los escolta! ¿Per qué això? perque tothom, més ó menys murmura; á tothom agrada dir, més ó menys encubertament, mal de son próxim! ¿qui no ha murmurat una sola vegada en sa vida? Peró ara no 'ns referim nosaltres á la generalitat. sinó á n' aqueixos qu' ho tenen per ofici; á n' aqueixos qu' han de dir mal forsosament perque ho tenen á la massa de las sanchs.

Per' élls no hi há rés absolutíssimament que s' es-

Digitized by Google

capi al bisturí de sa afilada crítica: tot ho retallan, ho ridiculissan, ho rebaixan, ho cap-giran, ho desnaturalissan y escarneixen; y com sempre, per dissort dels qui 'n son las víctimas propiciatorias, ho fan ab gracia y logran las riallas dels qui se 'ls escoltan; y, per altra banda, lo cor del home generalment se inclina més á créure los defectes que las virtuts dels altres, ja que aixís rebaixa á sos ulls aquells, y aumenta aquestas que li sòn propias, esdevé que troban á tot' hora ohidos oberts pera escoltarlos, máns preparadas pera aplaudirlos, rialletas á punt pera animarlos, frases amanidas pera confirmarlos, candidés inexplicable pera creurels'. ¡Qué hi fá que la persona de qui dihuen mal los murmuradors, un la conegui é interiorment s' escandalisi de lo que d'ella diuhen!; desseguida se troba una excusa pera perdonarnos á nosaltres mateixos aquesta propensió crudel á duptar fins de la virtut més evident y de la honradesa més ben sentada: no 't fihis d' aygua que no corri, ni de gat que no mioli; créu mal y no errarás; quan los gòssos lladren, alguna cosa senten; y altres per l' istil, son las reflexions qu' interiorment se fa un pera créures', quan menys, autorisat pera duptar d' aquella persona de qui 's malparla ó murmura. ¿Qué hi fá que siga un nostre amich, ó un nostre germá y fins á vegadas lo mateix nostre pare?... lo cor y la inteligencia ho rebutjan á l' hora y s' hi sublevan, peró 's badan los llávis involuntariament y per lo baix exclaman: ¡qui sab!

Veus' aquí l' primer fruyt, ben amarch per cert, de la murmuració: lo dupte. Y un colp s' ha infiltrat aquest en nostre cor ¡ay quant costa d' arrancarlo!

Per aixó voldriam poguer ara comunicar á nostras paraulas lo verí mes fulminant contra 'ls murmuradors d' ofici; contra aqueixos cors vils y rastrers, sangoneras insaciables que 's mantenen d' honras y re-

Digitized by Google

putacions ajenas, á fi d' exterminarlas d' una vegada ó condempnarlas á alimentarse de llur propia vida. Lliurar á la societat y mes particularment á las familias dels innombrables disgustos que á tot' hora las hi ocasionan: peró ¡quí pòt aspirar á tant! ¡quí, tan sols, nos assegura á nosaltres mateixos qu' algun d' élls está llegint aquestas ratllas y no cerca ja entre sas lletras algun doble sentit ó alguna frase impensada, pera exposarla á la vergonya pública ó incitar contra d' ella las rialladas sarcásticas de la multitut qu' aplaudeix llurs ditxaratxos!

Més ara 'ns adoném (y d' això te 'n demanám disculpa, benévol lector) que nos havém embrancat apartantnos de nostre objecte, per lo que sense mes entrebanchs ni marradas hi tornarém desseguida fente coneixer novas personas enllasadas fortament al fil de nostra historia.

A tal efecte, haurás de surtir ab nosaltres de la casa ahont te introduhirem y dirigirte á un' altra situada al carrer major del poble, quin nom no es del cas citar. Hi entrarém sense que ningú nos vegi y escoltarém la conversa que tenen tres personas còmodament assegudas fent rodona y tenint obertas las vidrieras (puig còrra una fresca dolsa y agradable que mitiga la xardor qu' ha fet durant lo dia) que donan entrada á la botiga ahont aquellas estan reunidas á fí de matar la estona, ja que, com á diumenge, no poden entretenirse en altra cosa.

Los interlocutors sòn un vellet, una velleta y una noya elegantment vestida. no tan vells aquells ni tan jove aquesta com tot de cop semblan, á quí per primera vegada hi fa coneixensa.

—Estava bé lo passeig—diu molt satisfet lo vell en lo moment d' entrar nosaltres.

—Sí; ¡molt!; ja t' asseguro que sí—contestá malhumorada la vella—quan nosaltras éram jovenetas,

Digitized by Google

llavoras sí que valia la pena d' anarhi; peró ¡avuy!... ni á la forsa. Si no fos per tú—prosseguí dirigintse á la noya—ni solsament m' hi atansaria.

—No 't falta rahó—respongué lo jayo—aquells temps donavan gust; la joventut era mes alegre y bulliciosa que l' actual. Encara recordo com si fos ara lo trajo que rumbejavas tu quan m' encisares y 'l que duyan tas amigas, tots á quin més bonich, ab perdó sia dit de la á n' aquí present.

—¡Oh! aquesta no 's pòt donar per aludida—s' apressá á rectificar la vella pera evitar ulteriors contingencias—fortuna tením d' ella—prosseguí dihent ab adulació—puig es la que, ab sa elegancia y riquesa en lo vestir, sosté las glorias de mon temps.

—Y ¿com se n' ha de donar?—respongué lo vell assentint á lo que acabava de dir sa muller—bé próus enhorasbonas qu' ha rebut y reb á cada moment de nosaltres per l' esmentat motiu.—Peró vegent que la noya permanexia indiferent, sense péndre part en la conversa (per mes que la rialleta de satisfacció que 's dibuixava en son rostre denotava serli agradosos llurs elogis) mudá aquell de táctica preguntanli falaguer:

—¿Qué 't preocupa ó en qué pensas, Panxita?

—No 'm puch tréurer del cap—respongué desseguida aquesta esclafint una fresca rialla—lo vestit que duya la Montserrat.

—¡Oh sí que...—mitj barbotejá y confegí la vella no acabant la frase per no haver ben comprés lo pensament de la que nomenáren Panxita.

—¡Quin mal gust! ¿no es veritat?.. ¡oh? y aixó que 's creu ésser de las mes elegantas... mellor li escauria pera assistir á unas honras que pera lluhirlo en un passeig—aná dihent ab verbositat la fins llavoras silenciosa donzella.

—Y ella tan satisfeta que hi va!—afegí lo vell de sa cullita, movent lo cap ab sòrna.

Digitized by Google

—¿No has vist quina flor portava damunt del pit? —observá la vella dirigintse á la Panxita—élla pròu dirá qu' era de son jardí, peró ja asseguraría, sense pòr d' equivocarme, que li haurá regalada y fins posada lo jove aquell qu' anava á son costat.

—No me 'n parli, senyora Mariona; ¡se donavan unas miradas! créch qu' es foraster.

—Sí—digué lo vell—es de Barcelona.

—Jo ahir lo vegí arrivar ab la diligencia: posa á Can Blay—afegí sa esposa,

—Per atréure als forasters, la Montserrat se conta sola—respongué despitada la Panxita.

—¡Oh! en aquest dó y tant, no sé si aventatja á la Merceneta—observá ab certa ironía lo jayo que ja 's neguitejava pera enrahonar

—Ab això si que t' equivocas, Ton—corretgili ab vivor la senyora Mariona.

—¡Y tant!—afirmá la Panxita—¡te un posat de beata! sembla que 'ls jóvens la espantan: ab tot, á mi m' ha estranyat avuy que no fos al passeig.

—Li déu haver negat lo corresponent permís lo venerable fra Joan—digué befántsen' la senyora Mariona, afeginthi—puig tinch observat que d' un quant temps ençá va sempre agafada á sa sotana.

—A propósit de fra Joan ¿héu vist á l' Ignasiet aquesta tarde?—preguntá lo Ton.

—Jo no: ¿Y tú, Panxita?

—Jo tampoch—contestá aquesta á sa vegada.

—Son oncle l' haurá entretingut contantli alguna historieta—va dir maliciosament lo vell.

—¡Es clar! com sempre quan no reprén, renya, ja ningú vol anar á ferli companya ab lo que l' Ignasiet paga la festa, puig no pot desempallegarsen fins qu' aquell ne te próu—s' atreví á murmurar la senyora Mariona.

—Lo qu' es avuy, me sab molt de gréu això—insi-

Digitized by Google

nuá lo Ton,—perque haviam conseguit qu' aquesta —indicant á la Panxita—nos autorisés á tú y á mí pera tantejar lo terreno y proposarli son casament ab ella.

—Ja li dirán demá: méntres tant ho podré innovar als papás als qui no 'ls hi he obert boca encara d' aquesta intenció meva—respongué aquella alegrament.

—Sí, sí; li dirém aixís que vinga, puig ja sabs que nos interessém per la teva felicitat—exclamaren á coro 'ls dos esposos.

D' aquesta manera prosseguiren enrahonant encara una bella estona, clavant estisorada á tot aquell quin nòm venia á llur memoria, fins que, sentintse tocar horas en lo rellotje del poble, s' aixecaren los tres maquinalment disposantse á sortir.

Lo Ton agafá lo bastonet de crossa y lo sembrero; se posá la senyora Mariona lo mocador del cap, sota quins plechs casi hi amagá la cara; y tal com se trobava la Panxita, eixiren al carrer tancant abans ab lo baldó las vidrieras pera acompanyar á la última á casa seva.

Deixarém nosaltres que hi vagin tot xano xano á fi d' aprofitar la oportunitat de descriurer llurs fesomías ja que 'ls coneixém moralment.

Poch nos costará ferho, particularment referintnos als dos vells, puig semblan ser buydats en un mateix motllo. Eran á poca diferencia d' una mateixa alsária, primets y baixos; llurs caras, apergaminadas, plenas d' arrugas y de pómuls bastant surtints; llur front, obtús, apretat dels polsos y de frontal planer. En lo que més se diferenciavan era en lo nás, que 'l Ton lo tenia grós, abombat y xato, y la senyora Mariona prim y tan llarch que casi li besava la barba, defecte ó circunstancia per la qual tot sovint li relliscavan las ulleras de vidres rodons y groixuts á través dels que,

Digitized by Google

sos ulls, ja de sí petits y maliciosos com los del Ton, s' enxiquian més aproximantse als de un peix de regulars dimensions. També llurs bocas eran molt parescudas; de dents clarejadas, amplas y de llávis estrets, aixís com sas máns, en los dos llargas y flacas: fins eran los dos, calvos; peró ab la particularitat de que méntres lo Ton mostrava ab cert orgull la calvicia qu' atribuhía á las moltas cabórias, pera guanyarse la vida escarrassadament passadas durant sa joventut y edat madura; la senyora Mariona, procurava, en cambi, dissimularla ab una mal girbada perruca que li tapava 'l front, de natural raquítich, y se li menjava la meytat de las orellas que bregavan pera desferse de tan estreta y forta lligadura, convertintla en una ridícula caricatura.

No parlarém del modo qu' un y altre anavan vestits, ja que 'l discret lector podrá representársels' fácilment recordant á qualsevol d' aqueixos vells, afortunadament escassos, en quinas caras mes que los nobles y venerables sólchs dels anys ó de las penas y desgracias de familia, s' hi llegeix ó s' hi veu la influencia ó 'l sagell de las més baixas pasions com la enveja, la avaricia y la falsesa hipócrita y encuberta.

L' havernos entretingut mes de lo que volíam en la descripció de tan exemplar matrimoni, nos obliga á deixar en suspéns la de sa dignísima patrocinada, la Panxita, á la que trobarém mes endevant.

Digitized by Google

CAPÍTOL III

MERÇENETA

—No 'm podia proposar una donzella que 'm fos mes simpátíca que la Merceneta.

—¿Es dir; que t' agrada, Ignasi?

—Molt: jo créch que mes d' una volta, parlant d' élla, haurá pogut endevinar V. que no m' era indiferent.

—Cabalment aquesta causa, unida á las bellíssimas circunstancias que l' adornan, fou la que 'm determiná á proposarte lo qu' ahir te vaig manifestar.

—¿Y ara la trobarém?

—Sí, puig passant avuy per davant de casa seva, he vist á sa mare en lo portal y la hi he dit qu' aquesta tarde abdós aniriam á visitarlas pera tractar d' un assumpto que las interessava molt, haventme respós que de bon grat nos esperarian.

—Ja 'm triga, donchs, lo serhi — digué l' Ignasi allargant lo pas maquinalment.

—No t' apressis, home; ja hi arrivarém, ab ajuda del Altíssim—li contestá fra Joan que s' havia retrassat alguns passos.

Aquesta conversa, quin coméns no 'ns ha sigut possible ohir la tenian oncle y nebot, que ja coneixém, méntres se dirigian desde la casa del primer á la de la noya quin nóm havía pronunciat l' Ignasi.

Nos constituhirém ara nosaltres llus devansers, á fi de ser al lloch ahont se dirigeixen abans qu' ells, per convenirnos coneixer ab alguna anticipació los nous personatges als que s' han referit.

En una reduhida, peró elegantíssima saleta situada

Digitized by Google

á plá terreno, hi han sentadas vora d' un costurer ó cusidor duas dónas, jove la una; entrada en anys l' altra, ocupadas en feynas própias de llur sexe y de sa edat respectiva: aquella, cús, y fa mitja aquesta. La donzella, se troba en la época mes hermosa de la vida; en la primavera de la humana existencia: sols té setz' anys. La dóna, petja las fitas hont la tardor comensa y hont los primers borralls de néu gelan lo cor. ¿Per qué dir, donchs, la fetxa de llurs dias?

Havém apuntat que la cambra era elegantíssima: mes acertats hauriam sigut dihent qu' era bella, puig no s' hi vehuen ni mobles de luxo, ni cortinatges de damassos, ni pinturas al oli, ni res de tot aixó que distingeix las moradas de la gent de la elegancia: certament que de tot hi ha, pero las cadiras son de boga fina; las cortinas, de réps; los quadros, retratos fotográfichs de familia; es á dir, tót es senzill y modest, pero tot es també extremadament béll, puig tot está tan bén col-locat, ocupa cada cosa tan bé son puesto; s' hi veu tan gust y bon acert y clara llimpiesa per totas bandas, qu' al entrarhi un se sent predisposat á favor dels qu' habitan aquella estancia y no dupta qu' un ángel, en figura de noya, la hermoseja y poetisa, imprimint als objectes un sagell de distinció y embaumant l' ayre ab perfums del cel.

Contribuheix, ademés, á n' aquesta impresió favorable lo jardí que té vorer, exhuberant d' árbres frondosos y enciseras flors, quinas suáus perfums s' escapan arréu delitant los sentits; y, al arrivarhi nosaltres, lo mateix sol, ja inclinat á la posta, la aumenta encara ab sa plácida llum que, joguinejant ab las fullas de tanta planta, arriva lleugerament verdosa adins de la saleta.

—¿No li ha dit l' hora que vindrían?—preguntá la més joveneta ab cara afable y riallera deixant la feyna que tenia entre dits.

Digitized by Google

—No, filla meva—respongué la de mes edat ab veu bondadosa y amorosida.

—Ja no deurán venir, son prop de las sis, y á n' aqueixa hora sempre tra Joan se 'n va de casa 'ls altres dias—replicá la donzella.

—Haurá tingut sens dupte alguna ocupació; peró me cap la seguretat de que no fará falta per ser éll un home puntualíssim en atendre lo que promet.

—¡Es molt bó!—digué la noya ab plé convenciment.

—¡Oh sí! es un sant home—afegí sa mare ab fermesa.

—¿Y no li ha dit—preguntá novament aquella després d' un curt silenci entre las dos—quín era l' assumpto que vol comunicarnos?

—Ni una paraula—respongué ab naturalitat la bona senyora.

Mare y filla calláren per segona vegada: una y altre sense créuresho, estavan preocupadas indagant lo motíu de perqué, no sent dia de festa, fra Joan anava á visitarlas no ja sol, sinó en companyía de son nebot, prevenintlashi la tal visita, cosa may usada per ell. Ab tot, llurs pensaments eran bén distints: los de la mare, á causa dels anys y de las penas qu' havia passat, ó si 's vol, per sa major experiencia, eran tristos; los de la noya, que 's veya rodejada de flors y d' aucells, eran alegres. La primera, fins sens' volguerho, s' entregava á la reflexió; la segona, sense adonársen, s' entregava á la esperansa.

Per aixó, tot sovint, acudia als llávis de la última una rialleta dolsa é indefinible qu' aumentava sos atractíus: sos grossos ulls, de color de garsa, 's desviavan de la feyna pera, insensiblement, entretenirse contemplant las flors del jardí que li agrahian sas miradas gronxantse alegroyas y enjoyantse ab mes bonichs colors; son front, blanch y pur com la ignocen-

Digitized by Google

cia que hi resplandia, pareixía buscar las besadas del sol que anava ponentse; sas galtonas sonrosadas se tornavan de carmí suavíssim al percébre l' aleteig del oratge. A voltas, tot inclinant son flexible cos pera cullir l' agulla que li relliscava, fugintli d' entre dits, ó la roba que s' escapava de la encisadora falda, restava ab sas bufonas mans entretingudas en las dos trenas de son cabell sedós, pera apartarlas després tirantlas enredera.

La mare ¡pobre mare! qui sab ab qué pensava: en son rostre bondadós, en son front abatut y solcat per la rella dels sufriments; en sos ulls apacibles y enclotats en la fossa de las llágrimas; en sa boca en altres temps riallera com la de sa filla, hi crehuavan mil contraris afectes, mil pensaments diversos, mil temors infundats que 's deixondían rápidament quan fixava ab tendresa sas miradas en lo gentil y angélich semblant d' aquélla.

Qui sab lo temps qu' una y altra haurían permanescut entregadas á llurs recorts, si en aquell moment no vinguessen á distréurelas dels mateixos las dos personas qu' esperavan. Eran aquestas, com ja sabém, fra Joan y son nebot qu' acabavan d' obrir la porta del cansell donant desd' allí lo fraternal y generós ¡Déu vos guard!

—La páu dels Apóstols sía entre vosaltres—digué fra Joan entrant á la saleta y saludant á sas visitadas.

—Qu' ella nos asistesca—contestá la mare méntres sa filla s' apressurava á oferir una cadira á l' Ignasi y feya ella lo própi ab fra Joan.

—Ja contávam que no vindrían observá la donzella ab argentina veu.

—Digas mellor, ja contava...—rectificá dolsament sa mare.

—Es igual ¿no es veritat?—preguntá aquella ab gracia á fra Joan.

Digitized by Google

—Realment, Merceneta—responguéli carinyós y benhumorat aquest.

—Si hagués anat per mí—digué sonriguent l' Ignasi que se n' aná á séurer á prop de la donzella—rato ha que 'm tindrían en sa companyía; pero com mon bon oncle camina tan poch á poch...

—Deixa qu' arrivis á la meva edat; ja veurás com lo pés dels anys no 't permeterá caminar tan depressa com ho fas ara.

Així continuá llur conversa per una estona, com esdevé sempre que déu, entre varias personas reunidas, tractarse d' una qüestió important pera totas ellas, puig no 's sab com entrarshi de moment. Per fí, la Merceneta que com á mes jove y com á noya era la mes impacient, desitjosa de surtir de duptes y divagacions, preguntá á fra Joan.

—Y donchs ¿qué hi ha de nóu, pare?

—Moltas cosas que no dupto assegurarte que 't complaurán—li contestá ab bondat lo reverent.

—Ja me 'n penso una: que 'l próxim diumenge vosté predicará.

—¡Realment!, peró no á n' això obeheix avuy nostra visita—contestá aquell ab marcada intenció.

—¿Será pót ser la d' alguna desgracia que degám socórrer?—preguntá la senyora.

—No, gracias al Altíssim—afirmá lo frare de bon humor.

—¿Seré indiscreta preguntantli, fra Joan, quinas són doncas?—digué llavoras ab curiositat la donzella.

—No tal per cert, sobre tot quan tú, Merceneta, ets la mes interessada en sapiguerlas—li contestá aquell acompanyant sas paraulas ab una bonatxona rialleta.

—¡Justament jo, fra Joan!—insisti aquesta ab ignocenta estranyesa.

Al oure sa exclamació, l' Ignasi no pogué ménos

Digitized by Google

de sonriurer satisfet, ensemps que l' ex-claustrat prenent un ayre grave y solemne, replicá:

—Jo m' explicaré.

—L' escoltám donchs—diguéren á l' hora mare y filla disposantse á no perdre un mót de lo qu' anavan á sentir.

Hi hagué una pausa: frá Joan se reconcentrá en sí mateix com pera coordinar mellor sas ideas; l' Ignasi dirigí una significativa y ubriagadora mirada á la Merceneta, qui abaixá sos hermosos ulls ruborisantse involuntariament; y fixá la mare ab interés sa vista en lo simpátich y venerable rostre del frare. Aquest, al últim, comensá dihent:

—La felicitat de mon nebot, l' Ignasi, á qui més que com á tal estimo com á fill, ha sigut l' únich qu' en aquest món m' ha preocupat y preocupa desde que deguí ferme l' amparador de sa orfanesa: entr' ella y mas oracions he compartit ma vida desde 'l jorn tristíssim perá mí en que 'm forsaren á deixar l' anyorada soletat del claustre; y per aixó, ja que sa vocació lo porta á péndre un estat diferent del meu, desitjo que puga lograr en éll la perfecció relativa qu' es dable alcansar en aquest món, perfecció de la qual brolla la font de totas nostras pasatgeras ditxas, ja que té per fonament la virtut, y per guía los preceptes divins de Jesu-Crist los que portan després en l' altra vida á la perfecció absoluta, ó sía á la felicitat eterna. Mes com avuy ja se troba en la edat en que poch ó res poden los consells d' un pobre vell quan intentan desbordarse las passions própias de la mateixa; avans de que se presentin aquestas y á fí de poguer anármen' alegre al altre món quan Déu tinga á bé cridarmhi, he resolt proposarli, (com ho he fet) que se casés, que busqués una virtuosa companyera qu' aixís endolsís l' amargor que puga haverhi en sa existencia, com que compartésca ab éll las alegrías que

Digitized by Google

li sonriguin. Molts dias y moltas nits—prosseguí fra Joan—he passat analisant las qualitats que distingeixen á las donzellas que 'm són conegudas y duas solas n' he trobádas que fossen aptes pera causar, no ja la felicitat de mon nebot, sinó la de qualsevol altr' home: tú y la Montserrat, l' amiga teva—digué dirigintse á la Merceneta—d' aquella—continuá—savia ja la inclinació de son cor com tú tampoch la ignoras; de tú, si hi es, la ignorava ó la ignoro. Per aquesta rahó, me determiní per tú, y ho fíu ademés perqué 't reconech certas circunstancias que s' avenen mellor al carácter de l' Ignasi, venint á ser lo contrapés de sos defectes, y que no sé si las reuneix la teva amiga, dotada altrement com tú d' un cor sensible y bondadós.

Vels' hi aquí, donchs—aná dihent fra Joan ab véu tremolenca que bé indicava l' impresionat y afectat que se trobava—quin es l' assumpto que debía comunicárloshi: veig en vostés; dos ángels en la terra, y venía á demanarne un, la Merceneta, pera fer la ditxa de mon nebot, lo fill d' aquella ma germana qu' al cel sía.

CAPITOL IV

LA RESPOSTA

Finí fra Joan son parlament, méntres tapava 's lo rostre pera amagar las duas llágrimas que de sos ulls havía fet rodolar lo recort de sa germana; tots los demés romaniren callats baix la impresió del tó solemne que doná á sas paraulas, las quals mes especialment repercutiren en lo cor de l' Ignasi per veure

Digitized by Google

probada una vegada mes la estimació entranyable que li duya son oncle. La Merceneta no s' atrevía á desclóure sos candorosos ulls, sentint en sas galtas l' esclat del foch produhit per la lluyta dels mes contraris afectes qu' ella atribuhía, en sa ignocencia, á la vergonya de pensar qu' un jove s' hagués fixat en la boniquesa de son rostre. Era com la colometa que per primer colp estén sas alas y s' esglaya al véures' suspesa per ellas en l' ample espay, per no haver sapigut abans que debíanli aquestas servir pera sostenirshi y volar.

Educada per sa virtuosa mare en lo llohable temor de Déu, no coneixía del món altras cosas que las flors y las aucellas de son jardí, y ni las unas ni las altres li havían dit que hi hagués en la terra mes que perfums y cantúrias, ço es, amor ignocent y virtut inmaculada. Una donzella així educada, no podía compendre ni donar cabuda en son cor á cap altre sentiment que 'l de l' amistat, després dels suavíssims de la familia, lo que en efecte succehía puig portava un carinyo inmens á la Montserrat, á l' amiga de sa infantesa, á la germaneta de son cor, com mútuament se nomenavan, per correspóndreli aquesta d' igual manera, venint á ser l' una l' hermós complement de l' altra.—Peró no anticipém los fets, ni adelantém las noticias d' aquells qu' están cridats á surtir en la narració d' aquesta historia, y entornémnosen' á la saleta d' ahont insensiblement nos n' havíam allunyat.

Parlant de la Merceneta, nos havém distret de la mare la que restá per un bell rato sense sapiguer que dir ni qué contestar á fra Joan, no revinguda encara de la sorpresa qu' aquest li causá ab sa inesperada proposició: per fí refeta de son passatger estupor ó cosa parescuda, contestá á n' aquell.

—Honradas nos creyém la Merceneta y jo ab la proposta que V., fra Joan, acaba de fernos; peró com

Digitized by Google

no es d' aquellas que pugan contestarse de moment sobre si ó no s' admeten, necessito consultarla ab lo coixí. Se tracta—aná continuhant—de fixar lo pervindre de ma filla, y no puch de cap manera, estimantla com la estimo, exposarla á los etzars d' una resolució impetuosa ó poch pensada sense abans explorar sa voluntat y tantejar los impulsos de son cor, encara que qui 'm demana la seva má, sía una persona tan prudenta y respectable com V., y lo jove que se li ofereix per espós, un de las qualitats envejables que distingeixen á son nebot, de quina brillant posició faig ara cas omís, ja que bén escassa influencia ha de tenir sempre devant dels ulls d' una mare qu' ansihi pera sa filla la verdadera ditxa. permesa solsament, y encara no ab freqüencia, á ne 'ls qui vehuen en la virtut l' únich medi pera lograrla.

—Tal resposta, me la esperava de V., ma bona amiga—contestá fra Joan ab cabal convenciment y expontánea satisfacció—¡tan de bó que totas las mares pensessin com V. pensa, D.ª Agneta, quan del pervindre de llurs fillas se tracta!; no se veurían, nó, d' aquest modo tants matrimonis infelissos com se vehuen ab dany de la societat, ja que las familias regintse desgraciadament per lo mal exemple de llurs gefes ó caps de casa, segueixen la conducta d' aquestos, ab lo que rápidament s' extén aqueix terrible cranch que menja y destruheix los principals fonaments damunt dels quals dencansa l' edifici social. No cál que li diga, donchs,—prosseguí ab bondat lo prebére—que no m' ha sorprés la espera que V., indica, á fí de contestar á ma petició, accedinthi gustosíssim: així la precipitació no podrá espatllar mos desitjos y tindrán, per altra banda V., y sa filleta lo temps suficient pera demanar á Déu que las ilumini á fi de decidir ab acert tan delicat é important assumpto.

—¡Quin pes m' ha trét de sobre, fra Joan!—contes-

Digitized by Google

tá D.ª Agneta—ab lo que acaba de dirme, 'm lliura del temor que m' havía assetjat, de que V. y l' Ignasi 's creguéssin menyspreats ú ofesos ab ma resposta.

—Jamay, bona dóna,—diguéli llavoras prascivolment fra Joan—pót ser motiu d' ofensa pera ningú de seny, la prudencia en una mare; y menys encara pót serho pera mí en aquest cas, per haver vist demostrat que V., no oblida sos sagrats debers. Prenguis, doncas—aná dihent—lo temps que vulla pera contestarme, capiguentli la seguretat de que tant l' Ignasi com jo, esperarém sense impacientarnos la resposta que d' acort ab la Merceneta, resolgui V. donarnos, ja pera alegrárnosen' y tirar las cosas endevant si es ella favorable, ja pera respectarla y agrahirla si nos es contraria.

—Aixís ho crech—respongué D.ª Agneta fortament conmoguda; y després de reflexionar un curt rato, afegí:—si li sembla fra Joan, dintre de vuyt dias li tornaré la resposta.

—¡M' está bé!—exclamá desseguida aquell, y girantse á son nebot diguéli alegrament—ja ho sents, Ignasi; dintre d' una setmana, sabrás á qué atenirte; méntres tant—afegí ab carinyo,—reflexiona tu també durant lo termini fixat per D.ª Agneta, ensemps que jo pregaré á Deu que nos ilumini á tots.

—¡Vuyt dias!—murmurá l' Ignasi sense parar atenció en lo que son oncle li deya—¿te resignas tu á esperarlos, Merceneta? preguntá falaguer á n' aquesta.

—Jo, si—respongué la donzella, afegint ab candorosa ignocencia—¿que són vuyt dias mes ó menys pera qui ha esperat molt temps?

Al sentirla, fra Joan sonrigué d' una manera suáu é indefinible; D.ª Agneta, féu un lleuger moviment de sorpresa. ¡Acabavan de descubrir un secret qu' interessava als dos per igual, produhíntloshi diferent efecte! lo ex-claustrat, veya en éll un raig d' espe-

Digitized by Google

ransa; la mare, un sentiment ocult en sa filla, desconegut fins llavoras.

Sols l' Ignasi no 'n féu esment, perque s' havía vist contrariat en son intent una bona mica; y si alguna impresió li causá la exclamació de la donzella, fóu la de créures' qu' era á n' aquesta indiferent lo que li acabavan de proposar. Ab tot, procurá posarse rialler contestantli:—¡donchs jo també!

Al cap de poch surtian oncle y nebot de casa de la Merceneta, havent sigut acompanyats per aquesta, fins al llindar de la porta, ahont romaní encara un bell rato tot y haventlos perdut de vista y d' haverse ja l' Ignasi girat á saludarla al tombar la cantonada inmediata. Allí la deixarém nosaltres, pera seguir als oncle y nebot quina conversa se va fent per instants més animada.

—Ja ho has sentit—repetía aquell—vuyt dias no mes...

—¿Y li semblan pochs?—contestá l' Ignasi ab mal reprimida impaciencia—no necessita tant temps un malalt pera morirse, á mes de que jo 'm creya que, tractantse de V. y de mí, la resposta hauría sigut afirmativa é inmediata.

—¿Quan reprimirás ton carácter impacient, Ignasi? —observá son oncle ab tó sever.—¿De quant ençá pot un enutjarse per la prudencia d' una mare, al tractarse del casament d' una filla seva? ¿no es aixó una proba de cordura y d' estimació per part de D.ª Agneta? y després ¿qué són vuyt dias, sobre tot pera tú, que no havías fet ni en pensament, semblant propósit? ¿ab tanta lleugeresa y precipitació volias que resolgués assumpto de tanta trascendencia pera élla y la Mercé?

—Veig que té rahó, oncle—contestá l' Ignasi ab mansuetut—si he dit lo que he dit, sols ha sigut perque, per lo mateix que m' agrada la Merceneta, temo

Digitized by Google

lo perill de véurem exposat durant aqueix temps, á que se n' hi presenti un' altre y...

—¡Oh, per aixó ray!—l' interrompé son oncle—no témis: ¡ella t' estima!

—¡Cóm!—exclamá sorprés—¿élla m' estima?—preguntá desseguida ab dupte.

—Sí; y de temps, ó jo molt m' enganyo—afegí fra Joan fixant sa alegre mirada en lo rostre del inexpert jove.

—Qui li ha dit?

—¿Aixó preguntas? ella mateixa—respongué aquell ab aplóm y convicció.

—¿Quán?—preguntá de nóu l' Ignasi mes admirat cada vegada.

—Avuy mateix; abans de despedirnos: ¿qué són vuyt dias mes ó ménos—t' ha dit—pera qui ha esperat molt temps?

—Realment, oncle; no hi havía atinat—barbotejá l' Ignasi méntres coordinava sos recorts—y ¿vol dir qu' aqueixa exclamació?...

—Si, vol dir que t' estima—l' interrompé de nóu fra Joan qui, en sa mateixa alegría, potenta llavoras com la llum del sol qu' apaga á totas las demés, no endevinava la fredor del cor de l' Ignasi, ni feya cas de las fins infantils preguntas que li havía anat dirigint.

—¡Oh, aixís ray!—exclamá al últim aquest, com si un raig d' esperansa li hagués arrivat al fóns del cor.

En aquest moment, arrivavan á casa de fra Joan: son nebot se 'n despedí besantli la má com de costum y aná divagant per los carrers del poble, sense rumbo fixo fins que sos passos se dirigiren instintivament envers la casa de la Merceneta; d' allí se 'n ana al passeig de mar y darrerament á casa de...—ja ho trobarém després. Com bolva qu' ha sigut al mitj dels vents llensada, es duda per aquestos capritxosament á dife-

Digitized by Google

rentas bandas, fins que la deixan arreserada entre las espinas d' un esbarser ó en algun clot d' ayguas enllotadas; aixís portaren á l' Ignasi sos pensaments fins que 'l deixáren reposar en lo seno d' una familia amiga seva.

Fra Joan, un colp fóu en sa cambra, tréts ja lo manteo y lo sombrero, s' assentá devant de sa taula d' estudi que sobreixía de llibres y papers, entregantse á sérias meditacions. Al últim, se detingueren sas miradas en la imatge d' un Sant-Crist que sempre tenía damunt d' ella, l' agafá ab respecte, besála ab veneració y persignantse devotament, digué ab véu esmoguda:—fássis, Senyor, la vostra voluntat y no la meva.

Aixís nos separarém respectivament del oncle y del nebot pera tornar á parlar de la Merceneta á la qui deixárem en lo portal de casa.

CAPITOL V.

LAS DUAS AMIGAS

—¿Qué tas aquí tan abstreta, Mercé?—li preguntava una gentil donzella tot just acabada d' arrivar, méntres la estrenyía en sos brassos y li omplia 'l rostre de carinyosos petons.

—¡Ah! ¿ets tú Montserrat?—li contestá distretament aquella, com si acabés de despertarse d' un profon somni.

—¿Qué 't passa? ¿qué téns? ¿perqué no 'm tornas lo bés ni l' abrassada que t' he fet?—aná dihent la novament arrivada ab esquisit interés y benévola tendresa.

—¡Ay!.. ¡dispénsam, Montserrat! estava tan abstre-

Digitized by Google

ta y cavil-losa!..—respongué la interrogada sense eixir de sa distracció, méntres s' afanyava en tornar ab efusió á n' aquella las caricias que li havía prodigat.

—¿Qué no 'm dius per entrar?

—Téns rahó, amiga meva!—respongué la Merceneta ruborisantse, al adonarse de qu' encara estava en lo mateix lloch ahont se despedí de l' Ignasi y de fra Joan.

—¡Alguna te 'n passa!—observá la Montserrat, mirántsela de fit á fit—¡ni m' has vist venir!—afegí, fentli una graciosa carícia.

—Entrém.., y t' ho explicaré tot.

Y agafantse las dos amigas per la cintura, se posáren á correr en direcció del jardí, com duas volianas joguineras y volejadoras, se dirigeixen á una mateixa flor al descubrirla de lluny, atretas per lo dols columpi de son tronch.

—¿Ahont es ta mamá?—preguntá la Montserrat á la seva amiga al descubrir que no era á la saleta ni al jardí ahont arribavan.

—Ara mateix la he deixada aquí—contestá la Merceneta, pera la qui 'l temps havía sigut molt bréu—déu ser á dalt... peró ¡ja la veurás després!—s' apresurá á advertir á sa amiga al notar qu' anava á buscarla—y ja qu' estém solas, escóltam.

L' accent conmogut y agitat ab que pronunciá aquesta las darreras paraulas, cridaren l' atenció de la Montserrat la quí, lligant caps ab lo ja esdesvingut endeviná quelcom d' extraordinari, per quin motiu digué ab inquietut é interés:

—Parla, Mercé: ja t' escolto.

S' asseguéren las dos, l' una al costat de l' altra, en un rústich padrís, cobejat per un hermós magraner, quinas brancas atapahidas de fullám y doblegadas pe 'l pés de son deliciós fruyt, de doser las hi serví resguardantlas de la rosada qu' impregna l' atmósfera en

Digitized by Google

las celístias dels dias d' istiu. L' instant, era 'l mes á propósit pera una íntima confidencia. que convidava á ser mes expontánea la boniquesa del lloch, la transparencia del firmament y la suavíssima claror de la lluna, tot just acabada d' eixir. ¿Quin' hora mellor qu' aqueixa hi ha pera 'l cor que necessita buydar en un altre sas melangias?: l' apacible quietut qu' en ella regna (sols interrompuda llavors per la ramor de l' aygua qu' en lo surtidor se precipita destriantse en enfilays de plata y per l' aleteig d' alguna aucella que se dirigía afanyosa á son poétich niu) convídal' á obrirse sense rezel pera depositar en l' altre sas quimeras y embats, y l' incita á buscar en éll un refugi amorós y fidel que l' lliuri de sas inquietuts y de sos pesars.

Y ¿ab quí mellor qu' ab una amiga podía consultar la Merceneta lo que li passava? ¿quí, mellor que la Montserrat, cuydaría de mimbarli sas angoixas, d' d' aconsellarla y consolarla si per cas de sos consells y de sos consols necessitava?; ningú, per cert; y com aixó ho sabía la Merceneta, fóu perque s' alegrá tan prompte com la vegé, apressantse á referirli la entrevista haguda y explicarli l' estat d' ánim en que per conseqüencia de la mateixa se trobava.

¡Oh quán dols es tindre un amich! y la Merceneta assolía aqueix puríssim goig, ben escás per cert, puig tenía en la Montserrat una amiga; mes qu' una amiga, una germana del cor, segons havía ja recordat fra Joan. Se coneixian de petitoyas, havian anat á una mateixa costura primer y á un mateix col-legi després; jugat á uns mateixos jóchs; corregut per uns mateixos carrers y plassas; dormit en un mateix llit quan las hi duyan los Reys joguinas y llaminaduras... ¿cóm no estimarse doncas? ademés, la mare de la Montserrat fóu la íntima companyona de la de la Marceneta, considerantse mútuament llurs fillas, com á fillas própias;

Digitized by Google

¡quantas vegadas, abans de morir aquella, havian tirat plans, projectant casar lo fill que tenia ab la petita Mercé al arrivar los dos á la edat oportuna! Peró la mort que tantas esperansas destruheix marcintlas en flor, destruhí també aquesta enduhentse al germanet de la Montserrat, quina pérdua miná la salut de sa mare fins á portarla al sepulcre!

Per fortuna de la tendre donzella, li havia quedat son pare que la estimava ab deliri (sobre tot desde que degué reconcentrar en ella tots los afectes de son cor ferit) y que cuydá sa educació moral é intelectual ab diligentíssim zel, recatantla encara avuy com á la nineta de sos ulls y l' alegría de sa trista viudetat; y ademés, possehía una amiga, la Mercé, ab quin inmutable carinyo se cregué en tot temps ditxosa.

Contribuhía á fer llur amistat mes íntima, lo carácter d' una y altre, puig, com havía dit fra Joan, venian á completarse mútuament: las dos eran d' una mateixa edat, abdós tenian un cor angelical; eran també igualment hermosas, y no obstant ¡quánta diferencia entre una y altra! La Montserrat era moreneta y de suavíssim cútis esblanquehit com lo lliri d' aygua, la Merceneta, blanca com un floch d' espuma y ufanosa com la magnolia ab lo rosat de la ortensia; aquella, tenia un front pensívol, espayós é inteligent, ulls grossos, negres y ardentíssims; boca petita, somrisent y somniadora, coll de tortra per la seva morbidés, cabells d' un color negre brillant, abundants y crespats com las onadas d' una mar en calma, mans delicadas y petitas, cintura lleugera y flexible com la palmera del Sahara: aquesta, com ja havém desús dit, tenia un front blanch y pur, que si no tan expressiu com lo de la Montserrat, era en cambi mes placívol; sos ulls blahuenchs, y de miradas rublertas d' ignocencia; sa boqueta, riallera y festívola; sos cabells, róssos com los de un nin; son cos, mes atractíu y

Digitized by Google

contornejat, pero menys ayrós y esbelt que 'l de la seva amiga.

Una y altra, repetím, eran hermosas: peró lo rostre ovalat y aixerit y 'l caparronet inteligent de la Montserrat, descubrian desde 'l primer moment un cor gran y entussiasta, un' ánima dotada d' exquisida tendresa, una imaginació poética y de rápida concepció, á un ángel, en fí, en lo que tot era foch, dolcesa, carinyo .. ¡amor! en una paraula en son sentit mes bell é idealisat. Lo rostre de la Merceneta, era suaument rodó y fresquívol y de líneas, sens' dupte en conjunt més armónicas que las d' aquella, peró descubria á un' ánima apacible y senzilla; á un cor bondadós y afable; á una imaginació quinas alas no emprenian volada mes enllá de las flors y de las aucellas que constantment la ferian; á un ángel, en fi, qu' estimava perque tenia necessitat d' estimar pera poguer viurer en aquest desterro hont d' altre modo s' hi hauria trobat encongit y empresonat sense que may, per aixó, s' hagués cregut ab lo dret de queixarse.

La primera, era com lo rossinyol que pera cantar y víurer, necessita llum y flors y aromas y cel ab abundó, ó l' esclat exhuberant y hermós de la gaya primavera quinas célicas armonías concentra en sas admirables notas: la segona, era com la cardina que sols demana pera fer sentir sos refilets, una má benéfica que la cúydi, un raser amorós que l' abrigalli, un raig de sol no mes que li donga escalf y vida.

Aquestas mateixas diferencias, las duyan á ser mes amigas tant mes en quant la excelent educació qu' una y altra havian rebut, feya al moment desapareixer tot motiu de disgust ó desavinensa que pogués existir entr' ellas, si es qu' alguna vegada hi arrivá á ser, ja que ni las mateixas cap ne recordavan.

Méntres nosaltres nos hem entretingut en la des-

Digitized by Google

cripció d' aquestos pormenors, la Merceneta ha anat contant paraula per paraula á sa amiga la entrevista tinguda en la saleta, tornant á escoltárnoslas en lo precís moment en que fineix llur conversa.

—¡Si que 'm deixas parada!—deya la Montserrat á la Merceneta al termenar aquesta sa relació, preguntantli al cap d' un rato ab interés—y tu ¿qué pensas fer?

—Lo que la mamá resolgui.

—No vas fora de camí, Merceneta; pero es precís que abans te consultis á tu mateixa los dictats del cor á fi de que aquella, sapiguentlos, puga decidir ab coneixement de causa.

—Ja sabs, Montserrat, que may he tingut altra voluntat que la seva y, per lo tant, m' estará be lo qu' ella determini.

—Be;... sí;... peró, veyám ¿te resignarias tu á que sa resposta fos negativa?—li preguntá aquella tot sonriguentli méntres fixava en son rostre sos hermosos ulls.

—¿ Perqué 'm preguntas aixó? —digué la Mercé després d' un moment de silenci entre las duas, durant lo qual s' ennuvolá lleugerament son placívol front.

—Perque jo crech—respongué la Montserrat recalcant las paraulas—que tu sentirias molt que se desayrés la petició de fra Joan... ó la del Ignasi, qu' es igual.

—No t' ho negaré; peró no comprench...

—Donchs jo sí—va interrómprela sa amiga—perque tu estimas á n' aquell jove.

—¡Qué jo l' estimo!—exclamá la segona ruborisantse.

—Si... ¡y de temps, Merceneta!—observá ab vivor la Montserrat.

—¿Quí t' ho ha dit?—preguntá aquella no donantse compte de lo que li passava.

Digitized by Google

—Tu mateixa—li contestá aquesta ab graciós somriurer.

—¡Si may t' he parlat de l' Ignasi mes que com un amich d' infantesa al qui professo un senzill afecte—replicá la Merceneta ingénuament.

—Ja ho sé, pero hi ha cosas que pera ser descubertas ó conegudas, no es precís que la boca las digui: los ulls las delatan:

—¡Peró si jo no sé que may l' hagi mirat d' altra manera...!

—No hi fa res—la interrompé per segona vegada la Montserrat,—ja feya temps que notava en tu una inclinació envers l' Ignasi que no havia may volgut descubrírtela perque estava persuadida de que tú mateixa la ignoravas ó quan menys no t' en donavas compte; més avuy, ja es altra cosa...; se tracta de fixar ta sort y 'm trobo en lo deber de descubrirte ton secret dihente com á bona amiga: Merceneta ¡tu estimas!

Las dos amigas romaniren per bella estona mudas y pensativas. Una y altra reflexionavan; mellor, la Merceneta s' entregá á un munt de recordansas que per primera vegada la embadalian omplintli 'l cor de certa tristesa amargament dolsa, la Montserrat vertaderament reflexionava, puig la preocupava tan soptada petició, recordant que may havia descubert en l' Ignasi la mes feble espurna d' amor envers la seva idolatrada amiga.

—¡Dígam!—preguntá la Merceneta sent la primera en repéndre lo fil de la interrompuda conversa—¿consisteix, per ventura l' estimar, en trobar mes hermosas las flors en las que la persona estimada ha fixat ab major complacencia sas miradas; y en semblar mes dolsas las cantúrias d' aquellas aucelletas que mes nos recordan lo timbre de sa veu; y en sentir, en las sevas ausencias, una com tristesa agradable

Digitized by Google

molt pariona de la melangía; y en interessarse fins involuntariament pera ella causantnos alegría sas alegrias, pesar los seus pesars? ¿consisteix en aixó?-repetí.

—Sí. amiga meva, sí;—li contestá la Montserrat ab veu esmoguda—en tot aixó y en molt mes encara consisteix l' amor ó aquesta passió suáu y avassalladora, tendra y altiva, puríssima y fogosa qu' aproxima á dos sérs; qu' entrellassa á duas ánimas; que confón en un, dos cors enamorats. Quan se té á prop la persona amada, la vida es un poétich somni durant la que tot nos sonriu, tot nos refloreix. tot nos apar brillant, hermós, agradable ja que no hi ha sombras qu' entelin ni vels que mitiguin lo sol de nostra felicitat, condensantse llavoras la existencia tota en lo fóch d' una mirada ó en lo ressó d' una sílaba. En cambi, quan se té lluny, la vida, mal que siga rodejada d' encants y encisos, nos apar ser un insufrible desterro; no tenen las rosas perfums, ni 'ls aucells armonías, ni próu·llum lo mateix sol pera deixondir ab ella los pregons núvols de nostra tristesa darrera dels quals veyém com s' hi eclipsa avergonyit; llavoras, com nos afalaga la esperansa!; adés ¡com nos corseca l' anyorament!

—¡Ah!—exclamá ab suáu candor la Merceneta,—aixó..., tot aixó es lo que jo sento pera l' Ignasi... y ho sento, fa ja molt temps, Montserrat!

—¡Quánt l' estimas!—murmurá aquesta quedantse soptadament pensívola.

—Y ¡quánt estimas tú, amiga meva!—repetí aquella—Ara ho comprench tot ¡cóm no 'm son indesxifrables algunas de tas llágrimas, d' uns dias á n' aquesta part eixidas de tos ulls! ¡cóm m' encisa véurer eixa floreta posada en ton pit!—y li signava un clavell, mantingut encara fresch ab la rosada de virginals besos, graciosament col·locat en lo tráu superior del cós de son vestit.

Digitized by Google

La Montserrat hi dirigí amorosament sos esguarts ab no continguda alegría, dibuixantse en son rostre una rialleta ubriagadora, méntres s' escapava imperceptible de sos llávis un blaníssim sospir. La Merceneta que se la contemplava ab fruició, se tirá á sos brassos; y amagant sa cara en lo sí d' aquella, esclatá en un plor.

Respectém aqueixas llágrimas de la casta donzella, hermosas com las perlas que l' aubada deposita en los verges cálzers de las esclatants poncellas abans de que lo sol las vegi tornadas en flors. Fém com la Montserrat, la qui, comprenent lo que passava en lo cor de sa volguda amiga, restá callada méntres amanyagava aquell rostre angelical pera retornarli la apacible calma que momentáneament havia perdut.

CAPITOL VI.

FOCH DE GUERRILLAS

Hora es de que tornám á parlar dels dos vellets que ja coneixém, puig de no ferho, pot ser nos reallarian dihent que som oblidadissos; y com no nos agrada que ningú puga dir ab justicia mal de nosaltres, nos n' ocuparém desseguida ab la detenció que se mereixen y nos siga permesa.

—Ton! mira aquesta moneda—deya la Sra. Mariona allargantli una pesseta després d' havérsela mirada per tots indrets y de fregarla ab los dits y fins de mossegarla ab las ruinas de sas clarejadas dents, al tornar nosaltres á llur estanch.

—¡Uy! no pót ser mes falsa—exclamá aquell tot just la prengué, fentla dringar damunt del taulell.

Digitized by Google

—¡Qu' ha de ser falsa!—retopá l' interessat, qu' era un home de mal aspecte, de mirada fosca, alt y magristó, vestit ab brusa blava llarga fins al jonoll y descolorida, pantalons de quadros morats y negres de diferents tóns segons la fetxa del padás, calsat ab espardenyas tapadas, blancas en altres temps y avuy d' un color de sépia brut y cubert son cap, de cabells despentinats y áspres, per una gorra de seda negra, lluhenta y greixosa á causa dels molts dias que contava de servey—¡mos 34 quartos me costa!—afegí enjegant una flestomía espantosa.

—¡Jesús, María, Joseph!—exclamá mitj aturdida la vella tot persignantse— ¡vaja quina indecencia! després de volguernos enganyar donantnos una pessetota, encara venir á renegar á casa... ¿ahont s' es vist?.. ¡úix!

—¡Ey, ey!—digué l' home—cuydado ab la llengua, senyora vella; la pesseta es bona y si no la volen, tórninmetla sense insultarme.

—A casa meva no 's torna res fals ¿ho sabéu?—contestá lo Ton fet un baladrer.

—¡Tórnim' la pesseta..! y sinó..!—repetí lo primer recalcant las paraulas ab comprimida ira y pegant á terra ab la vara que portava.

—Sí; ¡ara hi corrém!—responguéli ab befa y cuadrántseli la Sra. Mariona.

—Méntres hi hage puros ray!—contestá l' home fent ademan d' apoderarse 'n d' un caixó.

—¡Ni caixó, ni pesseta!—digué lo Ton plé de coratge; y agafant ab prontitut y llestesa un clau y lo martell que sempre tenía á punt en lo calaix del taulell, clavá en son bordó (anant á aumentar la llarga filera de las anteriors inutilisadas) la pesseta causa de las barallas, ensemps que la Sra. Mariona prenía amatenta de las máns del home lo caixó, posantse á cridar ¡lladres! ab veu escardalenca.

Qui sab lo qu' hauría succehit llavoras, si en lo

Digitized by Google

mateix moment no hagués entrat al estanch un jove de figura simpática y elegantment vestit, qu' al véure l' actitut bélica en qu' estavan los tres indivíduos de la botiga, preguntá:

—¿Qué passa? ¿qué són aqueixos crits y aqueix escándol?

—Jo li esplicaré tot, senyoret—saltá desseguida l' home de la brusa descubrintse ab cert respecte—volia comprar un puro de xavo y al pagarlo, he donat aquesta pesseta—senyalantla al jove—que m' han dit era falsa; y perque volía jo sostenir qu' era bona, sense com va ni com ve, aqueix mal vellot l' ha crucificada del modo que véu V., posantse la estanquera á esvalotar lo vehinat cridant ¡lladres!

—¡Cóm que ho sóu!—replicá aquesta—y teniu una llengua d' infern—prosseguí despitada y fentse anar amunt las ulleras.

—Tanquéu la vostra si no voléu que vos hi envihi—digué l' home alsant la vara.

—¡Sí¡ ¡aixís se fa!—esclatá lo Ton amenassador, disposantse á saltar per sobre lo taulell.

—¿Qué vos penséu ferme por, vell xaruch?—respongué l' home preparantse pera contestar á l' agressió—Després que m' havéu prés la única pesseta que tenía aquí y á casa ¡encara m' amenasséu!—si no fós per mon honor que 'm priva de donarvos una garrotada, puig la gent diría que me las tracto ab un vell... —continuá manejant lo cap y cloguent los punys.

—¡Válgam Déu! ¿qu' ha de durar molt aquesta disputa?—observá lo jove novament arrivat—no val tant la pesseta com lo disgust que 'm feu passar.—Y posantse la má á la butxaca:—teniu—digué al home—prenéu aquest duro y... V., Ton, abástim un paquet dels de á tres cuartos—afegí dirigintse al darrer, qu' al acte li entregá lo que li demanava—y aquestos puros que 'ls fumaréu á ma salut.

Digitized by Google

—¡Gracias, senyoret!—murmurá mitj contús y ab gratitut l' home de la brusa, méntres prenía lo que 'l jove li donava:—jo li prometo no oblidar en ma vida sa generositat que Déu vulla puga algun jorn pagarli com se mereix.—Y sense dir res mes, surtí precipitadament de la botiga.

Era aquesta, com ja havém indicat, un estanch qu' anava á cárrech dels dos esposos Ton y Mariona; sas dimensions esquifidas en extrém, las enxiquía lo desproporcionat taulell, damunt del qual hi havía per mostra un ennegrit caixó plé de cigarros dels de á xavo; un tapador d' un pot de llauna ab alguns sellos de correu y mes pocas hóstias, y una especie de gávia á traves de quin trenat fil-ferro s' hi veyan capsas de mistos. llibrets de paper de fumar, esca, etc., y lo raquítich prestatge, quinas enfilas eran mes que capassas pera guardarhi unas quantas pacatillas, algun rotllo de lluquets, mistos de cartró embolicats ab paper d' estrassa, paquets de cigarros y algun pot de rapé.

Havém fet la descripció ara, y no quan donguérem á conéixer los dos esmentats vells, d' aquest lloch tan escayent á llurs figura, carácter y costums, perque, com á dia feyner, lo tenen disponible pera 'l públich é iluminat ab una llumanera d' arám (de llautó haría sigut massa luxosa pera élls) de quins tres brochs sols n' utilisan un ab l' objecte d' estalviar oli. Y no t' has d' estranyar, lector benvolgut, que á pesar de ser estanch no lo tinguessen lo Ton y la Mariona obert los diumenges y dias festíus, perque, prescindint de que ja lo poble sabia y los hi respectava aqueixa costum, deyan élls que no volían condempnarse treballant en los de precepte que l' Esglesia y la lley de Déu prescrihuen, y que, abans de mancarhi, primer lo plegarian.

Aixís es molta gent. Nosaltres no reprobarém, (¡bé

Digitized by Google

ho sab Déu!) 'l que s' observin rigurosament las lleys que nos ordena la Esglesia pera 'l nostre benestar etern; y per lo mateix, no tildarém als dos referits esposos per la costum que tenían establerta; peró si que no deixarém d' afirmar que, com élls, hi ha per desgracia molts y molts hipócritas, astuts y danyins, qu' encenen un ciri á Sant Miquel y un altre al dimoni, los quals fent grans exterioritats y amparantse sots los folgats plechs del mantell de la nostra Religió sacrosanta, qu' élls deshonran á la vista dels incréduls é impius, mancan, trossejan y capgiran los mes alts y dignificants debers envers á Déu y al próxim.

Peró, torném al nostre cárrech de cronistas y digám qui era 'l jove tan oportunament arrivat; tal volta ja l' haurás tu reconegut, discret lector, puig no era altre que l' Ignasi.

—No podías arrivar en mes bon punt, Ignasiet—li digué lo Ton tan prompte com estigué convensut de que no 'l podía sentir l' home de la brusa.

—¡Y tant! ne podém bén donar gracias al Angel de la guarda—observá la Sra. Mariona posantse las ulleras tan amunt com pogué—d' altre modo, crech qu' aquell pillastró nos hauría robat y bastonejat sense llástima. . ¡oh!—exclamá ferida soptadament per un recort—¿y perqué feyas Ignasiet lo de donarli lo que li has donat? aixís buscará bronquina per tot arréu pera véurer si troba un altre bon Jan com tú... no 's pot ser tan generós!..

—¡Bé bé! deixémho correr—la imterrompé l' Ignasi—y, á propósit—continuá, tirant una moneda á sobre del taulell—cóbris' Sra. Mariona; no fós cas que 'm distragués de pagarli 'ls cigarros...

—No venía d' aquí, home!—digué lo Ton fingint desprendiment.

—¡Es clar!—contestá la vella—peró com élls sempre s' empenya en no acceptarnos res,—aná dihent, mén-

Digitized by Google

tres dissimuladament tirava la moneda al calaix deixant son bescambi damunt del taulell.

—Ja créyam que nos havias aburrit—comensá lo Ton mudant de conversa dirigintse á l'Ignasi, al costat del qui prengué assiento—puig en tot ahir no 't vegérem y, si 'ns descuydém, avuy fas altre tant.

—No reflexionas res, Ton—replicá astutament la vella, assentantse en sa cadira, posada entre 'l taulell y lo prestatge al costat de la vidriera gracias á lo que veya á tothom que passava pe' 'l carrer—com l' Ignasiet es tan bó, després que degué finir la visita, segurament va arrivarse á saludar á son venerable oncle y se quedá á son costat fentli companyía pera distréurel' y compláurel'.

—¡Aixó sí que li aprobo!—contestá llavoras aquell ab maulería.

—¡Pobr' home!—exclamá ab tendresa l' Ignasi—sempre pensa ab ma felicitat; ara, á fí d' assegurármela en quant li es possible, m' ha buscat una noya pera casarmhi tan prompte com ella dongui 'l sí.

—¡Cóm!.. ¿qué... dius?—exclamá sobresaltat lo vell—¿qué ja ets promés?

—Promés nó; peró poch se 'n falta.

—¡Que t' ho portavas callat!—li respongué la vella ab ironía méntres s' apariava en la cadira, contemplántsel' de fit á fit.

—Callat, nó, puig la cosa es d' avuy. .

—¡D' avuy!—barbotejá lo Ton cada vegada mes sobrexitat.

—¡Ignasiet, me deixas parada! veyám, veyám, cóntans' aquest miracle—¡quan jo dich que ton oncle es un sant!—afegí ab sorna la vella.

—Per això he vingut—respongué senzillament l' Ignasi, sense véurer l' alcans de las exclamacions d' aquells—puig ja saben quant los aprecío y quant me compláu sempre que 'm donguin son parer.

Digitized by Google

—¡Ah! lo qu' es aquest, no te 'l negarém may!—contestá lo Ton respirant una mica.

—Y ¿quina es la noya elegida?—preguntá la vella que ja 's frissava pera sapiguerho.

—Se coneix qu' es dóna V., senyora Mariona—digué l' Ignasi posantse á ríurer.

—No, no; t' equivocas: en aquest cas, no es curiositat ni tafanería—s' apressurá á corretgir la vella—lo mateix carinyo que 't porto m' ho fará semblar si vols, peró...

—Peró... ja voldría saberho ¿no es veritat?

—Essent cosa de ton oncle, no dupto que será acertada.

—Pera mí es inmellorable—contestá l' Ignasi ab ferma convicció—puig se tracta de la Merceneta.

Al sentir aquest nóm, los dos esposos crehuaren una mirada indescriptible; procuráren reprimir una rialleta de burla y exclamaren á una:

—¡Bona noya!

—¿Vehuen com los hi agrada?—va dir l' Ignasi satisfet.

—Sí... sí...—afirmá lo vell, movent lo cap en sentit negatiu.

—¡Ja ho créch! peró...—insinuá la vella, demostrant desseguida sapiguerli gréu sa darrera observació y posant una cara tota compungida.

—¿Qué sab alguna cosa?—preguntá l' Ignasi ab cert esglay y obrint uns ulls com unas taronjas al notar lo posat d' aquélla.

—No volia dir res—li respongué evasivament la senyora Mariona—sinó que nos expliquessis com ha anat aqueix tripijoch—termená ab estudiada naturalitat.

—¡Aixó ray! prompte ho sabrán—digué l' Ignasi cayent de plá en lo parany que 'ls dos vells li armáren tan sense éll créuresho, á causa de la mateixa

Digitized by Google

confiansa que li inspiravan: y, ab accent alegre, gojós lo rostre y cor obert, los hi aná referint punt per punt tot lo que li havia esdesvingut.

—Dius que t' ha demanat vuyt dias de temps pera pensarshi?—preguntá la vella ab estranyesa.

—Si, si; vuyt dias—repetí l' Ignasi com sapiguentli gréu la repetició aquesta.

—Lo qu' es aixó si que á mí m' ofendria—observá la senyora Mariona.

—¡Y á mí també!—exclamá lo Ton assentint al parer de sa muller.

—¡Si no n' hi ha pera ménos!—aquesta continuá—perqué ¿ahont s' es vist qu' á un jove com tú se li donguin allargos? y encara se tractés de tu sol... ¡com aquell! ¡peró haventhi entremitj ton oncle!... es imperdonable!

—Y després—afegí lo vell comprenent ab la perspicacia d' un malvat lo pensament de sa digna costella—fós ella rica, ó extremadament guapa ó de sanch blava... ¡psé! podria disculpárseli aqueixa exigencia, filla del orgull... més ella, de noble no ho es pas... de rica, ménos, puig ha de travallar com jo mateix pera víurer... y en quant á hermosa... es de las que mes ne corran... ¡la bleda! veyas ab qu' ha de pensarshi—aná dihent lo Ton ab bén fingida indignació—quan tu ets rich y jove y elegant y vistós com pochs y ocupas en lo poble un dels llochs mes envejables... ¡may me l' hauria creguda de tantas pretensíons!

—No trobo que siga tant com Vs. dihuen—observá llavoras l' Ignasi, que 'ls aná escoltant benigne per haver nascut en son cor lo dupte respecte á las prendas de la Merceneta, y despertat altaner son amor própi, ferit per los dos vells.

—Fuig, home, fuig!—l' interrompé la vella aprofitant la ocasió pera acabar de convéncerlo—com ets tan bo, no malicias res; peró jo casi afirmaria ó bé

Digitized by Google

que vol jugar ab dos jochs de cartas, ó que no atrevintse á desayrarte á la descarada, t' ha daurat la píldora, com s' acostuma á dir.

—¡Peró si l' oncle fins m' ha assegurat que la Merceneta m' estima!

—¡Qué entén éll d' aquestas cosas, pobre home?—exclamá lo Ton ab veu llastimosa.

—¡Si may se n' ha vistas de mes grossas!—prosseguí la senyora Mariona—m' ho contés á mí, qu' en cosas d' amor tinch nét lo clatell, ja ho veurias Ignasiet, perque ¿quan has sentit á dir qu' una noya no dongui 'l sí al jove que la demana, estimantlo com frá Joan suposa que t' estima la Merceneta?

—Realment—murmurá l' Ignasi de quins llávis s' escapá aquesta afirmació.

—¿Véus com tu mateix ho confessas?—observá desseguida la vella.

—Si salta á la vista—hi afegí lo Ton ab accent reflexíu.

—Ab franquesa; veig que Vs. opinan com jo—respongué aquell ja del tot vensut.

—Nosaltres si que te 'n sabém una que t' estima—indicá lo Ton falaguer é insinuant, méntres donava copets á la espalla de l' Ignasi—ab aqueixa si que no trobarías respostas dilatorias, ni excusas, ni res de tot aixó.

—¡Y tan rica com es!—exclamá ab énfasis la senyora Mariona.

—¡Y tan hermosa! sembla un sol—afegí lo primer.

—Jo, en ton lloch, la demanaria—va indicar la estanquera.

—¿Nos autorisas avuy y es cosa feta?—proposá lo Ton ab rialleta incitadora.

—¿Quí es?—preguntá l' Ignasi decantanse á llurs insinuacions.

—Ja t' ho dirém, peró, abans, nos has de prométre

Digitized by Google

no resarne res á ton oncle fins que tot estiga arreglat —li respongué lo vell.

—¿Y si á n' éll no li agrada ó no m' ho aproba un cop sigan donats los passos.

—¡Oh, per aixó ray no déus enquimerarte, perqué la que nosaltres te proposém, ademés de ser bona noya, es un magnífich partit—respongué la senyora Mariona fent una rialleta de ferma convicció, ensemps que, per damunt de sas ulleras, dirigia á l' Ignasi una mirada esbrinadora y plena d' ansietat.

—Veyám; díguim qui es ella—repetí llavoras indecís lo jove—puig si m' agrada jo 'ls hi prometo compláurels.

—Peró tant per si, com per nó, 'ns has d' assegurar ta mas absoluta reserva—insistí novament lo Ton, no decidintse á despréndres del secret—perqué, Ignasiet, es una cosa molt delicada que, fentla per un bon fi, nos podría comprométre.

—No tingan pór; los hi dóno ma paraula... ¿están contents?—digué jovialment l' Ignasi, quina curiositat estava sobradament excitada.

—Se tracta de la Panxita!—exclamá llavoras lo Ton posantse dret y baixant ab misteri lo timbre desa véu.

—¡La Panxita!—murmurá l' Ignasi—es rica... y es hermosa...—prosseguí com si enrahonés ab si mateix.—Tenen mon permís—digué bruscament al cap de poch acabantse de decidir—es deu vegadas preferible á la Merceneta.

—¡Aixís m' agradas, Ignasiet!—exclamá entusiasmat lo Ton que cuydá ofegarlo ab una estreta abrassada, méntres la senyora Mariona esclatava en lo crit de—¡D' aixó 'n dich homens!

Uns moments després, l' Ignasi 's despedia de tan bons y oficiosos amichs, los qui veyentse lliures de sa presencia, se digueren fregantse las máns ab complacencia:

Digitized by Google

—¡Ja es nostre!

—Póts tancar la botiga, Ton; lo rellotje de Casa la vila senyala las deu.

—¡Ave María!—comensá aquest, descubrintse piadosament; y 'ls dos se posaren á resarla ab veu mitj apagada.

—Lo qu' es per fer lo foch de guerrillas, no crech que nos aventatji ningú—deya l' estanquer acabant de córre lo pany de la porta.

—Fortuna ne tením—contestá la senyora Mariona tirant al calaix lo cambi que l' Ignasi no s' havia cuydat de recullir.

CAPÍTOL VII.

PANXITA

Hi ha un ditxo en nostra terra que conté una gran veritat, no contanthi desgraciadament gayres escepcions: quan se parla d' uns pares que sols tenen una filla, s' acostuma á dir qu' es aquesta «ó mal casada ó mal criada»; y lo cert, es que casi sempre se li pót donar exacta y cabal aplicació. Y se comprén qu' així sia (per mes que no deuria en cap modo haver de ser) perque los pares, portats d' un excés de carinyo malentés, casi sempre perjudicial y moltas vegadas de fatals conseqüencias, permeten á son fill ó filla qualsevol raresa al ser petits y no 'ls hi contrarían, no ja la voluntat, sinó ni 'ls mes exigents capritxos ó genialitats al ser crescuts per lo temor qu' á llur cor assetja continuament de que poden cáureloshi malalts y morírselshi si de per cas los disgustan oposántselshi al mes insignificant desitj. Los pares qu' aixís

Digitized by Google

obran s' oblidan de que, com á tals, mes deber tenen de ben educar y criar á llurs fill ó filla, que de cuydar de sa salut física senzillament; la qual, emperó, tampoch ne surtiría perjudicada sent inflexibles en corretgírloshi llurs defectes, no quan ja aquells ab la major creixensa d' aquestos, s' han fet també majors y per lo tant de mes difícil esmena, sinó en lo mateix instant en que despuntan ó s' insinúan, per alló de que val mes acudir al poch qu' al molt.

L' estimar á un fill, no consisteix en acariciarlo á tot'hora, ni encara en cuydarlo bé y ab tendresa quan está malalt, ni tampoch en procurar per tots los medis lícits y honrats acudir á totas sas necessitats corporals ó físicas, dotantlos al últim d' una fortuna que 'ls posi á redós d' una adversitat; nó. L' estimar á un fill, ademés de tot aixó, consisteix en una cosa més noble y enlayrada; en un sentiment, casi nos atrevim á dir més digne encara, puig l' *home* no 's compón solsament de *cos* ó materia; sinó de *cos* y *ánima*; y si aquell ha de menjar pera viurer, y de vestirse pera no tenir fret, y de soplujars' pera no morirse als rigors de la intemperie; aquesta, ha de dominar passions que l' assetjarán; ha d' ennoblir instints que sentirá en gérmen en son interior; ha de conseguir ideals envers als que se veurá cridada: y pera que puga fer tot aixó, necessita d' un fré pera las primeras; d' una ilustració per los segons; d' una brújula pera los últims. En altras paraulas: los pares qu' estiman á llurs fills perque se 'n recordan que de Déu los han rebut y que á Déu los han de tornar, no 's contentan ó no 's circunscriuhen á atendre á llur salut física tan sols, sinó que procuran al mateix temps dotarlos d' una veritable y sólida educació, tant moral com intelectual. Ells son los que á las festas, y als petons y als cuydados, uneixen las reprensions y los exemples quan son necessaris, perque saben que moltas vegadas d' una llágrima feta

Digitized by Google

vessar á temps, depén lo pervindre y la ditxa de llurs fills.

Y no se 'ns diga, qu' al escriurer aquestas ratllas, fantasiém ni menys encara que invadím terrenos fitats pera nosaltres, perque la mateixa Panxita, de la que semblava nos n' haviam distret, al escriurelas, nos ne donará un exemple com veurém d' una manera palpable en lo decurs d' aquesta verídica historia.

Prosseguintla, haurém de demanarte, lector, que com altras vegadas has fet, nos segueixis allá ahont volém ara portarte, qu' es cabalment á la casa de la referida.

Al arrivarhi, la trobém grontxantse en un cómodo balancí. La cambra ahont s' está es per demés delitosa y bonica, amoblada ab luxo y riquesa, y situada en lo mellor punt de la casa: té á l' un costat una porta que comunica ab lo corredor desd' ahont se va á las demés habitacions dels baixos, y enfront d' élla una superba escala de llosas de márbre blanquíssim per' anar á las superiors; al fondo, un' altra porta cuberta per una vistosa cortina de satí, la que, per estar replegada en una brassadera d' ébano, permet veure la cambra inmediata qu' es la destinada á dormitori de la Panxita; y enfront d' aquella (corresponguent á la fatxada de la suntuosa casa) una ben traballada reixa de ferro ab vistas al mar.

Sense parar lo peresós columpi, s' estava la Panxita contemplant desde vora l' alta reixa desús dita, ja la barqueta pescadora qu' eixia fora del port en busca d' un perill impensat, ja la llanxa que 'l crehuava rápidament á forsa de brassos y cops de rems fins á atracarse al costat d' algun dels barcos que hi havia anclats; ja la xiscladora gavina que 's gronxava damunt las onas. Mes, ab tot y esser tan bonich lo panorama que descubria, lo rostre de la Panxita denotava aburriment y fastidi; y aixi debia esser en efecte,

Digitized by Google

puig al cap d' un rato d' estar en la posició que l' havém trobada s' aixecá bruscament y exclamá:

—¡Sempre lo mateix!

Se passejá un moment pera distreures', y fixantse en lo piano, col-locat devant per devant de la porta d' ingrés. s' hi assentá, girá dos ó tres fulls de la partitura que hi tenia oberta, y se posá á ensajarne alguna nota: peró, al cap de poch l' abandoná també com havia abans abandonat lo balancí, en lo qual torná á seures' mitj ajeguda. Per fortuna seva, arrivá en aquest instant una persona que vingué á interrompre la enutjosa monotonía de la sua soletat.

—¡Gracias á Déu que veig á algú!—exclamá al distingirla, y sense moures' de sa cómoda posició, indicantli ab la má lo silló que tenia enfront pera que s'hi assentés.

—¿Y dónchs, Panxita?—va dir la persona novament arrivada prenent assiento sense grans ceremonias.

—M' aburria—contestá aquella secament.

—¡Tan bonich qu' es tot aixó!—no pogué menys de ferli observar son hoste.

—Més ho podria esser—afegí la donzella ab displicencia.

—Ab ménos m' acontentaria.

—No discutim més sobre tan trivial qüestió y diguim... ¿á qué dech la seva visita á n' aquestas horas senyora Mariona?

—A un assumpto que no dupto que 't complaurá.

—Dificil es, puig ben contats son los que logran interessarme.

—Lo qu' es d' aquest, te 'n responch—digué la senyora Mariona posant cara de pasqua y adobantse las ulleras ab las que tenia sempre una taleya interminable.

—Veyám, veyám—contestá la Panxita prenenthi interés.

Digitized by Google

—Ja sabs, amiga y casi mellor te podria nomenar filla meva,—comensá la vella—lo molt que lo Ton y jo nos bescajém pera tú, com crech que te n' has pogut persuadir més d' una vegada; dónchs bé, moguts per aqueix vivíssim anhel ó per lo carinyo qu' abdós te professém, no hi há gayres dias te manifestarem lo ventatjós que 't fóra l' Ignasiet, haventnos tú donat la corresponent autorisació pera tantejarlo é inclinar son ánim pera la consecució de nostres propósits; més vetaquí que, al posarho en planta, nos trobarem ab que l' intempestiu zel, que casi podria calificarse de tafanería, de fra Joan nos hi posá un entrebanch, puig ficantse aquest en lo que no li pertocava, lo comprometé á tindre una entrevista ab la Merceneta á fí de que li demanés sa má... y ne surtís, per lo tant, arreglat lo casament dels dos...

—Y l' entrevista ¿se realisá?—la interrompé ansiosa la Panxita.

—No sols se realisá, sinó qu' ab una mica més l'astut frare surt ab la seva.

—¿Quán tingué lloch?—preguntá aquella deixant de columpiarse, fixant sa mirada en la de la senyora Mariona, ó mes ben dit, en los groixuts vidres de sas ulleras.

—Ahir á la tarde.

—Veliaquí perque la beata no era á la funció de la Parróquia.

—¡Com que mellor la tenia á casa seva!—afegí maliciosament la vella.

—¡Aqueix fra Joan es lo núvol que sempre s' interposa entre jo y 'l sol de mas alegrias—digué ab despit la Panxita.

—No t' exaltis—observá sa interlocutora—perque en la present oçassió l' anguila se li ha escorregut de las máns.

—¿Per qué?

Digitized by Google

—Ell se creu—proseguí rient com una folla—tindre á son nebot dins del puny, peró aquest, que ja no es cap criatura, ha sapigut escabullirsen'.

—¡Fá molt bé!—esclamá alegrament la Panxita—puig es ja hora de que sápiga afluixar la tutoría de ferro ab que aquell lo tenia subjectat.

—Quan penso ab lo xasco que rebrá lo reverent, no 'm puch tenir lo riure! L' alegría 'm fá pessigollas per tot lo cos, y haig d' esclatar.—Y aixís ho feu novament, mes que per ganas de riurer, pera posar de bon humor á sa interlocutora; després continuá:—Peró tornem al cas: com te deya, tingueren l' entrevista, y d' ella resultá vuit dias d' espera que demaná la Merceneta pera pensarshi y tornar la resposta.

—¡Quánta comedia! De tan segur que s' ho creu, ha volgut ferse la desmenjada, ja ho veig—afegí ab sorna—com es tan ignocenta, pobrissona?

—Lo mateix pensarem lo Ton y jo, mes, vetaquí, que—aná dihent la vella—l' Ignasiet á fí d' eixirse del compromís en que l' havia ficat son oncle, vingué ahir cap al tart á explicarnos lo que li passava, demanantnos ab insistencia li donguessim un medi pera evadirsen; al principi, nosaltres li diguerem que no podíam complaurel'; mes nos pregá tant y tant, que creguerem vingut lo cas de realisar tos desitjos, que teniam ben presents lo Ton y jo, y proposarem que's casés ab tú, no sols per lo molt que l' estimas com per lo rica, hermosa y bona qu' ets, circunstancias que no 'l feren determinar de moment per por de son oncle.

—¡No es estrany! si fins las criaturas ne fugen—la interrompé la Panxita.

—Peró al últim—aná dihent aquella—nos encarregá qu' ab tota urgencia vinguessem á parlarten', recomanantnos que 'ns interessessim en que ta resposta fós prompte y afirmativa ab l' objecte de poguer dir á la Merceneta quan finesca 'l termini qu'ella ó sa

Digitized by Google

mare li fixaren, que creyentse lliure del tot per lo desayre sufert, s' havia compromés ja ab qui no imposava condicions.

—¡Quin pas més semblant al d' una novela qu' estich llegint!—exclamá entusiasmada la Panxita—sembla que Déu ha volgut que 'l conegués ab anticipació pera guiar ma resposta.

—¿Quina es?—casi no s' atreví á preguntarli, temerosa la vella.

—Afirmativa, Sra. Mariona: pot dir al Ignasiet que accedeixo á sa petició.

—¡Quina alegría li donaré, pobre noy! y no 't dich res del Ton que no cabrá en pell, ni de mí que vesso de satisfacció al véure lo bon resultat de ma delicada comanda...—aná exclamant la vella disparantse com una fletxa,—mes, refredada la primera impresió, ferida d' un dupte, li preguntá:—y los teus papás ¿ja hi vindrán bé?

—Ells venen bé á tot lo que jo vull—respongué altivolment la Panxita.

—¡T' estiman tant..!—observá sentenciosament la vella, méntres s' aixecava de son assiento y s' arreglava la mantellina y las tossudas ulleras.

—¿Se 'n vá?—li féu avinent la donzella al notar aquestos preparatius.

—Si, filla meva—li respongué amargament—ara ja estém entesas y lo Ton m' espera ab impaciencia pera sapiguer lo resultat.

Y despedintsen', besantla ab carinyo, surtí de casa de la Panxita posantse á caminar depressa ab lo pas de balanceig que distingeix á las donas fressetas y batxilleras; al temps qu' aquesta romanía novament pensativa al trobarse sola. Mes, al últim una rialleta de satisfacció féu tremolar sos llávis y correguent adins de sa cambra, s' assentá enfront del rich, ample y claríssim mirall de son lababo, se tregué la gorra á la

Digitized by Google

francesa, blanca y planxada, que retenía sos abundants cabells y estenéntsels ab coquetería per damunt de sas mitj nùas y rodonídas espatllas, se contemplá per un bell rato, exclamant al fí:—¡he vensut!..—l' Ignasi 'm trobará hermosa... y será meu!

CAPITOL VIII.

DEBILITATS

—¿Aquí dins ets Panxita, filla meva?—jo te buscava per dalt—li digué sa mare acabant d' entrar en sa cambra.

—Donchs ja ho veus, mamá; encara soch aquí baix —li replicá sa filla fent un moviment de desagrado.

—Y vas sense pentinar?

—Aixó no succehiría si tingués pentinadora.

—Demá te 'n faré venir una, Panxita: no t' amohinis per tan poca cosa...—s' apresurá á prométreli sa mamá tot afalagantla, després quedá mirántsela per una bella estona, embadalida y cufoya, finint per dirli:—¡qu' ets hermosa, ma filla!

—¿Veritat que sí, mamá?—insistí aquella enmirallantse altra vegada.

—¡Tant, que may me cansaria de mirarte!—li respongué sa mare besantla y tornántsela á contemplar ab ulls enternits, tal com ho hauría pogut fer un artista ab sa mes preferida obra.

—No hi ha molt que lo que m' acabas de dir tú, mamá, m' ho ha repetit una persona amiga—observá la Panxita ab vanitosa satisfacció.

—¿Qui era?

—La Sra. Mariona.

Digitized by Google

—¿Qu' ha estat á veurens?

—Ara fa poch; tot just acabava d' anarsen' quan tu has entrat.

—Sento no haverla pogut saludar, pobra dona... y ¿qué t' ha contat de nóu?

—Moltas cosas que te las diré després quan hi hagi 'l papá

—¡Oydá? déu estarnos ja esperant, puig he sentit tocar mitj dia y vol éll ser puntual á taula.

—¡Cóm lo menjar es sa ocupació predilecte!—digué sonriguentsen' la Panxita.

—Arréglat' una mica y aném á dinar: no fós cas que 'ns renyés per la tardansa.

La Panxita, ajudada per sa mare, se posá llavoras llestament una bonica bata de cretona; arreplegá sos cabells mitj destrenats dins la gorra que se la col-locá ab coquetería y eixí ab aquella de sa cambra acabantse de cordar un collaret d' or, dirigintse al menjador.

No 'ns entretindrém describint aqueixa péssa, semblant á totas las demés de las altras casas ahont las comoditats són lo primer requisit, ni tampoch explicant las posadas de que se compón lo dinar ja que no 'ns interessa 'l sapiguerho. Lo que farém, si, méntres aquest dura, será aprofitar la ocasió de descriurer aqueixos nous personatges, méntres la Panxita va referint la conversa tinguda entr' ella y la Sra. Mariona.

Peró abans, bó será que dongám al lector alguns pormenors d' aqueixa familia explicant sa historia á fí de poguer mes facilment compéndre lo perqué se acomblavan en la Panxita los nombrosos defectes que li havem descubert.

Era lo pare, que s' anomenava Frederich, un home d' aquells qu' havent fet la fortuna Déu sab com en las Américas, se creya, per la senzilla rahó de ser rich, ab la facultat y dret de mostrarse superb y trac-

Digitized by Google

tar á baqueta á n' aquells que no l' igualavan al menys en posició, per alló de que lo rector no 's recorda de quan va ser escolá. Fill d' una pobra y honradíssima gent (com qu' eran los seus pares pescadors de sardinals) se vegé obligat á espabilarse desde petit pera no ser víctima de la miseria; é incitat per l' exemple de lo qu' en altres veya, se determiná, ab gréu sentiment dels qui li donaren lo sér, al tindre vuyt ó deu anys á anársen á llunyans paíssos en busca de riquesas. La sort per una banda y sa poca conciencia per l' altra, lo col-locáren en pochs anys en una folgada posició que ni éll hauría imaginat may, tant que resolgué entornarsen' á Espanya emportantsen' molts mils *pesos* d' aquellas terras. Al arrivar á sa nadihua pátria, se trobá ab que sos pares havían mort, alguns li digueren de pobresa, altres de tristesa y anyorament per no haverse éll cuydat may mes, desde sa surtida, de férloshi sapiguer res de sa persona: no 'n tingué per aixó cap remordiment (ó al menys ho féu créure) puig determiná sense dilació casarse ab la noya mes maca del poble, lo qu' executá un temps després ab la sua esposa, la qui, en certa manera obligada per sos pares (pera los quals fóu esqué de llur avaricia las extraordinarias riquesas de D. Frederich) rompé 'l sí que tenía donat al jove guardador de sos juraments y amorosas promesas, quan aquell se presentá á solicitarla.

Un home aixís, quina instrucció se reduhía á la qu' éll mateix se doná obligat per las apremiants exigencias de sa vida comercial y quina educació era complertament nula, fácil de prevéure es lo modo com desempenyaría l' enlayradíssim cárrech de pare, quan Dèu ordenás en sos indesxifrables designis que tingués D. Frederich un fill: afegímhi á n' aixó la trista qualitat de ser ateo ó de duptar sinó de tot quant lo rodejava, cosas y personas, y tindrém conegut á n'

Digitized by Google

aqueix home á ne 'l qui lo món, n' obstant, admetía en las reunions de sas personas mes distingidas, confiantli cárrechs importants y delicats per la (avuy flor y nata de totas'las rahons y 'l mes convincent de tots los arguments) única causa de qu' era rich... molt rich segons afirmava la gent que á vegadas véu las cosas ab ulls multiplicadors.

Quan se vegé pare d' una filla, no capigué D. Frederich en sí mateix de content y determiná, coneguent per própia experiencia lo qu' es vergonyosa la ignorancia, donarli una ilustració y una educació nutridas y esmeradas; ¡noble desitj si hagués sigut ben dirigit!; aixís es que la nena fóu enviada, tan prompte com tingué la edat necessaria pera entrar al col-legi, á un de l' extranger ahont li ensenyáren mil cosas, quina mes fútil y poch profitosa: allí, la insinistraren á brodar, á fer ganxet, á parlar francés é inglés; á dibuixar, á cantar, á tocar lo piano, (totas mes ó menys útils y algunas d' ellas necessarias certament).. peró no li digueren que debia resar molt, qu' era mellor sapiguer surgir y apedassar, que li convenía mes sapiguer parlar y escriurer son natal idioma; que podía ser ab lo temps mare de familia á la que foran mes gratas altras tonadas que las que li feyan apéndre... y ¿com li havían de dir res d' aixó si sos mateixos mestres no ho sabían? Per altra part, com la noya era filla d' uns pares riquíssims y aquestos encarregavan sempre que no la apuressin ni la castiguessin, de tot se li passava per sobre ab lo qual no arrivá may á sapiguer res ab perfecció, ni á fer regularment una feyna, adquirint en cambi un carácter orgullós y altaner, una presunció ilimitada y una superficialitat gran.

Y encara tot aixó, ¡com aquell! més, com sos pares se desprenguéren d' ella quan era tan petita y 'ls veya no mes que una curta temporada al any, y la tin-

Digitized by Google

guéren molt temps en lo col-legi; no pogué ¡pobrissona! conéixer lo que son los purs sentiments de la familia, la delicia dels besos de la mare, ni fins los afectuosos renys dels pare, ab lo que son cor s' aná criant insensible, fret é indiferent com lo gel de sa existencia.

Quan arrivá lo temps de tornarla al sí de sa familia era ja la Panxita tota una dona; la nena, s' havía convertit en xamosa y espigada donzella, lo que vol dir, que tenia ja la edat suficient pera comparar y deduhir, resultantne de sas comparacions y deduccions un profon despreci envers als autors de sos dias, quina educació é ilustració coneixía ella á cada moment ser nulas ó escassas. Altrament, eran aquestos incapassos de coneixer los defectes que podía tenir llur filla; y si algun ne coneixían no 's cuydavan de corretgirlo, cosa que, fácil en un principi, los hi hauria sigut ara casi del tot impossible, com ho es l' adressar á un árbre després que son tronch y sas brancas han prés una inclinaeió dolenta ó viciada.

Aixó sí; si alguna vegada estigué malalta la Panxita, no hi cabian d' angunia, ni habitavan enllonch ¡tanta era llur pór de que se 'ls hi morís, y llavoras, ab major abundament, li passavan de tot per sobre, li llohavan á cada instant sas gracias, la hi permetian qualsevol exigencia; ab lo qual conseguiren qu' aquella los hi conegués tan bé 'l flanch, que quan volia una cosa y no la obtenia, desseguida se fingia malalta.

La mare, que com á tal era la mes directament cridada á formar la cor de sa filla y esmenar las faltas ú omisions qu' en sa educació notés, no 's dongué may la quimera d' intretenirshi solsament: engrehida ab esser rica, se creya exempta d' aqueixa sagrada obligació y deya que ningú, devant de sa riquesa, podia posarla en ridícul ni ferla objecte de la murmuració:

Digitized by Google

¡migrada ilusió de sa limitada pensa! A més á més, estava tan enamorada y encisada de sa filla, que no sabia contenirse de repetirli á tot' hora—¡qu' éts hermosa, Panxita!—lo que contribuhí poderosament á que prengués lo rostre d' aquesta (qu' hauria sigut bónich sent modest) uu ayre desdenyós y un deix molt parescut al fatuós orgull.

¡Ah! quants pares hi ha qu' ab llurs condescendencias y debilitats fan la desgracia de llurs fills! y lo mes terrible d' aixó, es qu' al arrivar la edat en que poden aquestos donarse compte de lo que són en virtut d' aquellas y de lo que serian si no haguessin las mateixas existit, las hi dirigeixen cárrechs espantosos per lo justos, que van á alterar lo repós de llur sepulcre, si ja la mort ha dallat la espiga de sos dias, ó 'ls fa enrogir de vergonya si pera major cástich, vihuen encara. ¡Tinguéuho present, pares! los fills mal edúcats per culpa vostra, al ser víctimas de llurs infortunis, escrihuen ab lletras de foch l' acusació tremenda que Déu formula contra tots aquells que mancan al cumpliment dels mes sagrats y essencials debers.

—¡Cásat ab qui vullas!—deya en aquest moment don Federich dirigintse á la Panxita acabant la conversa que havia tingut durant nostre digressió—puig ja sabs—prosseguí ab sequetat—los anys que 't tinguí al col-legi pera que aprenguesses á regirte y gobernarte per tu mateixa.

—¡Quina parella mes bonica faréu tu y l' Ignasi! tu aixerida y éll bon mosso...—observá la mamá alegre y satisfeta.

—Es rich, es guapo y te carrera... ¿no es veritat, papá, que he fet la elecció segons tos desitjos?

—Sí,—li contestá aquest—ab lo benentés, emperó, que la primera y la tercera de las qualitats que reuneix l' Ignasi, eran indispensables pera que 't don-

Digitized by Google

gués lo permís que t' he donat; en quant á la segona... es sols questió de gustos.—Y satisfet de sí mateix, se posá á fumar ab grans pipadas un riquíssim *habano*, encés pochs moments abans.

—Ja ho sabs, donchs, Panxita: avuy mateix, si vols —digué llavoras la mamá ab veu carinyosa—aniré á trobar á la senyora Mariona pera que tiri l' assumpto endevant.

—Ja m' hi arrivaré jo mateixa, mamá—li respongué la Panxita—tu no sabrías expresarte.

—Com tu vulgas, hermosa meva—accedí aquella desseguida.

—¿Volen lo café?—preguntá la criada entrant en lo menjador ab mes temor que respecte.

—Ja hauría de ser aquí!—cridá don Frederich.

—¡Com no l' havian demanat!...—S' atreví á replicar aquella apresurantse á servirlo á tots tres.

—Una vegada sigáu promesos, farás de manera, Finfa—digué llavoras don Frederich, dirigintse á sa esposa—que tot estiga arreglat pera dintre un mes qu' es lo temps que jo desd' ara senyalo á ton prometatje... ¿sents, Panxita?

—¡M' está bé!—digué aquesta.

—Peró, home; mira qu' es un temps molt curt...

—Es lo que basta—respongué secament son marit.

—Está bé!—murmurá donya Finfa, quin nom conservarém nosaltres.

—Era don Frederich home de pocas peraulas, resolut y mal-carat; rara era la vegada qu' enrahonava ab espansió entre familia (á no ser que fets ó assumptos importants com lo referit l' hi obliguessen); y sempre duya en sos actes un plan premeditat ó preconcebut. No eran de difícil reconéixer aqueixos sos distintíus que 's marcavan d' un modo especial en sa fisonomía: cara ovalada y aixuta; ulls profonament negres, brillants, indagadors y petits; seyas espessas;

Digitized by Google

llávis estrets y replegats endins; front cavil-lós y poch ample; barba closa y poblada; cabells abundants, cendrosos avuy y negres en altres temps; cútis biliós y colrat per los sols del trópich y curtit per las marinadas del Occeá; lo conjunt tot de sa persona d' estatura baixa y magristona, descubria de moment á un carácter rezelós; una voluntat de ferro, una inteligencia previsora y un cor que no hauria tremolat enfront del mateix crim.

La Panxita tenia alguna cosa d' éll. com lo front y los ulls quin brill era irresistible, peró sos cabells rossos, si bé d' un color torrat, la cara casi rodona, son nas un tant grós y arremangat (méntres que 'l de don Frederich era aligueny) sa boca ampla y de llavis desiguals (capsa ahont se tancava, n' obstant, un enfilay de nacaradas perlas); la blancor transparent de son cútis y l' escayent de son cos petitonet, esbelt y elegant, recordavan á l' acte á donya Finfa que podia fer encara rotllo entre sas amigas y rivals, puig se trobava en lo mateix punt en que se troba la rosa lo dia abans de comensar á marcirse. Lo cop de vista que oferia la Panxita era agradable y atractiu; sobre tot, la bellesa de sas formas podia entusiasmar als qui buscan en lo físich d' una dona lo compendi de sas migradas aspiracions; peró després d' un bréu análisis, se veya en ella á la donzella vulgar, á la hermosura que marceix lo primer alé que la toca, al cor que ni per instint, coneix lo sentiment de lo bell. Mes ¿quí s' entreté en buscar los defectes d' una noya, quan aquesta ab la sua sola presencia nos afalaga y se la veu brillar en la época mes hermosa de sa vida, qual es la que fluctúa entre los 15 y 'ls 20 anys?

Tal era aqueixa familia qu' acabarém de coneixer en los próxims capítols... Per lo soroll que fa l' aygua, endevinar podém á vegadas que se precipita á n' algun górch... y al anar á mirar ahont cáu, nos esglaya la fondaria!...

Digitized by Google

CAPÍTOL XI

DUPTES Y ESPERANSAS

Recordém haver llegit en la Sagrada Biblia, aqueixa font perenne é innagotable d' hont brollan á torrentadas las mes hermosas veritats, que 'l tindre un bon amich es un privilegi concedit pe 'l cel; y ho es en efecte, si 's considera quant pochs són los mortals que posseheixen tan inestimable tresor.

¡Un bon amich!... ¿Sabéu que volen dir aquestas paraulas? ¿comprenéu la inefable tendresa qu' enclohuen? ¿pressentiu tan sols lo que representan? No, per cert; y avuy, menys que abans ja que las tals paraulas se malgastan á tot' hota; tothom las té posadas en los llávis; no hi ha ningú que no diga que té molts amichs.., sens' dupte perque escassejant los afectes reals y verdaders, han de prodigarse á desdir las paraulas que 'ls suposan. Avuy, la gran majoria dels que componen la societat corran adelerats y famolenchs en busca de novells goigs y benestars; y en llur carrera esbojarrada y cega, tot ho atropellan, falsejan y cambían ab tal de poguer fer una rialla mes ó assolir un plaher novell é inconegut! Y com aqueix desitj es general, tothom s' acombla pera lograrlo y se titula *amich* ab tal de que l' un ajudi á l' altre... peró ¡ay del qui caygui á terra! ¡ay d' aquell al qui la desgracia l' enfonsi en mitj d' aquest espantós remolí qu' á son entorn gira! qué no demani pas misericordia, puig li será negada: ni una esquena s' ajupirá pera cullírlo, ni s' allargará una má pera aixecarlo: tothom passará per damunt seu indiferent y oblida-

Digitized by Google

dís, ensemps que l' aixordará una infernal cridoria de riallas y alarits que repetirán: ¡amistat!... ¡amistat!

Llavoras, ab llágrimas bullentas qu' escaldarán sas galtas, plorará aquella munió de desenganys y falsesas... més ¡será tart! Y si son cor es d' aquells que no saben ó no volen purificarse y justificarse en la desgracia, se girará ab impotenta y satánica ira contra 'l cel, preguntantli ab sarcasme: ¡ahont... ahont es l' amistat?...

¡Pobre cego que no volgué véurela! ¡infelis mortal que confongué aqueixa puríssima filla del cel ab la bórda filla nascuda dels plahers de la terra! aquella, en nostras alegrias mundanals, es un fré; aquesta, un estímul; aquella en las desgracias, nos aconsola y acompanya; aquesta, nos abandona y desespera; aquella en las adversitats, que son sa pedra de toch, se mostra més solícita, més hermosa, més germanívola procurant estendre damunt d' éllas sas sonrosadas alas pera apartarlas de nostra vista; aquesta, hi posa cara de ferro, esclafeix en una riallada de befa y escarni y descorre ab má impía lo vel que podia taparlas pera que tothom las vegi en llur realitat espantable y fugi de nosaltres com d' una empestada font d' hont sols rajan mil desditxas pera 'l qui s' hi atansa.

¡Ah! vosaltres que diheu tindre molts amichs... presentéunoslos tots y prometém demostrarvos com no 'n teniu cap; y sinó, contestéunos: ¿quin d' élls ha aixugat las vostras llágrimas, ó vos ha recordat ab rostre benévol y sever lo cumpliment d' un deber al que mancáreu, ó ha estat horas y més horas al capsal del vostre llit vetllant la feblesa del vostre son ó l' afany de la vostra respiració; ó ha salvat la vostra vida, hisenda ú honra d' un perill inminent posant en risch la seva? ¿Quin, entre tants, vos ha anyorat en las vostras ausencias? ¿quin vos ha comunicat coratge al véurevos defallir en una empresa? ¿quin será 'l que

Digitized by Google

despres que vos colgui un grapat de movible terra, servará vostra memoria en lo íntim de son cor, sense que 'ls anys, ni las vicisituts de sa vida, ni la mateixa llarguíssima, peró prescriptible ausencia, pugan esborrarla en absolut?

Consultéuvos, los qui llegiu aquestas migradas ratllas, á vosaltres mateixos y no podréu menys de confessarnos, posada la má al pit, qu' es un veritable privilegi concedit pe 'l cel, com diuhen los Llibres Sants, lo tindre en aquest mon un bon amich.

D' éll ne disfrutavan nostras dos conegudas, la Merceneta y la Montserrat: abdúas s' anomenavan amigas... y ho eran realment: ¡ditxosas éllas que trobarán aixís menys amarga la fel que los *amichs* las hi donarán á beure, no ja en daurada copa, sino en ánfora d' argila!

Peró no anticipém nostres pronóstichs als fets que han de succehirse encara, tant més en quant alguns nos han quedat enrederits.

Fent donar algunas voltas invertidas á las buscas ó minuteras del rellotje del Temps, nos tornarém á trasladar ab tú, lector, al jardí ahont deixárem la Merceneta alleugerint son cor oprimit ab las plahentas llágrimas que de sos dolcissims esguarts eixian en companyía de la Montserrat, la qui, tot amanyagant los róssos cabells de la seva amiga, la besava apretantla tendrament contra son pit. Al últim, apartantse suaument aquella del generós sí d' aquesta, li digué serenat ja lo rostre:

—Me sento tot' un' altra, Montserrat: lo sentiment qu' has descubert en mí y que jo ignorava ó no me 'n donava compte, se desborda de mon cor pera inundar lo meu sér refluhint en aquell d' una manera extranya é irresistible. Ara, com may, trobo hermosa la imatge de l' Ignasi; ara, com may, élla ennuvola la tranquila calma de que sempre havia disfrutat .. y no

Digitized by Google

obstant, may, com ara, m' he cregut ditxosa perque sé que l' estimo y que soch per éll estimada...

—¡Qui sab!—murmurá pensativa la Montserrat.

—Lo ressó de sas paraulas—aná prosseguint la Merceneta sense fixarse en l' exclamació d' aquesta—trobo que vibra en mos ohidos com los blaníssims sóns d' eólicas arpas; la llum de sas miradas deixonda la trista boyra que á ma pensa enterbolia, y descubreixo una nova existencia que no sé en que podrá consistir, peró que m' apar riallera y bonica com nostras passadas ilusions de nenas; la estreta de má qu' al despedirnos m' ha donat, sento encara com estreny mos dits que voldrian romandre presoners de tan suaus cadenas; fins la veu solemne y grave de fra Joan, me sembla, amiga meva, cantúria may sentida dirigida á Déu pera que 'm concedesca ab ma felicitat, la de l' Ignasi sense la que rés me fóra aquella.,.

—¡Oh!... ¡y quánt l' estimas!—la interrompé la Montserrat ab amargura.

—Sí, sí; l' estimo molt—respongué aquella ab creixent ardor y amorosa febre—l' estimo més que á ma vida... més que á tú...—y no acabant la frase, ruboritsantse com una rosella, se corretgí desseguida besant ab carinyo á sa amiga—¡perdónam, Montserrat! no sé 'l que 'm dich... ¡es tan nou y tan dols pera mí lo sapiguer qu' estimo... es tan inmensa aquesta ditxa!...

—¡Oh, si que ho es!—repetí aquella no poguent contindre l' impuls de son cor; peró desseguida afegí ab veu profona—¡quan una sab qu' es corresposta!...

—¿Qué no ho fóra jo, per ventura, Montserrat?—saltá á preguntarli la Merceneta.

—¡Qui sab¡—repetí per segona vegada ab melancólica tristesa.

—¿Te créus tal volta que l' Ignasi?...

—¡Ay Mercé! ¡quán difícil es contestar en certas ocasions la pregunta més senzilla!

Digitized by Google

—¿Es que téms ferho?... ¿es que duptas d' éll?..

—Tot pot ser!...

—¡Parla, Montserat! no 'm martiritzis ab tos duptes...

—¿Creus qu' ho faig per gust?—li preguntá aquella aixugantse una llágrima.

—¡Oh, no! més... parla; sia lo que vulla .. dígamho!

—Vaig á complaurert', Merceneta; peró no 't cregas que lo que vaig á dirte sia una cosa certa y positiva: es una suposició meva... una suspita tan sols.

—Quan son tevas—la interrompé ab amargura la infelis Mercé—resultan sempre veritat...

—Com ton amor, jamay te l' haguera dita; peró l' haverte jo descubert aquéll, m' obliga á manifestarte aquesta á fí de que pugas desd' un principi ofegar en ton pit aqueixa intensa passió, quina existencia, tot sentne lo causador, ignora y ha d' ignorar l' Ignasi...

—¿Y tú me dius aixó, Montserrat?.. ¿y tú m' ho aconsellas?

—¡Oh, sí, Mercé! perque crech que aquell no t' estima... ni may t' ha estimat: no 'm preguntis—aná dihent tot evitant que sa afligida amiga la interrumpís —lo motiu, puig no sabria tal volta donártel. Ja sé qu' ara amargo ta existencia... que destruheixo tas ilusions acabadas de florir... que soch fins implacable y dura ab ton pobre cor que basqueja á impulsos de contraris afectes... peró perdónam, Merceneta! si faig tot aixó, es pera ton bé... es perque... t' estimo ab deliri... ab més deliri del que may somniará l' Ignasi en estimarte... y al dirtho, mon cor sagna; mos ulls volen esbotzar en llágrimas y no poden... ma llengua tartamudeja perque vol entre mas paraulas barrejarthi consols y consells y... ¡tú ploras!—exclamá de sopte abrassant ab efusió á s' amiga, que no poguent contenir per més temps la lluyta terrible qu' en son cor se desencadenava, esclatá en singlots y llágrimas.

Digitized by Google

—No témis—li digué la Montserrat després d' un' estona d' afanyós silenci, passantli la má pe'l front pera aconsolarla—tal vegada jo m' equivoco... pot ser no he vist alguna coseta d' aqueixas que descubreixen lo foch d' una passió donant alas á l' esperansa!...

—¡Quin més terrible despertar ha sigut lo meu en la vida del amor!—barbotejá la Merceneta aixugantse 'ls ulls encesos y vermells de tant plorar.

—He sigut una imprudenta.. ¡pobre Mercé!... ¡quin disgust t' he donat... ¿no es veritat que m' ho perdonas? ¿eh que no te 'n recordarás més de quan t' he dit?... jo procuraré indagar la veritat, jo sondejaré lo cor de l' Ignasi... y si 'm convenso de que no t' adora... ¿sents?... si no t' adora, vindré y te diré ¡oblídal'! méntres tant, alégrat... tingas confiansa en la Verge qu' es la nostra protectora... y ¡abrássam' novament pera desmostrarme que 'm perdonas!,..

—¡Quán bona ets, Montserrat!—exclamá aquella tirantse en sos brassos.

—¡Oy que m' estimas per això, Merceneta?

—¿Com nó, si ets tú l' ángel que vetlla ma felicitat?

—¡Bé dius, ma dolsa amiga! coneixes tú ma recta intenció y per això 'm disculpas... Tal vegada serán infundats mos temors...

—¿Veritat que sí?—la interrompé la Merceneta ab infantil credulitat—¿veritat que m' estimará l' Ignasi com jo l' estimo? ¡ah! fóra molt crudel ab mí si m' enganyés tan miserablement!—finí dihent ab febrosa agitació.

—¡Pobre Mercé!... Déu vulla que no surtin certs mos presentiments!—murmurá entre llávis la Montserrat.

—¿Encara téms?—li preguntá aquella ab dolor, endevinant lo que havia dit.

—¡Oh, sí! ¿per qué negartho?

Digitized by Google

—¿Seria jo tan desgraciada qu' hagués de véure la posta d' aqueix sol, quina sola aurora m' ha deixat enlluhernada, molt abans de que arrivi á scn zenit?

—¡No, no!—exclamá aquella ab energía procurant convéncers' á sí mateixa de qu' estava en una infundada preocupació—jo temo ara sense motiu... tant més en quant hi há per entre mitj fra Joan que sabrá induptablement l' amor de son nebot envers á tú... ¡d' altre modo, seria inexplicable sa conducta!... Peró per Déu, Merceneta,—afegí mudant de conversa, esforsantse en posar alegre 'l rostre—anímat y no ploris més... si ta bona mare venia ara y 't trobava ab aquest desconsol, s' alarmaria en gran manera.

—¡Téns rahó!—contestá aquella fent un apesarat suspir.

—Serena ton front... y aném adins... fa molt rato que estém aquí y la rosada podria perjudicarte... estás nerviosa y frenética... jo crech que fins tens febre—acabá dihent la Montserrat posantli la má al front.

—No, no es res... la impresió ha sigut forta, peró pasatgera.

—¿Encara no havéu acabat d' enrahonar? sembléu dos enamorats—deya donya Agneta acostantse al lloch ahont aquestas eran.

—¡Teníam tantas cosas pera contarnos!—observá ab tendresa la Monserrat.

—¿Es dir qne ja sabs, Monserrateta, lo de la entrevista?

—¡Y donchs, que 's creya, donya Agneta!—li respongué la aludida procurant donar á sas paraulas un accent alegre y de bon humor.

—No vos estéu mes aquí; l' ayre es humit y... ¿per qué ploras, Mercé?—li preguntá ab ansietat sa mare.

—No..... de res..... no plorava pas.....—li contestá aquesta ab véu tremolosa,

Digitized by Google

—S' ha impresionat... ¡veliaquí tot!—s' apresurá á observar la Montserrat pera dissimular, méntres deya á la Merceneta á cau d' orella:—¡alégrat, dóna! ¿no veus que la disgustarías?

Aquesta, per tota resposta exhalá un suspir.

—¡L' estima!—murmurá ab dolor donya Agneta; y dirigintse á las duas, afegí carinyosament—aném adins.

Y aixis ho feren, dirigintse totas tres al menjador; mes, al ser allí, fixant la Montserrat sos hermosos ulls en lo rellotje de paret qu' en un dels ánguls hi havia col-locat, exclamá:—¡com vola 'l temps!... es més tart de lo que 'm creya.

—¿Te 'n vas, Montserrateta?—li preguntá donya Agneta com si li raqués la sua marxa.

—Sí, senyora; lo papá déu estarme esperant fa estona—li contestá méntres la besava ab carinyo, essent corresposta d' igual manera.

—¿Tornarás, Montserrat?—li preguntá ab interés la seva amiga:

—Sí, peró ab tal de que t' alegris, Mercé—¿m' ho promets?

—Jo, sí; ¿y tú?

—Jo també—y fentse un tendríssim petó, se despediren fins á la vista.

CAPÍTOL X

LO PROMETATJE

Se diu que qui sembra, cull. Tal al vell Ton y á sa muller la senyora Mariona succehí, puig sapigueren sembrar ab tanta maestría la llevor de llur intriga, y

Digitized by Google

esculliren tan bé y assahonaren tan oportunament la terra ahont la plantaren, que no tardá gayres dias á arrelarse y donar lo fruyt qu' élls desitjavan. Aixís se comprén que dos dias després del en que tingué lloch l' entrevista de la vella ab la Panxita, y la conversa d' aquesta ab sos papás, trobém ja á l' Ignasi endiumenjantse, ó mellor, posantse de pontifical pera dirigirse en persona á casa de don Frederich, ab l' objecte de demanarli solemnement la má de sa filla.

Precisament nosaltres entrém á sa cambra en lo mateix instant en que s' acaba de posar los guants, vestit ja de rigurosa etiqueta, segons costum de son poble, méntres la criada (qu' es una velleta que divideix lo dia entre 'ls quefers de la casa y l' anar á la parróquia á fer bacaynas en lo banch dels pabórdes) li prepará lo sombrero de cop-alta, prenda indispensable per' actes consemblants.

Se mira 'l rellotje, presoner en s' armilla ab un' artística cadena d' or, pera véure lo temps de que disposa, y tement qu' aquest li escassegi, prén lo sombrero de máns de la minyona, se contempla duas ó tres vegadas en l' espill, penjat d' un cláu dins de son quarto, se fa surtir una mica los planxats punys de sa camisa... y somriguentse imperceptiblement, se disposa á surtir... quan arriva son oncle, l' honorable fra Joan, privantlo d' executar son determini.

Al véurel', no pogué l' Ignasi contenirse un gesto de contrarietat y disgust, peró dominantse al acte, eixí á rebrel' ab cara afable apressantse á oferirli una cadira y á besarli la má.

—¡Ditxosos los ulls que 't poden véure!—exclamá fra Joan tot assentantse—cada dia m' escatimas més las tevas visitas.

—¡Tinch tantas ocupacions, oncle!—li respongué aquell procurant evadir la deguda resposta.

—Y bé, ¿hi há gayres malalts?

Digitized by Google

—D' un quant temps ensá aumentan per desgracia visiblement.

—Es natural; ¡aquestas calors son tan sofocants y calitxosas!—observá lo reverent aixugantse 'l front ab un folgat mocador de seda vermell.

—L' estat climatológich fóra lo de ménos fins á cert punt: lo mal está en lo régimen alimentici qu' observa molta gent, sobre tot la menestrala y la treballadora, del tot renyit ab los més rudimentaris preceptes de la Higiene.

—¡Ja ho veig, pobres! com no tenen gayres recursos y los jornals son limitats, han de menjar cosas poch substanciosas y adulteradas; de vi, casi no 'n tastan; l' oli es dolent... y l' aygua los debilita, los enxarca y 'ls fa posar al llit—aná observant bondadosament fra Joan, peró ab una catxassa que feya desesperar á l' Ignasi

—Veliaquí perque no puch venir ab tanta freqüencia á véurel'...

—Ja me 'n faig cárrech, Ignasi; peró ¡ara me n' adono! válgam Déu que sóch distret!—exclamá fra Joan ab certa estranyesa—veig que vas tot mudat y tal vegada jo t' estich entretenint...

—Anava á fer una visita... peró no li ve de cinch minuts—contestá afectant indiferencia, ensemps qu' un lleuger carmí encenia sas morenas galtas.

—Ves, ves... ¡ja m' ho podias haver dit, home!... mon principal objecte, era sapiguer si estavas bó, y aixó ara ja ho sé; després hauriam parlat sobre lo que pensas fer respecte de la Merceneta, perque está próxim á finir lo termini senyalat per donya Agna... peró ja 'n tractarém qualsevol altra estona qu' estigas desenfeynat...

—Ab permis de V., dónchs...

—Sí, sí; vés á cumplir ta obligació: jo d' aquí un rato me n' aniré á la Parróquia, hont dech avuy pre-

Digitized by Google

dicar; méntres tant, aprofitaré aquesta estona pera coordinar las ideas que vull esposar á la consideració dels faels...

—¡Sempre incansable!

—¡Ah, fill! es obligació meva: tu curas los mals físichs, jo procuro curar los del ánima.

—Cosas bén difícils abdúas! — observá l' Ignasi pensatiu.

—No tant com semblan—observá ab tendresa fra Joan—ab la ajuda de Déu, al menys jo ho trobo facilíssim sobre tot prenent, com prench sempre en mos sermons, péu d' aquellas paraulas de Jesu-Christ: *estiméuse 'ls uns als altres com á germans*, las quals lo nostre poble las ha convertidas en l' hermós adagi de «lo que no vulgas per' tú, no ho vulgas per ningú.»

Son nebot al sentirlas, se torná roig involuntariament: per fortuna seva, l' exclaustrat mirava, al pronunciarlas, son rellotje per lo que no pogué adonarse de la impresió extranya qu' en aquell havian produhit.

—Es mes tart de lo que 'm creya—proseguí fra Joan tornant lo rellotje á la butxaca—ja que te 'n vas, t' acompanyaré una estona.

—Curta será aquesta—digué son nebot esgroguehintse.

—Nos despedirém, doncas, á la porta.

Al ser al carrer, l' Ignasi li preguntá ab indiferencia;

—¿Cap ahont va, oncle?

—En direcció de la Parróquia... ¿y tú?

—En la oposada.

L' Ignasi 's descubrí, saludantlo; y l' un tirá cap amunt y cap avall l' altre. Quan aquell se convencé de que son oncle no 'l podia véure, respirá ab llibertat, tombá de cantonada, allargá lo pás y 's dirigí rápidament á casa la Panxita, repetint per lo baix

Digitized by Google

las casuals paraulas: — «lo que no vulgas per' tú...»

Méntres tenia lloch la conversa acabada de transcriure, un' altra de ben distinta se descapdellava en la casa de don Frederich, lo qui ab grans gambadas y ab no petitas mostras d' impaciencia se passejava per la sala ahont trobárem la Panxita bressantse en peresós columpi.

—Ja es estrany que no hage vingut; ¡oh! y 'm prometé ser puntual!—deya la senyora Mariona dirigintse á sos oyents.

—Si l' hagués tingut jo á mon servey quan possehia *ingenios*—contestá don Frederich aturantse—no 'ns faria ara esperar d' aquesta manera.

—Pot ser l' han enviat á buscar soptadament per algun malat—observá donya Finfa.

—Si es aixís, perqué no *mandaba recado*.

—No sempre se té una persona disponible, ó no s' hi atina, papá—digué la Panxita surtint en defensa del ausent.

—Quan dolen alguns *pesos*, es veritat.

—Aixó sí que nó!—contestá ab vivor la senyora Mariona—en quant á generós y després, ningú guanya á l' Ignasiet.

—Donchs ¿perqué triga tant?

—Ell nos ho explicará quan vinga mamá.

—Casi endevinaría la causa—digué la senyora Mariona satisfeta de l' agudesa de son ingeni, després de pensar un rato y adobarse las ulleras.

—Veyám; díguila—exclamáren á coro mare y filla, al temps que don Frederich detenía novament sos passos fixant en aquella sos ulls petits y penetrants.

—A bon segur que son oncle l' estará entretenint contantli rondallas—digué la vella acompanyant la frase ab una maliciosa ganyota.

—Casi 'n posaria jo las mans al foch, assegurant

Digitized by Google

qu' es aixó cert!—afirmá la Panxita sentintse contrariada.

—També ho afirmaria jo, senyora Mariona.

—Y lo que temo, es—prosseguí aquesta—que no sigan tot qüentos, sinó que li haurá surtit ab algun estirabot referent á la Merceneta.

—Me sembla que hi toca, amiga meva.

—¡Aqueixas noyas tan gata-moixas...!—barbotejá la Panxita encesa de coratje.

—Realment—insistí la primera—un diria al véurelas tan mansas y quietas, que no han trencat may cap plat ni cap olla, y són, n' obstant, capassas d' esbullar y desfer los plans mes bén concebuts.

—Si aixó succehis ab lo nostre—digué llavoras don Frederich—jo li prometo, senyora Mariona, que ni vosté, ni la Mercé, ni l' Ignasi, haurian d' anar á Roma per la penitencia, perque ah mí—afegí ab énfasis—ningú hi juga.

—Tot será inútil—contestá la vella—perqué l' Ignasi m' ha ofert cumplir ab vostés la paraula que 'ls hi té feta... ó qu' avuy ha de férloshi.

—Sí; peró com fra Joan té sobre d' éll tant ascendent, ¡qui sab lo que faria si aquest l' obligava á portar avant son projecte!—feu avinent la Panxita.

—¡Sabs que parlas com un oracle, filla meva!

—No tingan pór... jo los hi prometo que...

—Vosté tot ho promet, senyora Mariona; peró jo 'n dupto—la interrompé bruscament don Frederich.

—Com li agrada exagerar sempre las cosas... ¡es clar!—afegí la noya—moltas d' éllas li surten polladas.

—Peró si m' ho ha promés...—s' esforsava en repetir la vella.

—Ja passa l' hora .. y si no vé dintre de cinch minuts—deya don Frederich ab tó amenassador passejantse amunt y avall ab creixent agitació—jo li pro-

Digitized by Google

meto senyora Mariona que ni V. ni éll se burlarán mes de mí ni de ningú de casa.

La vella ja no sabia que respóndre, ni apartar los dits de sas ulleras qu' ab l' abundosa suor d' angúnia que banyava son rostre, li relliscavan á cada moment: lo sostre de la sala, li pareixia que li queya al damunt y comensava á duptar de la paraula de l' Ignasiet (segons ella l' nomenava á tot' hora) al qui, interiorment, dirigia tota classe de dicteris y malediccions. Per tí vibrá la campaneta ó timbre del cansell, senyal evident de qu' entrava algú: la senyora Mariona allargá tant com pogué son coll d' ánech y exclamá joyosa:

—¡Ja es aquí!

Y aixís era en efecte: l' Ignasi 's presentá llavoras á sos esverats ulls com un ángel salvador, per lo que 'l cubrí ab una agrahida mirada, tant prompte com lo vegé adins de la sala, ahont entrá descubrintse ab gran ceremonia.

Després dels saludos d' etiqueta, prengué, per indicació de donya Finfa, assiento enfront de la Panxita en quin rostre 's dibuixá una rialleta vagorosa al notar qu' equell se la contemplava ab mirada ardenta y ubriagada.

—¡M' ha trobat hermosa!—se digué interiorment: y no s' equivocava.—Y no n' hi havia pera ménos. fins per' un jove que hi hagués anat del tot desprevingut

Prescindint de la voluptuosa y estudiada posició que la Panxita havia prés en sa butaca, eran atractius suficients pera encegar á l' Ignasi la rojor qu' animava son rostre, lo pentinat que duya molt escayent (en l' arreglo del qual la pentinadora havia passat llarguíssima estona) y la finíssima bata que permetia endevinar sas correctes formas, essent ademés lo suficient escotada y de mánigas amplas y abomba-

Digitized by Google

das, pera deixar véure sas nacaradas espatllas, son coll esculptural, l' orígen de son ondulat pit y 'l contornejat suavíssim de sos brassos.

Després d' un moment de silenci en lo que cada cual semblava estudiar lo respectíu paper (com succeheix entre 'ls cómichs abans de comensar un ensaig) l' Ignasi digué ab veu conmoguda en un principi fins á ser ferma y natural:

—Ja 'ls hi haurá dit la senyora Mariona quin es l' objecte que 'm porta avuy á visitarlos; los hi repetiré, n' obstant, perque crech qu' es natural y just lo sápigan de ma própia Boca. A haver seguit los afectuosos, si bé caduchs, consells de mon oncle fra Joan, m' hauría sens' dupte decantat á donar un pás bén oposat á n' aquest; peró considerant que no amo á la donzella qu' éll me proposava, per mes que la considero un... póu de virtuts y candor, y preferint seguir la veu de mon cor qu' envers á V., Panxita, m' inclina com lo Nort á l' agulla imantada, he resolt, aprofitant los amistosos oficis del Ton y la senyora Mariona, dirigirme resoltament á V., don Frederich, pera demanarli la má de sa encisera filla aquí present. A n' aixó, se reduheix m' atrevida petició; en la resposta xifro tota ma ventura que está pendent dels llávis de Vs., com mos ulls y ma esperansa ho están de la incomparable bellesa d' aquella.

—Molt me compláu sa petició—respongué enfáticament don Frederich—y crech ociós parlar de la fortuna de V., ó de si vol aquest ó aquell dot.

—Complertament: en quant á lo primer, puch dirli, don Frederich, que la condenso jo en mon nóm y en ma carrera... y en quant á lo segon ¿qué mes dot puch ambicionar, ni demanar que 'l de fer meva la Panxita?

—Perfectament: aixó 'm demostra que l' estima... —digué aquell astutament.

Digitized by Google

—Mes que l' avaro, 'ls diners; lo noy, á sas joguinas; mos malats, á sa salut...

—Y que V. li será constant...—afegí lo primer ab intenció.

—Encadenat á son cor, seré per' élla lo que la terra es pe 'l sol... lo que la lluna, á la terra... seguiré constantmant son camí, pera rebre sas besadas...

—Bé! altra cosa no volja sapiguer de V., don Ignasi; y sapiguda ja, sols m' manca assentir ab moltíssim gust á sa honrada petició.

—¡Mil mercés! don Frederich...—contestá á n' aquest ab gratitut, y desseguida girantse á la Panxita, li preguntá apassionat y llonsauger:—¿seré tan ditxós que V. ab sas paraulas, corrobori la voluntat del papá de V.?

—Com en aquest cas la meva, es la seva, Ignasi, té vosté lo meu ¡sí!—li respongué ab mal reprimida satisfacció.

—Peró aqueix ¡si! fora fret si no nasqués d' un cor qu' ab lo meu se volgués fóndre.

—Prengui aquesta má—digué llavoras la Panxita, allargantli sa destra ensemps que li sonreya atractívola y fascinadora—y á son contacte, contéstim si ja no es lo seu, 'l cor que bat dins de mon pit?

L' Ignasi, s' afanyá á agafar la tentadora má que se li oferia, retenintla per un bell rato entre las sevas.

—¡D' aixó 'n dich jo fer las cosas depressa y bé!—exclamá la senyora Mariona dirigintse á don Frederich y á donya Finfa—permétim que sigui la primera en donárloshi la enhorabona.

—¡A Déu, Panxita!—deya per lo baix l' Ignasi—'t prometo tornar demá.

—¡Com t' anyoraré?

—Ab permís de Vs., me retiraré ara.

—Ara ja es cosa feta, y per lo mateix, sobran los

Digitized by Google

cumpliments, Ignasi: aquí es á casa teva desd' avuy, anava dihentli don Frederich.

—¡Y tant!—exclamá donya Finfa—jo també 'l tractaré de *tú* si no li ha de sapiguer gréu, ¡havent de ser mon gendre!

—Al contrari, senyora: me complaurá tal mostra de franquesa—li contestá aquell acabantsen' de despedir y saludant á la senyora Mariona.

Al allargar la má á la Panxita, aquesta s' aixecá y com estés indecisa de sí l' acompanyaría ó nó fins á la porta, sa mamá li digué fentli l' ullet:

—Ves, dóna; fesli 'ls honors de la casa.

Altre cosa no volia aquella, per lo que, no exempta d' emoció, eixí de la sala pera acompanyar á l' Ignasi, méntres los que hi havian restat, se feyan lo distret. Al poch rato, se sentí una apacible ramor com d' un bes; lo soroll del frech d' un vestit que s' acostava; y 'l ressó d' uns passos que s' allunyavan rápidament.

—Vehuen com ha vingut y ha complert lo que 'ls hi deya jo?—preguntava ab ayre triumpfant la senyora Mariona als dos esposos arreglantse carinyosament las inquietas ulleras.

—Ja 'ns ho figuravam—responguérenli tots dos.

CAPÍTOL XI.

L' IGNASI.

Hora es ja de que 'ns trobém un rato á solas ab aquest y may ocasió mellor podriam escullir pera lograrho, com uns moments després d' haverse efectuat la precedent entrevista.

Digitized by Google

Al anar nosaltres per segona vegada á casa seva, está l' Ignasi assegut devant de sa taula d' estudi, entre quina desordenada munió de papers y llibres, sembla surarhi un quinqué quina rojenca llum, reflectida per un vert pámpol damunt d' aquella, no es suficient pera deixondir las sombras qu' invadeixen tots los racons de l' estancia. Malgrat la poca claror, pót veures' que no es aquesta amoblada ab luxo, ni cosa pareguda, escassa en comoditats y rica en desgabell, puig las prendas de vestir corran per las cadiras y cap d' aquestas está en son lloch, circunstancia que no 'ns ha d' admirar gens recordant que l' Ignasi es jove y es solter: ab tot, se nota desseguida una netedat extrordinaria y una ma cuydadosa, en l' armari d' amples vidres posat al fondo ahont s' hi vehuen en gran nombre insturments de cirugía, ampolletas arrengleradas, totas ab bonicas etiquetas; póts guardadors d' exemplars raros conservvats ab esperit de ví; algun animal dissecat; un joch de pilas y altres objectes curiosos; y al cim de tot, lo busto en guix del gran Hipócrates.

Va l' Ignasi en mániga de camisa, trét ja lo vestit de cerimonia; los pantalons no apretan sa cintura y deixan unas *zapatillas* lliures los péus, poch avans comprimits dins d' unas enxaroladas botinas. Un cigarret abandonat á l' un cantó de la taula, gasta sa existencia en espirals de blavench fum que van fentse mes estensas fins á esbargirse y desapareixer completament; y un llibre obert, mostra inútilment sos atractius fixats perennement en lo paper ab enginiosos caractérs, ja que no són próu á cridar l' atenció dels ulls que se 'ls contemplan sens véurels'.

Tot indica que l' Ignasi está entregat á profonas meditacions ó á dolsas recordansas; y si algú 'n duptés, sols li caldria fixarse en que méntres son front descansa en la seva ma dreta, juga ab la esquerra ma-

Digitized by Google

quinalment ab la ploma que té entre dits: després, com si volgués mitigar la impetuositat d' aquellas ó disminuhir sa corrent avassalladora, féu un moviment ab lo cap obligant á sos cabells á anar enrera, passantshi la destra duas ó tres vegadas; peró no poguentlas dominar, sens' dupte, torná á apoyarse 'l front, murmurant:

—Lo bes aquell, l' he sentit filtrarse en lo mes íntim del cor y, com encén la ruenta lava tot quan toca, ha encés en éll una passió que no havia conegut mes que de nóm... ¡qu' hermosa era!—proseguí—y seré son espós... ¡quina gloria! peró... ¿y si fra Joan...? ¡pobre home! m' estima tant, que no sabrá oposarse á lo que ha de ser causa de ma felicitat: tal vegada trobará, y 'm reptará per aixó, qne he obrat una mica de lleuger... mes ¿quan obra 'l cor ab deteniment y calma si un desitj, una passió ó un sentiment poderós lo domina y esperona? ¿no es cego l' amor, per ventura?... Peró á qué venen aquestas reflexions?—aná dihentse á sí mateix—doném treva á n' aqueix inexplicable afany que se me 'n puja al cervell foragitantne la rahó... l' agitan un munt d' ideas... y no pót fixarse en cap... ¿no serán éllas los síntomas de la nova vida que sento en mí?... entreguémnoshi ab tota la delicia que dóna l' aubada d' un rialler pervíndre!

Y dit aixó, l' Ignasi torná á quedarse ensibismat: un que se l' hagués estat observant, hauria, al poch rato, notat com son rostre s' alterava á cada moment baix l' influx dels contraris afectes qu' en son pit lluyiavan á bras partit, ja que tan prompte se li posava alegre y venturós, com pensatiu y melancólich. ¿Qué li esdevenia al poch abans bulliciós jove? ¿quin trángul era 'l qu' agitava la mar, adés tranquila, de sa vida?

De sopte, com mogut per un ressort, s' aixecá de

Digitized by Google

la cadira y posantse á caminar amunt y avall de la cambra ab pas ara curt, ara llarch, exclamá:—¡Diable! no sé perque m' ha de preocupar tant la determinació qu' he prés... ¿no sóch jo duenyo de mas accions?... y... ¿quin compromis he contret jo ab la Merceneta pera que vinga son recort á atormentarme?... vull suposar que hi fós... ¿la estimo, per ventura? ¿sé jo, tan sols, positivament qu' ella m' estima?

Aquí, 's deturá en séch, reflexioná un moment y prosseguí:—aném per parts, ¿pot trobarme culpable frá Joan?... ¡no! tot lo més, una mica atolondrat ó imprevisor... peró ¿ahont aná á venir en aquell precís instant, surtintme ab alló de «lo que no vulgas...» á no ser que... més ¿quí li hauria descubert mon projecte quan era ignorat de tothom?... Lo Ton y la senyora Mariona, ¡impossible! élls eran los més interessats en guardarlo bén ocult... !bá! ara hi atino ¡com anava á predicar, las ha ditas senzillament! sempre té mon oncle la mateixa fal-lera y... ¿y si no eran casuals, sino intencionadas?... en aquest cas, éll tindria la culpa de tot, per sa poca franquesa: tinch ma paraula empenyada... y no es de vidre pera ser trencada de bonas á primeras...

Aixís, de fluctuació en fluctuació, giravoltá per llarga estona en lo cercle viciós dins del que l' enrotllaren son cap y son cor; y Déu sab lo temps qu' hauria continuat giravoltanthi, si sa criada no hagués entrat á dirli que venian ab tota urgencia á buscarlo pera un malalt. Al rébre l' ordre, se posá ab quatre esgarrapadas la levita y las botas, obrí l' armari treyentne un termómetre de butxaca y una cartereta d' operacions, se ficá 'l sombrero y eixí fet un llampech.

Méntres va éll á desempenyar sas funcions de metje, enterarém nosaltres al lector, del perqué de sas fluctuacions (molt parionas del remordiment ó intran-

Digitized by Google

quilitat moral qu' en lo cor del home origina l' haver mancat á sos debers, quan li han sigut aquestos ensenyats desde petit per qui may pogué créuresen exempt en lo més mínim) que tal volta li serian d'explicació difícil al considerar que l' Ignasi es ja casi un home cabal, investit ab una honrosa carrera qu' exigeix molts coneixements y estudis y, per lo tant, prou coneixedor de sos drets y de sas obligacions pera subjectar á n' élls sa conducta.

Lo poltro al que per primera vegada se li fa mastegar lo fré, fácilment s' alsa de potas y se desboca, emprenent una esbojarrada y vertiginosa carrera que 'l porta á una mort segura: aixís són molts jóvens als qui llurs pares, desde petits, no s' han cuydat de dominarlos ni guiarlos, los quals, quan intentan aquestos posarlos baix la férula de llur autoritat, se sublevan, s' asbalotan y arrencan á córrer, fentse sórts á llurs tardanas amonestacions, darrera de las passions que són l' abím ahont se perden miserablement; no considerant que sempre es saludable y oportú escoltar, mal que semblin durs, los avisos dels autors de nostres dias.

Mes quan lo poltro ha sigut avesat al fré desde que 'l pot admétre, llavoras lo suporta fácilment y 'l mastega ab docilitat; peró ¡ay d' éll si se li tréu abans d' hora! ¡ay d' éll si en lo moment en que més briós se mostra pot lliurarsen', aprofitant lo descuyt d' una má inexperta ó la ocasió d' una má intencionada! llavoras, sentintse á fora l' embarrás que 'l contenia, relinyará saludant sa llibertat; ab los badíus oberts, la crin estesa y 'l cap altiu aspirará los vents en sas quatre direccions; donant un bót, pendrá encara més potenta la embestida y... ¡qui sab ahont anirá á pararse!

Tal podém dir qu' era l' Ignasi: frá Joan que 'l coneixía perfectament, sabia manejarlo á son gust; per-

Digitized by Google

que li descubrí un carácter lleuger y altívol, lo subjectá á una rígida educació: sols li mancava arrodonir sa obra... y això era l' que s' proposava fer... peró vingueren máns imprudentas y més que imprudentas traydoras, á lliurar á son nebot del suavíssim jóu de sa autoritat venerable... y llavoras, tot son afany, tots los seus préchs, tots los seus sacrificis debian tornarse estérils é impotents... Qui sab, emperó, si un crit d' angúnia eixit de son cor podrá deturar al nebot en son camí, quan sápiga aquell per ahont corra inconscient y adelerat... mes ¡ay! próu será si ho logra perqué ¿qui fá recular las ayguas quan surten de mare? ¿quina pedra s' atura en séch, quan redola pendent avall? ¿quin cor s' humilia, quan ja ha sentit un cop la véu de l' amor própi?

Peró, no deixém que nostra ploma vulla anarsen ara per llochs distints dels que li tenim fixats; y torném á dir lo que 'ns manca de l' Ignasi

Las fluctuacions d' aquest, eran, sens dupte, fillas del remordiment: éll próu s' esforsava en convéncers' á sí mateix de qu' estava en son dret al fer lo qu'havia fet... peró aquell «lo que no vulgas per tú...» de frá Joan, destruhía totas sas sofísticas suposicions; y la culpa, negra é irada de sa conducta, acabava per ensenyorirse de son cor, com s' ensenyoreix lo fum d' un espay reclós, quan la densitat atmosférica lo priva d' enlayrarse. Y no era això tot: lo que tal vegada l'atormentava més, era 'l recort de la ignocenta Merceneta, d' aquella candorosa noya á la qui anava á nomenar ¡ángel!... fins en lo mateix instant en que una passió fatal absorvia tot son sér, anulantli totas las facultats; y no hauria sigut estrany qu' aixís fós, perque ¿pót escarnirse impunement á la virtut? ¿pót la má ferir á la ignocencia, sense sentirse acobardida y tremolosa?

Després, l' Ignasi recordava que son oncle li havia fet apendre de memoria quan ab próu feynas pensava

Digitized by Google

ab altra cosa qu' en jugar, un munt de máximas á quina mellor y més sábia, com las de que qui mal comensa mal acava; qui fá un cove, fá un cistell; qui bé 't vol. te fará plorar... y altras per l' istil, á las quals se l' hi ajuntavan historietas y rondallas y qüentos y anécdotas que li havia contat aquell vora del escó en las geladas nits d' hivern assentántsel' á la falda, de totas las quals sempre n' era la conclusió lo premi á la virtut, lo cástich de Déu ó 'l remordiment terrible enterbolint tots los instants d' aquell qu'havia obrat malament; y aqueix munt de recordansas que gravitavan damunt son cap, aclaparávanlo y 'l deixavan rendit y abatut... peró, desseguida, d' entre mitj d' élls n' hi sobresurtian d' altres que l' ubriagavan, que 'l complavian, que 'l dominavan fins á ferse de llurs, sos cinch sentits... y llavoras, s' abandonava á n' aquestos ab l' apassionament del qui per volta primera contempla un novell horizó rublert de mágicas y enlluernadoras perspectivas.

¡Qué més! havia ressonat á son ohido repercutint en son cor, una paraula hermosa y atractiva... li havian dit que podia ésser lliure quan éll se feya voluntariament esclau del capritxo quisquillós d' un home... y per aixó se despertá altívol en son pit un sentiment de independencia: ¿qué hi feya qu' éll reconegués que no per sublevárseli seria ni més ni menys lliure de sas accions qu' abans? ¿qué hi feya que en lo més intim y secret de sa conciencia sentís lo convenciment de que no li havian dit res que no li fós per endevant conegut? La véu aquella emperó, l' afalagá traydoramen, y com posava séu al carril de sas passions; com satisfeya son amor propi endejú, fins llavoras, de tota adulació, com despertava sa volubilitat adormida al calor d' un zel vetllador, se la escoltá ab complacencia y l' acullí ab alegría.

Mes l' Ignasi, com tot home que no ha perdut en-

Digitized by Google

cara lo noble sentiment de sa propia dignitat, tenia en son interior un jutge vigilant, permanent, terrible y just qu' era 'l que se anomena *conciencia*... ¡Ay del dia en qu' aquesta li pregunti ab veu imponent y enutjada: ¡Ignasi! ¿qu' has fet?

CAPÍTOL XII

LA MALALTA

Havém arribat ja á n' al dia fixat per donya Agneta pera donar una resposta afirmativa ó negativa á la proposició que li féren lo venerable exclaustrat y son nebot. ¡Aixís es lo temps! no hi há may cap entrebanch que 'l deturi, ni cap clapera que l' encalli; vullas ó no vullas, fa donar á la bola en que vivim voltas y més voltas ab incansable, ordenada y potenta má: indiferent á tot, res escolta ni res lo distreu de sa intermenable tasca, que si nos la mirém endevant, sembla que may ha d' acabarla, y si enredera, nos esglaya 'l considerar lo depressa qu' ha anat enllestintla. Per éll, res són los plors, ni res significan las riallas; ab una bufada se 'ls emporta condolguentse del home que sovintet s' oblida qu' uns y altras duran lo que la flor d' un dia, puig són passatgers aquells, y febles aquestas.

Peró, deixém al Temps cumplint lo seu fet y aném nosaltres, aparionats ab éll, á realisar lo nostre, trasladantnos al costat d' una capsalera vora de la qual hi há una dóna d' edat avansada fent, junt ab una noya joveneta, companyía á una tercera, donzella també, qu' está al llit, víctima d' una malaltia que ha perdut afortunadamen tal enterárnosen' nosaltres tota sa gravetat.

Digitized by Google

—Tú farás lo que vullas, filla meva—deya en aquest instant la senyora á la donzella qu' en lo llit era—peró ja sabs que, per més que l' Ignasi siga un bon partit, no 'l crech jo capás de fer ta felicitat.

—¡Oh, próu!—respongué ú observá ab apassionat accent la malalta, que no era altra que la Merceneta, á sa mare y á la Montserrat—lo cor me diu que hi seré ditxosa.

—¡Deu t' escolti, filla meva!

—Si éll t' estimés com tu l' estimas ¡quí ho duptaría!, peró ¡ay! Mercé, crech que t' equivocas.

—¿Per qué ho dius, Montserrat?—preguntá la Mercé ab defalliment.

—¿Per qué ho dich? per rés, y per molt.

—Repeteixmho.

—Ja ho sabs: son carácter no m' agrada, son modo de ríurer, no 'm satisfá y, més que tot això... he trobat extranya sa conducta. Avuy fa vuit dias que vingué ab son oncle, y desd' allavors... sols ha tornat una vegada... la nit de la consulta: ¡ni may qu' hagués vingut!... al enterarse qu' érats tu la malalta (puig has de sapiguer que estava tán extremadament preocupat que no reconegué la casa fins á ser aquí dins), s' excusá com pogué y se n' entorná desseguida dihent que 's sentia indisposat, ab lo qual, posá en un conflicte á ta pobre mamá que 's vegé obligada á demanar que cuyta-corrents anéssin per un altre metje, no atrevintse ella á desampararte ni un segon. Afortunada ó providencialment, arriví jo en aquell instant y enterada de lo que passava, vaig cridar al doctor á la banda, li espliquí afanyosa lo per qué de ta malaltía, y al venir l' altre, no degueren ja perdre lo temps consultantse lo que may haurian endevinat ni entés.—¡Deu, no ells, t' havia salvat!

—¡Oh!—exclamá ab amargura la Merceneta amagant son front en lo coixí.

Digitized by Google

—¡Quán cert es lo que dius, Montserrateta!—observá pesarosa la bona senyora.

—Peró V. mamá y tu, amiga meva—prosseguí aquella ab animació—s' estranyan de lo que feu l' Ignasi aquella nit, sent aixís que ho trobo jo molt natural: se vegé en un delicat compromís y...

—En part, ja tens rahó, filla meva—contestá donya Agneta cedint.

—Sí, sí: vull donarli tota—afegí ab tendresa la Montserrat—peró dígam ab franquesa; ¿estás resolta á contestar afirmativament á sa pretensió?

—¿Cóm nó, si sa imatge umplena tot mon sér?—digué la Merceneta, al temps que, relliscant de sos ulls una brusenta llágrima, aná á caure en la ma de la seva amiga.

—¡Oh, y quán l' estima!—exclamá per lo baix aquesta.

—Fésho aixís, doncas, filla meva—li contestá donya Agneta—respectaré la teva voluntat, peró al menys ¡no plóris!: ja sabs que l' doctor t' aconsellá y prescrigué que no 't trastornessis gens, puig no 't convé: jo 't prometo fer pujar á fra Joan aixís que vinga, pera que pugas tu mateixa donarli la resposta en la qu' avuy enclóus tots los teus ensomnis y esperansas.

—¡Gracias, mare meva!—li contestá aquella ab veu trencada per la emoció, méntres s' esforsava en reclinarse damunt del llit pera besarla en lo front.

Un núvol de tristesa s' estengué en aquell moment pe'l rostre de la Montserrat, que prompte fou esbargit tornantse en falaguer sonríurer dirigit á sa amiga, al notar qu' aquesta anava á mirarla pera alegrarse ó entristirse, segons fos la expressió de son semblant; y veyent qu' anava á enrahonar, li digué carinyosa:

—Cálla y descansa una mica, Merceneta: estás molt

Digitized by Google

débil—posantse l' índex als llavis, signantli que romanís muda una estona.

Aprofitarém aquesta, pera explicar al lector lo perqué havem trobat, si ja no malalta, convalecenta encara á la Merceneta.

Hi ha ánimas sensibles y delicadas, que prompte defalleixen: sensitivas que las fa replegar porugament lo més petit alé que 's mogui pera agitarlas; débils papallonas quinas sútils alas se malmeten al tocarlas ab lo dit. Tal era la Mercé.

Dotada d' un cor inocent y pur; d' uns sentiments suaus y delicats com lo perfum de la boscatana viola; no podia compendre qu' en lo mon hi hagués ó existissin sérs capassos de fer dir á la boca paraulas enemigas de las qu' en llur interior senten: per això, li eran desconegudas la enveja y la mentida, la gelosía y la falsedat, l' orgull y la vanitat y altras innobles passions quins noms havia induptablement llegit mes d' una volta, peró quina significació no havia may interpretat ni deduhit pera aplicarlas á la vida real.

Aixís se compren com al serli descubert per la seva amiga Montserrat aquell ignorat sentiment que la ubriagava, s' hi entregués ab lo mateix anhel ab que l' aucella s' entrega á sas alas quan per primera vegada crehua los espays sense imaginarse que hi puga trobar enemichs crudels y astuts posats al aguáyt pera devorarla, y aixís se comprén també que sufrís tota ella una conmoció terrible al serli descubert per sa mateixa amiga lo contrari de lo que s' havia imaginat en sa primera ilusió de verge.

Per altra part. la rosada del cap-vespre perjudicial casi sempre á la salut y baix quina influencia permanesqué lloch rato; la alegría intensa que soptadament inundá á son cor y las amargas llágrimas que de cop eixíren de sos dolsos esguarts en torrentada abundosa pera ofegar aquesta; foren causas sobran-

Digitized by Google

seras pera causar en la pobre Mercé un efecte temible, com ho es pera una flor lo veures' combatuda á l' hora per dos vents contraris, méntres lo cel la cubreix ab mantells d' aygua. Si aquesta 's desfullaría ó 's blincaría al menys, ¡cóm no havia d' ablanirse la Mercé, delicada flor, orejada tan sols fins llavoras per las auras gentils y suavíssimas de la ignocencia, del amor y de l' amistat!

Por ço, en la nit mateixa en que la deixárem méntres la Montserrat se 'n despedia, tingué que ficarse al llit sentintse indisposada; indisposició que prengué al segon dia los caractérs d' una temible malaltía: lo póls, se li posá freqüent y asbalotat, lo calor de son cós, arrivá á un gráu extraordinari, y per aquell front, abans tan seré y placívol, solcá esgarrifós, esbojarrat y esglayador lo desvari, aqueix síntoma crudel que 'ns gela á tots la sanch al cor quan una persona amada n' es víctima.

¡Y cóm sufrían donya Agneta y la Montserrat! ¡quantas pregarias dirigiren á la benigne y dolsa Verge d' aquest nóm en aquells moments espantosos!... ¡ah! per la primera, era la filla; per la segona, l' amiga.

Afortunadament, la malaltía féu rápidament la crísis: una vegada mes la té llumená la ciencia pera la curació d' un ángel que comensava á tastar l' amargor de son desterro y desaparesqué lo perill de la mateixa manera soptada ab que declarat s' havia.

Durant los bréus jorns qu' aquest subsistí, pogué conéixer la Mercé lo carinyo inmens que li professavan sa mare y sa amiga; dos ángels que rodejaren sempre son llit de dolor, cobejantlo ab amorosas alas: llavoras pogué compéndre lo que valen eixos dos sérs quina ternura, quins consells, quin amor són mes sanitosos pera 'l cor nafrat que las mateixas medicinas, y en sa imaginació de nena, sentí operarse

Digitized by Google

un cambi que debia mes tart servirli pera mellor regirse en los combats del món. Pót dirse que la crisálida se torná voliana; lo que perdé en candor, ho guanyá en prudencia: desapareguéren las infantils alegrias, pera fer lloch á las reflexions de dona, puig no hi ha res qu' ensenyi tant ni qu' esborri mes aviat del nostres llávis las riallas de la infantesa que 'l dolor y 'ls desenganys.

Més, no interrompém l' úrdit de nostra historia y constituhimnos en fidels narradors de la mateixa.

—¿Donya Agneta?—preguntava pochs moments després de la referida conversa una robusta minyona, criada de la casa.

—¿Qué hi ha, Teresó?—respongué l' aludida ab bondat.

—Fra Joan la demana.

—Dígali que 'ns fasse la mercé de pujar: acompányal' ab cuydado.—Aná dihent donya Agneta á la Teresó la qui, després de fer un senzill acatament, desaparegué á cumplir l' ordre que acabava de rébre.

L' avís de tal visita, causá un efecte diferent en cada una de nostras tres amigas. Lo esblanquehit rostre de la Mercé, s' animá posantse rialler; la Montserrat no pogué reprimir un moviment de disgust; donya Agneta, quedá pensativa y ensibismada.

Tranccorreguéren alguns segons y bén tost se sentí la simpática véu del exclaustrat que deya tot entrant:

—La pau dels Apóstols siga en aquesta casa.

—Endevant, fra Joan—contestá respectuosament donya Agneta.

—¡Cóm! ¿que no estás bona, Mercé?—li preguntá aquell ab veu carïnyosa barrejada d' estranyesa al véurela al llit.

—No es res; ja 'm sento mellor, gracias á Déu—responguéli la malalta procurant donar calor á sas paraulas.

Digitized by Google

—Y aixó ¿qu' ha sigut?—insistí fra Joan ab creixent interés dirigintse á donya Agneta.

—Se costipá al jardí y ha degut jeure uns quants dias.

—¡Oh! y tu també per aquí, Montserrat?—estás tan arraconada, que no t' havia vist al entrar.

—Las hi feya companyía—s' apressurá á respondre méntres deixant son assiento aná á besarli la má.

—Aixís obran las bonas amigas, filla meva; en las malaltías y treballs es quan s' ha de demostrar l' afecte que nos inspiran las personas volgudas—replicá lo novament arribat, assentantse al mitj de la cambra, tornant á preguntar:

—Y bé ¿ha sigut cosa de cuydado, donya Agneta?

—Per ara...—barbotejá aquesta sense acabar la frase.

—Mes val aixís—contestá aquell ab satisfacció—me n' alegro per duas cosas, si bé sento no haverho sapigut abans pera vindre á cumplir com ho ha fet la Montserrat: la primera y principal, perque dintre de pochs dias se trobará la Mercé del tot restablerta; y la segona, perque sa indisposició no haurá sigut obstacle pera que vostés pensessin la resposta qu' ansiadament espero y que vinch ara á sapiguer.

—¿Tant la desitja?—preguntá ab intenció donya Agneta.

—¡Tant, donya Agneta!—respongué l' frare ab convicció—ja sía favorable, ja sía adversa, m' interessa per igual; y sía la que vulla, l' acataré y rebré ab gratitut perqué la creuré inspirada, com vaig dirli fa vuyt dias, en lo mes noble sentiment de justicia é imparcialitat. Abdós—prosseguí—estém interessats en fer la felicitat de dos sérs que 'ns son cars y volguts, sa filla y mon nebot; y, per lo mateix, no 'm creuré may que V. s' hagi inspirat en la resposta que 'm dongui, en cap móvil rastrer ni baix, com no ha sigut tam-

Digitized by Google

poch lo meu, altre que 'l noble desitj de convertir en una unió ditxosa, dos hermosas existencias. Per aixó repeteixo, donya Agneta, que sía la que vulla la resposta de Vs., sempre, al entrar á n' aquesta casa, estaré convensut de que vinch á cobejarme sóts lo sostre de la amistat mes pura.

—Gracias, fra Joan—contestá conmoguda donya Agneta—no dupto ser cert lo que V. diu, perqué estich acostumada á sentir de sos llávis la veritat pera apéndrela y seguirla: mon cor, n' obstant, havia consebut alguns temors respecte á l' Ignasi que 'm creguí en lo deber de manifestarlos á ma filla. Aquesta los ha escoltat; peró una véu imperiosa ressona en son cor y encadena son lliure albedriu, dominant á tot' altra reflexió: ¡estima á l' Ignasi! l' estima tant, que 'l pensament ó l' temor tan sols de véuresen' separada, li originá la malaltia de la que, gracias al Altíssim, está avuy convalecenta. Devant d' aqueixa passió, noble, intensa y pura com la d' un ángel, he ajocat mon front y li he dit qu' élla mateixa dongués la resposta...

—Ja qu' ets tú qui 'm déus contestar ¿qué 'm respóns Merceneta?—preguntáli llavoras fra Joan ab viva ansietat.

—¿Qué més puch dirli, pare, que no ho sápiga per la mamá?

—Aixís donchs...

—Si, pare: accedeixo á sa petició, perque accedinthi, faig la felicitat de mon cor qu' es tot de l' Ignasi—respongué apassionada la Mercé ensemps qu' un suavíssim rubor, sonrosava púdicament sas galtonas.

—¡Oh, gracias, Merceneta! tú alegras ab ta resposta, ma decadent vellesa· ¡Déu t' ho pach!

La emoció no 'l deixá prosseguir: regná per un instant lo mes solemne silenci durant 'l que s' haurian pogut sentir los batechs del cor de cada hú d' élls; després fra Joan continuá:

Digitized by Google

—Peró abans d' afirmarla, pénsathi bé, Merceneta; reflexiónala encara, no fós cas que la passió, ofuscant ton seny, enganyés á ton cor, puig sentiría que l' Ignasi, després d' haver vist un cel d' esperansas, trobés en tú un mar sens' fóns de desenganys, com sentiría igualment qu' al ser tú la muller d' aquest, te consideresses infelis trobantli defectes qu' ara l' amor teu no te 'ls deixa descubrir...

—¡No dupti d' ella, fra Joan!—l' interrompé ab ardor la Montserrat—cápigali la ferma seguretat de que la Merceneta estima á son nebot de V. ab tota la puresa é inmensitat ab qu' estiman los ángels...

—¡Cóm m' umplena de goig ta afirmació, Montserrat! ¡quán ditxós me féu, Déu poderós!—exclamá lo reverent frare, ensemps que gojosas llágrimas humitejavan sos párpres.

Donya Agneta, méntres tant, romania silenciosa; son cor, se comprimía, quant mes intensa era la alegría de sa filla, y ¡cosa estranya! 'l nom de l' Ignasi, li féu mal arrancantli una exclamació de dolor qu' ella ofegá en sos llávis... ¡Ah! no hi ha com lo cor d' una mare pera pressentir los perills de sos fills! ¡quantas vegadas aquestas rihuen, y al riurer, la fan plorar d' amagat!

Fra Joan, se disposá á surtir; s' alsá de son setial, s' dirigí als peus del llit ahont la convalecenta estava y digué á n' aquesta ab accent carinyós:

—Adéu, Merceneta: me 'n vaig ara, perque ja 'm triga 'l poder donar tan falaguera nova á l' Ignasi.

—¡Si, si, fra Joan!—exclamá la Mercé ab veu agitada y ab los esguarts radiants d' esperansa, tornantse á ruborisar com una rosella.

Peró abans de que aquell sortís, la Montserrat lo detingué, y mirántsel' de fit á fit, esgroguehida, tremolosa, espurnejantli en los ulls una llágrima que volia dir mil cosas, preguntá ab veu solemne á fra Joan:

Digitized by Google

—¿Me respón V. de que l' Ignasi estima á la Merceneta, com élla estima á n' éll?

—Si... sí, Montserrat: va assegurarmho...—contestá ab convenciment, després d' haverse refet de la sorpresa que li causá la estranya entonació ab que li fóu dirigida tan apremiant pregunta.

—Donchs aixís, vagi á durli la bona nova—exclamá aquella.

Y acompanyantlo fins á la porta, se 'n despediren donya Agneta y la Montserrat.

CAPITOL XIII.

SORPRESA Y DESENGANY.

Al ser al carrer, l' ex-claustrat se posá á caminar ab mes lleugeresa de la que li era acostumada, prenent la direcció de la casa de son nebot; peró ja fós que s' hagués anat cansant ó ja que 'l preocupés alguna cabória, lo cert es que mimbá gradualment la rapidés de sos passos fins al punt de semblar que los contava. Qualsevol curiós qu' en la expressió de son rostre s' hagués fixat, hauria notat com ne desaparexía l' alegría, pera ésser substituhida per la reflexió, y era, que méntres s' anava enfredorant la impresió del primer moment, establia fra Joan comparacions entre 'ls diferents punts de la conversa acabada de tenir, deduhintne diversas y contrárias conseqüencias: lo que mes exitava sa curiositat, eran las paraulas darreras de la Montserrat que se las repetía interiorment preguntantse á cada pas:

—¿Perqué m' haurá dit ab tanta insistencia lo que m' ha dit?

Digitized by Google

Aixís entre pensatiu y alegre, arrivá á casa de l' Ignasi al qui sorprengué entregat á sos habituals estudis: aquest, al véurel', suspengué sa lectura y cloguent lo llibre que tenía obert, corregué á donarli afectuós la benvinguda.

—Ja tot está arreglat—digué sonriguent fra Joan assentantse vora de la taula.

—¿Qué?—preguntá l' Ignasi encenent un cigarret.

—¿No hi atinas?—afegí aquéll esclatant d' alegría.

—No tal—respongué 'l nebot sense explicarse 'l motiu de la vinguda de son oncle.

—¡Home!... te soch portador del sí de la Mercenета—digué aquest fregantse las mans ab gran satisfacció.

—¡Cóm!—exclamá 'l jove ab sorpresa y tornantse groch com la cera—¿tan mateix ha contestat?

—No sols ha contestat, sinó qu' ho ha fet d' una manera afirmativa—respongué aquell ab grave pausa passejant per tot éll una fonda y esbrinadora mirada.

—¡Quin compromís!—digué entre dents l' Ignasi, l' qui notant la sostinguda mirada de son oncle, afegí desseguida dissimulador y falaguer:—s' estranya qué m' hagi soptat tal noticia ¿veritat?

—Realment—li respongué son interlocutor ab sequetat, y recalcant las paraulas, afegí:—peró mes m' ha cridat encara l' atenció la mortal grogor qu' ha cubert y cubreix tas galtas.

Una bomba cayguda llavoras al mitj del cuarto, no hauría esglayat tant á l' Ignasi, com la resposta aquesta. La conciencia l' havia trahit, y veyentse atrapat, respongué confós y abaixant los ulls:

—Ja no me 'n recordava.

—¡Ménts, Ignasi!—exclamá fra Joan, posantse dret, ab veu enutjada y poderosa—tu m' enganyas... ó créus enganyarme, puig may un home d' honor, oblida sa paraula.. ¡jo sé que tú, ho ets encara!

Digitized by Google

—¡Oncle!—murmurá l' Ignasi redressantse com lo carcer que sent la fiblada d' agut esperó; més desseguida, acotá involuntariament sa testa, dominat per la majestuosa é imponent actitut d' aquell.

—¿Per qué se ajup ton front devant meu?—li preguntá aquell ab dolorós sarcasme—¿per qué—afegí—apartas y desvias los ulls dels meus quan te miran de fit á fit?... algun misteri hi ha que 't fa culpable... ¿callas?... parla y esbrinémlo.

—No m' obligui á descubrirlo.

—¿Aixís, doncas, me 'l confessas?

—No he dit tant.

—Massa has deixat entrevéure.

—¿Y si no pogués manifestarlo?

—T' ho exigiría.

—¿Y si m' ho vedés una paraula empenyada!

—Te diria ¡paraula, per paraula! tant mes en quant d' aquesta n' es una donzella la depositária.

—¡M' es impossible!

—¿Hont fóra l' honor llavoras? ¿pót dirse cavaller l' home que, com tú, falta tan sense motíu á una dona?

—Igual á n' aquest, es l' que m' exigeix que calli.

—¿Igual, dius?... ¡oh! si sigués veritat lo que sospito en aquest moment!... peró ¿haurias tu sigut capás de...? ¡no pót ser!

—Y ¿si fós? preguntá llavoras l' Ignasi ab cert retin-tin y mal reprimit orgull, com bregant pera sublevarse altiu contra son oncle.

—¡Oh!—exclamá ab amargura fra Joan—primer, inconseqüent; ara, fals: ab la Mercé, traydor: ab mí, soberch... ¿á tant te porta la negror y baixesa de ta culpa?...

—¡Próu, oncle!—digué imperiosament aquell no poguent resistir per mes temps los cárrechs qu' aquest li dirigía.

Digitized by Google

—Algunas voltas t' havia conegut altíu,... jamay ingrat—li contestá fra Juan ab amarga rialleta—¡aixís es lo món! ¿qué importa que jo hage fet mil sacrificis per' tú (y adverteix que te 'ls remembro no pera que me 'ls agraheixis, sinó perque m' hi obligas) si quan ha parlat á ton cor una passió avassalladora, t' has deixat arrastrar per ella no volguent escoltar ma veu que, tremolosa y esmortuhida com es, á la ditxa te crida? ¿qué val pera tú, jove sense cor ni entranyas, lo dol d' una donzella, casta y hermosa y pura com sa ignocencia, qu' ha comés lo crím... ¿sents?... lo crím d' estimarte..., al recordar en ta bullenta fantasía á un' altra qu' haurá sapigut inspirarte... ¿qué dich, inspirarte?... qu' haurá sapigut encegarte, com lo mirall á las alosas, ab lo brill de sos atractíus mundanals y las galas incitants de son cós impúdich, peró bell, únicas que poden amagar la orfanesa de sa ánima y fer semblar tendre l' empedrehiment de son cor?

—¡Oh! ¿qui li ha dit tant?—l' interrompé l' Ignasi deixantse cáure abatut en sa cadira.

—¡Tu mateix, Ignasi!

—¡Impossible!—digué aquest ab sórt murmull, aturdit y groch.

—Tu mateix—proseguí lo primer sense escoltarlo-tú, á qui veig per primera vegada en ma vida perturbat y confós á ma presencia.

—¡Es veritat, oncle...

—¿Véus?

—La vergonya no 'm deixa aixecar envers V. mos ulls...

—¡Ah! ¿perqué, jove imprudent, t' has oblidat de mos consells?

—No prossegueixi aixafantme baix lo pes de sos cárrechs, oncle;... y abans de condempnarme, escóltim!

Digitized by Google

—¡Parla!—diguéli ab bondat fra Joan anantse á séure aprop seu.

L' Ignasi aixecá llavoras son rostre amarat de furtivas y silenciosas llágrimas, lo mirá ab tendresa y digué:

—No es lo nebot qui ara parlará á son oncle: será lo penitent que comunicará sas angoixas al confessor.

—Comensa, donchs—li contestá ab solemnitat fra Joan—lo ministre del Senyor t' escolta.

—Mon cor es un abím insondable: sento en éll lo terratrémol d' una lluyta interminable é insostenible, promoguda pe 'ls contraris afectes que 'l combaten, y no tinch una má que 'm sostinga pera no caure retut en élla.

—¿Ha tal vegada oblidat lo pecador que hi ha un Déu tot fortalesa?

—No tal, pare; peró si bé 'm sento ab coratje pera sostenirla y surtirne vencedor, defalleixo, ab tot, quan al estendre ma vista pera descubrir una llum que 'm guihi en mitj de las tenebras que 'm envoltan, no veig brillarne cap... la obscuritat mes pahorosa regna á mon entorn y la buydor d' aqueixa nit interminable, m' aclapara.

—¿Y l' antorxa de la Fé?

—Uu temps me lluminá falaguera;... avuy resta, pera mí, apagada.

—¡Infelís!

—Tal sóch, pare: jo próu m' he esforsat pera mantíndrela encesa... mes ¡ay! las alenadas de la ciencia que professo la fan oscilar y acaban per deixarme á las foscas.

—Lo vol d' una mosca es próu en certas ocasions pera lograrho: aixó no vol dir mes que la llum es molt feble y molt petita...

—¡Qui sab! pero jo veig que 'ls núvols tapan també la del mateix sol.

Digitized by Google

—Bé díus, pecador: ¡tápan!; l' astre, emperó, llú explendent darrera d' élls.

—¡Es cert! he sapigut véure los núvols y perque aquestos me l' han privada, m' he dit: ¡la llum es apagada!

—Flaquesas son aquestas de la humana inteligencia.

—Flaquesas, sí; peró han sigut ab mí d' aquellas que portan á la hipocresía, al orgull y á la rebelió.

—Prosegueix.

—No tenint fé, mon cor s' ha vist privat de la brújula que guiarlo devia, ab lo qual ha anat cambiant de rumbo segons era l' últim que l' impresionava ó despertava son boig afany pera lo novell y desconegut. Vingué (no es molt llunyá lo dia) un sant home á dirme: Ignasi, déus casarte; y al dirmho, m' indicá la donzella que podria, á son parer, fer ma felicitat: jo, que sentia la necessitat que té mon cor d' umplir lo buyt que 'l glassa,... jo, que volia ésser estimat pera estimar y créure aixís ab algú ja qu' en res creya... acceptí sa preferta alegrament, forjantme la ilussió de que havia realisat mon ideal... més ¡ay! no era aixís, pare. En cástich, sens dupte, de ma presumpsió ó de mas inacabables fluctuacions, permeté lo cel que 'm fós presentada altra donzella... aquesta, sapigué encendre mon desitj, inflamar mas passions, encegar mon seny... y llavoras mon cor febrosench, assedegat d' amor, atrét per la novella ventura que que se li oferia, cregué haver trobat la que constituhia son ideal, la companyona de sa orfanesa, l' escalf benigne que desglassés son gel... oblidant, ab negra ingratitut, á la donzella ruborosa qu' aquell austervaró m' havia personalment presentat.

—¡Quantas vegadas l' home culpa al cor de lo que 'l cap n' es l' únich responsable!

—¿Per qué, donchs, nos enganya tant sovint?

Digitized by Google

—Perque no se l' escolta... perque se li ofega la veu quan intenta parlarnos en contra dels nostres desitjos y apetits...

—Tal en mi fóu; ¡ara ho conech!: un malestar terrible, devorava mon interior... y creyentlo fill de mon cor, quina set de caricias creixía al compás d' aquell, no 'm vegí arrivada l' hora de calmar tán insólit afany demanant la má de la donzella que me la debia gurir... No vaig trigar gayre á obtenirla per havérmela concedida, ó mellor promesa, sos pares als dos ó tres jorns, umplint mon cor d' una alegria estranya. Un bes d' aquesta, que com ferro ruhent cremá mos llávis abrusant mon sér, sagellá, ab ma paraula, la meva infámia!

—¡Infortunat jove!

—Tal es la historia de ma vil ingratitut...! ¿qué dech fer ara pera esborrarla, pare?

—¡Difícil es!

—¡Difícil!... ¿y hauré de víurer ab aqueix roséch que 'm tortura l' ánima.

—Sols lo perdó podrá lliurartern'!

—¿Y 'l podré obtindre de V., oh pare, y de la Mercé?

—Del de Déu t' oblidas, infelís mil voltas!

—¡Oh!... ¿com lograrlos?

—Lo meu, ja 'l téns, pecador; puig ministre sóch d' un Déu tot misericordia que 'm mana perdonar tota ofensa sense que la mes lleugera petjada quedi d' ella en mon cor...

—¿Y 'l d' ella?

—Ella te 'l donaria també si sapigués ta culpa; peró aquesta deurá ignorarla sempre, pera no ferla morir de dolor y d' anyoransa.

—¿Y dónchs?...

—¡Cálmat, fill meu!

—Peró encara necessito un altre perdó...

Digitized by Google

—Qu' es lo més important: pera obtenirlo, deurás imposarte un sacrifici.

—¡Quin es, oh pare!

—Lo de renunciar á la má que téns demanada.

—¡Impossible!

—Com ho será també que tingas pau en ta conciencia.

—¡Quin horror!

—Si això t' espanta, fés, dónchs, lo que te indico y aconsello, puig lo perdó d' una falta no s' obté sense arrepentiment y la deguda reparació d' aquesta.

—Peró... si té una formal paraula!

—¿Y aquella?

—¡Es veritat!... més ¡oh pare! consideri que...

—No pot ser, fill meu, si vols fer callar la véu irada de ta conciencia y evitar la mort de la donzella que t' ayma.. ves, corra y digas á la que t' ha sapigut fassinar com la sérp á la incáuta aucella: jo no puch ser ton espós.

—¡Quina vergonya!

—¡Ah! tal són los homens quan tractan ab un cor senzill que no sab aborrir y sí estimar: jugan ab éll desapiadadament y li demanan perdó al véure que va á donar son darrer batech; peró quan ne troban un de superb y altiu que sab dominarlos imposántloshi la dura lley de son despotisme, s' ajocan com miserables esclaus á sos capritxos y 'ls hi fa vergonya l' intentar tan sols deslliurarse de son jóu humiliant... ¡Oh! vés... vés pecador á fer ta voluntat.,. peró la justicia de Déu, de quina existencia duptas, te demanará algun dia estretíssim compte de la desgracia d' un ángel...

—¡Oh!... això, jamay!... per dolorós .. per afrentós...

—L' afront sols existeix en lo que deshonra, no en lo qu' es causa de nostra redempció!..

Digitized by Google

—Donchs bé; per dolorós que 'm siga lo desdirme de ma paraula, ho faré: no vull que caygui damunt de ma conciencia tan espantable responsabilitat...

—Obra per convicció; no per temor...

—No, no; reconech mon erro, pare: ¡ajudéume vos á esmenarlo!

—Déu escolti ta plegaria Ignasi! y si ta resolució es decidida. .

—¡Irrevocable, pare!

—Jo, en nóm d' Ell, te perdono!

—¡Oh, gracias!

—No á mí déus dirigirlas, sinó á Déu, perque ¿qué sóch jo sino 'l més indigne de sos ministres?

Aixís termená la llarga conversa del oncle y del nebot ó més ben dit, del confessor y del penitent: per una bella estona, 'ls dos romaniren entregats á profonas reflexions, sense que l' Ignasi gosés crehuar sas miradas ab las de fra Joan tement trobarhi un resto de indignació ó d' enuig; peró s' havian ja tornat bondadosas com sempre, tal com torna 'l cel á son apacible blau, després de ser passada la tempesta que l' enfosquía.

Comprenent l' exclaustrat lo que passava en lo cor de son nebot, fóu lo primer en nusar la rompuda conversa, dihentli persuasiu y carinyós:

—Torna á parlarte l' oncle, Ignasi...

—Digui...—li contestá aquest abatut encara.

—Peró abans, m' es precís obtindre ton permís á fi de poguerte recordar alguna de las cosas qu' en ta confessió m' has confiat: ¿me 'l donas?

—¿Dupta, pót ser, de que ja 'l té quan se 'l podia pendre?

—Duptarne, no: peró ¿com pendrem lo que no es meu? ¿com violar un sagrat secret sense 'l permis del qui en mí 'l depositá?

—¡Sempre escrupulós!

Digitized by Google

—No, fill meu: es aixó en lo confessor un ineludible deber de conciencia...

—Ja que 'l necessita, li dóno ab tota l'amplitut que li convinga.

—Donchs aixís puch dirte que si grans han sigut ma sorpresa y desengany al escoltarte, major es ara m' alegría, puig veig que ton cor no es dolent, ni extraviat ton cap: aqueixa tempestat, será pera mí lo qu' es pe 'l temps la pluja d' estiu; un colp passada, regna novament en mon cor l' entranyable carinyo que sempre t' he professat.

—¡Quán bo es, oncle!—li respongué l' Ignasi ab veu esmoguda.

—Ara 'ls dos sabém á que atenirnos; tú, ves á cumplir lo que m' has ofert; jo, tornaré á casa de la Merceneta pera durli l' alegría qu' ansiosa espera.

—Retardiho fins á demá, puig aixís podré donarli compte d' haver executat mon propósit.

—Será com tú desitjas. Y abans de despedirnos, déixam' que 't dongui un consell pera lliurarte en lo successiu de semblants disgustos.

—L' escolto respectuós.

—No contis may á ningú tas debilitats, á no ser que sigan á un bon confessor, puig ab que ja no tenen remey, te rebaixarian als ulls del mateix al qui las contesses: recórdalas tú, en cambi, ben sovint, pera arrepentírten' y esmenárten'.

—Lo tindré present, oncle.

—Y recorda també que quan algú 't dongui algun consell, has de mirar si óbra aqueix ab segons fins, puig en aquest cas, seguintlo, entreteixirias ta mateixa perdició.. Y ara, á Déu, Ignasi; anímat' sigas bò, y pensa sempre: lo que no vullas per tú, no ho vullas per' ningú.

Al ser al carrer, frá Joan se preguntá:—¿estima á la Merceneta?—y després de meditarhi un moment se

Digitized by Google

digué á si mateix;—ara comprench l' allavoras estranya pregunta de la Montserrat... ¿qué li respondré quan la vegi?

CAPÍTOL XIV.

D' HONT MENOS SE PENSA SALTA LA LLEVRE.

L' Ignasi, al veures' sol, féu un amarch y apesarat suspir, torná á posarse enfront de sos llibres, y deixant caure ab abatiment son cap entre los plegats brassos, se digué:—¡meditém!

Entregat á n' aqueixa maror de pensaments íntims lo trobá una persona que no nos es desconeguda, la qui, després d' una llarga estona de romandre dreta y de sotjar lo moment en que, aixecant aquell l' amagat rostre, li dirigís la paraula, cansada d' esperar y desitjosa de posar fí á sa tivanta ó desayrada posició, se resolgué á interpelarlo sense més cumpliments, dihentli.

—¡Carátzus! estém avuy molt pensatiu, Ignasiet.

—¡Ola Ton!—exclamá aquest aixecant sa testa ab vivor, com si li hagués sigut sorprés lo més recóndit de sos pensaments—¿que 'l porta á veurem' á n' aquestas horas?

—Gracias á Déu, res de mal que jo sápiga—li contestá lo Ton (puig no era l' intrús altre que 'l vell estanquer) pegant llambregada en son rostre—peró,—afegí—com ha passat ab excés l' hora en que tú acostumas anar á casa de la Panxita, aquesta m' ha demanat per favor que m' arrivés aquí pera enterarme de si estavas malalt ó t' havia succehit quelcom desagradable, per tenirla molt alarmada y sobresaltada ta in-

Digitized by Google

comparescencia, de modo que ¡pobreta! s' ha quedat esperant mon retorn ab anguniosa ansietat.

—A propósit—observá l' Ignasi interrompent la verbositat del vell—¿creu V. que la Panxita m' estima fins aquest punt?

—¿Qué vols que 't diga, Ignasiet? jo crech que sí.

—Procurém convéncernos—murmurá aquest per lo baix—jo casi afirmaria que no—prosseguí ab véu alta.

—¡Quina heretgía!

—¿Vol dir que no la domina l' interés?

—Parlant d' aixó, ja es un' altra cosa; avuy dia, totas las donas, mica més, mica menos, son lo mateix; estiman, peró treuhen cálculs.

—Y la Panxita ¿també ho fá?—insistí aquell ab dissimulada ansietat.

—Ja no fóra dona, y casi te podría assegurar que tant ó més que cap altra, puig ¿no sabs per ventura lo modo de pensar de don Frederich?.. los testos... m' enténs?.. y no 't pensis, jo li aprobo, perque en l' actualitat, oros són trunfos, que á la bóssa sense diners li diuhen cuyro. Ademés, ella té una folgada posició... li espera un dot que fa glatir ¡en bona fé! y es just... molt just que vulla aparionarla ab una de semblant com es la teva... per' aixó, no 'n surts tú perjudicat, al contrari, perque si 'm vols ser franch, Ignasiet, sas riquesas te fan mal d' ulls... (no t' ho dich pera ofendret' ni despreciarte) fent que la Panxita t' agradi més de lo que tal volta t' agradaría, per més que reconech que tú l' estimas y que 't compláu la seva hermosura.

—¿Y ho ha dit ella tot aixó, Ton?—preguntá novament aquell ab intenció y ambigüetat.

—¿Qué si ho ha dit?.. la Mariona y jo li havém sentit assegurar mes d' una vegada.

—Si no perque es V. qui ho afirma...

Digitized by Google

—Pots bén créurho!... ¿ignoras per ventura qu' es lo diner lo déu qu' impera?

—¡No per tothom!

—Bé... tant com per tothom... ja ho veig... peró ¿qué vols significar ab ta seca resposta?—aná barbotejant lo Ton ab una cara mes moixa que la d' un escolá després d' haver sufert una fregada d' orellas.

—Vull significar—li respongué l' Ignasi ab dignitat y enteresa—que si realment la Panxita pensa aixís, va molt equivocada, puig ni sóch jo cap xay pera ésser venut, ni considero qu' ella siga cap objecte pera comprarla...

—No t' entench—observá lo Ton arronsantse d' espatllas, méntres qu' ab esverada vista seguía los moviments de l' Ignasi que s' anava arreglant pera surtir.

—Molt prést m' entendréu, doncas; seguíume y...

—¿Ahont vas?—casi no s' atreví á preguntarli son interlocutor.

—A casa de la Panxita—responguéli fredament aquell.

—¡Aixís m' agradas, Ignasiet! la traurás de l' ánsia mortal en que jo la he deixada, segon te he dit al comensar nostra conversa que, com l' aygua que troba molts rierols en son camí, ha versat sobre diferentas cosas que l' han allunyada de son principal objecte qu' era 'l riu hont debia dirigirse desseguida...—observava lo vell estanquer qu' esbufegant seguía las llargas gambadas del jove metje.

—¿Estava anguniosa?—repetí aquest ab certa distracció cavil-losa.

—¡Y no poch!... fins se li veya en la cara, pobre Panxita!...

—Ja es particular: altres vegadas he retardat mes qu' avuy, y may havia notat tan estranya inquietut en ella...

Digitized by Google

—Jo 't diré;.,. com avuy era 'l jorn fitxat per la Merceneta... ¿compréns?...

—Realment.

—¡Es clar! tém qu' aquesta no t' hagi girat com una mitja... féntset' seu...

—Y en part, no s' equivoca.

—¡Mírat la melindrosa!—exclamá ab befa lo Ton.

—¡Ton!...—lo reptá aquell ab aspror.

—¡Válgam Déu, qu' ets mal pensat!,.. me refería á la Panxita y tu ho has prés per...

—Deixémho córrer.

—¿Es dir, donchs, que la Merceneta t' ha donat lo sí, Ignasiet? me 'n alegro—prosseguí astutament lo vell estanquer al véure qu' aquest movia 'l cap en sentit afirmatiu—es molt bona noya... honesta y de sa casa;... económica y treballadora...

—¿A qué venen tants elogis?

—¡Veurás!—exclamá mitj confós lo Ton; peró refentse al acte, digué ab refinada picardía—á vegadas un deu certas atencions y 's troba en compromisos que 'l lligan de mans... ¿m' entens?... per altra part, com tu 'm diguéres qu' estimavas á la Panxita, no vaig gosar á ferte avinents sos defectes que per altra banda no són gróssos... y...

—Es veritat: V. m' aconsellá segons eran mos desitjos.

—¡Cabalment? després las apariencias enganyan en certas ocasions...

Lo Ton no pogué acabar la frase puig acabavan de arrivar en aquest moment á casa de la Panxita, en la qual entraren los dos, si bé aquell procurá fer una mica de temps en lo vestíbul pera evitar la primera embestida del compromís en que anava á trobarse y á fi de reflexionar, encara que no fós mes que per una curta estona, la conducta que li convenia seguir.

Méntres l' estanquer anava á casa de l' Ignasi y

Digitized by Google

succehia lo que havém adés referit, sostenían animada conversa la Panxita y la senyora Mariona en la sala que tením descrita y coneguda. Pero aquesta, en lo jorn actual, no 's trobava allí com amiga oficiosa, sinó com á substituta ó en lloch de donya Finfa per haver rebut d' aquesta l' encárrech de vigilar als promesos durant la seva ausencia á Barcelona, ahont havia degut marxar en companyía y per órdre apremiant de don Frederich, per motíus qu' aquest se sabia.

—¿Vol dir, senyora Mariona que no haig de témer?—li preguntava la Panxita.

—No, dóna, no: l' Ignasi es tan teu, com meu es lo Ton: t' ho repeteixo; no t' alarmis, ni t' angunihis—li contestava la vella plenament convensuda y satisfeta al arrivarhi nosaltres.

—¡Fóra una llástima que s' equivoqués V., perque de partits com lo d' éll, no 'n corran!

—Realment; peró ménos n' hi ha encara com lo teu... además, me consta positivament que l' Ignasi necessita trobar una fortuna, puig si bé la carrera li dona lo suficient y mes encara pera mantíndres' y viurer ab decencia, no sent tampoch insignificants sas rendas, té desitjos de figurar y brillar y que digan d' éll, com diuhen de ton papá: allá passa don Ignasi.

—Tot aixó, ja está bé; peró aquella Mercé, no me la puch tréure d' entre seya y seya: justament avuy deu haver donat la resposta... y si ha sigut afirmativa...

—No tingas por; l' Ignasiet, ja no se 'n recoda.

—Peró sí, fra Joan.

—No hi fa res: aquell té donada sa paraula, y no la trencará: t' ho asseguro!

—Sóch una tonta, m' inquieto inútilment...

—Al ménos t' ho concixas, filla meva.

Digitized by Google

—Peró quan veig que tarda tant...

—Algun malalt sens' dupte...

—¡Méntres no sigui una malalta ray!

—¡Si va ser astuta! peró tampoch li valgué aquella tréta: es própi de criaturas lo que féu la Merceneta aquella nit..

—En un bon compromís posá á l' Ignasi.

—¡Veyas també com la plantá! jo, ab un xasco consemblant, m' hauria mort de vergonya

—Qui no 'n té, no 'n gasta: á mí, m' hauria succehit lo mateix que á V., peró ¿á n' ella? ¡cá! ni solsament se doná per entesa.

—¡Com es tan ignocentona?—y la vella esclafí una gróssa riallada.

—¿Vol dir que fra Joan no 'n sab res?

—Ni una paraula: lo qu' es aquesta vegada sí que li haurém jugat la partida de ma mestre.

—¡Oh! es que V. hi té trassa!—observá sonriguentli la Panxita.

—A n' ell li passará ab aixó, lo que diu l' adagi: d' hont ménos se pensa, salta la llevre: en qui may hauria atinat, se trobará qu' es la promesa de son nebot.

—Triga molt á venir.

—Lo Ton nos treurá de duptes.

—Peró aquest tampoch compareix.

—L' estará esperant.

—Quan siga l' Ignasi mon espós, l' obligaré á no exercir la carrera pera que no 'm jugui aquestas passadas que 'm martiritzan.

—¡Cóm se coneix que l' estimas! qui s' espera, 's desespera.

—No es precisament per aixó, sinó que temo la resposta de la Merceneta y...

—¿Qué vols dir?

—Ja s' ho pót figurar: posaria las mans al foch de que ha sigut aquella afirmativa...

Digitized by Google

—¡Y bé! ¿te dóna cuydado, tractantse d' una noya tan sense gracias com la Mercé?

—Sí, per que al menys haurá posat indecís al Ignasi sobre 'l partit qu' ha de pendre.

—No sigas aixís, Panxita, per Déu, t' ho demano...

—Ella si que poch m' espanta, peró com hi há per entre mitj lo frare...

—¡Tot lo que vullas, filla meva! cert es que de palica no n' hi manca, que té molt ascendent sobre son nebot... qu' es molt frare, en una paraula.. peró...

—¡Calli! m' apar sentir sos passos...

—¿De qui?

—Los de l' Ignasi.

—¿Véus, dóna, com ha comparegut?

—Sí, sí; es éll: vaig á arreglarme un poch pera que 'm trobi atractiva com sempre. Quan me demani, dígali, senyora Mariona, que surto desseguida.

Y aixecantse més lleugera qu' una dayna, corregué á amagarse dins de l' arcoba de sa cambra, ensemps que l' Ignasi entrava en la sala, ahont permanesqué ab ayre indiferent la senyora Mariona, després d' haver aquesta fet desapareixer de sos llávis la rialleta de satisfacció que li acabavan de despertar l' agudesa y bon acudit de sa protegida, la Panxita

—¿Vosté per' aquí, senyora Mariona? — observá l' Ignasi al entrar en la sala.

—Ja ho véus, Ignasiet; avuy, vinch á ocupar lo lloch de donya Finfa: tinch l' encárrech de vigilarvos —digué la vella tot fent una grotesca rialleta, méntres ab gran fruició s' adobava las ulleras valguentse dels dits gros y petit de sa enterca y enrabanada má dreta.

—Qué no está bona, pót ser?

—Ha tingut d' acompanyar á don Frederich.

—¿Cóm?... ¿són fóra?

—Sí: aquesta matinada han marxat los dos á Barcelona.

Digitized by Google

—No ho sabia.

—Los hi ha sigut impossible prevenirtho, per haverho resólt de cop y volta, aixís es que m' han enviat un recado quan obría l' estanch, encomenantme que vingués á n' aquesta hora y 't digués que 'ls dispensessis...

—¡Mellór! —exclamá l' Ignasi ab mal reprimida alegría—aixís podré parlar ab mes llibertat á la Panxita.

—Ja 'm cuydaré jo de que no 't propassis—li digué la vella sonriguent maliciosament com volguent significar lo contrari.

—Y élla... ¿es á casa...?

—Surt desseguida; méntres tant, asséntat, Ignasiet, y digám ¿has vist al Ton?

—Ab mi venía—respongué 'l jove girant lo cap en direcció de la porta.

—?Qué vois, Mariona?—digué aquest entrant y mirant de rehull á una y altra banda.

—Vésteten á casa, puig fa massa rato que 'ls dos ne sóm fóra y la vehina se cansaria d' esperarnos—li contestá aquella sentenciosament.

L' Ignasi s' havia quedat mut y pensatiu, fent cas omís de las dos personas que tenia á son aprop. La abstracció, afavorí al astut Ton lo qui acostantse dissimuladament al ohido de sa muller, li digué ab rapidés:

—Se 'ns ne prepara una de crespa... obra ab molt aplóm y tingas cuydado ab aquesta—senyalantli la llengua—nos convé nadar y salvar la roba.

Y sense esperar resposta de la senyora Mariona, eixí de la sala picant suaument á terra ab son bastonet de cróssa; méntres ella 's preguntava:

—¿Qué significan tants preámbuls y misteris?... lo Ton m' avisa... ¡veurém!

Digitized by Google

CAPÍTOL XV

PREPARATIUS

Com aquell qu' al pujar una ennesprada costa recula alguns passos ab lo fi de poguer péndre major embestida y lograrla aixís mes fácilment; havém també nosaltres de tornar una mica enredera pera repéndre nóu alé en la relació d' aquesta historia y donarli ditxós acabament després d' haver lligat sos fils los uns ab los altres.

Desde que vegérem ja del tot arreglat lo prometatje de l' Ignasi ab la Panxita, no nos havém ocupat mes dels pares d' aquesta, los qui, en cambi, no deixáren de basquejarse, com se sol dir, pera enllestir tots los requisits y pormenors qu' en sí porta un próxim casament, sobre tot si es bréu lo plás fixat pera aquest, com esdevenía ab lo dels nostres coneguts desús citats.

Prou se 'n queixava de tal perentorietat donya Finfa, peró en lo que manava don Frederich no hi cabía retóp: debía ferse al peu de la lletra sense dilacions ni excusas. Res era capás de cap-girar sas órdres dictadas per una voluntat de ferro; y si aquestas obehian á algun plan secret d' aquell, llavoras era de tot punt impossible.

Després que l' Ignasi se 'n fóu anat ab lo sí que tant ansiava, en un moment en que quedáren sols donya Finfa y don Frederich, aquella li digué:

—¡Peró home! ¿per qué has fixat en un mes tan sols la duració del prometatge?

—Perqué aixís me convé: jo encara l' hauria volgut solsament d' un dia.

Digitized by Google

—Com tu no t' has de cuydar de res, ho trobas molt plá.

—¿Quín dia será aquell, Finfa, en que sabrás endevinar mos projectes sense dirte'ls?—li preguntá son espós ab sequedat.

—Quan deixis d' embolcallarlos ab las sombras del mes profon misteri.

—Me farias desesperar.

—Bén poch te costa.

—Vinam' aquí, dona, y escóltam'—exclamá son espós agafantla pe 'l bras ab ma nervuda; y girant los ulls escudrinyadors en totas direccions, li preguntá ab veu cóncava y apagada—¿té créus próu rica?

—¿Per qué m' ho díus?—li contestá esverada donya Finfa.

—Respónme d' una vegada: ¿té créus próu rica?

—No—barbotejá aquella tímidament y ab accent poruch.

—Donchs si no ti hi créus ¿per qué vols que retardi la ocasió que de serho avuy se nos presenta?

—Peró ¿quiná relació té aixó ab l' Ignasi? ¿has sapigut, tal volta, que posseheix aquest una gran fortuna...?

—Tu no 'm compréns, Finfa.

—Ni 't puch compéndre per mes que fasse.

—M' explicaré, doncas: ¿no s' ha de morir don Panxo?—preguntá llavoras don Frederich ab veu sinistre sonriguent d' una manera infernal.

—Tal t' ho he sentit á dir, més...

—¿Quí haurá de certificar, quan aqueix cas vinga, la causa ó motiu de sa mort... ja sia malaltía... ja sia desgracia...?

—Un metje...

—Y 'l nostre futur gendre... ¿qué es?

—¡Ah!... Tot ho entench ara, Frederich...

—Vetaquí, donchs, perque li he concedit la má de

Digitized by Google

la Panxita; altrament, sols l' hauria obtinguda un milionari.

—Bé se 'l mareix, la meva filla.

—Y per aixó també es perque vull que 't menis pressa, que á feyna feta no hi ha cab...

—Pért cuydado... procuraré enllestirho tot per la fetxa senyalada...

—Quedém entesos ¿eh, Finfa?

—Absolutament.

—Y ara... prudencia: no fós cas que 'n hagués esment l' Ignasi... y...

—Descansa en mí: la Panxita ha sapigut encegarlo ab sos encisos y jo procuraré que no 's descorri la vena de sos ulls.

—Posa foch á la máquina... y máns á l' obra—acabá dihent don Frederich donant per finida la conversa, per mes d' un concepte misteriosa y estranya.

Desd' aquell moment, no hi hagué descans pera donya Finfa: tot era entrar y surtir d' una y altra de las botigas de la població; donar pressas á la cusidora, mal-de-caps á la modista, turment al sabater, encárrechs als amichs ó coneguts y enviar á buscar cosas á ciutat y fins al extranger. Als que li preguntavan lo motíu d' aquest trángul y mareig, los hi deya ab boca plena:—¡casém la Panxita!—y llavoras tot era enhorabonas y felicitacions y preguntas y enrahonaments que, com una mániga d' aygua, li queyan al damunt arrivantla á marejar ó aturdir de tal modo que en mes d' una ocasió, durant los curts dias transcorreguts, s' atreví á demanar una pròroga en la fetxa senyalada, encara qu' inútilment.

Don Frederich per sa banda, tampoch se descuydava; escribia als mes emparentats y als mes amichs las próximas bodas de sa filla á las quals los convidava; no deixava de pit lo fer enllestir los documents necessaris pera la celebració de las mateixas; anava

Digitized by Google

sovintet á cal Notari pera que dongués un cop de má als capítols; enviava á buscar á Paris los presents que devian ferse á son gendre... y s' abstenia de comunicar res al Rector esperant anarhi á última hora pera evitar la contingencia de que fra Joan ne sapigués alguna cosa.

Ademés, evitava ab sagacitat los enrahonaments y esplicacions, y si algú li preguntava lo motiu de tanta precipitació, li deya fent una mitja rialla:—aquestas cosas, quant mes aviat son enllestidas, mes bé surten; s' estiman élls... y lo mellor es no ferlos patir—ab lo que obtenía llohansas y 'l renóm de ser un pare excelent y cuydadós.

Peró en mitj d' aquestas trifulgas lo sorprengué, com nos sorpren á vegadas en mitj d' un camí un xáfech que no prevéyam, una carta vinguda de Barcelona en la qual se li deya:—Vina.—Al desplegarla, quedá sorprés; son front s' ennuvolá sinistrement per un instant y eixí, com baf de negra tempesta, una maledicció de sa boca impía. Casualment, quan tot just acabava d' enterarse de son contingut, pujá donya Finfa á son cuarto pera damanarli per centésima vegada qu' allargués la época del casament; peró abans de que pogués aquesta obrir sos llávis, li digué mal-humorat:

—Demá, aném á Barcelona.

—Peró...

—No hi ha perós, Finfa: tu deurás acompanyarmhi.

—Més, considera que tota la població nos retallará perqué deixám sola á la Panxita.

—Qué retalli, ¡poch m' importa!: tu 'm servirás d' excusa.

—¿Quina novetat hi há?

—Don Panxo fluctúa.

—¿Cóm ho sabs?

Digitized by Google

—Me diuhen desd' allí:—¡vina!

—Sempre lo mateix.

—Això convé que s' acabi: ab l' excusa de qu' havém de comprar la panereta de la núvia, nos presentarém demá á Barcelona, méntres tú 't cuydarás d' això pera confirmar nostras paraulas, jo aniré á véurel' y d' una manera ó d' altra faré que se 'n vinga ab nosaltres.

—Es l' únich remey que 'ns queda.

—Val la pena sa fortuna de que 'ls altres nos critiquin una mica... ó un trós.

—¡Ja ho crech!

—Després; no hi ha res mellor que posar á la gent mordassas d' or pera que calli.

—¿Ne diré res á la Panxita?

—Ni un mot: avisa sols á la senyora Mariona pera que vinga á cubrir las apariencias.

—Y de l' Ignasi ¿nos ne despedirém?

—No: ja ho sabrá per aquesta.

—¿Quin motiu li donaré?

—Arréglat', tot vols que t' ho pasti y t' ho mastegui: ja t' ho he dit.

—No estranyis qu' ara no atini en res: la noticia que has rebut, m' ha sobressaltat en gran manera.

—Pots comensar los preparatius de marxa; demá, pe' 'l primer tren, á Barcelona.

—Això, per tú y per mí; pe 'ls demés, serán preparatius de boda.

—Si fóssem á Cuba, te regalaría ara una negreta per lo bé qu' has interpretat mon pensament, Finfa.

Unas quantas horas després de l' anterior conversa, rebía la senyora Mariona l' avís, de part d' aquella, de que al sentdemá anés á vigilar, com vulgarment se diu, als promesos durant lo temps que l' Ignasi solía estar festejant á la Panxita. Com la vella estanquera no pecava d' ignocenta, maliciá desseguida entreve-

Digitized by Google

yent algun misteri en l' avís y en la soptada marxa dels dos esposos; peró, astuta com l' óliva, dissimulá devant del recader.

Al ser fóra aquest, preguntá desseguida ab picaresca rialleta á son espós:

—¿Qué te 'n sembla d' aixó, Ton?

—¿Qué vols que 'm semblí? jo crech que hi juga don Panxo.

—Lo mateix pensava.

—Ja fan bé; la cosa s' ho val.

—Dehuen anar á convidarlo pera 'l casament—digué la vella ab punxanta ironía tot adovantse las ulleras.

—Y á festejarli algun present de boda pera la noya—afegí l' estanquer ab sórna.

—¡Que 'n són de tunos!

—Digas mellor, afortunats.

—¡Com si no fossen próu richs!

—May n' hi ha próu: la riquèsa es com lo mar; quant mes té, mes brama.

—L' únich que m' aconsola, es que conto poguer espigolarhi.

—Encara que són del puny estret... peró, no 'n parlém mal, que fortuna tením dels regalets que cada quant nos fa don Frederich.

—¡Vaya un tip!... may passan d' una miséria tot y servintlo com lo servím.

—A caball donat... y després, lo qu' has de fer, es acontentar sempre á la Panxita.

—Es lo que procuro... demá, deixaré que s' aprofiti...

—No ho extremis massa—observá lo Ton ab truanería.

—Ja sabs que sóch gata vella—li contestá sa muller fentli un signo d' inteligencia.

Y á n' aquí finiren llur repugnant enrahonament

esclatant los dos en dissonats riallas, puig méntres las de la senyora Mariona eran primas y agudas, eran las del Ton grossas y nassals.

Tals eran los preparatius pera aquellas bodas, que 'ls haurian uns y altres pogut anomenar prelúdis d' una malhauransa.

Peró la Humanitat es aixís: cap-gira y adultera 'l nóm de totas las cosas, amotllantlos á sas intencions y desitjos per mes que sigan aquellas depravadas y dolents aquestos. No d' altre modo s' explica l' estrany fenómeno de que als hipócritas se 'ls vegi en aixáms com los insectes; als mentiders y embusteros, rebuts per tot arréu sense que ningú 's fixi en llurs contradiccions y tramoyas; als xarrayres fent servir d' escambell als humils y modestos pera enfilarse damunt de llurs espatllas; los murmuradors trobant sempre reputacions de sobras ahont clavar sas famolencas y enverenadas dents de cá; als orgullosos y presumits y enfátichs tenintse per la flor y nata de la societat dins de la qual formiguejan y 's bellugan com moscas buheras, y en fi, de que tot, honor, sabiesa, virtut, bells sentiments, amor incorruptible, amistat pura, ignocencia candorosa encisadora modéstia, heroisme, prohisme, se fasse servir de pantalla ab cínica hipocresía pera cubrir la orfanesa, la buydesa, l' empedrehiment dels cors, fets unas mómias pera tot lo gran, l' heróich y lo bonich.

¡Y no es estrany! avuy, tot se reduheix á números; es tot qüestió de sumar y restar. Casi podriam dir qu' es un aforisme lo de que la bondat, lo valor, la sabiesa d' una persona, está en rahó directa de sa riquesa. Aquesta, tot ho avassalla, tot ho domina: explendor, luxo, festins, plahers sibarítichs, ostentació, gloria, renóm,... fins honra al qui no 'n té, es lo que proporciona, es ab lo que brinda á tot' hora... es lo que ofereix á la moderna societat afanyosa de goigs y

Digitized by Google

assedegada de diversions... ¿cóm no ambicionarla?... Cert es qu' asseca 'l cor, com asseca lo sorral al rierol qu' á n' éll porta sas fresquivolas y jamadas ayguas... que 'l mata, mes bén dit... peró ¿pera que 's necessita avuy?... al home de cor ¿no se li diu per ventura xim-ple ó boig?

Altras reflexions voldría aquí posar nostra ploma; més, ab que nos apartaríam de la relació de nostra historia, ja vindrán los fets successius á demostrar-las ab sa eloqüent realitat, com ne són un exemple los mateixos preparatius de boda qu' acabém de refe-rir, los quals haurán sigut los de un... Ja ho dirém mes endevant.

CAPITOL XVI.

¿AMOR Ó IRA?

Torném ara á ocuparnos de l' Ignasi al qui deixá-rem á solas ab la senyora Mariona: aquesta s' havia convertit tota en ulls, puig no apartava ni un moment sas tafaneras miradas del damunt d' aquell que roma-nia mut, abstret y pensatiu, dormitejant en un món de amargas recordansas.

La estanquera intentava explicarse lo motiu de tan extrany silenci, peró no podía; sos cálculs s' estrella-van en aquell enigma com en una roca las barrueras onadas y son cap se perdia en lo laberinto de sas di-vagacions nascudas de las suposicions mes estrambó-ticas y ridículas. Al últim, decidida á arrancar ó quan menys conseguir de l' Ignasi alguna frase ó paraula que la posés en camí de sapiguer á que 's referí lo Ton quan se despedí d' élla, posantse las ulleras bén

Digitized by Google

apretadas y fent un estossech cavernós, li preguntá:

—¿Qué no 't trobas bé Ignasiet? te veig molt callat y fins me sembla qu' estás groch—peró com l' aludit no li contestés, prosseguí—¿que 't passa, fill meu? ¿perqué no 'm respóns?

—¿No m' ha dit V., senyora Mariona, que 'ls papás de la Panxita han marxat á Barcelona?—li preguntá aquell eludint lo contestar á sa impertinent tafanería.

—¡Mare de Déu qu' ets desmemoriat! ¿ja no te 'n recordas?

—No 'n fassi cas; lo desitj de véure la Panxita me domina de tal modo...

—¡Oh, aixó ray! ja la cridaré—l' interrompé aquella acariciant sas ulleras.

—No cal—digué la Panxita entrant de sopte; y dirigintse á l' Ignasi, afegí ab accent melindrós que volgué ser carinyós—¿te cansavas d' esperarme?

Aquest, al véurela, restá fret y sense sapiguer que contestarli; peró no adonantse la donzella del efecte qu' havia causat en l' Ignasi sa inesperada presencia, continuá dihentli ab tentadora coquetería.

—He volgut ferte pagar una mica ta tardansa.

—¿Es á dir qu' ets venjativa?

—No tal, tot lo més, gelosa de ta companyía, si bé aixís haurás pogut conéixer lo que jo he passat ab motiu de ta incomparesencia.

Foren aquestas paraulas ditas ab tanta naturalitat y tendresa, qu' aclaparáren á l' Ignasi, deixantlo desorientat per una bella estona.

—¡Ja veus si t' estima!—observá astutament la senyora Mariona—pobra Panxita, sempre pensa en tú y delira pera véuret' aprop seu.

L' Ignasi no respongué: acotá lo front y amagá son rostre entre sas máns. En son pit, bramulava una tempestat de códols: se lliurava en son cor una es-

Digitized by Google

pantosa lluyta de duptes y recorts: com rodolan en pronunciada pendent mil objectes en barreja confusa y precipitada sense que res aturarlos puga; aixis en la pensa de l' Ignasi giravoltavan los nóms de don Frederich y de fra Joan; de la Mercé y de la Panxita, sense poguer fixarse en cap: cada hú d' ells, li despertava diferents afectes y l' endinsava en un abím insondable de fluctuacions.

Per altra banda, la Panxita se li havia presentat hermosíssima com may: son cor de dòna pressentí la existencia d' una rival temible á la que li era forsós véncer; y per endevant, se prepará á sobrepujarla acudint á sos atractius y á sa bellesa. Consultá, del mirall, quin era son parer y aquest li contestá: ets hermosa

Y ho era en efecte. En la curta estona qu' havia passat en son tocador, s' engalaná atractivolment servintse de tots los recursos qu' aquest li oferí, com ho hauria fet una romana dels temps de la decadencia d' aquell memorable Imperi. Sos cabells, partits artísticament en dos groixudas trenas, eran perfumats ab ricas y olorosas essencias; y tot' élla, despedia una aroma agradable y encisadora.

La bata que vestia, de finíssima tela, donant llibertat á las amplas y curtas mánigas que li arribavan un poch més avall del rodonit colze, permetia veure los tornejats y alabastrins brassos, y dibuixava las tentadoras líneas de son còs irreprotxable, ensemps que son escot carrat, ben bé deya que no gayre lluny d'éll s' hi podia trobar un sí palpilant y niu de falagueras delicias. Ademés, una suavíssima rojor coloria son cútis á través de quina delicada blancor se descubrian las venas d' un blau de cel, y li brillavan sos negres é irresistibles esguarts ab lo fulgor inténs d' una passió avassalladora.

No hi há en lo món cap altre sér que com la dòna

Digitized by Google

sápiga treure partit de las bellesas que Déu s' ha complascut en prodigarli; ni tampoch n' hi há cap que, com élla, endevini més prompte la existencia ó la proximitat d' un enemich seu: aixís es que la Panxita, sense sapiguer res de fixo, se prepará ab totas sas armas pera la lluyta que intuitivament li constava que debia entaularse; pressentia, com havém adés dit, una rival en la Mercé, y resolgué abrátrela desde 'l primer moment.

Passá una llarga estona sense que l' Ignasi s' atrevís á aixecar sos ulls pera mirarla: ¡la trobava bella! Son cor vincladís, temia abrusarse de nou en lo foch d' aquells esguarts ubrigadors... y tal temor l' enfonsava en una enutjosa indecisió; peró en mitj de sas divagacions, se li presentava la imatge de son oncle majestuosa y severa, digne y reposada... y llavoras, recordava sa paraula, sentia la veu de sos debers ressonar imperiosa, veya entre suavíssimas boyras com li sonreya l' apacible rostre d' un' altra noya... y sa voluntat s' afermava, son cor deixava d' anarli com unas devanadoras y comprenía lo fatal encegament de qu' era víctima.

Méntres nosaltres nos havem entretingut en descriurer aquestos importantissims detalls, la senyora Mariona, fidel á sa consigna, s' havia posat á dormir tranquilament, al menys en apariencia; puig en rigor, estava més atenta que un' alosa ho está á la senyal d' alarma donada per una de sos campanyonas, tenint obertas las orellas y espabilats los ulls per més que 's veyan aquestos closos ó quiets á través de las pantallas de vidre que 'ls encubrian. D' aqueixa manera podia l' astuta vella sentirho y veurho tot sense inspirar suspitas y donar compte de lo que li convingués si per etzar li preguntavan qu' havia esdevingut en la entrevista dels dos promesos.

La Panxita també se trobava impresionada y una

Digitized by Google

emoció estranya, que may havia notat ni percebut en presencia de l' Ignasi, li nusava la llengua sense que la deixés enrahonar; però al fí, sonriguent d'una manera insinuant y carinyosa, digué ab tendresa interrompent tan estrany silenci:

—Noto avuy en tú, Ignasi, un misteri inesplicable... ¿per qué, si es alguna cosa que t' agreuja sa causant, no la comunicas á ta estimada?

—Hi há circunstancias en la vida, Panxita—contestá aquest fent un suspir—que 'ns posan en situacions tals, que no es possible eixirne sense que 'l cor no 'n resulti esbocinat.

—¿Y tú... t' hi trobas avuy?... ¡m' ho pensava!

—Per ma dishort, no t' enganyas.

—Ja m' ho afiguro: la casta donzella ó la pudorosa verge, ha parlat al cor del noble guerrer; li ha dit que l' estimava y aquest la ha escoltada benignament atret per sos afalachs.

—Fórmula es aquesta que no la tinch desconeguda.

—Per lo mateix, l' haurás trobada molt escayenta.

—Com també ho será en tot cas, la de que lo Vacondá ha avisat al jóve guerrer qu' en altre lloch cantava l' aucella que debia hermosejar sa tenda.

—Sarcástich estás, Ignasi.

—Com tú epigramática.

—¿Per' aixó has vingut tú avuy á n' aquesta casa?—li preguntá altivolment la Panxita.

—No per cert, que fóra en mí un delicte: ma vinguda, té un fi més noble.

—¡Noble!... ¿pot dirse tal l' innovarme per ta propia boca lo mancament de la paraula y la violació de tas promesas?

—Per Déu, escóltam Panxita: abans de jutjarme irada, deixa á una banda... ¡t' ho suplico! inútils prevencions, y atén las paraulas que vull dirte.

Al sentir aixó, la senyora Mariona féu una ganyota

y mirant dissimuladament per sobre de sas ulleras, se posá á escoltar ab gran atenció y recullíment la conversa comensada d' una manera pera élla fins llavoras inentiligible.

—T' escolto ja—responguéli la Panxita ab despreciativa indiferencia, prosseguint ab sarcasme:—y t'escolto, pensant que 'm convencerá ta perfídia de la imprudenta que fiu jo al fiarme de tas paraulas.

—Molt agre estás ab mí... peró sia com vulla, mon deber es serte franch... y t' ho seré: interpreta després ma conducta com mellor te sembli... que jo de tots modos, tindré l' amarga é íntima satisfacció d'haverte dit la veritat.

—També d' aquesta manera l' haurá sapiguda la Merceneta... ¿eh?

—Ja qu' has pronunciat son nom, te contaré ó te repetiré la historia.

—Explícat.

—Seré bréu, Panxita: no vull cansarte ab mas paraulas que per altra part son ben amargas á mos llávis, perque venen á causarte una pena ó tal volta un desengany que jo hauria, ab més prudencia, pogut estalviarte.

—M' agradas per la franquesa.

—Tal es, á pesar de ton accent irónich é incrédul.

—Está á l' altura de ta ilustració y de ton nom.

—Inútil es que prossegueixi, ja que t' hi empenyas: debers tinch á cumplir que son pera mí preferibles á ton despit del que no te 'n faré cap cárrech.

—Ja téns rahó: l' ofensor perdona generosament á la persona ofesa...—li contestá la Panxita fent una riallada nerviosa.

—¡Acabém! Un jorn poguí, atret per tos encisos y per ta radiant bellesa, oblidarme de la Merceneta; poguí també fer á trossos ma paraula, com s' esgrunaria lo dur crestall de roca posantlo soptadament en con-

Digitized by Google

tacte d' un foch abrusador, al fixarse mos ulls en tos esguarts quin vivíssim brill atreu y enlluherna; poguí fins mostrarme ingrat ab mon oncle al qui déch tot quant me es més car y volgut, pera rébre un bes ó mereixer una rialleta de tos dolsos llávis; peró avuy es tot aixó impossible. La veu imponenta de fra Joan m' ha recordat mos debers; lo ressó d' un lay d' anyoransa ha arrivat planyívol á mon cor; s' ha descorregut lo vel que á mos ulls encegava y he vist que la passió que tú sapigueres inspirarme no es, ni la que jo 'm creya, ni menys encara la que tú 't mereixes... Aixís es que, per més que 'm siga dolorós lo causarte un disgust ó un desengany... com m' ho es moltas vegadas fer un mal al pobre pacient pera curarli un mal pitjor... vinch á dirte: Panxita; d' assí en avant, l' Ignasi no será lo promés qu' hauria d' oferirte y professarte un amor que amor no fóra.., sinó l'amich lleal que posa á tos peus sos serveys y sos consells si un jorn vols disposarne. No ambicionava ta fortuna, sino ton cor; aquella, de res me serviria y per aixó m' retiro... y d' aquest, no 'n sóch digne, ja que no podria fer sa felicitat...

L' ausencia, per mí ignorada, de tos papás, me priva de dírloshi lo que de manifestarte acabo, segons era mon intent... ara, no caldrá que los hi repeteixi quan tornin, puig tú ja ho sabs...

—Sí, sí... jo ja ho sé... com sé també la vilesa d'un home al qui creguí lleal...

—¡Panxita!

—¿Te he ferit?... ¡que hi fá! també m' has ferit tu ab ton llarch discurs que sembla aprés de memoria... ó al menys m' ho semblaría si no fós á ne mi mateixa á qui ha anat endressat, esgrunant tan sense compassió mon cor y esfullant impíu lo ramell de mas ilusions, igual á las que 'ns cantan los poetas... ¡Bé, Ignasi, bé! ¡aixís pagas l' amor que 'm despertáres

Digitized by Google

inmens y pur com lo sol d' istiu; y l' acullida franca y generosa que te se dongué en aquesta casa; y lo carinyo que mos papás te professan considerante com fill seu; y la oficiositat desinteressada de la amistat... peró ¿qué m' importa? No val la pena ta acció present, própia d' un cor raquítich com lo teu, de que 'm trastorni;... sé ara lo que ets... y m' alegro de que no m' estimis... he sapigut fins ahont arriva l' Ignasi.. y 'm compláu haver surtit de duptes... Ja pagará la Merceneta 'l mal que m' ha fet... ¿he dit, mal?... no; no! si es un bé... y 'l pagará unintse ab tú, home incapás de posar lley á ningú d' una manera estable y permanent...

—¡Oh!... Panxita.. —mitj barbotejá l' Ignasi caragolant las máns ab dolor y vergonya; peró aquesta prosseguí.

—¿Te faig mal?... ¡quin plaher!: jo m' oblidaré de tú... y esborraré ton nóm de ma memória pera no véurem' obligada á servar lo recort de... de...

La Panxita no pogué acabar la frase: lo singlot estroncá sas paraulas nusantli 'l coll y rompéren sos ulls en un esclat de llágrimas: al sentirla aixís, la senyora Mariona aixecá vivament lo cap, se fregá ab los index los ulls per sóta las ulleras com si realment acabés de despertarse y mostrant sobressalt é inquietut, preguntá ab hipócrit interés:

—¿Qué téns, Panxita?... Ignasiet... ¿qué passa?...

—Res,... res...—li contestá aquella redressantse altívola y orgullosa—mos ulls han vessat algunas malsaguanyadas llágrimas per' qui no mereix tan solsament una de mas miradas.

—¡No t' entench!... ¿qué passa?... parla clar, Panxita... ¿qué tens?... dígas...—aná exclamant la vella aixecantse y correguent á acariciar ab sos dits de suro lo xamós rostre de la donzella.

—Res—repetí aquesta procurant donar á sa veu la

Digitized by Google

mes freda indiferencia—l' Ignasi ha vingut á innovarme que s' havia promés ab la Merceneta.

—¡Jesús, María, Joseph! ¿qué díus ara?... ¿qué t tornas boja?—aná dihent ab grans exclamacions l' astuta vella, sense deixar enrahonar á l' Ignasi qu' aprofitá los moments pera referse y serenarse, puig sentía flaquejar sa decissió devant de las llágrimas de la Panxita.

Un cop hagué callat la senyora Mariona, lo jove féu un violent esfors pera afectar serenitat y contestá:

—De promés ab la Merceneta, no ho soch, peró...

—¡Y ara Ignasiet?—l' interrompé la estanquera—¿no ho érats ja ab la Panxita?

—Ja he explicat á n' ella los motius del perqué he donat aquest pas, y que haurá V. sentit, si es que no dormía.

—Per ma disort, tinch aquesta desgracia quan no puch entretenirme ab alguna feyna—respongué la vella ab una cara tota compungida.

—Donchs bé, la Panxita los hi repetirá y V., en nóm meu, 'm fará lo favor de trasmétrels' á don Frederich...

—Peró home... pénsathi abans; mira que...—obserbava la senyora Mariona.

—La pedra que rodola mont avall, no pót tornar enredera: tal soch jo en aquest moment—li respongué l' Ignasi, y dirigintse desseguida á la Panxita, afegí ab véu insegura y ceremoniós accent:—Ara sobro aquí; perdónim, senyoreta, ma franquesa un bon xich dura ó áspre...: ja sé que li he inferit avuy una ofensa que dificilment oblidarse pót...

—Y que ménos se perdona—l' interrompé aquella ab mal reprimida ira.

—¡Oh, si! quan la ofesa 's diu Panxita

—Peró jamay quan l' ofensor s' anomena Ignasi, y Merceneta, sa causant.

Digitized by Google

L' Ignasi acotá lo front: un llamp de fulgor sinistre resplandí en sos ulls y sas máns convulsas apretaren lo sombrero ab lo qu' havian estat distretament jugant; peró en lo mateix moment, aixecá ferament son rostre y ab véu penetrant com lo xiscle d' un ferit y gelada com las alenadas del Nort, digué despedintse de la Panxita:

—Als péus de V., senyoreta.

Al ser al carrer, respirá afanyós lo salabròs ayre marí que lliurement corria, sonrigueren dolsament sos llávis y murmurá entre dents:

—¡Gracias, oncle!: ara podré dirvos qu' estimo á la Mercé, perque odío á la Panxita.

Aquesta, ab la brusca surtida de son ex-promés, havia quedat petrificada en son lloch; peró aixís com qui ha rebut un cop terrible se sent del dolor que la flagella una vegada ha desaparegut l' esteburniment qu' aquell li produhí; també la rebutjada donzella percebé la intensitat de son dolor al cap d' una estona, ó sia, passat son aturdiment, aixís es, qu' al ferse cárrech de sa desgracia ó de son contratemps, se dirigí groga, trémula, y espurnejantli 'ls ulls de coratge contra la senyora Mariona, dihentli ab dura reconvenció:

—V., dóna vil, amiga falsa. . vosté m' ha enganyat...!

—Tú pérts lo seny, filla meva ..; ta llengua se desboca...: ja veurás si t' he enganyat ó nó..., encara 'l blat no es segat.. y ¿sabs? no digas blat..., no 't desesperis, dóna—li contestá la senyora Mariona amanyagantla sense fer cas de sos improperis.

—¡Ay lassa de mí!—exclamá la Panxita sense escoltar las rahons de la vella—aquest foch que 'm crema y m' abrusa las entranyas ¿es foch d' amor... ó es foch d' ira!

—¡Cálmat, hermosa meva!... ¡cálmat per Deu!

Digitized by Google

—¡Que 'm calmi, V. 'm diu!... ¿no véu que bull ma sanch y bat mon cor?... ¡cóm vol que ho fassi, si no sóch vella com V.!—exclamá la infelís Panxita deixantse cáure abatuda y defallida en lo balancí, méntres la fresseta estanquera s' esgarrapava 'ls ulls al anar á arreglarse las ulleras que li havian caygut nás avall ab lo moviment de despit que feu al sentirse tractar de vella. Fins anava á repéndre á sa protegida, peró recordant lo que li havia dit lo Ton, murmurá. —nadém y salvém la roba.

CAPÍTOL XVII.

CONFIDENCIAS

—¿Per qué estás tan trista, Montserrat?—li preguntá carinyosament sa amiga Merceneta en una bonancible tarde del abundós Setembre.

—Estava pensant—contestá aquella—ab lo molt exacta qu' es la comparació qu' he sentit fer algunas vegadas de las personas ab los catúfuls d' una sínia, de la nostra vida, ab aquésta; puig méntres va ella en[illegible]ant, aquells, pujan los uns amunt tot regalimant gué. [illegible]ndó y baixan los altres al fóns del póu deixant afegí a[illegible]na qu' altra góta com si fossen llágrimas que bro aqu[illegible]nant mes escassas quant mes s' acostan allí xich dura[illegible]lan.

ofensa que [illegible]t' ha entristit?

—Y que n[illegible]eneta.

ab mal repri[illegible]g lo motíu.

—¡Oh, si! q' compendrás: supósat' que la mula que

—Peró jama[illegible]a, es lo Temps; qu' aquesta, es la y Merceneta, sa [illegible]m; que los catúfols, sóm nosaltras

duas, y que l' aygua qu' ells van á buscar, es la felicitat ó la ditxa; dónchs bé, digam: ¿en quín lloch te trobas tu y en quín me trobo jo? Avuy, á tu, tot te sonriu; escampas arréu la alegría que 't vivifica... y á mí ¿qué 'm resta?... ¡alguna qu' altra llágrima pera plorar ma dishort!

—Cert es, Montserrat: jo soch ditxosa perque estimo y sé que soch estimada; tu, en cambi ploras perque fa uns dias que se 'n aná 'l qui t' adora haventvos separat una vil calúmnia per temps indefinible.

—¡Dígas pera sempre!

—¡Tal vòlta!, peró jo crech que vindrá jorn en que podréu abdós tornar á aymarvos devant del mon, com vos ayméu avuy devant de Deu.

—¡Aquest t' escolti, Merceneta!... peró deixém córrer aquesta conversa ab la que nos entristím tu y jo, y párlam de ta felicitat que fa la meva; cóntam de nou tas alegrías ja que 'm veig privada de las própias.

—¡Quánt sufreixes, Montserrateta!

—No al costat teu, Mercé, y menys en aquest lloch: aquí rumbejan las flors sas galas, canta lo rossinyol joliu sas dolsas passadas; brilla lo sol hermós en explendent espay; te tinch á mon aprop... ¿y creus que sufreixo?

—Peró si t' conto ara mas alegrias, t' aumentaré tas penas despertant los recorts que vols adormir dins de ton pit.

—Al contrari, Merceneta: ab éllas, reviurán aquestos y 'm faré la ilusió que tornan pera mí los dias que breument assolírem mon anyorat y jo.

—Vaig á compláuret, amigueta meva.

—Párlam, párlam de l' Ignasi; dígam que t' estima; repeteixme una vegada mes que jo m' equivocava al judicarlo, puig m' es tot aixó molt grat per constituhir tots los teus ensomnis de donzella enamorada.

—Sentémse sóta 'l aubach brancatge del magraner,

Digitized by Google

per ser allí ahont tú 'm descubríres la passió qu' enjoya ma existencia: servintnos d' espatller son trónch y soplujantnos son jamat fullatje, tindrán mas paraulas mes relléu y vida.

—Anémhi, Mercé.

Y las dos amigas correguéren á assentarshi, com ho feren en lo jorn aquell al qual acabavan de referirse y que 'l discret lector recordará.

Méntres ellas, de confidencia en confidencia, no deixan un sol de sos secrets y de sas esperansas y de sos afectes pera comunicarse, nosaltres posarém en antecedents al lector sobre los fets esdevinguts en lo transcurs dels dias que havém deixat passar desde 'l darrer capítol.

Una vegada l' Ignasi se trobá fora de casa de la Panxita y hagué respirat afanyós l' ayre que precipitava dins de sos pulmons com ho fá 'l noble corcer al eixir al camp després d' haver estat encongit, aixamplant ab tremolós plaher los encesos badius de son nás y renillant d' alegría; s' apressurá á dirigirse á casa de fra Joan pera innovarli lo resultat de sa entrevista ab aquella.

Lo bon home estava passejantse amunt y avall de son cuarto ab pas curt y reflexiu, lo cap descubert, lo devocionari als dits y la mirada convergint cada quan envers lo crucifix, de marfil y ébano, que sempre tenia damunt de sa taula: al véure entrar á son nebot, se detingué y aixecá placivolment sos ulls que, bondadosos, se fixaren en lo rostre del jove.

Aquest lo soludá ab respecte y assentantse sense cumpliments, li digué:

—Estich rendit, oncle; lo pas que he donat, m' ha gastat totas las forsas.

—No hi ha remey, fill meu: los sacrificis del amor própi, ab causarnos dolor, nos són sempre costosos,

Digitized by Google

peró en cambi 'ns deixan la satisfacció d' haver obrat com á hómens.

—Sobre tot, quan déu lluytarse ab lo poder d' una dona hermosa y apassionada.

—Ab lo que adquireix mes mérit lo sacrifici.

—Hauria preferit, no obstant, que fós aquell menor pera que no hagués degut de ser aquest tan gran.

—¿Te 'n penedeixes tal volta?

—Oh, no: al contrari, oncle: sols vull significar que V., no pót compéndre l' esfors de voluntat que 's necessita pera rebutjar á una donzella enamorada d' aquell á qui élla lográ inspirar una passió avassalladora.

—No per haverme retirat del món y prés los hábits d' una regla austera y rígida, ignoro las lluytas que flagel-lan al cor humá: he estudíat molt als homens, mos germans en Déu, en mi mateix... y per las mevas, he arrivat á compéndre llurs flaquesas.

—Mellor, oncle; puig aixís no estranyará que li diga que hi hagué un moment en que poch faltá com no cayguéren per terra mos decidits propósits devant de la tentadora bellesa de la Panxita: aquesta, se me presentá hermosa com may; sos ulls eran dos imans que m' atreyan y subjugavan; tota sa graciosa persona, un abím de plahers que 'm convidava á enfonsarmhi... En auxili de sos atractius, vingué 'l refors mes irresistible encara de sas llágrimas;... aquestas eran pera mi lo que al borratxo la copa que li manca béure pera trontollarse y cáure... aixó anava á fer... anava á obrir mos llávis pera demanarli perdó y empressonarme en sos brassos... peró en aquell instant terrible, la figura de V., s' interposá majestuosa y prepotenta entre ella... y mon encegament; després se dibuixá en ma pensa d' una manera mágica, com la lluna quan la mitj cubreix un lleuger núvol, la imatge de la Merceneta; al últim, ressoná en mos

Digitized by Google

ohidos una promesa sagrada feta á Déu en la persona de son ministre... desd' aquell instant, ja no vaig duptar. La passió fingida ó falsa, debia fer lloch á la verdadera... la veu del deber, ofegá la del amor própi!

—¡Bé, fill meu!... may l' home es tan home, com quan se vens á sí mateix...

—Peró ¡quánt costa, oncle!

—Lo món, als que vencen als altres, los hi diu héroes: Déu, als que 's vencen á si mateixos, no una vegada, sinó sempre, los di diu Sants... peró deixém aixó, Ignasi, y explícam ¿qu' has dit á la Panxita?

—Lo que m' ordená V.

—¿N' estás content?

—Absolutament oncle, y n' hi dóno gracias, puig he pogut avuy convéncerm' de lo molt equivocat qu' anava jo al créurem' que duya amor á la Panxita.

—Y ¿ho sentían sos papás?

—No sé si afortunada ó desgraciadament, aquestos havian degut ausentarse á Barcelona en lo primer tren.

—Ho sento perque no havente sentit, no 's convencerán de la rectitut de ton acte y será mes difícil lograr que s' avinguin á la ruptura de tas relacions ab llur filla.

—No crech que siga aixó obstacle, puig s' hi trobava la senyora Mariona á la qui he encomenat los hi expliqués en nóm meu lo ocorregut.

—Bé,... si; peró aqueixa vella me fa pór y temo que...

—Es una bona dona: té, es cert, lo defecte de ser una mica batxillera, peró com m' estima entranyablement y aprecía á V....

—Be,... bé...; Déu dirá: lo cas es que tu 't trobas lliure del compromís ab...

—No crech que la Panxita acariciar puga ja la mes insignificant sombra d' esperansa.

Digitized by Google

—Endevant. Peró, ara, dígam: ¿estimas tú á la Merceneta?

—Mes que á ma vida.

—Molt afirmas y molt prést ho has dit, peró ¿no es una ilusió de ton cor també?

—Ni ho es, ni may ho ha sigut. La amo ab deliri, umplena ella totas mas aspiracions y crech qu' es la única noya que pót fer ditxosa ma existencia.

—¿Cóm, donchs, la oblidáres tan fácilment per la Panxita?

—Misteri es aquest que ni jo mateix puch esplicarme; sols, si, sabré afirmarli que malgrat d' haverse tots mos cinch sentits encegat ab aquesta, sentia en mí una veu secreta y poderosa que m' empenyía envers aquella.

—¿Y créus poguerla fer, á ton costat, felís com se mereix?

—Será tot mon anhel—contestá 'l jove ab accent de profoníssima convicció.

—¡Ay de tú si aixís no ho tesses, perque Déu te demanaría estretíssim compte de la dishort d' un ángel!

Oncle y nebot calláren per una bella estona, puig tots dos se sentían dominats per la gravetat de la conversa qu' acabavan de tenir L' Ignasi torná á repéndrela; preguntant á fra Joan:

—¿Quan podré véure á la Merceneta?

—Demá, ab l' ajuda de l' Altíssim.

—Una mercé voldria demanarli, oncle.

—Dígas, Ignasi.

—¿No podria véurela avuy mateix?

—¿Per qué tan prompte?

—Perque m' apar que sa presencia 'm retornaría la calma del cor, com retorna l' arch iris la bonansa á la terra, finida la tempesta que la ha agitada.

—No, fill meu: vull qu' hi dormis abans y fins jo també hi vull dormir: aixís un y altre podrém obrar

Digitized by Google

ab la deguda serenitat d' esperit qu' ara 'ns manca. Després, ja has passat avuy prous emocions y fora imprudencia exposarte á un' altra de nova.

—Me conformo á sa disposició, filla de la mes sana experiencia.

—Sí, sí, Ignasi: aixís jo demá t' acompanyaré á sa casa; parlarém los dos ab donya Agneta y deixarém definitivament arreglat vostre prometatje.

Y aixís ho feren en efecte. A la tarde del sentdemá los dos se dirigiren á la casa de la Merceneta, qui, al véurels entrar, sentí com lo cor li saltava d' alegria. Fra Joan y donya Agneta se despedían al cap de poch donantse mútuament la enhorabona, dirigint abans una tendre mirada al hermós grupo qu' á un xich de distancia formavan la Mercé y l' Ignasi, ruborisada y ab los ulls baixos aquella, puig sentia per primera vegada lo ressó suavíssim d' un ¡jo t' estimo!; y alegre y galan aquest al poguer retenir entre sas mans las d' un sér angelical quin dols llenguatje despertava en l' ánima adormits recorts de célicas regions.

Desd' aquell venturós dia, aná la bella Mercé restablintse rápidament, tornant á aponcellar en la blancor de sas galtonas las dos gayas rosas que tan l' afavorian y li esqueyan; y desde llavoras també, al ser á mitjant tarde, se la veya esperar ansiosa la vinguda de son adorat Ignasi, ensemps que creixía en aquest l' amorosa passió que l' ubriagava, per anar descubrint cada dia novells y desconeguts atractíus en sa Merceneta que no 'ls buscava certament ni en los vestits, ni en lo tocador, ni en las aromosas y postissas essencias, sinó en la práctica senzilla (que no per aixó la privava de ser cuydadosa de sa persona y elegant) de sas virtuts hermosas: lo candor y la ignocencia.

¡Ah! vosaltras donzellas que 'm llegíu, no duptéu pas que no hi ha res en lo mon que fervos puga mes

Digitized by Google

hermosas y apreciadas als ulls dels homens que buscan una esposa amant y carinyosa pera donar á llurs fills una mare bona y digne, com lo rubor y la ignocencia, per ser aqueixas dos flors, nascudas d' un mateix tany—la puresa del cor—las únicas y verdaderas galas que vos hermosejan; nó aqueixas enmatllevadas, passatgeras y fins á voltas ridículas que busquéu, las quals en res aumentan (mes aviat la mimban) vostra hermosura.

Peró, tornant á nostre principal objecte, dirém que la felicitat de la Merceneta umplená de goig lo cor de sa amiga Montserrat la qui no pogué ménos de cubrir de alegres patons son rostre, al serli innovat per aquella lo ditxós trontoll qu' havía experimentat sa vida; y no contenta ab aixó, contribuhia encara á fér-sela major ab sa solícita constancia y assistint alguna tarde al costat dels promesos quan per lo jardí se passejavan.

Una, entre aquestas, la vegéren aquells venir á l' hora acostumada, més no ab la rialla als llávis y l' alegría als ulls, sinó llagrimejant y trista com matinada d' hivern quina negrenca boyrina no ha pogut deixondir lo sol.

—¿Qué 't passa Montserrat?—li preguntá desseguida ab viu interés la Merceneta al descubrir ab l' ull certer de la amistat qu' alguna pena enterbolia son cor.

—Volía allunyarme de vosaltres avuy—respongué aquella ab dolsa amargura—peró m' trobava sola ab mon dolor... y m' he atrevit á venir aquí pera molestarvos...

—No digui aixó Montserrat—la interrompé l' Ignasi ab galantería—puig ja sab vosté que sa presencia nos es sempre grata com ho es á las flors la del sol encara qu' alguns núvols las hi enfosqueixi.

—¡Res hi ha que sápiga tan bé curar los sufriments del cor, Ignasi, com la vertadera amistat! per aixó no

Digitized by Google

'm sab gréu haver vingut á n' aquí, qu' es ahont puch trobar medicina pera mos mals—aná prosseguint aquella, després de regraciarli ab un moviment de cap lo bon afecte que enclohían sas paraulas.

—¡Explícat, Montserrateta! exclamá la Mercé méntres la estrenyía entre sos brassos afalagantla tendrament.

Aquella no 's féu pregar y los hi contá sas desventuras, las que havém en part pogut entréveure al comens d' aquest capítol.

Ella estimava y era coresposta. Sa vida, ab eix amor, se gronxava venturosa com la de la náu que llisca en una mar tota bonansa, infladas sas velas per falaguer oratge. Aixís transcorregué cert temps, compartint los tresors de sa tendresa entre son pare, son amant y la seva amiga; lo carinyo d' aquesta y l' amor del primer, li feyan suportable l' anyorament que l' ausencia del sér volgut li ocasionava, per mes qu' aquest també contribuhía en mimbarli tal amargor ab sa noble constancia é incorruptible fidelitat, circunstancias las dos que la deixavan encara mes rendida d' enamorament umplintla de llegítim orgull.

Pót dirse que llur amor, era un idili ¡tanta era la puresa ab que s' estimavan! era l' amor del clavell á la rosa; del rossinyol, á sa tendra companya: per aixó, quan la Montserrat rebía l' avis de que son aymador tornava, sentia dins del cor lo goig del nin y sos llávis s' obrían al esclat del sonríu que dóna 'l mon á cada nova aurora. Tal fóu també la satisfacció que sentí aqueixa darrera vegada quan lo vegé á prop seu, que s' esdevenía ser quan nosaltres comensárem á sapiguer son nóm de boca de la vella estanquera.

Peró en aquest món ¿qué hi ha durable? res ho es y molt menys encara la felicitat. Esta sonreya mes que may falaguera á la nostra amiga... y de sopte, com núvol pregon d' istiu prenyat de trons y calamar-

Digitized by Google

sada, s' interposá entre élls dos la més crudel calumnia... Certa paraula llensada al vol per algun murmurador d' ofici, amich (?) tal vegada de son pare, fóu ohida per aquest... y fóu creguda, ab lo que 'l sol de llurs amors s' eclipsá darrera 'l vel d' una negra y pahorosa nit pera ¡qui sab! no veuren' may mes sa aubada.

Tal era 'l recort qu' havia entristit novament á la Montserrat al comensar sa conversa ab la Merceneta, la qui lográ distréurela repetintli sa ditxa present fins qu' exclamá ab los esguarts mitj negats de contingudas llágrimas:

—¿No es veritat que triga molt l' Ignasi avuy?

—Allí 'l téns—li respongué la seva amiga signantli al referit que feya una estoneta que se las estava contemplant ab joya desde l' altre extrém del jardí.

Al véurel', corregué joguinera á son encontre la Merceneta; y enllassats de máns, anáren los dos ahont s' havia quedat la Montserrat: aquesta, al tenirlos aprop seu, los mirá ab tendresa y s' aixugá una llágrima qu' ells respectáren discretament.

CAPITOL XVIII.

QUI TOT HO VOL... TOT HO PÉRT

Sembla increible que l' Home qu' ha arrivat á descubrir cosas portentosas y admirables; qu' ha pogut midar la distancia dels astres y fixar la velocitat de la llum y dels sons; qu' ha esclavisat al vapor y empresonat á la electricitat, donant vida al mónstre del segle ab lo primer y fent ab la segona volar tan rápidament sa paraula com sa imaginació, que ha dut

Digitized by Google

á terme las mes ardidas empresas ab un valor y constancia dignas de son nóm; que s' ha enlayrat á las regions puríssimas de lo infinit, descubrinthi las sábias y originarias lleys que regeixen los móns de la materia y del esperit; que va cada dia arrebassant nous secrets á la Naturalesa; que á cada moment que marca en sa esfera lo rellotje del temps va conquerint pas á pas y palm á palm nóus viaranys que 'l portan mes directament al camí de sa civilisació y de sa cultura... sembla increible, repetím, que, ab tot y sa grandesa y son poder y sa inteligencia, hagi caygut á vegadas (per sa dishort ab freqüencia repetidas) en las mes esbojarradas utópias y saturnals deliris y degradants concupiscencias, fins al punt d' embrutar sas alas en lo enllotat y corromput fanguer dels mes criminals errors, de las prevaricacions mes impías ó del mes cobart y culpable dels cinismes; l'indiferentisme.

No es nostre propósit ara historiar aquestas sas erradas ó caygudas que 'ns foran de tot punt incomprensibles si no creguéssim en la existencia d' un Déu únich, y etern; increat, anterior y superior á tot lo visible é invisible que condempna al home á confessarlo y reconeixerlo en tots los instants de sa curta y passatgera vida; que l' humilla quan bé li pláu pera domenyar son orgull, que li mostra á tot' hora la presencia de son Sér y 'l poder ilimitat de son bras en las fibras de son cos; en las fullas y teixits de las floretas; en la cantúrias de las aucellas; en las moléculas del ayre; en la feble gota d' aygua qu' ab altras y altras ajuntada fa los mars ó qu' evaporantse forma 'ls núvols; en la perfecció d' aqueixas máquinas animadas que l' microscopi ha de centuplicar pera véurelas; en altres y altres misteris com aquestos dels que ni ara ni may l' home s' explicará lo *perqué* ni 'l *cóm*, per ser al home fahedor conseguir lo conseguible encara que per' aixó necessiti lo transcurs de segles y

Digitized by Google

mes segles, peró nó lo que Déu s' ha reservat pera Ell á fí d' enfonsarli en la póls sa supérbia.

Més si no éntra en nostre objecte l' ocuparnos d' aquestas importantíssimas qüestions, volém, ab tot, entretenirnos en alguna que la creyém pertinent al desarrollo d' aquesta historia. — Nos referim á la de la igualtat absoluta.

¿Qué mes qu' ella, es absurdo y utópich?... y n' obstant, ¿no es avuy y no ha sigut per molt temps, una d' aqueixas frases enlluhernadoras y atractívolas de la qual los embabiecadors dels pobles s' han servit pera enganyarlos? ¿no es un dels principis revolucionaris que mes sang ha costat á la Humanitat?: no pót negarse. Las massas populars, aqueix conjunt informe de gent qu' espanta quan s' irrita, com espanta l' Occeá si 'ls vents de la tempesta remohuen son fóns, peró ab la que juga aquell que sab manejarla com un expert domador ab las feras de son circo; han sigut arrastradas com un remat de manyagas ovellas ho es al fóns d' un precipici al só de la esquella del crestat, als mes grans cataclismes atretas pe 'l crit d' aqueixa frase mágica y traydora. Ella, unida á altras utópias y á altres errors consemblants, ha sigut causa de cap-girells, de revolucions y desgabells incalificables los quals, causant pavura y temor als cors mes varonils y de tremp segur, han vingut á formar la taca de sang que fa enrogir de vergonya lo noble front de la Humanitat mateixa.

¡Igualtat! paraula es, per cert, mágica y hermosa qu' alguns perturbadors del benenestar dels pobles, han adulterat miserablement, con tantas d' altras, amotllantlas als deliris de llurs pensas desficiosas y visionarias; sense pensar, ó tal volta fentho adés, que destruhían aixís no sols lo benestar material d' aquells sinó y principalment lo moral que, en justicia, disfrutar deurian.

Digitized by Google

En lo náixer y en lo morir, tots sóm iguals: fóra d' aquí ¿ahont se troba la igualtat absoluta? En lloch. Desde que 'l món es món, hi ha hagut sempre richs y pobres; sábis é ignorants; superiors é inferiors; gobernants y gobernats; justos é injustos; nobles y perversos; valents y cobarts; alts y baixos; Cains y Abels; ó, en altras paraulas; desde que 'l món es món, sempre hi ha hagut marcadíssimas diferencias morals, físicas y socials entre hómens y hómens, las quals subsistirán per ser impossible ferlas desapareixer ó esborrarlas.

Peró, n' obstant y ser aquesta veritat un d' aquells axiomas inconcusos y de sentit comú; los pobles, las massas populars l' han perduda de vista ó se l' han negada; mellor, l' han desconeguda tan prompte com las hi han dit qu' eran aqueixas desigualtats una injusticia que las denigrava humillantlas y que, per lo mateix, debian desaparéixer en absolut, puig si bé no tots llurs indivíduos podian tenir (¡quina llástima!) una mateixa alsaria, ni una mateixa figura, ni fins un mateix cor... tenían en cambi dret á ser igualment richs, igualment poderosos, igualment ilustrats igualment. . *iguals* en us de sa llibertat.

¡Infelissos! ¿quin bé n' han reportat los pobles d' aqueixas teorias? De bé... cap; de mal... ¡esglaya 'l pensarhi! Ellas han fet que cad' home tingués un rey al cós ab lo que s' han perdut lo respecte que pe 'ls inferiors se déu als superiors; que 'l pobre mirés ab odi al rich, y 'l rich ab despreci al pobre; qu' aquell que cobra un miserable jornal, glateixi á cada moment al veures' esquitxat pe 'l fang amassat ab sas suors qu' aixecan las rodas bruzentas del cotxe ahont va reclinat lo mateix que li dóna á guanyar lo pa de cada dia; que 'l qui conrea la terra d' un altre, migri á tot hora per no veure arrivada la ocasió en que puga férsela seva; que 'l qu' es ménos, en fi, ja en ho-

Digitized by Google

nors, ja en sabiesa, ja en poder, vulla ser igual al que es mes, nó per medi de la noble emulació, del treball honrat, ó de la virtut que 'l dignificaría, sinó per lo de la enveja, ó de la venjansa, ó de la calúmnia, ó del crim.

Y d' aquí, naix aqueixa lluyta sorda y espantosa dins de las societats que cada quan, com volcá en efervesencia, esclata en revolucions que duptaríam d' ellas, si la Historia no 'ns digués ab ruentas paraulas que són certas. Y d' aqueixa igualtat absoluta é inverosímil predicada ó infiltrada en los pobles, sempre, en son conjunt, ignorants y en tots temps y épocas víctimas de qui sab ó vol explotarlas, provenen aqueixos alarits selvatges que pujan fins al cel, intentant ¡oh flestomía! igualarse l' home ab Déu, encara mes, proclamantse la *Rahó* humana l' única creadora de tantas maravellas qu' ella... la *deesa*, no pót tan sols concebir, compéndre, ni explicarse!

Y no obstant ¿qué mes bonich, ni mes noble, ni mes falaguer que la *igualtat?* ella nos diu que sóm tots los homes iguals, sense distinció de colors ni rassas, en quant sóm tots fills d' un mateix Déu; que devant d' Aquest, lo bó té premi, que 'l dolent té cástich ja sia aquest rich ó noble ó sabi, ja sia aquell pobre ó ignorant ó esclau: que la dignitat de home, com á home, es idéntica en l' humil y en lo potentat, en lo servidor y en lo rey; en los d' una banda de mon, com en sos antípodas; que 'l mateix alé que dona vida á l' un, es lo que la comunica al altre; y que es una mateixa la veu que 'ns crida, tart ó aviat, á rendirli comptes de las nostras accions en la terra.

Més ¡ay! la Humanitat sempre ha sigut la mateixa: lo que se li castiga en lo universal anegament, oblídaho en la torra de Babel, lo que la delma y esglaya en Sodoma y Gomorra, ho esborra de sa pensa en los festins de Baltasar; adora al péu del Sinaí lo badell

Digitized by Google

d' or, quan ressónan encara en las entranyas del Mar Roig los crits y lays dels enemichs de quin jóu la lliurá la generosa má del Déu tot misericordia; vol justicia, vol lley .. y condempna á Jesu-Christ pera salvar á Barrabás!

Peró, nos preguntará 'l lector: ¿á qué ve aqueixa llarga digresió en lo curs dels fets que componen aquesta historia? y li contestarém nosaltres qu' está ella ligada á un dels nostres personatges ó á un actor qu' en los mateixos figura y del qual ab próu feynas se 'n recordará per havernosen' ocupat d' una manera incidental.

Hi ha sérs en aquest món que, com los cometas en lo firmament, passan per devant nostre describint una órbita quin diámetre es impossible calcular: los veyém un instant y desapareixen á vegadas pera sempre ignorant qual ha sigut llur sort y la influencia, mes ó menys directa, qu' han exercit en nostre modo de ser ó en los fets que succesiva y gradualment van entreteixint la cadena de nostres dias.

Tal nos esdevindrá probablement ab l' home aquell de la brusa, causador inconscient de las disputas hagudas entre' éll y los vells estanquers, y de la generosa y noble acció del Ignasi que li valgué la promesa de guardarnhi eterna gratitut. Lo pobr' home, tan prompte com se vegé lliure del compromís en que acabava de trobarse, corregué á explicarho tot á sa muller la qui se l' escoltá ab ilimitada alegría regraciant desde 'l fóns de son cor al jove desconegut que los hi havia fet un consemblant favor: ab llágrimas als ulls recullí de mans de son marit, la moneda de plata que li doná, portántsela als llávis pera besarla agrahida, ab la mateixa efusió que besa 'l miserable la primera almoyna que se li fa al comensar lo dia. ¡Ah! ¿qué no representavan aqueix bes y aqueixas llágrimas devant d' un retall de plata, vingut d 'un

Digitized by Google

cor generós y noble?... tot' una epopeya de sufriments;... la revelació muda de ocult y dolorós misteri... Significavan un estalvi de disgustos, puig ab son valor, podía comprar, la infelís, sopar pera son marít y sos fillets... que se n' haurían vist privats sense aqueixa entrada en lo migrat cabal de sa butxaca, puig l' home enlloch d' estalviar, malgastava son curt jornal en cafés y en jochs y en diversions, oblidantse de fills y de muller damunt de quina abatuda testa queyan á manyochs las flestomias y malediccions de la sua dampnada boca quan la setmanada no arribava á cubrir los gastos de la familia.

¡Pobre dona la del dit jornaler malversador! ella si qu' es ben digna de llástima y de compassió, puig se li clavan en lo cor, del món totas las espinas, totas las amarguras tasta y coneix tots los afanys, sense que puga may, en cambi, assolir un moment d' esbarjo, ó aspirar los perfums d' una flor pera vivificar sos ressecats pulmons, ó alegrarse ab la esperansa d' un rialler pervindre; ja que ni sa posició, ni sa educació, ni son cárrech li permeten res de lo que las altras donas mes afortunadas ó mes ditxosas tenen per tot arréu! Per això no se 'ns fa estrany que quan la dona pobra, la dona del obrer en general pòt rómpre per un moment las cadenas de ferro que la subjectan, siga mes terrible, sembli mes qu' aquest un sér infernal foragitat del catau pahorós de l' ira pera demanar venjansa y extermini de la societat que la rebutja, la insulta y la desprecía: per això comprenem qu' ella, en los jorns de maror popular, corri per los carrers y plassas de las ciutats fabrils ab lo cabell desfet, la cara bruta, xuclada y esgroguehida, las mans crespadas, las robas esperifolladas y cubrint ab prou feynas la honestitat de son cos, encesos los ulls per lo coratge y enrogallada la véu de tant cridar y demanar aqueixa folla igualtat per la que suspira y qu' aixís li dona

Digitized by Google

forsas pera arrastrar un canó, com valor pera fer brandar, portant arréu lo foch y l' extermini, una atxa de vent y descaro pera abofetejar los dependents de la autoritat constituhida.

Més encara:... deixémnos, emperó, d' aquestas consideracions que pera res crehuaren en la pensa de la muller de nostre home y ocupémnos d' aquest al qui trobém, en lo rato de descans que 'ls hi proporciona l' esmorsar, discutint ab los companys de fábrica, lo fet que los hi acabava de referir.

Tots hi feren sos comentaris mes ó ménos extremats, resplandinthi en tots élls un esperit sinistre.

—Jo, en ton lloch, no hauría acceptat res—deya un de geni fogós— aixó, va ser ferte caritat... y de caritat, no 'n vull jo de ningú.

—Desenganyémnos;—afegí un' altre d'aspecte sombríu—que no vejám fent á tots los senyors la figuereta dels árbres del passeig, no anirém bé; se crehuen que són los amos... y nos insultan á cada moment, oblidantse de que s'acosta l'hora de nostra redempció.

—Peró, homens...—replicava 'l de la brusa—aquell pobre jove, estich cert qu' ho féu ab bona intenció y casi 'm decanto á créure qu' era un dels nostres.

—No te 'n refihis: porta levita—contestaren alguns del rotllo.

—Ho féu pera salvar de ton furor á n' aquells vellots—insistí un ab malicia.

—¿Quí eran?—preguntá una véu que tot just havia sentit lo últim de la relació.

—Lo Ton y la senyora Mariona—li respongué un seu company esclafint en una sarcástica riallada.

—¡Vaya quinas ratas d' iglesia!—observá aquell.

—Que no las cassém totas, no podrém surtir ab la nostra—exclamá lo segon dels que ja havía enrahonat y al qui nomenavan Xato, per ser de cara aixafada y pómuls abultats.

Digitized by Google

—No t' espantis, Xato: quan vinga 'l dia, ja 'n farém feyna—observá lo primer.

—Vosaltres faréu y diréu lo que voldréu, peró vos prometo qn' al jove aquell no li tocaré jo ni un fil de la seva roba—replicá ab energía l' home de la brusa.

—Li déu haver donat seguidillas...—digué un mofantsen'.

—Si molt convé—afegí lo Xato—era un del que tením senyalats ab tinta vermella y aprofitá la oportunitat de comprarte són cap ab ventatja y poch cost.

—Després... ¿no es per ventura éll dels de la classe d' aquiexos que tot ho tenen séu y que nos estrenyen tan com poden lo dogal?

—Podém, com hi ho món, estárloshi agrahits!

—Aixó, plá... y ¿de qué debém estárloshi quan tots som iguals?

—Téns rahó, Xato: no hi ha d' haver richs ni pobres...

—Jo no 'n perdonaría cap—afirmá ab feresa lo primer dels interlocutors.

—¡Ni jo! ¡ni jo! ¡ni jo!—exclamáren tots en disonant coro.

—¡Donchs; jo sí!—los interrompé ab fermesa 'l de la brusa—jo no sols perdonaré... sinó que salvaré al jove aquell de vostras mans perque soch agrahit...

—Digas renegat—l' apostrofaren alguns.

—¡Llamp de Déu!—exclamá aquell donantse un cop de puny damunt del genoll ab mal continguda ira—¿voléu que comensi ma venjansa per vosaltres... eh?

—Lo toch de la campana, los sorprengué á tots cridantlos al treball, y desfent aquella turbonada que 's presentava á cada instant mes amenassadora. Com moguts per un estrany y enérgich ressort, tots se dirigiren á llur respectiva feyna ocupant cada hú son lloch: lo treball, torná poch á poch la calma á n'

Digitized by Google

aquells cors turbulents y la rahó á n' aquellas pensas conturbadas.

L' home de la brusa, n' obstant, arrivá á sa casa ab lo front baix, los ulls enfonsats y la cara trista.

—¿Qué tens?—li preguntá amorosa sa muller al véurel' entrar aixis.

—Res! nos n' havém ditas quatre ab los companys.

—Parlant sobre lo mateix de sempre... ¿no es veritat?—observá la dona ab amargura.

—Sí... peró no ha sigut per aixó, sinó perque hán prés ma gratitut envers lo desconegut jove d' ahir vespre, per cobardía... ó no sé qué...

—Déixals' dir;... obrém nosaltres bé... y 'ls demés...

—Y 'ls demés—la interrompé aquell ab veu profona—quan vinga l' hora de las justas reparacions y de repartirnos lo dels richs... veurán llavoras que, no per agrahiment, sóch menos valent que 'l mes llengut d' ells...

—¿Será aviat?—li preguntá sa muller mitj esglayada y posant pell de gallina.

—De fixo, no ho sé; peró ab tot, puch assegurarte que 'l jorn de la nostrá venjansa s' acosta.

—¿Per qué pensas tant ab aixó que no es mes qu' una cosa criminal?

—¿Es criminal lo volguer ser rich com ho es un altre? ¿es criminal lo no volguer permétre per mes temps que l' amo visca de las nostras suors?

—¡Ah! jo no entench res d' aquestas cosas... peró sí que 't diré que las deixis córrer, puig temo ò que t' hi tornis boig, ó de que á tu y als demés vos passi alló de que qui tot ho vol, tot ho pert...

—¡Quíns disbarats!

—Ho serán... pero créume: ¿no traballas avuy?..? ¿no menjas, treballant?... donchs... ¿qué vols mes?...

—¡Qué vull, dius!... ¿podrém may ab lo que gua-

Digitized by Google

nyo, surtir d' apuros?... seguint per aquest camí ¿no serán sempre 'ls nostres fills uns burros de treball?...

—¡Pobrets! ensényals de ser honrats y estalviadors... dónalshi tu l' exemple...

—Pera que 's morin de fam com jo mateix...! no, dona: qui sab lo que guanya, no pot arrivar may á ser senyor:. . aquestos, nos xuclan la sanch... pero ja se 'ls hi acaba...

—¡Déu nos llumeni á tots!—murmurá la sua muller piadosament.

—¡Déu!—repetí l' home de la brusa ab amarch sarcasme—¡Déu!... ¿n' hi ha per ventura?

Lo mes esglayador silenci regná sobre 'ls dos esposos: semblava que respiravan una atmósfera de plóm. Lo dinar, de sí lleuger, bén prompte fóu acabat, y encara l' infelís traballador menjava la darrera caixalada, quan s' aixecá bruscament y sense mirar á sa muller ni fer cap caricia á sos petitets fills, digué á n' aquella tot anantsen':

—¡Me 'n vaig!—Y 's dirigí al café en una de quinas taulas de bayeta verda, féu corro ab altres companys seus qu' estavan jugant al *burro*.

¡Oh segle! tú has donat un pas de gegant en la civilisació dels pobles... tú has fet obras admirables qu' en los esdevenidors cantarán ta gloria; tú has lograt enrunar certas tiranías socials qu' abans los oprimian... peró al costat de tas ardidas conquistas, has posat los quadros al viu y las óperas bufas, y 'ls balls obcéns, escandalosos é incitants, y 'ls bárbaros jochs del circo y altres *avensos* qu' entelan lo brill de ton explendor... Tú has fet molt... peró ¡ay! també has allunyat la criatura de son Criador, la terra del cel, y en ton afany igualatari, has ensenyat al traballador á volguerho tot; ab lo que l' has condempnat á no tenir res... res de lo que aconsola al cor y dóna vida á l' ánima.

Digitized by Google

CAPÍTOL XIX

CONTRARIETATS

Lo lector s' haurá ja fet concepte per sí mateix del estat en que quedá la Panxita després de la conversa acabada de tenir ab l' Ignasi, per ser fácil de compendre lo que debia passar en son cor tan rudament combatut y estrossejat per lo desengany més terrible qu' experimentar pót una dóna... y una dóna hermosa, jóve y rica.

Un doll de llágrimas, ben amargas per cert, nasqué com de terra amarada d' ayguas una abundosa font, de sos ulls y... ¿qué debia fer sinó plorar? Al principi, son orgull abatut y trepitjat; lo coratge que contra sa rival, més qu' élla afortunada, sentía; lo temor al crudel ¿qué dirán? eran deus próu generosas pera fer correr á dojo l' impetuós torrent de sas llágrimas: després... ¡oh després! un altre sentiment dominá á tots aquestos... y lo qu' era sórda lluyta, se convertí en desenfrenat encontre. Lo despreci de que havia sigut objete, lo desayre sufert, la preferencia donada á un' altra, la befa de la gent quan sabría sa humillació, despertaren en son pit una passió violenta, avassalladora, titánica... Tenia gelosía de la Merceneta... ¡estimava á l' Ignasi!

¡Pobre noya! se despertava á la vida del amor, en l' instant mateix qu' aquesta vida se li moría! Tal es la dóna: moltas vegadas un desengany, una ingratitut una calaverada qualsevol (peró no vulgar ni adotzenada) ¡logran d' élla ó fan naixer en son cor aqueixa passió tendríssima qu' havia restat freda é indiferent

Digitized by Google

á tot afalach, á tota proba, á tot préch; y li donan vida ab una intensitat tan gran y tan inmensa, que foragita á las demés: semblan dos pedras fogueras qu' al posarlas en rápit y agut contacte, treuhen la encesa guspira qu' abrusa al cor. Llavoras ¡cóm donaría sas riquesas y cambiaria sa hermosura y fins prescindiria de sas virtuts pera alcansar á la persona amada! ¡cóm sent fóndreseli l'ánima en un infern de gelosía! ¡cóm glateix adalerada per no poguer rabejarse en la jamada y crestallina aygua qu' apagaría pera sempre lo ruhent foch del caliu de sas entranyas!

Méntres la Panxita devorava en silenci son dolor y deixava córrer sa pensa en alas del desvari, la senyora Mariona romanía á son costat pensativa y capficada, vigilant, emperó, ab ull espabilat lo moment de poguer anarsen' y contar al Ton tan inaudit fet á fí de posarse 'ls dos de comú acort: aixís es que tan prompte com li semblá qu' estava aquélla una mica aconsolada, s' aixecá de la butaca en la que hi havia fingit bacaynas y li digué ab accent que volia ésser dols y carinyós ensemps que persuassiu:

—Encara qu' ab gréu sentiment, Panxita, me n'haig d' anar y deixarte soleta pera tranquilisar al Ton quin neguit endevino: resígnat, filla meva, y no perdis encara las esperansas, puig qui no 's cansa vé qu' alcansa, y no corre més á vegadas qui més camina; ademés de que, com á vella que sóch infortunadament, puch dirte que com més s' espatlla una cosa, més fácilment s' arregla... No ploris més—afegí amanyagantla ab no fingida tendresa—y jo 't prometo tornar ab lo Ton pera ferte companyía y distreuret' en quant los dos pogám y sapiguém·

—¡Gracias, senyora Mariona!—contestá secament y ab duresa la Panxita.

La estanquera, fentse lo desentés, sortí de la cambra ab pas curt y balandrejantse com una oca, pros-

Digitized by Google

seguint sa interminable brega ab las inquietas ulleras.

Aquella, tan prompte com se trobá lliure de sa companyía que comensava á serli enutjosa, corregué al escriptori de don Frederich, y trayent del pupitre ploma y paper comensá á escriurer una carta ab má tremolosa y pols insegur: finida aquesta, després de varias interrupcions y suspirs, la llegí, cloguéla rápidament y tocant lo botó d' una campaneta ó timbre que vibrá nerviosament, comparegué la cambrera qu' ab veu rampoyna li preguntá:

—¿Què mana, senyoreta?

Al véurela, va dirli la Panxita ab accent agitat y concís méntres li donava la carta.

—Pórtala al corréu y torna desseguida.

Méntres la cambrera cumplia órdre tan apremiant, anava dihentse:

—¡Estava molt groga y ullerosa!... fins m' ha semblat véurela plorar... ¿l' haurá deixada?... en part me n' alegraría... ¡es tan orgullosa la senyoreta!

Poch més ó ménos, arribava la senyora Mariona á casa seva quan eixía la cambrera de posar lo franqueig á la carta de sa jóve mestressa; peró ni lo Ton la reconegué, ni aquesta se n' adoná preocupats com estavan l' un pera sapiguer y l' altra pera esplicarse.

—¿Qué ha succehit?—preguntá lo Ton á sa muller, quan aquesta no havia encara passat lo pedrís de la porta.

—Déixam respirar una mica, home!—li contestá mal-humorada la senyora Mariona quí, no allargant més un pas que l' altre, se n' aná á sentarse en la cadira de darrera 'l taulell propera á las vidrieras.

—¡Passan unas cosas més estranyas en aquest món! —digué lo Ton al cap d' un rato—sembla qu' en Banyeta hi juga devegadas.

—Realment Ton.

Digitized by Google

—Lo cert es que 'ns ha caygut un compromís al damunt que no sé pas com n' eixirém.

—Sempre m' ho he temut; aquell fra Joan, es uni fura que ja... ja; jo próu he donat esperansas á la Panxita... peró...

—Y jo he fet lo mateix ab l' Ignasiet.

—¿Es á dir què...?

—Méntres l' acompanyava, he procurat arrancarla sos pensaments...

—Y... ¿qué?.,.

—Com he vist son flach, me he apressat á convencel' de nostra bona intenció al recomanarli la Panxita... aconsellantli que seguís los preceptes de son oncle tant més en quant es una noya bella y bona la Merceneta...

—Sí, sí; de bona ho es més que la Panxita...

—Y bén mirada, més hermosa y tot...

—Si haguessis vist, Ton, quantas posturas y escarafalls ha fet!... m' han vingut unas ganas de riurer y sentia tantas pessigollas en mon cos... que si no m' hagués reprimit pera no comprométrem, esclatava.

—Has obrat santament.

—Aquesta nit, haurém d' anar á ferli companyía.

—Es clar.,. ¡pobreta, s' anyoraría!

—¿Qué dirán don Frederich y donya Finfa, quan sápigan lo xasco qu' han rebut?

—Es l' únich que m' amohina.

—¡Y á mí!... un no 's pót embolicar en res, perque després de fer lo favor, encara s' exposa á disgustos...

—No 'ns encaparrém; Mariona.

—Jo t' asseguro, Ton, que d' avuy endevant diré qui tinga mals-de-cap, que se 'ls passi.

—Es lo mellor.

—Quan veus la senyal... ¿perqué no m' ho aconsellavas abans de succehir tot aixó y no ara?

Digitized by Google

—Perque ningú pót endevinar lo futur: de tots modos, apendrém de ser prudents.

La conversa aquesta la repetian substancialment los dos esposos casi cada dia, proba evident (á pesar de las tranquilisadoras novas que los hi donguè la Panxita de sos papás) de lo molt que 'ls preocupava lo temor d' una filípica ó cosa pitjor quan retornessen don Frederich y donya Finfa, quina estada á Barcelona s' allargá més temps de lo qu' élls pensavan y haurian desitjat, segons aném á veure.

Al dia inmediat de llur arrivada á la hermosa pubilla de Catalunya, los sorprenia y contraria en gran manera la carta que los hi escrigué la Panxita y que no era altra que la que havém vist portada al corréu per la cambrera. En élla, los hi deya ab curt laconisme:

«Estimats papás;

Tornéu si vos es possible, aixís qu' haguéu rebut la present. Aprofitant sens dupte vostra ausencia, l' Ignasi m' ha rebutjat pera prometres' ab ma implacable rival, la Merceneta. Res vos dich del estat en que 'm trobo: mon cor demana una venjansa y una reparació; dech véure retuda á aquella y meu al Ignasi, per haver una y altre fet escarni de mon amor y del vostre nóm.

Retornéu desseguida, novament vos demano, si es qu' encara estimeu á vostra filla

Panxita.»

La lletra desigual y tremolosa ab qu' estava escrita la transcrita carta y alguna taca per ella escampada (senyal evident de que hi havia caygut més d' una llágrima) demostravan fins á la evidencia la terrible emoció de qu' estava posehida la seva autora al redactarla; aixís es qu' al notarho, fèu don Frederich un mohi-

Digitized by Google

ment de despit, arrugantla entre sos dits qu' involuntariament se cloguéren amenassadors, méntres donya Finfa ab veu plorosa y sanglotant li deya:

—Entornémnosem, Frederich, demá mateix pera consolar á nostra filleta.

—¡No es possible!—exclamá aquest vermell de rábia—¡llamp de Déu! ¡jo prometo que l' Ignasi y la Mercé y tot lo mon me la pagará, si es que 'l món en pés s' hage convingut pera donar un disgust semblant á la Panxita.

—Peró ¿per qué no podém marxar deixantho tot en banda?

—Perque nó.

—Ja 'n tinch próu pera resignarme.

—¿Has oblidat, per ventura, lo motiu principal de nostra vinguda? ¿no sabs tan bé com jo que don Panxo está malalt y que pót morir?.. ¿ignoras, desmemoriada, que 's tracta d' adquirir sa inmensa fortuna?

—Tot ho tinch present; peró si méntres esperas aixó que d' allí ha de venir, se porta á efecte lo casament en projecte ¿cóm quedará la Panxita? ¿quin paper representarém nosaltres?... ¿qué dirá la gent?...

—Es cert, Finfa.

—¡Doncas... marxém!

—¡Impossible!. lo que tu dius, no pot ser que tinga efecte tan prompte... y pera privarho, jo ja m' enllestiré...

—¿Y si 'l té?

—¡Qué l' tinga! ja m' amohinas: després, la malaltía de don Panxo no pot durar... ha de fer la crisis d' un dia á l' altre... y ¿vols que ara que 'l tinch en bon terreno, corri lo perill de perdre una herencia com la seva? ¿no fora un afront pera mí lo malograr lo traball de tants anys y de tanta astúcia, pera aixugar tan sols unas quantas llágrimas d' una noya ploricayre?: ¡nó, Finfa, nó! Primer es lo primer; y aixó

Digitized by Google

pera nosaltres es avuy no desemparar ni un moment la capsalera de D. Panxo.

—Al menys, deixa que jo me n' hi vagi.

—¡Bonica surtida! ¿quí compraría las robas y las joyas qu' han de servir pera las bodas de la Panxita?...

—¡Digas mellor pera son enterro!

—¡Pera sas bodas, repeteixo! ¿ho sents? perque se tarán, com Frederich que 'm dich.

—Esperant, vaig perdre' un plet...

—¿Encara no 'm coneixes, dóna? ¿encara no sabs de lo qu' es capás ton marit? ¿has may vist que ningú s' hage emburlat de mon nom?

—Lo qu' es per ara y tant, ha demostrat l' Ignasi ferne molt poch cas.

—¡Oh!; es que no ha sentit lo pés de la meva má de ferro; es que tal vegada, ignora que sé fer brunzir en la cara d' un blanch lo fuet qu' enfonsava en la esquena dels negres.

—¿Qué resólts, donchs?

—¡Quedarnos!

—Y... ¿res mes?

—Te comprench: jo, avuy mateix escriuré á la Panxita donantli mas instruccions.

—¡Pobra filla meva!... no poguer aconsolarla ni...

—Bé pots fer aquest petit sacrifici, que no es res al costat de lo que ambiciono.

—¿No som ja richs, Frederich?

—¿Qué tantas preguntas y retops? ¡prou!—Y girantli la esquena, surtí de la sala ahont se trobavan: al ser al defora, se passejá amunt y avall del extens corredor, se passá varias voltas la má pe'l front, se pará després en sech posantse la má dreta devall del bras esquer, méntres qu' ab la d' aquest s' acariciava ó mellor, s' estirava la barba insensiblement. En aquesta posició reflexiva romaní una bona estona fins que, alborejant en sa boca una mitja rialla de

Digitized by Google

satisfacció, se dirigí á la sala d' hont havia exit, tot murmurant:

—La noticia m' ha contrariat en gran manera... peró mes haig jo de contrariar á mon esquivat gendre... ¡ja, ja, ja!. . ab mí, no s' hi juga—y acabant d' entrar comunicatíu y lonsauger, digué á sa esposa:

—Ja tinch mon plan format, Finfa.

—¿Quán comensarás á plantejarlo? .

—Ara mateix.

Donya Finfa sonrigué á sa vegada al véure l' agudesa d' ingeni de son espós. Aquest, prengué assiento á la vora de la tauleta rodona que hi havia al mitj de la sala, y en la qual s' hi veya tot lo menester pera escriurer: al cap de poch y després d' haver signat y tirat sorra en lo que acabava de redactar, allargá lo paper á n' aquella, dihentli:

—Té; entératen'.

Donya Finfa 's posá á llegir ab interés lo contingut de la carta, que deya:

« Panxita:

La noticia que 'ns has donat á la mamá y á mí, nos ha contrariat de sopte y disgustat en gran manera; no obstant, no desmayis, puig l' Ignasi será teu: jo t' ho juro.

Don Panxo (que com sabs nos obligá á deixarte sola) segueix malalt, y que no mori ó no mellori notablement, no podrém retornar; méntres tant, mostra gran indiferencia per lo succehit, amaga tas llágrimas pera que ningú se n' enteri y fes qu' arrivi á ohidos de l' Ignasi que t' alegras que se t' hagi despedit per no haverte estimat. Respecte al modo com jo he rebut la noticia, deixa entreveure que si bé 'm sab greu, no per això m' ha irritat ni alterat.

Ta mamá, gosant de bona salut; si bé dirás á qui te 'n pregunti, que s' ha posat malalta d' algun cuydado.

Digitized by Google

Ab aixó, crech que 'n tindrás prou pera amotllar ta conducta als desitjos y consells de ton papá.

Frederich.»

—¿Aquest es tot lo teu plan?—li preguntá donya Finfa ab irónich sarcasme tornantli la carta, qu' aquell prengué negligentment de sas mans.

—Per ara, sí.

—¿Y després...?—afegí sa esposa ab indolencia.

—Després... ja ho veurém.

Donya Finfa no pogué obtindre altra explicació, motiu per lo qual, se resigná á esperar ab estoica filosofía, la conducta futura de don Frederich, de la qual desconfiava aquesta vegada á pesar de sapiguer que son carácter de ferro no 's doblegava may quan havia concebut un plan, qu' executava sempre ab una constancia y una energía admirables.

CAPITULO XX.

LOS HIPÓCRITAS.

Lo Ton y la senyora Mariana encoratjats cada dia mes per la indiferencia que denotava la Panxita envers l' Ignasi, no deixavan d' anar á ferli companyía sovintet, rellevantse y repartintsho en aquellas horas ó dias que 'l taulell los ocupava mes de lo de costum, á fi de distréurela y allunyar d' ella la tristesa que debia forsosament sentir á causa de la soletat en que l' ausencia de sos papás y la separació de l' Ignasi l' havian deixada.

Llur conversa, requeya sempre sobre lo mateix:—Nos compláu moltíssim—li deyan los dos vells—que

Digitized by Google

t' ho hages prés d' aquesta manera; Deu nos en guard' d' un *ja está fet*, peró t' ha de consolar la esperansa (qu' en tu será certitut) de que de partits com l' Ignasi se te 'n presentarán mes que tu no 'n voldrás, si bé t' havem de confessar qu' éll nos havia agradat més, per ser amich nostre...

—No mereix ni que l' recordi:—contestava la Panxita fingint despreci y aversió, y desseguida involuntariament afegía—avuy l' he vist entrar á casa del vehí del costat en lo precís moment en que jo surtia á la entrada (altras vegadas era 'l balcó ó á la finestra ó darrera de las persianas) y al notar que 'm mirava, me he fet la distreta.

—Encara com hi vé!—replicava la senyora Mariona.

—Cóm te aconductada la familia, no es estrany—observava lo Ton.

—Ademés, no fóra just que per mí, deixessen los malalts, que cap culpa hi tenen, d' utilisar sos serveys—afegía la Panxita com si temés que la observació de la vella fós próu motiu pera que l' Ignasi la privés de véurel'.

—Y de Barcelona ¿qué 'n sabs?—preguntava la senyora Mariona.

—Bonas noticias: lo papá m' escriu que la mamá está ja convalecenta, per lo que esperan poguer retornar dintre de curts dias.

—¡Quan nos n' alegrém!—responguéren á coro 'ls dos esposos.

—Me temia qu' aquell, atés son carácter recte y grave, hauría pres mes á la valenta la estranya conducta de l' Ignasiet—afegí en lo día al que nos venim referint y qu' es en lo que los trobém reunits nosaltres, la astuta vella.

—Y cóm volias que la prengués ¡pobre senyor! si cáu de bondat...—li corretgía 'l Ton.

Digitized by Google

—Molt hi han contribuhit mas cartas en las que no m' he cansat de repetir al papá que un jove com aquéll se feya acreedor al despreci mes qu' á cap altra cosa—féu notar llavoras la Panxita.

—Te sobra la rahó, filla meva: no fa home com cal, trencar sense mes ni mes una paraula empenyada.

—Lo qu' es jo—afirmava 'l Ton—me 'n guardaría bé.

—Y bé... ¿se casan aviat, al ménos?—preguntá la donzella intencionadament.

—Avuy contém sapiguerho perqué tenim ganas d' anar á casa de la Merceneta pera véure si 'n treyém l' aygua clara—respongué la senyora Mariona.

—¿Qué no 'ls hi diu res l' Ignasi?

—Noya, desde que s' ha promés ab aquella máula, ab próu feynas lo veyém; y encara quan vé, may nos ne resa una paraula.

—Jo conto que será aviat—afegí lo Ton, puig ahir vaig sentir á missa major que los hi anava la primera amonestació.

Una grogor mortal, cubrí lo rostre de la Panxita; peró desseguida dominá sa emoció que passá afortunadament desapercebuda als esquerps ulls dels dos vells, entretinguts com estavan polsant l' un y arreglantse l' altra las entramaliadas ulleras.

Aquestos, al cap de poch, no sense haver emperó fer córrer llurs famolencas estisoras, se despediren de la Panxita pera dirigirse á casa de la Merceneta.

—No saben lo mal que m' han fet—exclamá l' atribulada donzella méntres se 'ls contemplava allunyarse xano-xano y agafantse del bras, semblant que cada hú feya de contrapés al altre—peró tampoch saben—afegí entrant adins—la carta que 'ls hi ha caygut d' entre máns.

Havian passat uns deu minuts, quan los dos espo-

Digitized by Google

sos donavan fóns á casa de donya Agneta, ahont hi trobáren á fra Joan que conversava ab aquesta, méntres la Mercé cullía algunas flors de son jardí fentne un pomet pera la Vérge de son nóm.

—Ara es cosa de pochs dias—anava dihent frá Joan abans de la vinguda dels dos vells—un cop enllestidas las proclamas ó amonestacions vindrá lo casament, y ab éll, la felicitat dels dos, l' alegría nostra y fins la satisfacció de la Montserrat que no 's veu arrivada l' hora de tindre casada á la Merceneta.

—¡Pobra noya! estima á ma filla mes que si li fós germana.

—Es un ángel; jo n' estich emprendrat, de modo que cada dia prégo á Déu que li donga la ditxa de qu' es acreedora.

—¡Tothom ha de passar una pena ó altra en aquest món de dolors!

—Té un cor que m' admira y m' enamora: se coneix que l' anyorament y la tristesa han fet nihuada en son pit, y n' obstant, sempre té una rialla pera la Merceneta y una fina atenció pera nosaltres.

—Peró, á pesar de lo que V. diu, fra Joan, observo que moltas vegadas al contemplarse á l' Ignasi y á ma filleta, un núvol de tristesa s' apodera sobtadament d' ella sobre tot quan los dos se dihuen: de aquí á tants dias, nos haurém unit pera sempre.

—També ho tinch notat, y com m' estranyés una mica, 'm resolguí á preguntarli quina era la causa, contestantme que, com havia sapigut los succehit entre mon nebot y la Panxita, temía que 'ls papás d' aquesta tramessin algun ocult plan pera destorbar lo qu' es avuy lo bell somni de tots nosaltres.

—¡Déu no ho permeti!

—Aixís ho espero; més com no trobí desacertat lo temor d' aquella, vaig fer ja que ahir comensessin las amonestacions segons V. sab, y he anat enllestint tots

Digitized by Google

los documents necessaris pera la mes prompte realisació de tan hermós casament que no dupto se durá á terme sense que la Merceneta hage hagut esment d' aquell terrible temporal que posá en perill la ignocenta barca de sos amors.

—¡Quán bo es V., fra Joan, pera nosaltras!

—Sense cumpliments aném entrant—se sentía en aquell moment que deya la veu prima y escardelenca de la senyora Mariona, interrompent llur conversa, méntres lo Ton per sa part saludava ab veu de nas ab un—¡Ave María puríssima!

—Endevant—responguélis' carinyosament donya Agneta—ja casi no 'ls coneixíam—afegí ab ingénua alegría, oferintloshi cadiras.

—¡Estém sempre tan ocupats!—contestáren evasivament y ab tó melindrós los estanquers, méntres s' apressavan á donar lo ¡Déu vos guard'! á fra Joan, qui al reconéixerls', no pogué reprimir un gesto de mal humor.

—¿Ahont es la Merceneta? perque avuy venim principalment per ella pera felicitarla coralment per son prometatje ab l' Ignasiet, si bé sense descuydarnos de donar á vostés nostra enhorabona per la part que 'ls hi toca—aná dihent la xarrayre vella després d' haverse crehuat entre uns y altres las frases de costúm.

—Jo 'ls hi agraheixo tanta atenció y benevolensa—contestá sens' fingiment donya Agneta.

—Ab vostés, no mirém etiquetas—la interrompé la senyora Mariona—puig si bé encara no se 'ns havia participat lo prometatge, nos diguérem lo Ton y jo: debem d' anarhi.

—Oh! per cert que fóu una bona casualitat qu' arrivés á nostres ohidos—afegí l' estanquer—puig ahir se m' ocorregué assistir al ofici, cosa que m' esdevé rarísimas vegadas per preferir anar á missa matinal y

Digitized by Google

restí agradablement sorprés al ohir la primera amonestació.

—Encara no ho havém participat á ningú, y aixís, no es estrany...

—Fúgi, dóna, fúgi! — la interrompé novament la senyora Mariona—entre amichs, aqueixos miraments hi sobran.

—Y bé ¿vá gayre llarga la cosa?—preguntá ab astúcia lo Ton, fregantse las máns y deixant entreveure una rialleta de satisfacció.

—No havém fixat encara 'l temps—los hi respongué fra Joan aixutament, sense deixar d' observarlos desde 'l coméns de la conversa.

Los dos vells se miráren de reull; y fent donar un tóm á n' aquesta, preguntá la senyora Mariona ab grandíssim interés y apretantse las ulleras:

—¿Ahont s' ha ficat la Merceneta que no la veig?

—Fa un ratet que se n' es anada al jardí á cullir unas quantas rosas pera la Verge—li contestá donya Agneta.

—¿Hi es molt aficionada, crech?—observá lo Ton.

—Las flors fan sa delícia: hi té una veritable passió —afegí aquella ab tendresa.

—Ja sab lo que 's fa—digué sentenciosament la vella.

—¡Oh, sí!—replicá ab intenció fra Joan—puig no corra ab ellas lo perill de trobarhi desenganys y falsetats.

—Per aquest motiu, quan jo era noya, passava també llargas estonas cultivantlas y arreglantlas—contestá la senyora Mariona ab bén fingida naturalitat.

En aquest moment entrá en la saleta ahont estavan aquells rehunits, la Merceneta portant una bonica toya que la mostrá ab infantil satisfacció al venerable ex-claustrat.

Digitized by Google

—T' acreditas una vegada mes de ser una en jardinera—li digué aquell bondadosament miran lo pomell, méntres se fonian de goig los ulls de la mare que no sabian apartarse del agraciat rostre de sa filla.

—¡Ah trapasserona!—li digué llavoras la vella estanquera—t' ho tenias bén callat.

—¿Qué?—barbotejá la Merceneta ruborisantse.

—Feste la desentesa, si coneixes—afegí lo Ton donantli ab familiaritat un copet á la espatlla, lo que acabá de ferla posar encesa com una rosella al rébre en sas fullas lo pató del calitjós ponent—tant tu com l' Ignasi, vos ho haveu guardat pera vosaltres.

—Com encara no...—anava á observar la sofocada donzella.

—Sí, sí; ja nos ho ha dit ta mamá: per aixó, nos ne alegrém d' igual manera—la interrompé la cedassera senyora Mariona.

—Y per aixó hém vingut: desitjávam donarten' la enhorabona—afegí lo Ton.

—Mil gracias—responguélis, agrahida la Merceneta.

—Ja 'n pots estar ben cufoya y satisfeta—afegí la vella ab véu que volia ser afectuosa—puig fins has lograt que l' Ignasi deixés á la Panxita.

—¡Cóm! ¿que hi tenia relacions?—preguntá la Merceneta tornantse groga com la cera, méntres fra Joan se mossegava 'ls llávis ab despit y no sabía donya Agneta lo que li passava.

—Ho havíam sentit á dir—rectificá desseguida lo Ton com si no dongués cap importancia á lo de sa esposa.

—Ell mateix nos havía fet á saber que hi era promés—continuá dihent aquesta sense inmutarse, tot posantse bé las ulleras pera observar mellor la diferenta impresió que sa resposta causava en sos oyents.

Digitized by Google

—¡Promés!—repetí la donzella ab véu apagada sentintse defallir.

—Fóu en broma—s' apressurá á observar lo Ton arronsantse d' espatllas.

—Naturalment—insistí la vella, demostrant convenciment, si bé afegint ab sútil ironía—puig l' Ignasiet es home que cumpleix sempre sa paraula.

Fra Joan que bregava pera reprimir sa indignació, ja no pogué contenirse ab las últimas paraulas, per lo que contestá recalcant cada mót é imprimintbi tota la intenció de que fóu capás.

—En efecte; quan las personas á qui la dóna ne son mereixedoras.

—¡Bé próu qu' ho sabém!—respongué lo Ton ab accent festívol y ab infernal naturalitat.

—¡Y tant! ¿no sab, fra Joan, que 'l coneixém de tota la vida?—digué á sa vegada la implacable vella, assentint astutament á la afirmació del prebere.

Desd' aquest instant la conversa se féu laboriosa y pesada, sobre tot per la Merceneta que s' afanyava debades en descubrir los misteriós enigma qu' encubría: al últim los dos esposos se despediren, repetint á mare y filla mes y mes enhorasbonas per lo próxim enllás d' aquesta ab l' Ignasiet:

—¡Qué bé ha sapigut la Merceneta fer lo paper!—deya al Ton sa mitja taronja méntres, un cop á casa, se treya la mantellina y la plegava ab gran cuydado.

—No me 'n parlis—li contestá aquell rihent de gust—se coneix que lo frare li ha ensenyat la llissó puig no hi ha fet cap errada.

—Lo cas es—observá ab fruició la vella—que haurém donat un mal rato á fra Joan sense qu' hagi pogut maliciar lo tinguessem ja preparat per endevant.

—Sí; peró 'l mal es que ara, com llavoras, ignorém la fetxa del casori—observá á sa vegada lo Ton, méntres cambiava la lluhenta y verdosa levita, curta y sen-

Digitized by Google

se pel de tan usada, que portava, per una americana de fil crú, y l' anticuat sombrero de copa, per una gorra á modo de casquet.

—Tant se val, home.

—Tú, ja ho dius; peró no pera mí que m' hauría agradat olorarho.

—¿Per qué?

—Pera innovarho á la Panxita y ferli aixís la denteta.

—Bé próu que la enveja y la rábia la corsecan, per més que 'ns fasse véure lo contrari.

Méntres los dos vells se complavían d' aquest modo en lo mal del próxim, frá Joan procurava gurir la ferida qu' en l' ignocent cor de la Merceneta havian obert las intencionadas y maliciosas revelacions d' aquells, explicantli lo perque no l' havian enterada de lo succehit entre l' Ignasi y la Panxita.

—No témis, filla meva:—acabava dihentli fra Joan —per' aixó l' Ignasi t' estima á tú ab tot son cor, puig lo que sentí per aquella fóu sols una alucinació, un engany que l' hauria portat al viurer més crudel y desconsolador. Sempre ta bona mare, la Montserrat y jo t' ho haviam amagat, pera estalviarte, al sapiguer la flaquesa de mon nebot, lo sentiment qu' ara passas y que no dupto qu' aquells vells hipócritas, més te l' han donat pera mortificarme que pera enterbolir ta ditxa que són incapassos de compendre.

—¿Tan mal cor tindrian?—preguntá donya Agneta.

—Son ánima senzilla, ma noble amiga, no pót certament compendre tanta vilesa despreciable y mesquina; peró la veritat es que hi existeix, la qual s' amaga sempre en los rastrers pits dels hipócritas, aqueixa gent miserable y malehida que s' escudan ab lo mantell de l' amistat y del més fervorós carinyo.

—Peró... élls... ¿ho són?

—¡Qué si ho són!... no més cál mirárloshi lo rostre:

Digitized by Google

ademés, ¿no fóren élls la causa de que l' Ignasi manqués á mos preceptes y á sa paraula?

—¡Oh! té rahó—contestá agreujada donya Agna.

—Déu nos guardi de gent semblant—exclamá la Mercé esglayada y temerosa.

—¡Oh sí! perque son mil vegadas pitjor que 'ls criminals descuberts, ja que matan honras, assessinan felicitats, portan lo mal viurer á las familias sense moure cap suspita, ni despertar cap rezel, ni córrer perill de cap classe: com las sombras impalpables, fugen de la má de la justicia humana que 'ls veu, mes no 'ls toca ni palpa tan solament. Déu es l' únich que pot castigarlos.

Frá Joan callá, restant concentrat: sos ulls se giraren errants, peró 's detingueren en lo pom de flors que restava abandonat damunt d' una cadira. Llavoras, ab una rialleta rublerta d' esperansas, lo recullí y entregantlo á la Merceneta, digué.

—Té; l' has fet pera la Verge; ves á durli, donchs, en presentalla pera que 't guardi y en tot temps te lliuri dels hipócritas.

CAPÍTOL XXI

LA TURBONADA

En las xardorosas tardes d' estiu, á voltas esdevé que quan lo cel es més llis y bláu, més encalmada l'atmósfera, més rialler lo sol y més bonancible lo repós del ayre en lo que 's veuhen agitarse moléculas lluminosas en agradosa lluyta qu' als esguarts fan llumenetas per no poguer la retina resistir las torrentadas de llum que vessa arréu l' espléndit astre, se presenta en lo

Digitized by Google

remot horizó un feble núvol hlanch y vaporós, un floch de cotó destriat, que va creixent, creixent una prontitut extraordinaria, tornantse primer cendrós, després aplomat, y al últim negre, comensant per llepar las voras de la inmensa arcada y acabant per cubrirla complertament fins á no deixar passar ni un raig de sol. Llavoras, com si la Naturalesa se reconcentrés en sí mateixa, temerosa de lo que va á succehir, regna breument una ensopidora calma fins que la sinistre resplandor d' un llamp y la esgarrifosa ronca veu del tró avisan la próxima embestida dels elements enfurismats: l' huracá agita en aquell moment sas alas sacsejantlas convulsiu y ab forsa; se blincan los árbres més frondosos méntres se petonejan sas fullas temerosas de que siga aquell, lo darrer bes que podrán donarse desde llurs brancas; y las primeras gotas, grossas y pesantas, s' esclafan en la dura terra. Lo transeunt que passa, apreta sas gambadas afanyosament batentli 'l cor d' angunia; s' arrauleixen las áus en llurs nius parant sas cantúrias; sufoca 'l baf que despedeix la Natura: la gropada s' extén arréu: ¡regna la tempestat!

Llavoras ¡ay del viandant que no puga soplujarse! ¡ay de l' aucella que s' troba lluny de son bressol! ¡ay de la flor quin cálzer vulla badarse pera escampar sas aromas!

Aixís també pera l' Ignasi y la Merceneta: llur amor resplandia hermós, plácivol y rialler en lo magnífich cel de sa felicitat, sense que 'l més petit disgust, ni la contrarietat més insignificant, ni la més lleugera sombra de desgracia ó desventura vingués á interrompre la encantadora armonia qu'entre 'ls dos regnava, estenentse de retop á las respectivas familias de cada hú, ó més concretament, á fra Joan y donya Agneta que's consideravan ditxosos per haver procurat fer la benhauransa, aquell de son fill adoptiu; aquesta, de la fi-

Digitized by Google

lleta de sas entranyas. Y no dihem també de la pobra Montserrat, puig no era aixó possible pera élla desde l' instant en que per damunt de sa testa havia udolat esferahintla, lo temporal que li arrebassá sas més caras y més bellas ilusions; per més que son cor generós y noble s' aconhortava vegent ditxosos als sérs volguts que la rodejavan.

Mes ¡ay! en mitj d' aquell cel mágich, espléndit y bonancible, aparegué també un núvol feble y llunyá, inofensiu en apariencia, que debia bén tost pendre espantosas proporcions y dascarregar damunt de tots élls la ira, lo coratge, la rábia que en son sí havia anat acomblant pera foragitarla d' imprevist ab indomable furia. Quan lo vegeren dibuixarse en lo remot horizó, tots hi giraren sos ulls preguntantse ab ansiosa inquietut—¿qué succehirá?—Difícil era dirho, peró un pressentiment negre y vagorós, inundá d' inexplicable tristesa 'l cor de cada hú.

La Montserrat, segons acostumava cada tarde, 's dirigí á casa de la Merceneta á la qui trobá, com sempre, conversant alegrement ab l' Ignasi sota l' aubaga delitosa del hermós magraner, méntres donya Agneta s' entretenia per allí á la vora ja girant la roba que tenia estesa en las cordas qu' anavan d' un extrém al altre del jardí, ja fent mitja apropet dels dos enamorats festejadors, ja arreglant y espurgant los árbres de llurs brots inútils ó las plantas que més cuydado requerian, fins que la presencia de la Montserrat li permetia anarsen' pera donar órdres á la minyona ó á acabar d' enllestir alguna feyna deixada pendent ab motiu de la vinguda del Ignasi, ó á disposar los quefés de la casa pera lo bon gobern d' aquesta. Y aixís ho feu igualment ara, tan prompte com la simpática donzella li hagué donat dos tendríssims besos correspostos per donya Agneta ab igual tendresa.

—Me sembla qu' has trigat avuy mes que 'ls altres

Digitized by Google

dias, Monserrat—li digué la Merceneta estrenyent ab ingénua alegría entre sos brassos.

—¡Y tant!—exclamá l' Ignasi consultant son rellotje, méntres la saludava amigablement—ja es casi l' hora de retirarme.

—¿Tan aviat?—digué la Merceneta cubrintlo ab una dolsa mirada.

—¡Passan tan lleugeras las horas á ton costat...!—contestá l' Ignasi apretant suáument las delicadas mans de sa estimada.

—¿Puch enrahonar?—observá llavoras la Montserrat ab carinyós accent.

—L' havém deixada ab la paraula als llávis... ¡perdóninsl... ¡nos estimém tant!—replicá aquell sonriguent.

—¡Ditxosos!... peró deixém de repetir lo que ja sabém—digué llavoras aquesta—y aném á explicar lo motiu de ma tardansa qu' efectivament hi ha sigut.

—Téns rahó: esplícansela.

—He trobat una romaguera que m' ha entretingut una bella estona—prosseguí méntres s' asseya en lo padrís al costat de la Merceneta.

—Ja es estrany pera tu qu' hagis volgut aturartela interrumpé aquesta.

—Jo 't diré; hi ha cosas—feu avinent la seva amiga continuant sa explicació—qu' á una li cridan l' atenció encara que no ho vulga, particularment si 's créu necessari ó útil lo sapiguerlas.

—Y ¿quina es ó quinas son aqueixas cosas, Montserrat?—li preguntá ab cert temor l' Ignasi al notar que 'l rostre d' aquesta s' havía posat trist.

—Anava á crehuar la plassa pera fer dressera, quan he sentit que 'm cridavam: ¡Montserrat! ¡Montserrat! me he girat, com era natural, y he vist que qui 'm cridava era la senyora Mariona, la qual s' afanyava pera atraparme.—¿Que no ho sabs?—m' ha preguntat

Digitized by Google

desseguida que la he tinguda aprop.—¿Qué?—he fet jo senzillament:—Qu' han arrivat pe 'l primer tren dón Frederich y donya Finfa, acompanyats d' un son amich nomenat don Panxo.

La Merceneta, al sentir aixó, se torná blanca com lo lliri d' aygua, ensemps que l' Ignasi, ab veu esmoguda y agitada li preguntá interrompentla:

—¿N' está segura, Montserrat?

—Una mala noticia, surt sempre certa, Ignasi—li respongué aquesta ab accent grave.

—Lo que vol dir que V. li 'n considera...—afegí 'l jove.

—Realment; y mes, haventme sigut innovada per aquella fatídica vella que té en mí lo privilegi de preocuparme... com preocupa á molta gent lo xisclét de l' óliva al sentirlo quan es de nit.

—¿Qué pot succehirnos?—preguntá llavoras la Merceneta á la sua amiga, méntres sos grossos y apacibles ulls se fixavan en los del Ignasi com volgenthi llegir mil cosas á l' hora.

—No témis, amor meva—li respongué aquest dominant sa vaga inquietut, comprenent tot lo significat d' aquella mirada—ja sabs que sóch teu—afegí ab segur accent—y res ni ningú podrá separarnos.

—¡Déu ho vulla!—exclamá la Merceneta exhalant un profon suspir qu' alleugerí 'l pes que gravitava damunt de son cor, y deixant qu' aquell retingués entre sas máns una de las sevas.

—No témis, Merceneta—li repetía aquest sentint tremolar la má que guardava presonera—jo soch teu... com tú ets meva... ¿qué vols mes? la noticia aqueixa nos ha alarmat, es cert... peró no hi veig perill: ab tot, avuy aniré á casa de la senyora Mariona pera enterarme de lo que convenirnos puga y tranquilisarte desseguida fente assaber d' un modo ú altre lo que 'n resulti.

Digitized by Google

—¡Gracias, Ignasi!—li respongué aquella aixugantse una amarga llágrima.

—Serena ton front, ma vida—prosseguí l' enamorat jove amanyagantla ab tendresa—y dónam una de las dolsas miradas que són ma joya... y fins la salut de mes pobres malalts, ja qu' ellas iluminan ma pensa.

Finit aqueix esplay íntim dels dos cors igualment comprimits, que la Montserrat respectá en silenci, digué llavoras á sa vegada:

—No vull, Ignasi, destruhir ara sas esperansas, peró permétim que li expressi un dupte.

—¿Quín es?—la interrompé ab vivor aquell.

—Lo de que crech que será inútil lo pas que vol donar V., perqué 'm sembla que tant la senyora Mariona com lo Ton, son d' aquells que saben jugar ab dos cartas ó dels que tiran la pedra y amagan la má.

—Tal vegada no s' enganya del tot al judicarlos aixís, amiga meva,—contestá l' Ignasi no atrevintse á contradirla en absolut—peró sé que m' aprecían tant com si los hi fós un fill y per lo mateix no dupto que 'm serán franchs dihentme lo que sápigan.

—Vosté pót judicarlos mellor que jo; peró... créguim... ¡no hi vagi!

—No sigui tan desconfiada, Montserrat—observá lo jove posantse á riurer ab franca y campetxana rialla al véure la serietat seva—y ¡després! ¿á que m' exposo? tot lo mes á convéncerm' de que V. té rahó en no tenirhi confiansa.

—¡Qui sab!... á voltas lo perill se 'ns presenta hont ménos hauríam pressumit...

—¡No hi vagis, Ignasi!... ¿no podrian los vells estar entesos ab don Frederich ó ab la Panxita?—observá la Merceneta ab los esguarts plorosos.

—Si tu ho vols aixís, sía—digué galantment aquell accedint á la petició de sa promesa—peró m' apar

Digitized by Google

que tant tu, com V.—afegí dirigintse á la Montserrat —dónan importancia á un fet que no 'n té.

—Tampoch n' hi reconech ara per ara... peró ab tot, lo temo; per aquest motiu li recomano molta prudencia.

—¡Oh sí! ves ab cuydado Ignasi... ¿sents?... si no per tú, que com á home no t' escáu témer lo perill, fésho per mí ja que m' estimas—afegí la Merceneta ab inefable carinyo.

—No pássis ánsia, amor meva, y pérdila també vosté Montserrat, puig ja sé quinas son las conseqüencias qu' en sí porta obrar sense prudencia y ¡créguinme!... no tinch pas ganas de tornarhi.

Y dit aixó, se despedí alegrament d' una y altra, portant en lo tráu superior de la levita un brotet d' olorosa vaynilla que la Merceneta li havía posat méntres l' acompanyava riallera y festívola fins al llindar de sa casa.

Abans de prosseguir, nos convé donar compte al lector d' alguns fets ja ocorreguts y dels quals no 'n té noticia; ó si la té, es lleugera y casual.

Segons havia dit la senyora Mariona á la bonica Montserrat, eran en efecte arrivats de Barcelona per lo primer tren, don Frederich y donya Finfa ab don Panxo.

Quan aquell sapigué per cartas de sa filla en las quals posava aquesta lo crit al cel, com s' acostuma á dir, qu' havia ja anat la primera amonestació de l' Ignasi y la Merceneta, no 's veya arrivada l' hora del restabliment complert de don Panxo á fí de cumplirli lo compromís que hi tenia pendent, portant á sa cabal execució lo plan concebut alguns dias enredera. Y com las cosas quan comensan á anar bé pera un, sembla que totas se convenen á ajudarlo, pogué don Frederich véure á son amich en disposició d' empéndre lo viatge mes prompte de lo qu' ell mateix

Digitized by Google

se creya, per lo que no deixá escapar la oportunitat aixís que se presentá, posantse 'ls tres en camí després d' haver lograt de don Panxo la oferta de ser lo padrí de boda de sa filla mitjansant la condició, exigida per aquest, de que no hi hauría rebombori; condició qu' aquell aceptá gustosíssim, puig tenía cabalment escrit als parents y amichs convidats, que per motius molt poderosos (entr' ells la malaltía inesperada de donya Finfa) s' allargava la fetxa del casament y reduhit la assistencia al mateix á la de aquellas personas única y extrictament indispensables.

Donya Finfa que sabia tot l' intríngulis d' aquest ó que quan menos estava iniciada en lo secret del plan de son marit (qui la nit abans del regrés li doná algunas órdres pera que semblés convalecenta á la vista de la gent) admirava cada dia mes sa astúcia y sa fortuna, las quals casi sempre se las véu anar de conserva pera protegir á n' aquells sérs maquievélichs que no reparan en medis, ni 'ls hi són aturador cap mena d' escrúpols quan se proposan realisar algun de sos projectes temibles y á vegadas criminals.

Una volta estigué don Panxo acomodat en la casa de son amich y ocupá cada cosa son lloch y hagué donya Finfa fet mil preguntas á sa filla, acompanyantlas d' un bes ó d' una incensada, buscá dissimuladament don Frederich l' instant de quedarse á solas ab la Panxita: aquest no trigá á presentárseli.

—En tas cartas—li digué aquell girant la clau del pany—me demanavas venjansa ¿la vols encara?

—No la vull; la exigeixo: hi ha insults, papá, que sols los esborra la sang.

—¿Desitjas la de l' Ignasi?—li preguntá aquell ab fredor.

—¡Oh, no!—respongué esgarrifada la Panxita—volia dirte—afegí—ó significarte tan sols, que demano una ofensa igual á la qu' élls me causáren.

Digitized by Google

—No 't comprench.

—Vull dirte, que per la Merceneta, l' Ignasi me deixá: donchs bé; fés, papá, que per mí, la deixi á n' ella.

—Ja ho tenía resól, abans de demanarmho tú.

—Peró ha de ser prompte, perque si esperas gayres dias, será consumat llur desitj.

—¡Ja... ja! follías tevas.

—¿Perqué t' en rius, papá?—li preguntá la Panxita desorientada y no comprenent l' alcans de sa histérica riallada.

—¡Ets molt nena encara, Panxita! per lo mer fét d' haverme donat l' Ignasi aquell xasco, no permetería que 's realisés son casament, mal que estigués ja al péu del altar... ¡quánt mes no senthi!

—Aixís donchs ta venjansa...?

—Tindrá efecte avuy mateix:—la interrompé don Frederich, y prosseguí—aqueixa nit sens falta, hauré lograt d' aquell la nova promesa de casarse ab tú.

—¡Quant m' estimas papá!

—No ho faig precisament per tú, sinó perqué 'm convé.

—De tots modos te 'n restaré agrahida.

—¿Perqué?

—Perqué l' estimo.

—Me es igual.

Fóu dita aquesta frase ab tan gelada indiferencia, que la Panxita queda estupefacte y freda: don Frederich, n' obstant, féu com si no se n' adonés y continuá:

—De aquesta conversa, no 'n dirás una paraula á ningú.

—Está bé—murmurá instintivament la Panxita.

—Ademés; pera don Panxo, no has deixat ni per un segon de ser la promesa de l' Ignasi.

—Ja m'ho pensava—respongué aquella ab sequetat.

Digitized by Google

—Mellor; y ara que sabs que cumpliré ton anhel, ves á ta mamá y demánali que t' ensenyi los vestits y los presents que t' havém portat de Barcelona ab motiu de tas próximas bodas—li digué don Frederich obrint las per éll tancadas portas de la cambra.

La Panxita moguda per la curiositat de la última noticia, deixá desseguida 'l lloch aquest, correguent á trobar á donya Finta ab impacient alegria.

Aquell, se passejá un rato amunt y avall del cuarto; després, aturantse, se dugué l' index á la boca rosegantse distretament l' ungla, sonrigué d' una manera estranya y murmurá.

—Ja ho tinch tot arreglat y arrodonit... fins he posat contenta á ma filla: totas las dónas són lo mateix; parlántlashi de regalos, no hi vehuen de cap ull y un las ablana y domestica á son plaher... ¡Ah!—exclamá com ferit per una idea súbita, interrompent son monólech—me falta encara preparar lo fuhet qu' ha de brunzir y doblegarse en la esquena d' un blanch.—Y desaparegué dirigintse á sa cambra particular...

CAPÍTOL XXII.

LLAMPS Y TRÓNS

Fa una nit dolenta y tempestuosa: per l' ample firmament corran pressurosos, negres y atapahits núvols impel-lits per un vent huracanat: la blavenca y ensofrada resplandor del llamp y 'l retruny profon d' un tró llunyá avisan la proximitat del temporal La mar, rónca sordament; y bramuladora, s' extén en amples semicírculs sobre la platja, com mónstre informe dotat de mil llenguas, pera xuclarla; y xiula com una

Digitized by Google

serp enverinada quan lo impetuós llevant desfá en ruixím lo cimeral d'alguna de sas gegantinas onadas. Los carrers del poble ahont passa la historia qu' aném referint, están deserts y solitaris y amagadas sas casas entre esglayadoras sombras que no són próu á esbargir en un curt rotllo los fanals de petróleo posats á l' un y á l' altre extrém. Sols se veu alguna qu' altra botiga entre-oberta á través de quinas mitj tancadas portas s' escapa algun raig de la llum interior, poruch é indecís.

Una de las pocas que mostrava senyals de vida, era la dels vells estanquers: com un rejolí d' or, se dibuixava al mitj del carrer la claror que s' escorría per las escletxas, esborrantse cada quan pera tornar á apareixer per curta estona; senyal evident de que adins hi havia algú que tan prompte caminava, com s' aturava interposantse entre aquella y 'l foco lluminós.

—Me sembla que podríam tancar, Mariona—deya lo Ton fent un badall y aturantse devant de la llumanera posada sobre 'l taulell—la nit es dolenta y no es fácil que vinga ningú.

—No, no—li contestá sa muller acabant de fer una bacayna—tothom sab que tením obert fins á las déu, y que no toquin...

—Es veritat; peró ab una nit com la d' avuy...

—Ni que fós pitjor: aquell que necessita una cosa, no mira 'l temps que fa.

—Bé; bé! no t' enfadis: m' esperaré encara que tú m' encomanis la son ab ton exemple.

Lo terratrémol d' un tró, interrompé l' enrahonament dels dos vells que se persignáren autómáticament, exclamant á coro: ¡Jesús, María, Joseph! prosseguint després la senyora Mariona, fent anar los llávis y la barba com un esquirol—Santa Bárbara vá pe 'l camp—tota vestida de blanch—etc.

Encara no l' havia aquella termenada, quan s' obrí

Digitized by Google

la mitj-badada porta, tornantse á clóure desseguida darrera de la persona que acabava d' entrar.

—¡Santa nit!—exclamá aquesta.

—¡Endiablada mellor!—digué la vella no refeta encara del susto—y aixecant lo cap rápidament pera véure qui era l' intrús, prosseguí admirada—¿tú per aquí y á n' aquestas horas y ab aquest temps, Ignasiet?

—¡Bona nit!—havia respós lo Ton maquinalment, soptat com sa muller per la inesperada visita d' aquest.

—¡Ja ho veuhen!—contestá nostre amich ab bon humor—sols temía trobar la porta tancada.

—¡Oh! lo qu' es aquesta—respongué satisfeta la senyora Mariona—que no siguin las déu...

—Fortuna n' he tingut, perque ab la nit que fa, no hauría sapigut ahont recórrer pera que 'm deixessen un parayguas.

—Aixís ¿no vens de casa teva?—observá l' Ton.

—No tal; acabo de surtir de casa d' una pobra gent qne ni tenen jas pera dormir... ab una criatureta que desespero de salvarla... ¡quanta miséria, infelissos!

—Donchs, vaig á buscárten un, Ignasiet.

—Me fará un gran favor, Ton, puig del modo com se posa á plóure arrivaría á casa fet un xóp.

—¡Home, disposa!—li respongué aquell anántsen.

—¡Ja ho sabs! en lo que nosaltres pogám servirte. mána.

—A propósit: haig de ferli una pregunta.

—Dígas—contestá la senyora Mariona, obrint un palm d' orellas y arreglantse las ulleras pera véurel á son plaher, á quin efecte girá la pantalla de la llumanera de modo qu' ella quedés en la penumbra.

—¿No sab pas si don Frederich porta algun plan amagat respecte á mí?

—Ni aixís—li responqué aquella fent cruixir l' ungla del pulgar dret ab sas dents—afegint—¿perqué?

Digitized by Google

—Li seré franch: m' ho temia.

—T' ho repeteixo; no 'n sé res; encara mes, no ho crech.

—Mellor—aixís podré tranquilisar á la Merceneta.

—¿Tan mateix tiras avant ton casament ab élla?

—¡Oh, si! ja sols espero véuren' arrivada l' hora.

—¡Pénsathi bé, Ignasiet! encara hi ets á temps—observá la vella ab accent misteriós y demostrantli gran afecte.

—¿Perqué?...—preguntá 'l jove, agitat y anhelant.

—Ja no 't volia dir res pera no disgustarte...—contestá la senyora Mariona eludint la resposta y comunicant á sas paraulas un tó compungit.

—Explíquis'.

—Las cosas están ja tan adelantadas. . y com no t' he vist fa tants dias...

—¡Tant se val! explíquis, li torno á demanar.

—Ara qu' estém sols, doncas, podré serte franca; mes;... sentiría que prenguesses á mal mos rectes consells...

—Y bé... ¿qué m' aconsella?...—la interrompé impacient l' Ignasi.

—Que no t' hi casis.

—¿Y s' atreveix á dirmho?

—Mira si m' hi atreveixo—contestá la perfidiosa vella—peró ¡va!...—afegí—jo sóch una tonta, perque sense reportarme cap benefici, exito ton enuig.

—Explíquis; explíquis: prometo escoltarla sense inmutarme.

—Al cap y al últim, no es res; tal vegada trobarás tu qu' es una tontería ó una futesa solsament, peró com me preocupa ta felicitat y 't duch tant efecte, ¿m' enténs?...

—Sí, sí; no hi fa res, encara que siga una cosa nímia, díguimela.

—Bé donchs; te repeteixo, no val la pena d' enraho-

Digitized by Google

narne, peró m' apár que si la Mercé 't demostra que 1' estima, es sols ab una mira interessada...

—¿Y en aixó 's funda son consell, senyora Mariona?—observá l' Ignasi respirant lliurement y ab goig, per véure lo fútil qu' era l' apreciació d' aquesta.

—¿Veus?. . no es res—prosseguí sa interlocutora fentse la llastimosa—ja t' ho deya jo, per mes que no anava destituhida de fonament.

—Haurá sigut una preocupació de V., motivada per un excés de zel.

—Sens' dupte, Ignasiet... peró no 't creguis—continuá la vella ab dissimulada intenció—m' ho havia cregut per lo mateix que m' ha dit aquesta tarde donya Agneta, la qui després de ferme, poch mes ó ménos, la teva mateixa pregunta, ha afegit: aqueix don Frederich me fa una por que nos arrebassi la poma d' entre dits... y ho sentiria de debó, perque ab l' Ignasi, podrém donarnos ma filla y jo un bon víurer..

—L' haurá malentesa senyora Mariona.

—Tot es possible, fill meu; peró jo 't prometo que si la noya se sembla á sa mare, cosa molt fácil, puig sempre 'ls testos retiran á las ollas, arreplegarás dos punys mes estrets é interessats que los d' un juheu.

Anava 'l jove (quin rostre s' encengué d' ira) á contestar á la implacable estanquera, peró l' arrivada del Ton lo distragué, ó mellor, lo desorientá.

—Ja desconfiava de trobarlo—digué entrant ab lo parayguas á la má—no sé com diantre lo vas posar darrera del armari de dalt y no al costat dels de cotó.

—No sabrías trobar aygua á mar—li respongué sa muller.

Lo jove, agafá lo paraygua que aquell li allargá é instintivament se posá á ferlo rodar passántsel' d' una má á l' altra, com volguentse lliurar d' una idea que 'l preocupava.

—Es una mica pesant ¿eh Ignasiet?-li digue lo Ton

Digitized by Google

—peró es un bon sopluix; es gran, de la mellor seda vermella y de barnillas reforsadas: lo guardo ab molt cuydado y li tinch un gran carinyo, per ser lo mateix qu' usava mon difunt pare, en pau descansi.

—Y don Frederich... ¿no 'ls hi ha dit res.. senyora Mariona—preguntá novament lo jove interrompent la xarraynería del Ton.

—T' ho repeteixo, ni un mót, tant mes en quant sols l' he vist passar de lluny.

—¡Cá, home! jo 'l tinch per un bon subjecte incapás de fer mal á ningú, encara que, Ignasiet, no li faltaría rahó.

—Es veritat Ton—murmurá aquell.

La senyora Mariona féu un badall, finit lo qual hagué de tornar en son lloch las gruixudas ulleras que li havian relliscat fins á la punta del nás, méntres preguntava:

—¿Has sentit las déu?

—¡Uy! ja fa estona.

—Realment—afegí l' Ignasi mirantse 'l rellotje—ja son mes de dos quarts d' onze y no m' atalayava que 'ls estich mortificant.

—Comensa á enforrallar la porta, Ton; l' Ignasiet ja es de franquesa y no s' ho pendrá á mal—digué ab veu de nás la estanquera.

—Al contrari, dona; podian havermho dit mes aviat.

—No venía de cinch minuts, home;... aném, ¡adéu! saluda á donya Agneta y á la Mercé, peró créume: obsérvalas una mica sense passió y...

—¿Las créu donchs interessadas?...

—¡Psé!... ¿qué vols que 't diga?... jo no mes sé que, no fa pas molt temps, rebutxaren á un jove de bellíssimas prendas y perdut per la Mercé, perque no era prou rich.

—¡Bona nit!—cridá lo Ton, tretas ja las vidrieras,

Digitized by Google

ab lo cap fora de la porta, despedintse dels vehins com en las altras, no recordantse de l' hora ni del mal temps:—¿qué surts, Ignasiet?—li preguntá tenint ja posada la má dreta á la cláu y la esquerra á l' altra mitja fulla—ara sembla que no plóu.

—¡Ja 's estrany!—responia 'l jove á la senyora Mariona; peró la pregunta del Ton no 'l deixá continuar, y despedintse dels dos esposos, surtí al carrer deixantse, en sa precipitació, lo par-ayguas.

—¡Gracias á Déu qu' es fora!—exclamá lo Ton tombant lo pany que xirricá estridentment.

—Jo, ja 'm feya compte de passar la nit en vetlla—li contestá sa muller.

—¿Qué li has dit?—li preguntá aquell agafant la llumanera per' anársen adalt.

—T' ho póts pensar: he complert l' encárrech de don Frederich.

—¿Y 't sembla si has lograt ton objecte?

—Mes fácilment que 'l de donarli á enténdre qu' abdos teníam són.

Y 'ls dos vells anáren pujant tot á pleret la escala fins á ser á son quarto (que corresponia á la botiga), no sense haver arreplegat abans lo par-ayguas que feu entrebancar á la senyora Mariona, ab perill de cáure, al retirarse.

Tot just l' Ignasi havía caminat una cinqüentena de passos, quan resplandí un caragolat llamp en l' espay deixantli, ab sa instantánea claror, entrevéure un bulto que semblava d' home, arraulit en la cantonada próxima: no 'n féu cas, y prosseguí sa vía ab pas curt, malgrat de los negrosos nuvolots qu' amenassavan nova pluja y d' alguna qu' altra gota que anava cayent. Y no era estrany que l' Ignasi no parés esment en res d' aixó, ni en lo malestar de la naturalesa, per quant una veu misteriosa rosegava son cor fentlo indiferent é insensible á tot lo que 'l rodejava.

Digitized by Google

—Jo crech que me estima—anava dihentse—peró ¿y si 'm fingís aqueixa sa passió y 'm mentís un amor que no sent?... ¡jo la ofench, pobre Merceneta!... son cor es lo d' un ángel... y 'ls ángels ni fingeixen, ni menten. Més... si no élla, pót ferho donya Agneta, ja qué, com á dóna d' edat, es mes accesible á la avaricia y al vil interés .. ¡quí sab! ja he notat que may se posan las duas tan alegres com quan las hi dich que he tingut moltas visitas... bén pagadas:.,. no hi perderé res per observarlas;... la senyora Mariona té molta experiencia y...

En aquest punt era de sas íntimas reflexions, quan l' Ignasi tombava de cantonada, prenent justament per aquella ahont la resplandor del llampech li deixá entrevéure lo bulto d' un home: de sopte, y com si nasqués de sóta terra, se li aparegué un sér humá posántseli enfront y al mitj del carrer pera privarli 'l pas. L' Ignasi reculá instintivament y ab veu potenta, exclamá:

—¡Enrera!

Peró l' inconegut personatge no 's doná per entés, puig va dirli á sa vegada:

—No dongui un pas mes, Ignasi; sinó, 'l mato.

Aquest restá aterrorisat, l' agressor lo cridá per son nóm, senyal evident de que 'l coneixía, quan éll no podía atinar qui era, per mes que 'l timbre de aquella véu li semblá no serli desconegut; per altra banda, subjectava son bras dret, una má de ferro; en lo firmament tot era negror, y enigma impenetrable la cantonada aquella quin fanal havía sigut apagat sens' dupte per l' alenada del temporal.—Regná entr' élls per un moment lo mes pahorós silenci, durant lo que veya l' Ignasi brillar espurnejants en mitj de la fosca 'ls ulls del misteriós personatje com si fossen los d' un gat mesquer.

Los llamps s' anavam fent mes freqüents á cada es-

Digitized by Google

tona; un, per fí, mes inténs que 'ls altres, esquinsá 'l negre vel iluminant ab groguenca claror lo rostre dels dos.

—¡Don Frederich!—exclamá esglayat l' Ignasi reconeguent llavoras al qui 'l tenía subjectat pe 'l brás, méntres sonreya aquest sinistrement y retrunyía en l' espay la veu del tró, com si haguessen tirat mil canonadas á l' hora.

—Jo sóch en efecte—respongué aquell ab gelada calma, afegint irónicament—no m' esperava, ¿es veritat, Ignasi?

—No aquí, ni á n' aquestas horas—contestá 'l jove, enérgich, si bé perturbat.

—Vagi per mí que l' he estat sotjant desde qu' ha sortit de casa seva—digué don Frederich ab imperturbable flema.

—Ho sento, perque s' haurá molestat inútilment—l' interrompé aquell ab sarcasme.

—¡Llamps de Déu! no ho crech jo aixís—exclamá convulsivament don Frederich, apretant mes y mes lo bras que tenía presoner.—Ha endevinat V. lo que jo li volía dir—afegí sense donarli temps pera enrahonar—¡mellor! perque la nit no es molt á propósit pera llarchs parlaments y desitjo acabar d' una vegada.

—¿Qué vol?—preguntá secament l' Ignasi.

—¿Qué vull?—repetí frenétich don Frederich—ja ho sab; tenirlo per gendre.

—¡May!

—¡Aviat!

—Inútil es que bregui, don Frederich.

—¡Oh no! hi ha ofensas que demanan sang, com los ríus demanan aygua : la de V., n' es una d' ellas.

—¿Qué vol dir?

—Que vosté ha de casarse ab la Panxita prompte... molt prompte... ¿sent? primer, perque jo ho vull; després, perque élla l' estima.

Digitized by Google

—¡No será!...

—¿Qué no será?... ¡ira de Déu! com dos y tres fan cinch, perque sa vida me 'n respon—murmurá don Frederich ab sorda veu, méntres apuntava un rewolver ab lo gatillo alt, en lo pit de l' Ignasi ab la rapidés del pensament, afegint—es inùtil la resistencia: opti entre casarse ó morir.

—¡Infame!—exclamá 'l jóve ab ira concentrada y lluytant ab sa impotencia.

—Y encara qu' escapés de mí... tampoch enmullerarse podria ab la Mercé, perque, baix secret de confessió, los hi he posat un impediment diriment.

—¡Oh!...—barbotejá l' Ignasi del tot aclaparat y retut devant de tant cinisme.

—Sembla que 'l sorprench...

—¡Maledicció divina!...

—Déixis' de malediccions y contéstim: lo temps passa y la nit es tempestuosa...

—¡Qué fer... Déu dels cels?...

—Dir sí, puig en la negació li va la vida...

—¡Sía, donchs!...

—¿Qué?

—Lo que V... vol...—respongué ab dificultat l' Ignasi, com si cada una de las paraulas li cremés la boca.

—¡Entesos!—digué don Frederich tornant lo rewolver á la butxaca—y allargantli la má en senyal de firmar lo pacte, prossegui enrahonantli á cáu d'orella —demá la Panxita, esperará á son promés... ¡ay si aquest falta!

—¡Vindré!—afirmá aquell aceptant la encaixada.

Y don Frederich, s' allunyá ab rápit pas del Ignasi, méntres aquest, dret, mut, tremolós é inmóvil com una estátua, ni sentía la fredor de la pluja qu' amarava son cos, ni 'l terratrémol dels elements en lluyta desencadenada altra volta. Al últim, se revin-

Digitized by Google

gué y adressá sos passos envers sa casa; al obrir la porta un vivíssim llamp lo enlluherná, aixordantlo l' espetech del tró.

—¡Cóm no m' aclapáras á n' aquí mateix, ¡llamp del cel!—exclamá, rebatentla ab desesperació y coratge.

CAPITOL XXIII

LA MALEDICCIÓ

L' Ignasi passá tota la nit desvetllat, víctima del més crudel insomni, fins que al alborejar la matinada la benfactora són aclucá sos palpébres proporcionant descans á son rendit cos y treva á las lluytas de son esperit emocionat. Al despertarse, ja bén entrat lo día, s' havía operat un notable cambi en tot éll: se vestí ab catxassa procurant, méntres ho feya, coordinar sas ideas que tenía confosas y lligar los fets de la nit anterior qu' ab pròu feynas recordava, com si haguessen sigut producte d' un d' aquells apesarats somnis que á voltas nos esdevenen y que de cop no sabém si son una realitat ó una fastasmagórica elocubració de la imaginació desvariejadora.

—No 's pot negar—se deya acabantse de posar l'última pessa—que la desgracia 'm persegueix; peró ja que no tinch altre remey, fémho al menys ab estóica filosophía... ¡y després l' oncle me dirá encara que hi ha un Déu just!... jo crech que cási pot aceptarse l' *estava escrit* dels mahometans, perque ¿cóm explicarme tot quant m' ha esdesvingut y succehit, sense admetre la fatalitat?... ¿cóm es possible créure en una justicia eterna á la qui, segons afirma mon bon oncle,

Digitized by Google

no li es indiferent la cayguda d' una fulla quan consent un contra-temps com lo qu' estich passant y que de retop ferirá en lo més íntim del cor á la Mercenета... á n' aqueix sér volgut qu' en mí concebí un mon de rialleras ilusions y verdejants esperansas?.. ¡Pobre Mercé!... sols ho sento per tú... no per mí, puig vas á serne la candorosa víctima... jo, teu; y tú, meva... vetaquí 'l resúmen de tots los teus desitjos... qu' ara 's follarán com la flor que va á granar quan passa un vent maléfich... Més... ¿no m' equivoco al judicarte aixís... com tú... tú mateixa t' haurás equivocat al judicar á l' Ignasi?... ¿no será tal volta, una ficció, bella es veritat, peró ficció al últim l' amor que deyas professarme?... ¡qui sab!... aixís m' ho digué la senyora Mariona... ¿y si aquesta, voluntaria ó involuntariament s' equivocá al assegurarmho?.. ¡Malehit dupte, que 'm fa ara desconfiar de tot y de tothom!.. ¿de que 'm serveix la Ciencia... si res ensenya sobre los misteris y secrets que 's tancan en lo cor humá!... Peró ¿á qué venen aquestas reflexions tardanas ó impotentas pera aclarir mos duptes!: resignémnos als fets consumats, y ja qu' una forsa major m' obliga á unirme ab una donzella á la que havía rebutjat... unímnoshi mal que 'l cor se m' hi sublevi mogut á. . compassió per l' altra... per ma infelís Merceneta!.. ara he dit son nom: ¡infelís!.. y ho será per mí... per l' home al qui adora ab tota l' atracció y fermesa d' un cor ignocent y pur... ¡Ah! élla 'm perdonará 'l mal que li fasse, perque no 'm veurá culpable, sinó desgraciat!.. ma existencia li será més cara y volguda, fins no sent seu... que á ne mí mateix!..

L' Ignasi acotá lo front al pés de sos recorts y hagué d' aixugarse duas llágrimas que furtivament brollaren de sos encesos ulls, exclamant ab amargura—¿á qué venen eixas llágrimas traydoras qu' abrusan mas galtas?.. ¿ no son parionas á las que degué vessar Es-

Digitized by Google

pronceda al escriure son cant *á Teresa?* donchs acabémlas com éll... després — afegí pasantse la má pe l front pera serenarse — ¿no trobaré una passió igual ó major en la Panxita? ¿no oblidaré en los brassos d' aquesta y al contemplar, assolintla, sa hermosura, fins lo recort... lo dols recot d' aquella?.. Deixém que la fatalitat acabi son comés, empenyentme com m' empeny... y méntres ho fa, aném á explicar á fra Joan tot quant m' ha ocorregut pera que vegi si coneix gayre més que jo al cor humá.

A pesar del ayre indiferent ab que digué sas darreras paraulas, no podía dominar la vaga inquietut qu' oprimía son pit, de modo que quant mes s' atansava á casa de son oncle (ahont se dirigí desseguida que 's trobá lliure de sas barrejadas y extranyas reflexions) mes eran rondallayres é insegurs sos passos. ¿Perqué aixó? Ni ell mateix s' ho explicava.

Nosaltres, ab tot, procurarém ferho, ja que nos es permés entrar en lo mes recóndit de son cor, descubrinthi allí los mes ocults secrets pera exemple dels que 'ns llegeixin.

L' Ignasi, com molt del jóvent d' avuy en día, estava despossehit complertament de fé; y d' aquest mancament absolut ó casi tal, li previngueren la major part de sas desgracias. ¿Com es possible aixó, nos preguntará 'l lector, tenint com tenía un oncle, espill de virtuts, que s' havía cuydat assiduament d' anar arrelant aqueixos sentiments en son cor? Ja havém dit que l' Ignasi quedá órfe de mare quan era encara molt petit, ab quina pérdua permaneixeren en gérmen, pera dessarrollarse més endevant, los defectes capitals de son carácter: sa mare, bona y exemplar com era, li hauría infiltrat las sagradas máximas del deber, del amor á lo just, del respecte á Déu ab aquella dolsa persuació y suau tendresa de que sols una mare disposa, méntres que son oncle las hi havía en-

Digitized by Google

senyadas per la reflexió y á vegadas per lo rigor, diferencia capitalíssíma y forsosament necessaria ja que 'l pobre ex-claustrat no podía fer altra cosa, ni diferenta d' ella érali exigible. D' aquí esdevingué qu' aquell comensés per duptar de las cosas mes trivials ó petitas y acabés per las de major trascendencia quan adelantant en sos estudis, (perillosos sempre pera una inteligencia no subjectada per lo cor) la mateixa reflexió li feu entreveure altres horizóns, alras teorías, altras máximas que la *rahó* hermoseja y poetisa per trobarlas mes aparionadas ab élla ja que la lliuran del fre que reté son vol, esbojarrat moltas vegadas, contenintla dins de prudents límits; y que no es altre que la *Fé*, la qual diu al home: això creurás: això no creurás.

Lo fruyt que l' Ignasi n' recullí, fou lo que debía de ser: primer, la indiferencia; després lo descrehiment, que com tota planta dolenta y perjudicial cresqué y s' arrelá en son cor fent morir de migransa á los demés. L' ull expert y vigilant de fra Joan, ho descubrí, se pot dir, al acte; més, á pesar de son zel y de sos esforsos, aquella llevor quedá amagada en lo cor de son nebot, pera rebrotar ufanosa y potenta sempre que se li presentava una circunstancia favorable; com esdevé al pagés que malgrat de son treball y de sos cuydados, no pot lliurar may en absolut á sos camps ni del feni-grech, ni de l' agrám ni altras que la noble rella delma, pero no extermina.

Aixís s' explica lo perque tenía l' Ignasi un carácter voluble y variable; que duptés de tot, que dongués hostatje en son pit á la mes feble suspita ó al mes infundat rezel. Com no tenia per fonaments los inmutables de la fé en son cor, ni conviccions prou arreladas en sa inteligencia, una y altre divagavan, fluctuavan y 's perdian en mil esculls, com en mitj del mar, lo navili sense timó, ni arbolatura. ¡Y no era extrany!

Digitized by Google

¿cóm pot creure en los demés qui no creu en Déu? ¿cóm pot perseguir un ideal digne y enlayrat, aquell que destruheix al que tot los altres ideals alleta y sosté?

Peró l' Ignasi estava ben lluny de pensar en res d' això: lo que 'l preocupava era buscar lo medi ó la escusa ó l' ardit que debia escudarlo quan estigués en presencia de son oncle; y com l' agitació de son cor y de son cap era extraordinaria, las ideas se li barallavan dintre del cervell las unas ab las altras, destruhint las últimas á las primeras, per lo que, al arrivar á casa del venerable fra Joan se trobava en las mateixas confussions y divagacions del coméns, sense haver donat encara ab la fórmula que pretenía. Corria parellas ab aquest son desgabell interior, mes ben dit intern, lo seu exterior puig, la grogor de sas galtas, lo insegur de son pas y sobre tot las ulleras amoratadas que circundavan las órbitas de sos esguarts, los quals pareixían ab ellas enfonsats dins del cap, denotavan desseguida al ménos expert que havía sostingut ó sostenía encara una lluyta espantosa, condempnantlo durant la nit al crudel desterro del desvetllament.

Lo reverent ex-claustrat al véurel' aixís, s' alarmá en gran manera y lo primer que li digué, ab la tendresa del mes amorós pare, fóu:

—¿Qué 't passa, Ignasi?; sembla que no estás bó.

Lo jove sonrigué amargament y li contestá:

—Aixís fós, oncle; peró es ben diferenta de lo que V. 's figura, la causa de la alteració de mon rostre.

—¿Tal vegada te s' ha mort algun malalt...?

—Cap ne tinch avuy de gravetat, per fortuna meva.

—¡Y donchs?—observá fra Joan cada vegada mes atónit y sorprés.

—¡Es molt trista la condició del metje!—murmurá l' Ignasi com si parlés ab si mateix—déu curar y acon-

Digitized by Google

solar als que fisicament sufreixen... y en cambi no saben aquestos propinarli un consol si per etzar son cor pateix ó plora.

—Díus las cosas ab tant misteri, Ignasi,... qu' en bona fé, no t' entench... ¿tal vegada has presenciat alguna desgracia...?

—Vosté ho ha dit, oncle:—l' interrompé aquell—aquesta, ara com ara, no existeix, peró existirá dins de poch...

—Sols Deu sab lo qu' ha de venir, home—respongué fra Joan animantlo—y per lo tant, no t' enquimeris per lo qu' encara no es...

—¡Ah!; hi ha ocasions en que 'ls hómens també, sense ser Deu, ho saben, oncle!

—Ara hi cáych!—exclamá fra Joan passantse la má pel front, com volguent retenir la lluminosa idea qu' havia concebut—s' haurá posat malalta la Merceneta y tems...

Al sentir aquest nóm, l' Ignasi abaixá 'ls ulls, s' enrogí soptadament y desseguida s' esblanquehiren sas galtas fins á semblar verdas; y com aquell notés aquestas trasmudacions, interrompé lo que anava á dir y prosseguí en lloch seu.

—Estás avuy indesxifrable, Ignasi .. explícat, home; ¿qué 't passa?... ¿tal vegada t' hauría sigut infidel... ó no t' estima pot ser la Merceneta... ó...?

—¡Pobra Mercé!: tan de bó que, en lloch d' estimarme, m' odiés ó m' aburrís... qu' aixís s' estalbiaría lo disgust qu' hauré de donarli...

—¡Tu deliras, Ignasi!

—¡Oh, no deliro, oncle!: la fatalitat que 'm persegueix motivará la desgracia á que 'm refería.

—¡Dígam per Deu que 't passa!—exclamá l' exclaustrat anguniós, batentli 'l cor ab extranya y desusada fúria—hi veig un enigma tan gran en tot aixó... que 'l pensament se m' atura esglayat, tement descubrirhi un abim que se 'ns engolleixi...

Digitized by Google

—¡Y realment hi es, oncle!—afirmá ab defalliment lo jove, movent sa testa dolorosament.

—¡Deu dels cels, si fós cert lo qu' endevino!—exclamá novament aquell ab horror.

—Escóltim y ho sabrá—digué l' Ignasi esforsantse en dominarse; y haventho lograt d' una manera relativa, contá á son venerable oncle tot quant li havia succehit en la nit anterior desde qu' entrá á casa dels vells estanquers ab la escusa del parayguas, fins que reboté la porta de la seva.

—Ja ho veu oncle; si en ma determinació hi ha culpa—acabava dihent ab estudiada indiferencia—no me la dongui á mí, sino á la fatalitat puig ne soch jo la joguina inconscient é irresponsable.

Feya bona estona qu' era finida sa llarga relació y encara lo sever frare no havia obert la boca pera res: permaneixía ab lo cap caygut damunt de son pit; los ulls clavats á terra, inmóvils sense véure ni mirar y creuhadas las mans damunt dels jonolls. L' Ignasi se 'l contemplava inquiet y temerós, puig en aquell quietisme mut, fret y solemne hi pressentía l' esclat fulminant y terrible de la dignitat trepitjada, la paraula escarnida, tot afecte noble y generós menyspreat ó venut.

—Vés—digué al últim fra Joan aixecant sa blanca testa que llavoras, sense solideo. resplandia majestuosa com la del Montseny nevat resplandeix quan la endinsa en lo serenat espay, ab veu tremolosa y conmoguda, méntres l' Ignasi acotava son front baix lo pes de las indignadas miradas de son oncle—ves, cásat' ab la Panxita; ves, home sense creensas ni conviccions á unirte ab la que será digna companyera teva: comprench que la estimació á la vida (per ser natural en nosaltres l' instint de conservació) t' hagi fet donar una paraula que per dos vegadas no era teva...; peró no comprench qu' hagis pogut duptar del

Digitized by Google

amor d' un ángel... del candor sens' mácula de la Merceneta. Tu has volgut aixís, disminuhir ta responsabilitat y la baixesa de ton cor... ¡en hora bona!; tu has dit que la fatalitat t' empeny... y que, per lo mateix, t' hi entregavas, puig de no ser aixó, hauría Deu privat un consemblant fet.., ¡bé... molt bé! culpa á la Divinitat, quina existencia negas, de tas flaquesas y de tas prevaricacions... ¡Ja vindrá jorn en qu' Ella 't demostrará que te goberna!...: no será la darrera nit, la última en que los remordiments esborrarán la son de tos ulls. ¡Infelís!: la passió dampnada que 't féu mancar á ta paraula lo cop primer, rebrota en tu avuy ofegant la que hauria hermosejat los dias y las horas totas de ta existencia!...—Y com l' Ignasi anés á contestarli, fra Joan imposantli silenci ab ademán solemne, continuá—¡Vés... vés!; corra als brassos de la Panxita quina hermosura pensas assolir... sigas son espós... mes jo, desd' ara maleheixo ta unió ab élla... y t' auguro que será d' infern lo vostre viurer!

—¡Per Deu, oncle!—exclamá horrorisat l' Ignasi.

—¿Per Deu m' ho demanas? .. ¿no díus tu que no existeix? ¿qué lo que 't passa es frúyt de la fatalitat?... donchs no témis mas paraulas—observá fra Joan ab amarch y dolorós sarcasme—puig no hí ha ningú que las reculli.

—¡Oh!—murmurá aquell, aclaparat per tan lógich raciocini.

—Próu. . próu, Ignasi, de ferme patir...; vés... vésten de casa—afegí son oncle, trencantli 'l plor sas paraulas—y no tórnis á véurem' fins que Deu t' hi porti!

L' Ignasi reculá uns quants passos, trontollantse com un borratxo, espurnejá en sos ulls una llágrima y romaní en muda abstracció durant algun rato: després, ab dolorit accent, plé d' angoixa y febrosench, preguntá:

BIBLIOTECA DE CATALUNYA BARCELONA

Digitized by Google

—¿Y la Merceneta?

—¡Te prohibeixo que tornis á véurela!; ja 'm cuydaré jo d' innovarli sa desventura.

—¿Ni pera explicarli lo perqué de ma conducta...? —exclamá aquell ab desesperació y contenint los batechs de son cor que semblava se li volgués esberlar.

—¡Ni una paraula!—responguéli l' ex-claustrat—¡tú, la matarías!

—¡Oh, nó!: per pietat, oncle, déiximen' despedir... élla m' escoltará mes benigne que vosté y comprenent lo terrible de ma situació, me perdonará bondadosa.

—¡Imposible, Ignasi!: ta presencia, fora pera ella lo que á la delicada flor lo calitjós baf del ponent... ¡la assecaría!

—¡No siga inexorable, oncle!...

—¡Es mon deber... al que tu mateix m' hi obligas!

—¡Veurá córrer á dojo mas llágrimas que 'm purifican ara com si fossen de foch... y me mirará compasiva, sentli ellas la rosada que mitigará l' ardencia de son infortuni!

—¿No véus, insensat, que foras tú pera la Merceneta, si anessis á contarli ta infidelitat mateixa... lo butxí de son cor?... Tu desvariejas, Ignasi: peró... ara recordo—digué ab dolor é intenció fra Joan—que t' estás aqui entretenint, méntres la Panxita... ta promesa .. t' espera baix pena de la vida.

L' Ignasi acotá novament son front... sentí ofegárseli la veu al coll, un extremeiximent de fret recorregué son cos y... dirigint una trista y darrerenca mirada á son oncle, desaparegué. Aquest, tan prést com aquell hagué sigut fora de sa vista, se deixá cáure aplomat en son silló ó cadira de baqueta y amagant son rostre entre sas mans, esbotzá en un plany, exclamant ab dolor:

—¡No 'l castiguéu... Deu dels cels!... ¡no escoltéu ma maledicció!... ¡perdonéulo!

Digitized by Google

CAPITOL XXIV.

LA FLOR DE LA ETZAVARA.

Al entorn d' un costurer, posat vora del balcó proper al jardí, van treballant silenciosament donya Agneta, la Mercé y la Montserrat, adobant y surgint aquellas la roba de la casa y entretenintse aquesta fent ganxet pera quina labor hi tenia la má trencada, com s' acostuma á dir. Qualsevol, al véurelas aixís, diría qu' están enfadadas; y no obstant, s' equivocaría, puig, fora de l' anyorament de la última, res hi ha de nou qu' enterbolir puga la benhauransa que se respira en la poética saleta ahont se troban ellas rehunidas, per ser tot allí bonich y rialler.

—¿Per qué no canteu avuy com los demés dias?—las hi preguntá ab bondat donya Agneta, desitjosa d' interrómpre aquella quietut tan desusada.

—No 'n tením ganas, mamá... ¿oy Montserrat?—li respongué amablement sa hermosa filla interrompent sa feyna.

—Lo qu' es jo y tant...—observá la aludida.

—També 'm passa lo mateix—afirmá la primera.

—Peró al menys, converséssiu—replicá la senyora—aixís me distreuríau.

—Jo crech—digué la Montserrat—que á totas nos preocupa una mateixa idea.

—Veyám; descubreixnos lo que tu pensas.

—Sí, sí; díganshо.

—Es molt senzill y natural: 'ns preocupa 'l que no hagi encara vingut l'Ignasi ó l' no haver, quan menys, rebut un recado seu pera tréurens' d' ánsia.

Digitized by Google

—¿No es veritat qu' es aixó una mica estrany?—observá la Merceneta entristintse.

—Realment, Montserrateta: per aquesta rahó vos demanava que cantessiu ó conversessiu, puig ja fa rato que 'm persegueix aqueix ton pensament.

—A mi 'l cor me n' fa mal—proseguí la primera—perque temo alguna malifeta endiablada dels vells estanquers.

—¿Vols dir?

—A tu, sempre t' han fet por, ma dolsa amiga—observá la Merceneta ab mostras d' assentiment.

—M' ho temo—respongué la primera—perque l' Ignasi nos digué ahir al despedirse que hi aniría, per mes que vaig jo desaconsellarli, pera sapiguer quelcom de don Frederich...

—¡Oh! y que 'm prometé que d' un modo ó altre m' avisaría 'l resultat de sa entrevista ab élls... y fins ara no han vingut ni éll, ni recado—afegí anguniosa la Mercé.

—Pot ser deixá d' anarhi, Montserrateta...

—No fora estrany—respongué aquesta imprimint á sas paraulas, pera tranquilisar á sas estimadas companyonas, una convicció qu' estava ben lluny de tenir—com la nit va ser tan dolenta y tempestuosa... ho degué suspéndre.

—Sens' dupte: aixís doncas, esperém—contestá donya Agneta.

—Sí, sí; esperém—repetí la Mercé fent un suspir.

—¡Esperém!—digué á sa vegada la Montserrat, que manejá sa ayrosa testa ab un imperceptible moviment de dupte.

—Y las tres reprenguéren llur interrumpuda tasca ab menys delit, peró ab molta major quietut y mes silenci qu' abans

Hi ha noticias ó desgracias que 'l cor las pressént, endevinantlas, molt abans de que pogám sapiguerlas:

Digitized by Google

sembla que l' ánima se serveixi d' aqueix importantíssim órgan com d' un misteriós teléfono, pera que li diga á cáu d' orella lo que al lluny y d' amagat seu passa, fentli arrivar lo ressó de la trista noticia molt mes aviat que la noticia mateixa. Llavoras, la melangía inunda tot nostre sér, lo cor se 'ns comprimeix bategant d' una manera insólita y 'l pensament, dócil y servicial, abat sas alas pera no empendre altra volada que la envers un concret y determinat objecte, lo qual es sempre, en los cassos á que nos venim referint, aquell que conmou misteriosament nostra personalitat. ¡Y encara per alguns orats se nega la existencia de l' ánima! ¿cóm s' explican aquestos, al prescindir d' ella, qu' haurán ells mateixos percebut sinó iguals, consemblants al menys, eixos fenómens notabilíssims que no 'ls determina cap impressió exterior, cap factor tangible, cap circunstancia objectiva que vinga, ni remotament, á ferir, despertar ó exitar nostra sensibilitat?

Peró no 'ns fiquém en aquestas qüestions psicológicas, massa nobles y dignas d' estudi pera ésser tractadas de lleuger, y tornem á las tres dónas qu' havém deixat preocupadas en tan alt grau per un pressentiment quin motiu lógich ignoravan, peró que, n' obstant, era igual en totas tres.

Perqué lo cert del cás, era, que tant donya Agneta y la Mercé com la Montserrat, temian alguna mala noticia, alguna causa de disgust y de llágrimas, per mes que la primera y la última procuravan ab llonsaugeras reflexions destruhir los negres pressentiments que las entristian, tremolant per lo pervindre de la segona.

Altra volta s' interrompé lo silenci, sent aquesta vegada la Mercé qui no capiguent en la cadira, morta d' angúnia y d' anyoransa, s' aixecá exclamant:

—¡Quánt triga!

Digitized by Google

Peró en lo moment aquest, vibrá la companeta del cancell d' una manera metálica, y s' ohí com una ramor de passos que s' aproximavan: llavoras la Mercé se precipitá afanyosa al corredor pera guaytar qui venia, diguent ab alegría:

—¡Fra Joan!

—¡Fra Joan!—murmurá ab amargura la Montserrat al sentir aquell nóm—¿per qué deurá venir?

—¡Gracias á Deu!—observá donya Agneta respirant ab llibertat—aixís surtirás d' angúnia—prosseguí dirigintse á sa filla y cubrintla ab una morosíssima y tendre mirada.

Sols tingué lo rellotje de paret, penjat en la saleta, temps pera marcar alguns segons, quan aparegué en ella la venerable figura del qui la enamorada donzella havia tan alegrament anunciat. Totas li donguéren la benvinguda, apressantse aquella á preguntarli ab veu apassionada:

—¡Y l' Ignasi!

—No ha pogut venir, Merceneta—li respongué tristement l' ex-claustrat.

Aquesta circunstancia, umplená d' esglay á la Montserrat, qui ab mirada escudrinyadora y viva, llegí en lo noble rostre del prébere tota una historia de dolor, no exempta de llágrimas, puig no havian los solchs d' aquestas pogut ésser encara esborrats. Dissimulá ab tot, no atrevintse á fer ella cap pregunta tant mes en quan veya la ingénua alegría de la Mercé per haver sapigut de son Ignasi y la de donya Agneta... al contemplar alegrada á sa filla.. ¡qu' aixís son los pares! pera 'ls quals, es termómetre de llur ditxa, la ditxa de llurs fills!

Fra Joan, com á home de clara inteligencia y de cor sensible y generós, comprengué, ab una sola mirada, tot lo que anava á succehir ab sas revelacions; y aixó 'l tenia anonadat; endeviná tot quant aquells

Digitized by Google

tres cors sentian y, veyentlos tan parions al seu, plorava interiorment, puig debia flagellarlas á no tardar... ¡Quán trista es la condició humana!: ¡quán amarga 's troba la existencia per aquells qu' estimant, dehuen, per un ineludible deber, destruhir ab sas mateixas mans la felicitat de las personas estimadas! Y aixó, es lo que anava á fer fra Joan.

Més aquest, era tamdé un d' aquells hómens que saben barrejar la mel de la persuació y 'l bálsam de la consolació ab l' amargor d' una desventura y la fel d' un desengany; cosa qu' en lo present cas li anava á ser mes fahedora, perqué ell mateix acabava d' experimentar una y altre.

Aixís es que prenent un ayre comunicatíu y donant calor y fermesa á sas paraulas, comensá dihent á son reduhit y bellíssim auditori:

—¿T' has may fixat, Merceneta, en la etzavara? ¿no han notat vostés com una vegada ha fet la hermosa flor, que l' adorna per bréus dias, mort tristement despedintse ab ella del mon que va contemplarla ab encís?

—Mes d' un cop m' ha cridat l' atenció aixó qu' ara vosté 'ns cita, fra Joan—respongué senzillament la primera—peró...

—Ja veurás per lo que t' ho dich—la interrompé aquest no deixant acabarli la frase—Deu en sa infinita sabiduría—prosseguí ab carinyo—ha posat á la vista del home (y per lo tant de la dona) ab los objectes que 'l rodejan, representacions senzillas de lo que passa durant sa vida, pera que li serveixin d' exemple unas vegadas, de consol altras y fins d' escarment en determinadas ocasions: aixís lo gira-sol, nos demostra que debem sempre buscar y seguir la llum de la veritat, com busca y segueix aquella flor la esplendorosa del astre-rey; lo manyach bé, nos ensenya á ser humils y resignats fins ab los mateixos que nos

Digitized by Google

causan algun mal com ho es éll que llepa amorosament la má del qui l' occida; las aucelletas totas, qu' en tan agradable munió adornan l' espay, nos dihuen que nos cal rápidament fugir de las passions que nos persegueixen, si no 'n volém ser víctimas, com fugen ellas pressurosas de las áus grapinyadoras que las sotjan traydorament; la tortra que plora sas anyoransas, es lo vivent exemple de la resignació que debém tenir quan nos flagel-la la desgracia, puig, com á n' ella 'ns es permés queixárnosen' y sentírnosen', peró ab aquella ternura resignada qu' encisa 'l cor del mateix Deu. Y 'ls hi recordo precisament aixó, en particular á tu, Merceneta—digué 'l frare dirigintse ab intenció á n' aquesta—perque com á mes joveneta y com á menys avesada á los desenganys y á las lluytas del mon, necessitas mes que ta bona mare y fins mes que la Montserrat, de qui, com jo, te dongui algun consell pera lo trist cas, possible en tots los instants de la vida, en que 'l dolor obrís bretxa en ton pit.

Fra Joan enmudí al acabar aquestas paraulas, qu' havian sigut escoltadas ab religiós silenci y profonissima atenció: se li nussava la veu al coll y no li fóu possible continuar durant una bella estona en la que procurá dominar la creixent emoció de qu' estava possehit. Méntres durá son silenci, que totas tres respectáren, no deixá la Montserrat de llegir en lo rostre del venerable vell la lluyta espantosa qù' interiorment sostenía pera apartar ¡debades! la tempestat que debia cáure damunt de sa malhaurada y carinyosa amiga, la Mercé; al temps que sentía aquesta créixer en son cor una vaga inquietut y un malestar insólit del qual ne participava també donya Agneta que no atinava á explicarse las misteriosas paraulas del exclaustrat.

Per fí, havent aquest lograt serenarse algun tant reprengué sa dolorosa tasca, prosseguint:

Digitized by Google

—Escolta Merceneta ¿estás convensuda del afecte que 't professo, afecte casi igual al de un pare?

—¡Cóm vol que 'n dupti, fra Joan, quan tantas probas n' he rebudas?—contestá la hermosa donzella ab ingénua fermesa.

—¿Y aquesta seguretat...—insistí aquell com volguentne tenir una certesa perfecte—la conservarás sempre, encara que 't diga alguna volta cosas que 't serán ingratas?

—¡Sempre, fra Joan!—repetí ab enérgica convicció la Merceneta—peró—afegí ab temerós accent—¿perqué 'm fá aquestas preguntas quina resposta ja sabía?

—¡Gracias, filla meva! ja te n' explicaré lo motíu—digué visiblement conmogut; y diriginse llavoras á donya Agneta y á la Montserrat, las hi preguntá ab afecte:

—¿Y vostés?

—Nosaltras—contestáren las duas—mirém en V. al ángel protector d' aquesta casa.

L' ex-claustrat, feu un grós y apesarat sospir; aixecá sos apacibles ulls al cel, com demantli auxili, y continuá:

—Hi ha vegadas que Déu vol probar als que ab Ell creuhen y esperan, y los hi envia desgracias que jamay haurían somniat: ¡ditxosos élls qu' així son objecte de sa predilecció!; y més ditxosos encara, si las saben acullir ab la resignació y paciencia necessarias pera que li sigan grats los sacrificis que las mateixas representan! D' aquesta manera, té medi de demostrárloshi després los tresors de sa misericordia inagotable y de compláures' en proporcionárlshi la inefable possessió del bé, per mes qu' aquest no 's realisi algunas vegadas en aquest món de dolors y de llágrimas!: se sembla, quan aixó fá, al jardiner que si arrenca las flors mes bonicas y jamadas de son jardí, es pera ferne una toya hermosa y triada, digne d'

Digitized by Google

ésser presentada al mateix rey: bé es veritat que las flors aqueixas se marceixen y moren mes prompte que las altras, las quals rumbejarán llurs galas pera pérdrelas en l' oblit, peró ¡ditxosas éllas qu' han sigut las preferidas!; ¡ditxosos aquells que tastan las penas del mon ab fé y santa alegría, perque ab ells forma Déu la toya qu' haurá de delitar sos ulls per tota una Eternitat!

Aixís aná discurrint lo venerable religiós, fins á innovar per complert á la Merceneta tota lá extensió y realitat de sa inmensa desventura. Las mes amargas llágrimas escaldavan lo rostre de sas tres oyentas, méntres qu' éll, reprimint las sevas, procurava endolcírlashi ab cristianas reflexions.

—Ara comprench—digué la Merceneta ab dolor intensíssim—perque nos ha retret V. l' exemple de l' etzavara: com élla, ha sigut mon amor pera l' Ignasi.... ¡tan prest ha florit, encisant per bréus jorns ma existencia, ha mort també buydant á dojo 'l dol en los qui se 'l contemplaren ab delicia!...

—¡Designis son del Altíssim, pobra Mercé!—li respongué ab tendresa fra Joan—¡respectémlos! ¡Ditxosa ets encara tu en mitj de ton dolor—afegí—perque tens una mare quinas carícias t' aconsolarán; una amiga que 't mostrará ab sas llágrimas que no hi ha sols ta desventura en aquest món... y jo... malestruch vell... que sols he servit pera desfullar tas ilusions d' ángel que jo mateix fiu náixer!...

—¡Oh!—exclamá ab dolor la infelís donzella—¡si al menys l' Ignasi hagués mort, me resignaría mes facilment...!

—¡Mes li hauría valgut—observá lo prebere—perque no l' haurian, com ara, perseguit los remordiments que 'l rosegarán en sa soletat espantosa!

—¡No vull qu' hi estiga sol!... ¡éll es meu... nó de la Panxita!—digué aquella horroritzada en la intensitat de sa desesperació.

Digitized by Google

—¡Desventurada!—exclamá ab solemnitat fra Joan—¿no sabs qu' es Déu qui disposa de nosaltres, y nó nosaltres qui disposém de Déu?... ¡vols fer teu á l' Ignasi...! ¿y cóm?... ¿vols privar que la Panxita s' hi casi...? ...!tan poch l' estimas ja, qu' aixís lo condempnas á morir?...

—¡Oh, te rahó, fra Joan!—exclamá abatuda la Merceneta—¡perdónim!—afegí, correguent á reclinar son front en lo si de sa amiga quina pena no tenía límits.

—¡Si pobre donzella!—li contestá aquell ab apacible tendresa—comprench ton dolor perque comprench lo meu y 'l dels dos sérs que s' afanyan en aconsolarte... ¡Ah!: si encara estimas á l' Ignasi... préga per ell, que bé necessitará dels prechs d' un ángel!

Fra Joan no pogué continuar: aquell quadro, li esbossiná lo cor... y rompé 'l dich que contenia la saya de sos anys...

¡Ay trista flor de la etzavara! ¿per qué essentne tan bella y tan bonica, ets la missatjera de sa mort?

CAPITOL XXV.

LO CASAMENT

Han transcorregut alguns dias desde las últimas escenas.—En casa de la Panxita tot era bullici qu' anava en aument com mes s' acostava 'l dia de las esposallas: donya Finfa, particularment, no hi cabia de satisfacció; aquestas constituhían son mes daurat somni y feya son orgull l' ensenyar á tothom los richs trajos, la preciositat de robas blancas (casi totas fetas un pá de brodats) las nombrosas joyas y 'ls magní-

Digitized by Google

fichs presents que lluhiría la Panxita en tan notable diada. Se pót dir (sens temor d' equivocarse) que l' atrafegada senyora no tenía un moment seu, prenenthi heróica paciencia encara que l' ajudava, servintli d' edecan, la senyora Mariona la qui, á cada prenda, quedava embadalida contemplántsela un bon rato tot sostenintse ben apretadas las ulleras per no refiarse de son rebech nás, puig se li sublebava contra aquella servitut féntlashi, quan mes embabiecada estava, lliscar per sa pronunciada pendent.

Totas las cosas d' aquest món tenen lo seu fi; y aixís també arrivá l' hora en que l' Ignasi debia comparéixer á buscar sa promesa pera dirigirse á la esglesia segons havian anunciat la nit anterior ab don Frederich: á tal objecte, 's fixaren las cinch del matí, qu' estavan ja leri-leri quan nosaltres arrivém á casa de la Panxita, essent causa llur proximitat de que 'ls preparatíus toquessen á son terme.

Y aixís era realment. La Panxita, fentli de cambreras sa mamá y la senyora Mariona (vestidas las dos de gran festa, aquella ab un rich vestit de fall y mantellina de blonda, y aquesta ab faldillas y mantellina, á modo de caputxa, de merino) s' acabava de posar un preciós trajo de satí blanch, adornat de flors naturals de tarongina; després seguiren las joyas ó adrés de núvia, essent magnífica l' agulla de brillants qu' abotonava l' escot de son pit; los guants, també blanchs y de pell finíssima que li arribavan á mitj bras, deixant la curta mániga descuberta l' altra meytat superior de suavíssims contorns y blancura; y per últim un vel de seda de punt d' ilusió, del mateix color del vestit, surmontat per una corona de nevadas poncellas, que com una aureola de ditxa, rodejava son cap explendent d' hermosura y d' esperansas del qual devallavan com bellugadissos regalims d' or, dos rossas trenas que li arribavan mes avall de la cintura.

Digitized by Google

—¡Semblas una reyna—exclamá la senyora Mariona acabantli de posar bé alguns plechs del vestit.

—¡Qu' ets hermosa, filla meva!—digué donya Finfa contemplántsela desde certa distancia pera abarcarda en conjunt, espurnejantli 'ls ulls de satisfacció.

—¡Pot ser avuy acabaré de rendir á l' Ignasi!—observá la donzella méntres se mirava engrehida en lo mirall de cós enter que tenía enfront.

—Ja me 'n pots estar un bon xich agrahida—li féu avinent la primera—perque si jo no arrivo á ferlo duptar de la Mercé, no s' hauria casat ab tu encara que ton papá l' hagués mort...

—Oh, si l' hagués mort...—observá la Panxita bromejant.

—Bé..., sí;... ja m' enténs; puig com te deya—prosseguí l' estanquera—don Frederich casualment va ensopegarlo quan acabava d' eixír de casa en la mes favorable disposició pera cap-girarl' y ferlo desdir d' aquella melindrosa...

—Y n' hi estém realment—li contestá donya Finfa.

—Per aixó son los amichs—responguéli manyosament á sa vegada—vostés, ja ho saben,—afegí astutament—sempre nos trobarán al Ton y á mí disposats á servirlos

—¡Gracias!—diguéren mare y filla blincant una mica llur cós.

—Ara, quan sigas casada—insinuá la senyora Mariona, dirigintse ab franquesa á la noya—veyám si cambiarás, oblidante de nosaltres.

—¿Y ara? no faltava mes: sempre seré la mateixa—afirmá la aludida.

—No, no; de ton bon desitj no 'n dupto; peró tal vegada l' Ignasiet...

—L' Ignasi fará ma voluntat—digué ab énfasis la Panxita—puig á mí deurá sa fortuna,... peró,... deixém de banda aquesta conversa y mírin si 'm manca

Digitized by Google

posar res ó arreglarme algun adorno abans que vinga éll.

—Ja es extrany que no siga aquí: á ben segur que si sabia lo hermosa qu'estás—digué intencionadament la senyora Mariona, méntres agafant lo quinqué que vessant claror hi havia damunt del lababo ressegui de cap á péus á la engalanada donzella—á bén segur, repeteixo, que no retardaría ni un segon lo goig de possehirte.

Las tres dónas donáren l' últim cop de má á llurs respectíus trajos, y 's posáren á esperar conversant de mil cosas diferentas. Peró passá un quart y passá mitj' hora y l' Ignasi no compareixía.

Y era que á n' ell, cada moment que l' aproximava al de sas esposallas, l' esglayava mes lo pas que debia donar: las paraulas de son oncle repercutian ab creixent vigor en sos ohidos... y l' espahordian.

Quan va anarsen' de la casa d' aquest, ho féu ab lo cor comprimit y la pensa conturbada; peró quan se vegé sol, tornáren á rebrollar en son cervell las ideas de la no existencia de Déu, de la fatalitat regint com á única senyora á la Humanitat en pés, de la falsesa é hipocresía del cor humá y altras parescudas á n'aquestas, fillas totas del dupte enervador y del descrehiment mes espantable.

Peró aixís com torna 'l mar á son centre quan després d' avansar y recular incessantment pera apoderarse de llochs que pren y abandona en los días de temporal, arriva 'l vent terral obligantlo á ajocarse mansament en lo límit que li fixá la Naturalesa; aixís també l' Ignasí, pera quin cor turbulent, ó mes ben dit, ennesprat, fóu l' arrivada del jorn al que nos venim referint, la del vent que inflat de recorts y d'esperansas, l' empenyía envers son centre qu' era la Merceneta; de modo que, quan volgué escoltar sos batechs y mirar son interior pera veure per qui aquells

Digitized by Google

eran y quina era la imatge qu'aquest guardava impresa, se trobá ab que deyan los primers ¡Mercé! y tenía gravat l' últim ¡Mercé!

En aquest precís moment senyalá lo rellotje las cinch horas de la matinada, cada una de las quals ressoná sinistrement en son cor: llurs metálicas vibracions, causárenli una estranya esgarrifansa y l'ompliren d' una tristesa indómita é incomensurable.

—¡Las cinch!—exclamá ab amargura després d'haverlas contadas y restá profonament concentrat, enfontsant lo cap en lo coixí que no de flonja ploma, sinó de dura pedra li semblá en la nit qu' acabava de transcórrer y en la que, més qu' adormit, insomnolent havía vist mil desventuras, mil cosas estranyas, mil figuras ara estrambóticas, ara infernals, que li repetian:—¡ta unió ha sigut malehida! ¡lo fruyt que d'ella naixerá, será fruyt de maledicció!... ¡la Mercé es morta!... ¡la Panxita t' espera!

Al últim, y com volguentse lliurar de la idea que 'l perseguía y atormentava, doná una rápida volta, y d' un bót se posá de peus á terra.

—¡Vestímnos!—digué y buscant á las palpentas en la tauleta de nit una capsa de mistos, encengué la mitj acabada espelma, quins desiguals regalims mostravan lo modo inútil com havía gastat sa existencia. Tan bon punt s' aclariren las sombras que 'l voltavan, se posá á vestir ja ab frenética pressa ja ab calma desesperadora, succehintli més d' una vegada de treures' una prenda per havérsela cambiada ab un' altra de las que li corrian en desórdre per las cadiras ó posada del revés ó malament.

Havía quedat nostre personatje en mániga de camisa, quan cansat de tant esfors, s' assegué damunt de son llit, ab las camas penjant, arrupit lo cos y la barba apoyada en las duas máns: lluytant ab sí mateix, procurant distreure son aburriment y allunyar de sa

Digitized by Google

pensa la frisansa de sos recorts que, com ortigas invisibles, l' atormentavan en gran manera; peró ¡debades!.. lo ressó d' aquellas fatídicas horas, lo tenía clavat en son cor; quant més lo temps avansava, més sentía l' anyorament d' un sèr infelís que plorava per sa causa... y més creixía en éll l' amor qu' ab má fins criminal despertá imprudentment pera arrebassarlo y destruhirlo al veurel' rumbejar en tota sa encisadora ufana...

Ja besavan los primers raigs del sol los ferros del balcó de son quarto, y s' escorria adins d' aquest la suáu y feble claror del naixent día y feya ja bon rato que la oblidada espelma s' havía acabat deixantlo rodejat d' esmortuhida penumbra, y encara l' Ignasi romanía en sa última posició sense moures' ni bellugarse pera res, repetint cada quan entre dents:

—¡No 'm caso!.. si don Frederich vol matarme, que 'm mati!.. ¡mellor pera mí, qu' aixís acabaré aquest víurer que no es víurer!

De sopte, ressoná estrident y forta una batallada en lo portal de la casa.

—¿Qué voldrán ara?—murmurá aquell aixecant instintivament lo cap, que, com si fos de plóm torná á apoyarse en las hospitalarias máns.

No havían transcorregut deu segons, quan se repetí ab més vigor lo cop: aquell, llavoras, despertantse á la vida real, y pensant que venian á buscarlo per' algun malalt, corregué al balcó, obrintlo rápidament. Al treure 'l cap, se torná finat com un cadávre, y sense esperar que 'l qui venía á demanarlo obrís sa boca, barbotejá:

—¡Ja baixo!—y rebatent lo balcó, tot ficantse adins prosseguí:—¡Tot es inútil! ja que la fatalitat ho vol... siga!

Quin acabava de trucar, era 'l qui havía vist l' Ignasi: don Frederich, qual rostre se girá envers aquell

Digitized by Google

tan prompte com xirricá l' enforrallat del balcó, fondos los ulls, apretats los llávis y la mirada amenassadora, feréstega é imponent, cosas totas suficients pera acabar d' abatre lo decaygut ánim del jóve metje.

Pochs moments després un y altre's dirigían ab pas lleuger envers la esglesia.

—¿No anèm á buscar á la Panxita?—preguntá admirat y temerós l' Ignasi.

—¿Encara vol fernos perdre més temps?—respongué li ab sorna son ferotge acompanyant.

—¡Cóm! ¿quin' hora es?

—Las sét prompte.

—¡Las sét!—repetí automáticament lo jóve.

—Jo 'm creya—observá aquell ab rialleta esglayadora—qu' hauría volgut probar V. la eficacia de las receptas qu' escrich ab aquesta ploma—y al dir aixó mostrá 'l puny cisellat d' un rewólver que duya en son cint.

L' Ignasi, quins ulls gitaren una llambregada de foch y d' ira, no respongué, puig arrivavan á la esglesia en quina augusta náu entraren descubrintse ceremoniosament. La Panxita, al distingirlos, respirá ab llibertat y corregué festívola al encontre de son promés, al qui preguntá á pleret.

—¿Per qué has trigat tant, Ignasi?

—M' ha sobrevingut una lleugera indisposició—li respongué aquest sense ni mirar solsament lo rostre de la que anava á ser sa esposa.

Eixiren en tant de la sagristía lo capellá y l' escolanet; encengué aquest dos ciris que 's resistian á cremar com si volguessen amagar entre las sombras que poblavan lo temple l' acte que anava á celebrarse; y als pochs moments s' havía acabat la cerimonia á la qual assistiren únicament don Panxo y 'l Ton en sa calitat de testimonis, la senyora Mariona y 'ls papás de la Panxita.

Digitized by Google

Al sortir al carrer los dos núvis, passava un company de l' Ignasi que no pogué menys d' aturarse á contemplar la radiant hermosura de la novella desposada, exclamt á mitja véu entre envejós y despitat:

—¡Quán ditxós es l' Ignasi!... ¡ni 'm vol véure!

La Panxita, en cambi preguntava á son espós á cáu d' orella:

—¿Qué téns, Ignasi? ta grogor m' espanta... ¡semblas un cadávre!

—¡Ja 'm passará!—responguéli aquest portantse la má al cor qu' apretá com si volgués ofegar son crit etern.

. . . . . .

Per la tarde d' aquest día en un corro de vehinas se tenía la següent conversa, ab viu y xispejant diálech:

—Bóna pessa deu ésser la Merceneta quan aixís l' ha deixada l' Ignasi!—insinuá una murmuradora mal-endressada.

—Si fá no fá, com donya Agneta, sa mare, que s' diu si s' ha convertit en majordona de fra Joan—afegi una hipócrita vellota de cara d' óliva.

—De motius n' hi sobran—observá la senyora Mariona contestant á la primera, puig era la porta-veu de totas éllas—peró ¡es clar! com l' Ignasiet, de tan prudent peca á ba-bau en certas ocasions, no n' ha dit una paraula.

—Será lo que vosté vulga, senyora Mariona,—l' interrompé una tercera de cara bondadosa y campetxana—peró jo li asseguro que preferiría cent vegadas més que Déu se m' emportés mas tres fillas (y aixó que las estimo ab deliri) abans de véurelas casar d'una manera tan trista com á la Panxita: alló, més ha sigut un enterro qu' un casament.

—¿De debó?—preguntá una tafanera desvergonyida

—Ni més ni ménos—respongué aquella ab convicció, detallant lo ocorregut.

Digitized by Google

—Uy! uy! quins fums!—digué llavoras la senyora Mariona donant una empenta á sas ulleras—si se li presentés un bon partit pera las noyas, ho veuríam.

La dona de la cara bondadosa no contestá y separantse disgustada del corro, se n' entrá á casa seva dihent.

—¡Quanta hipocresía hi há pe'l món!.. ¡Pobra Merceneta!

CAPÍTOL XXVI

DON PANXO

Havém parlat varias vegadas d' aquest pesonatje; l' havém vist figurar en alguna de las descritas escenas y no obstant, no havém encara fet al lector la seva presentació. La cumplirém ara, abans de que los aconteixements successius nos ne distreguin ó esbullin, aprofitant l' especie de paréntisis que tingué lloch entre nostres principals coneguts després de realisat lo casament objecte del darrer capítol.

Era don Panxo un d' aqueixos hómens que 's distingeixen per lo cinisme de sos actes: sa vida (que comensava á alborejar lo período de sa posta, puig havía cumplet los 50 anys quan nosaltres te 'l fém conéixer lector caríssim) havía sigut un teixit de calaveradas, d' accions punibles y de fets escandalosos, dels que la gent (que no acostuma en determinadas ocasions ó perqué no sab ó perqué no vol, á véure mes enllá de son nás) ne prescindía ó figurava desconéixerls' ó 'ls trobava molt naturals y graciosos; essent la vareta qu' obrava tal prodigi y 'l talisman que á tothom amansía, la colossal fortuna de don Panxo

Digitized by Google

devant de la qual mes de quatre testas orgullosas s' acotaren aduladoras com si fossen de vils servidors y degradats escláus, y mes de quatre dónas se prostituhiren arrossegantse pe 'l fanch de la deshonra, preferint en més un miserable sarpat d' or y diamants, quin brill tentador serví sols pera iluminar sa infámia, á la conservació de llur honor que las ennobleix quan son donzellas y las ennobleix y santifica quan són mares

N' obstant y aixó, ó mes ben dit, á pesar del mal que havía fet don Panxo, tot li anava vent en popa; tot era en êll cor que vols, cor que desitjas; ab lo que, méntres tirava nóus elements á la terrisenca guardiola de son orgull, era envejat per molts, ensemps qu' alguns arribavan á duptar de la Justicia divina, oblidantse de que no es aquesta vida la única ahont déu l' home reduhir la esfera de sa saccions, sinó que n' hi ha un' altre de superior y sense fitas que la limitin, á la qual ha de tendir forsosament donada la doble y sapientíssima lley que lo regeix; y també, de que no es la tal sórt sempre favorable, en moltas ocasions, la senyal induptable de benestar íntim y real, ni molt ménos encara la de protecció divina, sinó lo preludi d' un cap-girell espantós ó l' anunci d' un terrible cástich.

Peró, torném á don Panxo, del qui insensible é involuntariament nos ne allunyavam, describint sa persona, sos rasgos carecterístichs y sobre tot com nasqué y perqué continuá sa amistat ab don Frederich.

Nostr' home era solter, lo que val tant com dir que se trobava sense familia própia després d' haver sigut lo causador de la desgracia de moltas d' altres; delictes que la lley humana no castiga (¡tan migrat es lo cercle ahont gira la justicia humana!) y que la generalitat dels mortals mira ab indiferencia perque avuy

Digitized by Google

no es aixó lo que 'ls preocupa, sinó l' acaparar riquesas per donar ellas reputació á qui no 'n té y tapar certas asprositats monstruosas de la maderna societat, que foran altrament infamants y repulsivas.

Ademés d' aquesta circunstancia desfavorable (ja que l' ésser célibe en arrivant á certa etat, suposa casi sempre en l' home un fondo corromput y viciós) reunía don Panxo la de tindre un carácter orgullós, inflat y altaner que se li coneixia fins en los detalls mes trivials é insignificants: aixís, se 'l veya saludar, quan no 's feya 'l distret, ab un lleuger moviment de cap y apretant los llávis l' un en contra l' altre; may allargava la má dreta, sinó la esquerra, y encara d' aquesta, sols los dits indéx y major; entrava á la casa de sos coneguts no ab la franca llibertat del amich, sinó ab la petulancia del enfatuat protector; caminava sempre ab pas grave y estudiat, mostrant las ricas anells que adornavan sos dits als que condempnava á permanéixer estirats damunt lo puny de marfil de son bastó de canya d' América; no 's descubría may per ningú y tutejava á tothom fora d' aquells que 'l avensavan en anys.

Son aspecte, ab tot, era fins simpátich y agradable: sa talla elegant; la gruixaria de son cos, proporcionada; l' ayre de distinció qu' adornava á sa persona; la expressió mateixa de son rostre, afable y un tant trencat de color; sos ulls blaus, bellugadissos y riallers, si bé penetrants y de miradas á vegadas tétricas; son cabell ja mitj platejat, no molt abundant y cuydat sense afectació aparent; l' accent de sa veu, encara qu' áspre é incissiu, un poch tremolós y armónich al ohido; sos llávis en los que apareixía per un seguit certa rialleta qu' uns la trobavan burleta y altres bondadosa; y 'l no dur res de pel á la cara, sempre ben afaytada com volguent ensenyar qu' era lliure d' arrugas que, n' obstant, se dibuixavan fondíssimas al

Digitized by Google

entorn dels ulls, en los polsos y en lo front aixís qu' aquells se replegavan una mica; tot aixó, en fí, era causa de que al primer cop de vista don Panxo agradés á tothom y qu' alguns n' haguessen sigut las desangnadas víctimas.

Per altra banda, estava don Panxo dotat d' una inteligencia clara y perspicás y d' un cop d' ull tan certer, que de moment li permitía guanyar la ventatja á n' aquell que se li posava en contacte: ademés possehia una gran dóssis d' astúcia, no menys energía y lo suficient folro en la cara pera, sense empatx, tirar avant sos ambiciosos projectes, cubrint emperó magníficament las apariencias.

Un home aixís dotat, hauría pogut ser ab un' altra educació, que fóu en éll dolenta (cosa pitjor que 'l ser migrada ó escassa) y ab un' altra instrucció (que quedá en éll reduhida á la que pogué proporcionarse y anar adquirint ab la própia experiencia) un gran home; peró, desgraciadament, no era don Panxo mes qu' un gran... rich; un potentat ó un milionari ab los defectes d' aqueixos que tenint unas fortunas llegendarias, saben tan sols emplearlas en fer vessar moltas llágrimas y en enrunar moltas honras, creyent que las aixugan ó las tornan á aixecar ab una cofa d' or ó una mosta de joyas.

A un home aixís, li faltava un altr' home: un amich que 'l completès, ja afalagant sos defectes y servintlos, ja despertant sas bellas circunstancias pera ferlas créixer y aplicarlas degudament. Y don Panxo 'l tenia en don Frederich.

Llur amistat venía de petits: se conegueren en la platja, en la que mes d' una volta junts havían tirat l' arch: y junts havían jugat á flendi ó á las xapas; mariners eran los pares respectius peró ab la diferencia qu' aixís com lo de don Frederich era un pobre pescador, lo de don Panxo era un patró de náu, si

Digitized by Google

bé mes acomodat, no emperó mes honrat, ja que tots dos gosavan d' un bon nom com generalment lo gosan tots aquells que ab son treball guanyan lo pá de cada dia en los perills del mar. Encara noys, deguéren separarse, peró á la volta d' alguns anys se tornáren á trobar á las Américas, ahont don Frederich hi havía anat primer: allí reanusaren llur antiga amistat que no debía rómpres' may mes, puig aquest fóu lo protector d' aquell donantli lo primer fonament (qu' es sempre lo mes difícil) de la que va ser mes tart sa inmensa fortuna: durant molt temps visquéren en companyía, féren plegats grans negocis y acométeren perillosas empresas no distingintse l' un de l' altre ni per sa conciencia, ni per sa escrupolositat: ¡volían ser richs.... y ho foren!...

Tot aixó no hauría sigut prou llás pera d' una manera indisoluble lligar don Panxo á don Frederich; peró esdesvingué un fet que ho determiná pera sempre, justament quan ja lo segon havía resolt entornarsen' á son poble nadiu, trepitjant terra d' Espanya, á quin fi anava enllestint los preparatius pera realisar la fortuna obtinguda y ambicionada.

Havía fet una tarde xafagosa y caldejant: lo sol ardent del trópich acabava igualment de blahir á cosas y á personas. Don Frederich, cavaller en un hermós corcer, degué recorre durant lo dia bonas horas de camí, rebent los raigs d' un sol canicular dels que no eran prou á lliurárnel' lo sombrero de jipi-japa d' amplíssimas alas, ni 'l folgat vestit (americana y pantalons) de fil, blanch com la néu: no cal dir si 's trobava lás y afadigat per lo que, passant per enfront de la casa de son amich, resolgué entrarhi y ferhi nit.

Don Panxo, al véurel' respirá de satisfacció y tan bon punt estigueren sols, li digué:

—Necessito de tos serveys: ja que no Déu, lo dimoni t' ha portat aquí pera mon auxili.

Digitized by Google

—Disposa—li respongué aquell lacónicament passejant de rehull una indagadora mirada pe 'l rostre de son interlocutor.

—Acabo de cométre un... acte—contestá 'l primer abaixant la veu ab misteri—que déu ésser sepultat en las mes impenetrables sombras: tú sols póts ajudarmhi, perqué 't sobra valor y astúcia.

—Dígas.

—Sabs la respectable suma que pera comprar ta part, me deixá un any enredera don Gregori... nostre mes implacable rival y competidor: avuy ha vingut á reclamármela... y n' hi he fet firmar lo rebut quan encara en bonicas unsas y en apilotats plechs de billets de banch, estava estesa damunt de la taula... Salvat lo document... ¿qué debía fer?... ¡matarlo!... —y al dir aixó 'ls ulls de don Panxo s' injectaren de sang y 's torná sa veu cóncova y acampanada.

—Lo medi ha sigut exposat, si be productíu—respongué sonriguentli don Frederich.

—Per aixó, es per que vull fer desapareixer lo perill de tota suspita...

—¿Cóm?

—No ho sé... tot depén de tú.

—Disposa.

—Tothom ha vist entrar á don Gregori... dónchs... tothom deu véurel' surtir...

—¡Comprench!

—Peró també molts ulls s' haurán adonat de ta vinguda...

—Y aqueixos mateixos ulls presenciarán com jo m' entorno.

—Aixís, endevinas...

—Y perqué l' endevino, te dich: descansa. Quan la justicia s' enteri de la mort de don Gregori, cosa que será tart, puig es coixa y bórnia; ja s' haurá per-

Digitized by Google

dut son rastre: per fortuna, tinch sa mateixa alsária si fa no fa, y sa presencia mateixa...

Al poch rato d' aquesta horripilant conversa, don Frederich tornava á muntar son cavall despedintsen' alegrament don Panxo en lo llindar de sa casa; y al ser á certa distancia d' aquesta, endinsá los esperons en lo ventre del noble animal, emprengué un vertiginós galop y desaparegué.

Al sentdemá, ja ben entrat lo dia, y en hora en que molta gent podia veurho, don Panxo acompanyava á son hoste ab la rialla als llávis fins á certa distancia, ahont se 'n separá dihentli afectuós:

—Bon viatje, don Gregori—méntres donava una palmada á las ancas de son fogós corcer que renillá d' alegría.

Aquell apretá la má de son anfitrió y s' allunyá.

Don Panxo s' estigué un bon rato mirántsel' desde 'l portal; y un cop l' hagué perdut de vista, se ficá á dins dihentse interiorment:

—Ni jo mateix qu' ho sabia, hauría pogut destingir á 'n Frederich sóta la disfressa de don Gregori... ¡éll m' ha salvat!

Y aixís era en efecte. Aquell havia endevinat lo plan de son amich, arrodonintlo y posantlo en planta desseguida d' una manera acabada y própia de son carácter de ferro.

Don Frederich un cop hagué recorregut una convenient distancia pera que ningú pogués suspitar lo mes mínim, tombá de direcció y en lloch d' adressar son cavall en vers sa casa, emprengué la d' un bosch no molt llunyá, casi vehí de la hisenda de son amich; ja allí, fermá lo cavall deixantlo ben amagat en una fondalada abundosa en pastúrias; esperá á que s' fés mes inténs lo crepúscul verspertí, y ab cor valent se dirigí á péu, obrintse moltas vegadas camí per entre la brosta ab son ganivet de mont, á la casa de don

Digitized by Google

Panxo en la qu' entrá, després de fer una curta marrada al serhi aprop, per un dels topants sols d' ells dos coneguts.

Passat aquest primer perill y havent descansat un rato de tan penós treball, se begué una copa de róm de canya, encengué tranquilament un *habano* y 's posá ab sang freda incomprensible, la roba de don Gregori damunt de la seva; passá llarch rato arreglantse lo cabell y lo rostre, y al fi, se presentá á son amich tan ben parescut á n' aquell, que 'l cor li doná un salt d' esglay creyentse trobar enfront de sa víctima.

Amanesqué lo novell dia, y 'l fingit don Gregori eixí de la casa de don Panxo del modo desús dit, dirigintse al mateix bosch ahont havia estat en la vesprada anterior, puig que debia passari aquell forsosament pera anar á son *ingeni*. Un cop endinsat en lo mes amagat de sa espesura, descavalcá don Frederich de son enmatllevat corcer al que feu desbocar obligantlo á empéndre una esbojarrada carrera; llensá després assí lo sombrero y allá l' americana esquinsada y malmesa admirablement, y mes lluny esperifolladas y á bocins las altras prendas; y escampá per tot aquells entorns tal desórdre ab tal destresa y enginy, qu' impossible era casi descubrir la má intencionada qu' ho havia fet, deixant en cambi entrevéure la perpetració d' un misteriós crim ó una desgracia terrible en aquell mateix lloch succehida.

Unas horas després, entrava don Frederich á la seva hisenda muntat en son fidel corcer, sense despertar rezels, puig tots los habitants d' ella, aixís blanchs com negres, estavan acostumats á véurel' arrivar y surtir á tot hora, aixís com á no sapiguer may ahont anava ni d' ahont venia.

Alguns dias després d' aquestos fets, corregué per aquells entorns la noticia de que don Gregori havia mort en lo bosch (que tenia fama de servir de catáu

Digitized by Google

á criminals saltejadors) ó víctima d' aquestos, ó tal vegada de la voracitat d' alguna fera per haverse trobat lo cadávre de son cavall tot destrossat y ab grans feridas que tant podian ser fetas per las unglas ó caixals d' aquellas, com per las punxas dels altíssims esbarcers.

La justicia feu algunas averiguacions y diligencias que resultáren infructuosas, estrellantse per complert devant de las probas que de sa ignocencia aduhí don Panxo, puig, com hi haguessen recaygut suspitas, sapigué esbargirlas no tant ab aquellas, com ab sas naturalíssímas explicacions y la tranquilitat de son rostre.

Cosa de mitj any després de tot lo referit, acabava don Frederich de realisar sa fortuna pera entornársen' á Espanya, ahont, á la volta de pochs anys, hi regressava també don Panxo havent fet lo mateix qu' aquell. Al véures' novament, recordá lo primer á son amich la historia aqueixa (que semblava tíndrela un poch rovellada) trobantse desd' aquesta fetxa junyit á sa voluntat de ferro, á la qual, li fou precís moltas vegadas ajocarshi com li esdesvingué últimament anántsen' á viurer á son costat després de haver sigut lo testimoni de las bodas de la Panxita.

CAPITOL XXVII.

LA MORT DEL JUST

Se diu que los disgustos no matan, peró acaban; més jo tinch pera mi qu' á vegadas matan, puig matar es ocasionar una malaltía qu' obri de bat á bat las portas del sepulcre. Tal esdevingué á fra Joan.

Digitized by Google

La existencia treballada ja pe'l anys y minada per las desgracias ó las penas rebé una forta sotragada ab la conducta de son nebot, l' Ignasi; y pot ser mes encara l' haver hagut de ser testimoni del dolor inténs, capás d' esberlar las duras pedras, de la infelís Merceneta al serli innovada la fatal noticia que fou pera l' ex-claustrat la primera batalla que lo rellotje del temps dugué volejadora á la mansió dels morts, com indicántloshi qu' un altre 'ls hi faria prompte silenciosa companyía.

¡Y no era estrany!: ja havém dit diferentas voltas que fra Joan era un d' aquell hómens estrictes en lo cumpliment de sos debers y esclau de sa paraula... y no comprenía com los demés podían mancar á una y altres; aixís es, que la conducta de l' Ignasi fou una verinosa espina que se clavá despietadament en son cor, fins al punt de que 's vegé obligat á posarse al llit en lo mateix moment que 's dirigí á sa casa cumplert lo amarch comés vora de sas, mes qu' ell, infortunadas amigas.

En un principi, no presentá cap síntoma alarmant la malaltía, ab lo que los metjes que 'l visitavan afalagaren la esperansa de que prompte podria aixecarse pera recórre com abans bo y content los carrers del poble, y anar á dur ab má pródiga un consol al afligit, una mossada de pá al famolench, una almoyna al pobre desheretat de la fortuna, sérs dels qui se 'n recordava fins en aquellas horas en que la febre l' abatía enterbolint sos cinch sentits.

Prou se coneixía las simpatías de que 'l venerable malalt gosava en la població per la llarga currúa de gent que contínuament anava á sa casa pera enterarse afanyosa de son estat, lo qual, com arrivés á enterársen', féuli exclamar esmogut y ab agrahidas llágrimas:

—¡Pobres!; massa 's recordan de mí... ¡Deu los hi pach tant cuydado!

Digitized by Google

En aqueix estat d' alternativa prosseguí cosa d' una setmana, sense que 'ls metjes notessen cap desmillora, ans al contrari, puig creyan que vindria prompte una reacció favorable en las forsas del volgut pacient, motivant una convalecencia rápida y l' inmediat restabliment. En tal período, sembla que la vida y la mort están posadas en lo platet contrari d' unas balansas disputantse la possessió d' aquell sér; y á cada oscilació que donan la subsegueix ó una alegria ó una llágrima que, com petrificantse, 's deturan ó en los llávis ó en los ulls si en lloch d' oscilar restan aquells inmóvils, fixos, sense decantarse á cap banda: dirias' allavoras que Deu, ab sos dits, apreta lo piu de la balansa pera apaciguar la empenyada lluyta d' aquells dos códols rivals.

Tal esdevé en la mateixa naturalesa: corran per l' ample cel en direcció diversa pregons núvols que tan aviat tapan la llum del sol com la deixan entrevéure per entre llurs negras glassas; ara 's dirigeixen á llevant, ara á ponent ab lo que 'l cor fluctúa entre lo temor del inmediat desgabell de la tempesta y la esperansa d' aixecarse 'l dia... fins que de sopte s' extenen á tot arréu, s' acoblan los uns ab los altres, y s' escometen: llavoras, plegan los vents sas alas pera contemplar espahordits los resultats de llur encontre, retruny lo tró agegantat per lo ressó, esquinsa lo llamp caragolantse zich-zagador las prenyadas boyras ab rapidés vertiginosa; un baf saturat d' emanacions sulfurosas que tapa 'ls esperits s' exhala de la terra, y gemega aquesta, com jácera que s' esberla, tot ajocantse baix lo pés dels mantells d' aygua que la cubreixen portant lo dol y la ruina á llochs que foren hostatje de dolsas matinadas, de dias apacibles y de postas de sol quietas y plenas de suáu bonansa...

En la cambra del malalt, tot fentli companyía, hi havian duas dónas, jove y gentil l' una, agradable y de

Digitized by Google

mes edat l' altra, que procuravan ab lo feble dich d' un blanch mocador, aturar la impetuosa corrent de las llágrimas que de sos ulls s' esllevissavan rostre avall com pedra que rodola en la pendent d' un single al mancarli la terra que de base li servia; afanyantse ademés en ofegar los singlots qu' en lo fóns de llur pit retrunyian dolorosos, com los ecos d' un tró quin soroll apaga la distancia, pera no despertar á n' aquell que dormia un són feble y lleuger, si bé apacible com lo d' un nin y dols com lo de la ignocencia, proba evident de la tranquilitat y puresa de son esperit may castigat ni combatut per las fuetadas dels remordiments ni 'ls embats de las passions.

Donant treva á llur encongit plor se fixavan cada quan las duas donas en l' esgroguehit rostre de fra Joan, pera mirarse desseguida y preguntarse mútuament en silenci:—¿viurá?—á lo que llurs caps responían manejantse amargament en sentit de dupte.

Per fi, 's despertá fra Joan exhalant un suáu suspir com si li sapigués gréu aquell despertar, girá sos grossos ulls envers á las que vetllantlo estavan y ab apagada veu las hi preguntá.

—¡Ah! ¿són vostés?... ¿fa molt rato que dormía?

—Una estoneta, fra Joan: desde que nosaltras havém vingut—li respongué la de mes edat mostrantli una cara serena y fins riallera.

—¿Perqué no 'n despertavan, donya Agneta?—digué novament lo malalt estossegant ab dificultat.

—Quan un malalt dorm', no se 'l desperta... ¿qué no ho sab?—observá aquella.

—Si, peró en aquest cas...

—No enrahoni, fra Joan: está V. molt débil y aixó 'l cansa.

—¡Pobra Mérceneta! ¿perqué tan cuydado ab mí quan jo sóch la causa de tas desventuras?—diguéli 'l frare ab esquisida tendresa.

Digitized by Google

—No parli... y ménos d' aixó, pare meu—replicá la donzella quinas galtas havian perdut las frescas rosas d' altre temps—perque aixó 'l disgusta y 'l perjudica.

—¡Ah! no ho cregas, Mercé; es l' únich que m' aconhorta fins al punt de no sentir l' haverme despertat del somni que tenía.

—¿Era bonich?—preguntá donya Agneta ab interés.

—¿Li ha fet molt bé?—afegí dolsament la Mercé.

—¡Y tant! somniava—las hi respongué l' ex-claustrat, pronunciant ara un mót, ara una frase—qu' era al cel... puig havia mort y...

—¡Déu no ho permeti!—l' interrompé esglayada la donzella.

—Si, filla, si;... com mes prompte mellor—continuá fra Joan ab profona convicció—perque ¿qu' es 'l món sinó un criadero... un inmens magatzém de desenganys y de penas?... y 'l cel ¿qu' es en cambi? ¡ah! jo puch dírlashi que ja hi he estat... que ja l' he vist... y 'm triga que Déu no 'm cridi encara á assolir tanta... ventura...

—Peró V. fra Joan s' oblida de nosaltras...—li replicá donya Agneta que bregava pera retenir sas llágrimas.

—¡Oh, no!; vostés son l' únich que 'm reca haver de deixar en aquest món pervers... per lo demés... no quedarán solas en ell... mas carinyosas amigas... perqué Déu vetlla sempre per aquells que com vostés duas, són bons y desgraciats...

Lo pobre malalt no pogué continuar: aquell esfors lo rendí y sos ulls se cloguéren per un moment que nostras amigas aprofitaren pera aixugar llur plor: semblava finat, peró 's veya que, tot ajuntant las máns, sos llávis tremolavan.—Resava.

Al cap de poch rato, torná fra Joan á obrir sos palpebres, girá son xuclat rostre envers donya Agneta y la Mercé y las hi preguntá ab veu defallida:

Digitized by Google

—¿Y l' Ignasi?

—L' Ignasi es...—respongué la segona y anava á dir qu' era ja casat y á fer un viatje per l' extranger; però sa mare, endevinant son pensament, fill de la impetuositat irreflexiva de son dolor, la interrompé contestant ab insegur aplóm.

—Es fora.

—¡Pobre! los remordiments dehuen perseguirlo y atormentarlo.

—Ahir degué marxar—prosseguí donya Agneta—y abans, estigué á véurel': al dirli que V. dormía... s' empenyá en pujar; entrá de puntetas... se 'l contemplá en mut quietisme una estona y com V. tingués la má dreta penjant fora del llit... s' ajonollá y la besá suament: després, se n' entorná del mateix modo com havia vingut, ben á pleret... amagantse lo rostre entre las máns... Al ser abaix, exclamá: ¡gracias Déu meu! l' he pogut véure... sense que sas miradas me fessen enrogir de vergonya...!

—¡Infortunat!... haver d' entrar com á culpable ahont podía venir com á fill!... ¿tornará donya Agneta?

—Aixís crech qu' ho digué...

—¡Oh, sí! qué torni... vull que senti de mos llávis son perdó... ¡jo l' beneheixo!...

—¿Encara qué...?—exclamá esferahida la Merceneta ab amarga alegría, contenint sa revelació qu' era ensemps l' epilech de son amor y de son infortuni.

—Si, si;—prosseguí fra Joan, no penetrant lo significat de la pregunta de la heróica enamorada—si, si; encara que siga ausent...

—¡Gracias. Déu meu!—murmurá la Mercé apretantse 'l cor—¡aqueixa benedicció esborra del ser á qui jo estimo la infámia que 'm privava d' estimarlo!

La debilitat del malalt, anava en aument, per lo que, al finir sas darreras paraulas, li sobrevingué una

Digitized by Google

basca. La Merceneta, per indicació de sa mare, corregué á avisar pera que anessen á buscar lo meije. Al poch rato, venía aquest, persona molt honorable y amich del ex-claustrat. Després de saludar ab respecte á mare y filla, parlá á n' aquell, s' ocultá son cor y digué:

—Ara dorm! peró són somni, es l' avansada del que clourá pera sempre sos palpébres.

Poch rato després, s' asseya á prop del doctor un prébere entrat en anys, cap blanch y cara noble y simpática: era l' amich íntim de fra Joan que venía ab lo cor endolat y 'ls llávis austers á donarli l' últim á revéure.

Passáren alguns segons: fra Joan se mogué suaument y obrint sos placívols esguarts passejá á son entorn una mirada dolsament tranquila, finida la qual sonrigué ab apacible rialleta. Era aquesta la que dirigeix lo sol al món al anársen' á la posta en lo florit mes de Maig: se 'n va content, perqué deixa flors y aucellas que 'l rodejan fins al darrer instant.

L' ex-claustrat s' incorporá en lo llit y recolsantse en lo coixí, prengué alé respirant ab dificultat y digué ab débil accent com la última vibració d' una armoniosa campanada:

—Sento que la vida se m' acaba per moments: Déu m' obra al fí las portas de la Eternitat... ¡felís jo que me 'n vaig, donant terme á mon romiatge per sobre de la terra!

L' agonitzant reposá un xich pera que l' vivifiqués l' ayre que mancava á sos pulmons: méntres los demés l' escoltavan ab religiós silenci, s' alsá 'l prebere anant á posarse á son costat fentli apoyar lo cap en son bras esquer, y sostenint ab la má del dret un Crucifix. Lo metje 'l pulsá per segona vegada, fentli péndre unas gotas de cordial.

Reanimat per aquest, fra Joan prosseguí ab veu á cada instant mes dificultosa.

Digitized by Google

—¡A Déu, Merceneta!... sigas bona com ho has sigut fins avuy... no deixis may á ta mare... y pensa que las llágrimas y 'ls sufriments d' aquest món... te 'ls premiará lo Totpoderós en l' altra vida:... segueix sempre lós consells... de la Montserrat... ta noble amiga... puig té un gran cor:... vosté, donya Agneta,... aconsoli á sa pobre filla... esborri de son pit... l' amor que va inspirarli... l' Ignasi... ¡y á n' aquest no tinch lo consol... de veurel'... en ma última hora!... ¡qué Déu... y tú, Mercé, lo perdonéu!... ¡jo l' benehesch!...

Girá sos ulls envers lo metje fentli un signo de despedida allargantli sa enflaquida má qu' aquell apretá contenintse sa amargura; besá l' augusta imatge del Redemptor ab tendresa indescriptible y passant lo bras al entorn del coll de son amich lo prebére, diguéli ab veu apagada, coll-torcentse damunt de sa espatlla:

—Amich... meu... ¡á re... véu... re!—Y sonriguent dolsament, espirá.

—¡A revéure!—exclamá aquest, cloguent piadosament sos ulls envidriats, depositant un óscul de pau en l' encara tébi front de son amich.

—¡Es ja un cadávre!—afirmá 'l metje conmogut posantli la má al cor, quins batechs ja no tornarían á ser lo compás d' una existencia.

—¡Al cel sía!—barbotejáren las duas afligidas donas entregantse lliurement á tota la intensitat de son agut dolor.

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

FÍ DEL TOMÓ PRIMER

Digitized by Google

TAULA DEL TOMO PRIMER

Digitized by Google

Digitized by Google

TAULA

		Planas.
PRÓLECH.		V
CAPÍTOL I.	Oncle y nebot.	13
CAP. II.	Los mormuradors.	19
CAP. III.	Merceneta.	26
CAP. IV.	La resposta.	32
CAP. V.	Las duas amigas.	38
CAP. VI.	Foch de guerrillas.	46
CAP. VII.	Panxita.	56
CAP. VIII.	Debilitats.	63
CAP. IX.	Duptes y esperansas.	71
CAP. X.	Lo prometatje.	78
CAP. XI.	L' Ignasi.	87
CAP. XII.	La malalta.	94
CAP. XIII.	Sorpresa y desengany.	103
CAP. XIV.	D' hont ménos se pensa salta la llevre.	113
CAP. XV.	Preparatius.	121
CAP. XVI.	¿Amor ó ira?	128
CAP. XVII.	Confidencias.	138
CAP. XVIII.	Qui tot ho vol... tot ho pért.	147
CAP. XIX.	Contrarietats.	158

Digitized by Google

		Planas.
Cap. xx.	Los hipócritas.	166
Cap. xxi.	La turbonada.	175
Cap. xxii.	Llamps y tróns.	184
Cap. xxiii.	La maledicció..	194
Cap. xxiv.	La flor de la etzavara.	203
Cap. xxv.	Lo casament.	211
Cap. xxvi.	Don Panxo.	219
Cap. xxvii.	La mort del just.	227

Digitized by Google

Digitized by Google

L' EXEMPLE

TOMO II

Digitized by Google

Digitized by Google

L' EXEMPLE

NOVELA

PER

JOSEPH M. DEL BOSCH GELABERT

«He escrit... ab la mira d' invitar als cors nobles á qu' estimin molt, á no odiar á ningú, á odiar solsament las ficcions baixas, la cobardia, la perfidia, tota degradació moral.»

S. Pellico.

TOMO II.

BARCELONA

Imprenta «La Renaixensa», Xuclá, 13, baixos.

1885

Digitized by Google

Digitized by Google

L' EXEMPLE

CAPITOL PRIMER

UNS ANYS DESPRÉS

Fa una delitosa tarde de primavera: la naturalesa rejovenida, mostra sos encants y atractius en la munió de bellas flors que la engalanan, en los tébis ventijols que la festejan, en las aromas suavíssimas que la embauman, en lo sol explendorós y enlluhernador que la umplena de llum, de colors y d' armonias estenent sobre de sas virginals espatllas un matell enentreteixit d' or y mare-perla. Las aucelletas piulejadoras fan coro ab tanta bellesa confonent llurs alegres cantúrias y delitosíssims festeigs ab las manyagas ayguas que relliscan joguineras per un llit de molsa y fullas, méntres en sos transparents crestalls reflecteixen la imatge del desmay que las festeja y besa. Los ulls no 's cansan de mirar la blavor del cel, diáfana y neta com mirada de nin que sols ha conegut las candorosas rialletas de la ditxosa ignocencia.

Digitized by Google

Enfront de tanta exhuberant bellesa, resta 'l pensament somniejador, recreantse en aqueixas abstraccions mudas, com si 'l cor tingués solsament forsas pera gosar en sa contemplació, sentíntsela ensemps infiltrar ab tota sa intensitat ubriagadora.

Degut á n' aqueix misteriós influx, sens' dupte, es perque están calladas y abstretas dos senyoras, hermosas y jóvens, qu' al repéndre nostra tasca las trobém assegudas una al costat de l' altra sota lo rialler fullatge d' un magraner quina preciosa flor comensa á esclatar encesa com la llevor de la balsamilla entre la aubaga de brillejadoras esmeragdas.

No cal que 't digám, lector caríssim, que t' havém portat al mateix jardí que recordarás d' altras vegadas pera presentarte á las duas damas qu' en éll se troban y que no són sinó aquellas duas noyas que coneguérem tot just quan acabavan de ser poncellas esclatadas en lo mes exténs jardí del món ó, pót ser mellor, en l' erm abrusador de la vida.

En efecte: las que sorpreném tan abstretas, són la Merceneta y la Montserrat, aquellas dos carinyosas amigas qu' aixís assoliren un jorn sas mútuas alegrías com s' aconsolaren recíprocament en sas penas y dolors. En llur rostre, se hi notá desseguida lo pas dels anys; peró nó lo pas aquell que solca 'ls mes atapahits cútis pera deixarhi senyals imborrables pera tota la vida, sinó l' benfactor que los mellora y hermoseja donántloshi lo complement que 'ls hi faltava pera mostrarse en lo mes bonich periódo de llur desarrollo y expressió.

Peró, malgrat á n' aixó, los ulls ménos esquerbs en desxifrar y llegir en lo rostre humá, haurian descubert una diferencia entre 'l de la Mercé y 'l de la Montserrat: en lo d' aquesta, s' hi veya la ditxa brillant majestuosa com l' arch de S. Martí en un cel de felicitat: en lo d' aquella, la resignació suáu y bonancible com

Digitized by Google

lo lleveig que rissa las onas després que 'l mastral las ha sonmogudas y agitadas. En l'd'una y altra, no obstant, hi havia retratada la bellesa angelical de llur cor quins resplandors se descubrían en llur front placívol, com se reflecteix sempre lo sol en los pichs nevats de las mes encimeradas montanyas.

Qui sab la estona qu' hauria durat llur ensibismament ó muda abstracció si en aquell instant no hagués vingut á tirarse als brassos de la Montserrat un nen petit y bufó com un angelet, que tot just comensava á caminar, dihentli ab aquellas paraulas que sols una mare entén, fentli extremir lo cor d' alegría :

—Ma... ma; ma... ma... ¡tat!

—¡Ditxosa tu Montserrat, que téns un fill!—diguéli la Mercé ab veu carinyosa, méntres aquella abrassava al nen, umplintlo de caricias—aixís sabs—prosseguí—quin es 'l goig de ser mare.

—No t' enquimeris, amiga meva,—li contestá la Montserrat sonriguentli—també ho sabrás tú, si Déu vol.

—Peró si ara tingués un fillet, podría al menys aconsolarme de l' ausencia de mon espós!

—No será aquesta llarga; y quan torni...

—Aixís ho espero: fa un mes que, com sabs, va marxar y ja 'm friso per son retorn... ¡pobre! m' estima ab tot lo deliri d' un cor enamorat.

—¿Véus? també duptavas tu de que fos aixó possible... y 't crech tan venturosa com jo mateixa ab l' que he idolatrat tota la vida.

—¡Cert!... peró no hi deixa d' haver alguna diferencia.

—¿Perqué ho dius?

—Perque no haurás sentit tu may lo fret de l' anyoransa, méntres que jo l' he sentit moltas vegadas.

—Aixís donchs encara recordas á l' Ignasi?

—Si, Montserrat; mes ara es únicament pera com-

Digitized by Google

padirlo quan arriva á mi lo ressó de sas desventuras.

—¡Pobre! alguna cosa n' he sapigut á Barcelona, mes no hi donava crédit pensant qu' eran rumors d' aquells qu' escampan personas retalladoras y trapasseras.

—¡Ah! jo no 'n parlo may á ningú... més algunas vegadas l' he vist passar per mon aprop... y m' ha esglayat lo descubrir en son rostre evidentas senyals d' un sufriment tan inténs pera éll, com superficial pera tothom...

—¡La maledicció de son oncle... fóu escoltada per Déu!...

—¡Al cel sía!—contestá la Merceneta tapantse 'ls ulls com si sentís encara la imponenta veu de fra Joan malehint al sér qu' ella havia estimat; peró refentse de sa dolorosa impressió, afegí:—¡qui sab! ans de morir, va benehirlo!...

—Portaré lo nén á fer la mijtdiada—digué la Montserrat alsantse y abrigant cuydadosament á son tendre fill que se li havia adormit á la falda al escalf de son maternal sí.

—¡Es hermós com tú! sembla la poncella de la flor de lliri—exclamá la Mercé besant ab carinyo ara al nén, ara á la Montserrat.

—¡Me l' despertarás!—digué graciosament aquesta besantlo á sa vegada.

Y las dos amigas se ficaren á dins de las habitacions de la casa ahont vivia la Merceneta.

Abans de prosseguir, convé que posém en antecedents al lector sobre 'ls fets esdevinguts durant lo llarch período d' uns quants anys qu' havém deixat transcorre desde l' últim capítol.

La mort del virtuós y respectable fra Joan enfonsá en un mar de desconsols á donya Agneta y á sa filla, per haver ab ella perdut lo mellor amich, lo sábi conseller y 'l pare carinyós (tal era l' efecte que las hi

Digitized by Google

professava) que las aconhortava en llurs desgracias; á causa d' aixó, s' apoderá de la primera una profona melancolía ó amarga tristesa que no era prou á esbargir la Montserrat que continuament s' estava entre sas afligidas amigas pera encoratjarse y alegrarse mútuament, ja que també ella necessitava de que l' ajudés á sobreportar lo temporal qu' en aquella fetxa trontollava sa existencia.

Tal sembla ser la lley que uneix als cors: la tristesa busca tristesa, com la alegría busca alegría: són aquestas dos efectes nascuts de sentiments contraris que no poden agermanarse, que se rebutxan com lo foch y l' aygua; com la bonansa y la tempestat. ¡No hi ha mes! en un esclat de riallas, es una nota esgarriada la ramor d' una llágrima: en la estancia del dolor, ressona inarmónich y sarcástich lo bullici d' una festa. Per aquest motíu las hi era ab major abundament sempre grata la companyía de la Montserrat, la qui, en justa correspondencia, no hauría tampoch sapigut buscarne un' altra.

Més, passá temps (aqueix bálsam únich pera curar los sufriments de l' ánima) y las cosas cambiaren d' aspecte: los vents que mogueren los antichs temporals, mudaren de direcció y foren dolsos missatgers de bonansas pera la Monserrat, qui pogué unirse en deliciosas y aymadoras esposallas ab lo jove aquell de Barcelona, son fidel aynorat, rebuda la benedicció de son pare, que trasladá sa residencia á la hermosa ciutat, pera acabar sa vellúria al escalf benéfich de la vivificadora ditxa de sa única y gentil filla.

No tan afortunada fou la Mercé: sa mare, la infelís donya Agneta, aná esvahintse com flor que l' arreseran del soley á la freda aubaga, puig no deixava d' afligirla y agreujarla la tristesa y l' anyoransa que consumían á sa filla, de quins fresquívols llávis vegé desapareixer las riallas ensemps que 's marcian las

Digitized by Google

rosas de sas galtas poch á poch, fins á tornarse nevadas com las terras del Nort.

Mes Déu li proporcioná un consol que fóu lo motiu perque, al morir, sonrigué donya Agneta dolsament no causantli racansa lo deixar aquest món: la Mercé tenia un apoyo ab lo qual li era dable viurer contenta, si no ditxosa y felís com son cor de mare hauría volgut.

S' havía presentat un jove de bellíssimas prendas aixís morals com físicas, á solicitar á donya Agneta la má de la Mercé: aquesta va resistirshi ó negarshi en absolut, peró després d' haver escoltat los consells de sa mare y 'ls préchs del aymador que li ofería un cor generós y enamorat, va accedírhi, reservantse emperó sapiguer abans lo parer de la Montserrat, la qui, trobantse ausent de son nadiu poble, escribía á n' aquella, contestant á sa consulta:

«Jo crech, Merceneta, que déus acceptarlo: la vida de ta pobre mamá 'm confessas tu mateixa que va mimbant cada dia, tant, que téms tu no puga presenciar tas bodas. Dónali, donchs, aquesta alegría ja que qui 't demana la má, t' ha rendit abans son cor. ¿Qu' es una noya, sola y órfana, en aquest mon? fulla despresa de la branca á la que tothom trepitja: árbre caygut hont la maledicencia hi va de llenyatera... A tu te s' ofereix ara la má qu' ha de sostenirte... accéptala donchs. Comprench que 't será molt dolorós unirte á un home á qui no estimas... peró en cambi, té cabrá la inmensa satisfacció d' haver allargat ab aqueix sacrifici, la vida de ta mare... que tants n' ha fets pera lograr ta ditxa.

Ab tot, abans de resóldret', prén bé 'l pols á ton cor y pensa qu' haurás de ser *tota* del home ab lo qui t' uneixis; y qu' es lo matrimoni un llas, qu' una vegada lligat, jo ne 's pot rompre ni desfer.

Digitized by Google

Conta sempre y en tot temps ab lo carinyo de ta invariable amiga:

Montserrat.»

Un mes després de haver rebut aquesta carta, la Merceneta jurava als peus del ministre del Senyor guardar fidelitat eterna á n' aquell que se li oferia per espós rendit y enamorat: son cor, n' obstant, restá trist y fret... anyorant lo tébi calíu d' un amor impossible... peró volgut y guardat entre cendras, qu' en aquell moment moría pera sempre.

Havían trancorregut alguns mesos, quan al retornar la Montserrat de passeig ab son espós, se trobá ab un sobre endolat qu' obrí afanyosament al reconeixer la lletra de sa estimada amiga; seguí son contingut devorantlo y acabada la lectura, allargá la carta á son espós, méntres s' aixugava 'ls ulls amarats de llágrimas. Aquest llegía:

«La mamá finá abans d' ahir á la cayguda de la tarde, després de benehirnos á mon marit (que m' idolatra) y á mí, ab aquella mort dolsa y resignada que sols tenen las personas justas y bonas com ho era ella... Ha tingut la ditxa de véurem' felisa al costat del home qu' era l' únich capás de ferme... oblidar mon primer amor;... y aixó li ha allargat fins ara sa gastada existencia...

Son cadávre, que he besat ab dolorós respecte per última vegada,... conservava encara avuy aquella rialleta de ventura ab que se despedí de nosaltres... sense haverse descuydat de tu... sa Montsarrateta... ¡Prega per ella!

En son enterro... hi han anat tots los pobres del poble... ¡quants l' han plorada y la plorarán!

Ara comprén lo qu' es ser órfana, ta desconsolada amiga:

Mercé.»

Digitized by Google

. . . . . .

Y 'ls dias se succehiren y los aconteixements, com las gotas d' aygua que van filtrantse sempre incansables, anáren transcorreguent; y aixís ja era la Montserrat qu' escribía á la Mercé innovantli la delícia de ser mare; ja era aquesta qu' escribía á n' aquella pregantli qu' anés ab son fillet á passar una temporada, ó quinzena al menys, á son costat, per quant s' havia vist forsat son marit á empéndre un llarch viatge, deixantla sola.

Per aixó, ja que la Montserrat accedí á la petició de la Mercé tan prompte com li permetéren sas obligacions domésticas, es perque trobém reunidas á nostras dos amigas, las quals, tan prompte com deixáren ben adormidet al bressol lo tendre infant, se 'n tornáren al jardí qu' era son lloch predilecte per lo munt de recordansas que servava de las duas.

—¿Tan prompte vols marxar?—preguntá la Mercé á la Montserrat llagrimejantli 'ls ulls.

—Sí, amiga meva: En Lluis m' anyora y anyora al nen: ja fa quinze dias que sóch fora de casa y... havente vist... deliro pera retornar als brassos de mon espós!

—¡Egoista!... peró nó; ditxosa, Montserrat, ditxosa una y mil voltas, puig sols vius per aquell que t' adora y 't dóna ab las besadas de sa boca la vida hermosa del amor que tu 't mereixes... Jo comprench ta anyoransa y no vull, ab mas exigencias, retardarte lo plaher d' esbargírtela: nos havém vist.... havém parlat de mil cosas,... sé que m' estimas... qu' ets la mateixa d' abans... y ja estich contenta!

—¡Quan bona ets, Merceneta!—exclamá enternida la Montserrat besantla enternida.

Las dos amigas restáren pensativas: l' anunci de sa primera separació las posá entristidas; peró al últim la Montserrat, desitjosa d' alegrar á la Mercé y com si

Digitized by Google

recordés una idea en la que no s' hi havía fixat, li preguntá:

—M' has dit que 'l Ignasi era prés, ¿veritat?

—Sí!

—¿Sabs lo motíu?

—L' ignoro per complert, puig ha sigut un misteri que l' esbrinarlo m' ha fet horror: may he aixecat tan sols una punta del vel qne lo cubreix.

—¡Pobre!

—¿Estás, per ventura, enterada tú d' alguna cosa?

—No, al contrari; de modo que t' encomano que, si algun dia per etzar ne sabs res, no 't descuydis d' innovarmho.

—Ho faré.

Al sentdemá d' aquesta conversa, las dos amigas se despedian abrassantse entranyablement.

La Merceneta, al tornar á trobarse sola, sentí inundárseli lo cor d' amarga melangia: s' assentá dolorosament en una folgada butaca y ofegant lo plor que bregava pera convertirse en raudal d' apesaradas llágrimas, digué entre dents:

—¡Si al menys fós mare!

CAPITOL II

¡JA ES FÓRA!

Hi há vells ab los qui los anys sembla que no s'arriscan á trabarhi coneixensa: passan per son damunt d' una manera tan lleugera, que ningú nota la cárrega que van deixant en llurs espatllas, ja sia perque 'ls temen, creyentlos mómias viventas, ja sía perque no troban en llur rostre cap clariana ahont posarhi una

Digitized by Google

nova arruga; puig com los tals solsament tenen la pell y l' os, los privan de goreytar aquellas llurs caras apergaminadas y aixutas mes qu' aquellas fullas que 'ls noys d' estudi posan á assecar ben estiradas entre los fulls d' un llibre.

Tals eran nostres antichs coneguts, los vells estanquers Ton y la senyora Mariona: los anys que se nos han escolat entre capítol y capítol, transcorreguéren per' élls com una lleugera bufada qu' únicament lográ enmagrirlos una mica més qu' abans y acabarlos de tornar més prims que 'l espart y més insípits qu' un espárrech.

Llur cor, insensible á tot y sort á la véu dels sentiments própis d' un pit noble, mirá indiferent (si no ab bórda alegría) algun dels aconteixements que portém referits y que d' una manera tan gran afectáren á las familias quina historia nos ocupa. Lo *quid* d' élls era viurer, y qui aixó vol fer, no s' ha de tirar per res ni per ningú cap pedra al fetje;... bo es fingirho en determinadas ocasions, qu' aixís, ab poch treball, se dóna probas d' amistat y d' estimació... peró ¿ferho de debó? aixó may, per ser... bojería.

Sapiguéren los dos estanquers la mort de frá Joan... —¡mellor!—se digueren tot aixugantse 'ls ulls en presencia de la gent,—d' aquest modo no espiará tots nostres actes ;—la de donya Agneta vingué més tart... —¡tant se val!—exclamáren—una de ménos á fernos nosa!—y aixís en tot, peró dissimulant, fingint, enganyant á tothom, convertits en xarrayres embaucadors d' honras y d' afectes que tornan de mil diferents colors, com los arrenca-caixals las cintas que 's treuhen de la boca.

Peró deixém totas aqueixas sátiras en lo fóns de nostre tinter, de las quals á bén segur se nos enriuría l' avingudíssima parella pensant que van per tothom ménos per élla (¡poderosa influencia de la rectitut de

Digitized by Google

son cor!) y aném á trobarlos á llur casa. ahont hi arriva justament ara la senyora Mariona atrafegada ab sas mal-creyentas ulleras, tossudas com may per oferir una més pronunciada pendent la curva de son aligueny nás.

—¡Gracias á Déu!—esbotsá la vella acabant d' entrar esbufegant y ventantse ab un vano d' estret paissatge y de barnillas d' os llargas, amplas y ab dibuixos daurats.

—¿Qué hi há de nóu?—li preguntá mitj sobresaltat lo Ton.

—¡Gracias á Déu qu' es fóra! me pensava que may més se n' aniría!

—¿Qui vols dir?..

—La Montserrat, home; nó, m' equivoco, donya Montserrat—rectificá ab sorna.

—¿Ha marxat, per fí?

—¡Próu li ha costat!

—¿N' estás segura, Mariona?

—Sí, home, sí: mos própis ulls l' han vista pujar á la diligencia...

—¡Llohat sía Déu!

Qualsevol que sentit hagués aquesta darrera exclamació del xaruch Ton, s' hauría cregut qu' acabava de treures' un gran pés del damunt, quan en realitat sols era qu' en la fellona pensa del vell s' hi congriavan ulteriors plans, bessons dels que sa muller també conjuminava, los quals la presencia de la Montserrat hauría tal volta destorbat ó destruhit.

Esbrabat ab aquella exclamació, y més encara ab la noticia, tot rezel en lo mesquí pit del estanquer, torná aquest á preguntar:

—¿Has anat á véure á la Panxita?

—Sí.

—¿Qué sab de l' Ignasiet?

—Avuy n' ha rebut noticias y li repeteix que desit-

Digitized by Google

ja molt véurela y abrassarla, de modo que tém cáure malalt á la presó si no logra conseguir aqueix consol encara que no més siga per bréus estonas.

—¡Ja li está bé!—replicá lo Ton fregantse las máns —éll próu diu qu' es ignocent .. peró l' cas es que 'l tenen encahuat... y sense més ni més... no s' empresona á ningú.

—Vetaquí la reflexió que jo 'm faig.

—Y de don Frederich... ¿quinas noticias ne tenen?..

—¡Cap! mellor, las de sempre. Quan sent la cridória dels presos, diuhen que pregunta: ¿ahont sóch? y li contestan qu' á una de las fondas més espayosas y céntricas de Barcelona

—¡Ja, ja!—esclafí rihent lo Ton apretantse los costats, no poguent casi enrahonar—l' enganyan com si fos una criatureta.

—Déu l' ha castigat—observá sentenciosament l'estanquera—cego, ferit y prés... ó presidari, que bén mirat no es lo mateix.

—¡Per ignocent!...—exclamá ab befa son marit.

—A la Panxita li faig véure que m' ho crech—digué aquella ab naturalitat infernal.

—¡Oh!... jo també...: una cosa es pensar y l' altra es dir... peró si pogués enrahonar don Panxo...

—¡Calla! los morts no parlan.

—Peró deixan fortunas.

—Més no á nosaltres.

—Per això no som á la. . fonda.

—¡Déu nos en lliuri!

Una nena qu' entrá á comprar un rotllo de lluquets interrompé inconscientment aquella conversa tan estranya com sinistre: pagá l' import y se n' aná sense dir més paraulas que las necessarias. Los dos maquiavélichs estanquers, tampoch li buscáren conversa ni li digueren aquesta boca es meva, per dominarlos un

Digitized by Google

mateix pensament clavat en llur magí com un clau en lo cor de fusta dura y seca.

—Havém de complaure á la Panxita—observá al cap d' un rato la senyora Mariona.

—Sí, si: pensava en lo mateix, puig es molt just lo que demana l' Ignasiet: peró... peró...—afegí gratantse la llisa calva de son punxagut cap.

—Sembla que duptas ferho.

—Tant com això, nó: peró com es molt compromés un pas semblant... ¿compréns?

—Ja'ns arreglarém, de més difícils qu' aquest n' havém eixit.

—Tens rahó, Mariona... méntres tant, no 'n parlém més.

En lo rellotje de la vila tocaren horas: aquestas foren llargas y acompassadas com si volguessen donar temps á tothom pera contarlas.

—¡Mitjdía!—exclamá lo Ton persignantse y posantse la gorra-casquet de seda negra masegada y lluhenta que s' havía tret adés al sentir la primera batallada.

—Aprofitém l' estona—digué sa muller—ara que 'ns vaga, aném á dinar.

No esperava altre avís lo Ton, que se dirigí incontinent al menjador (pessa petita, rónega y fumada que venía al indret de la botiga) tot dihent ben-humorat, —á la taula y al llit, al primer crit.

Ab quatre esgarrapadas, la senyora Mariona pará la taula, de fusta blanca, reduhida y coixa, posanthi unas estoballas plenas de llántias, y no desprovehidas de forats, dos plats negres, un parell de cuberts de boix, cremats del mánech y altres tants gots ó vasos de mitj crestall escantonats y plens de ditadas. Un porró de vidre vert, mostrava un broch llarch com lo coll d'un ánech qu'espera quelcom ab que poguer omplir lo pap y una sopera fumejant deixava véure un mar groch hont hi suravan quatre grans d' arrós y alguns fidéus.

Digitized by Google

Lo Ton ocupá la presidencia, si bé donant la dreta á sa muller que, d' aquest modo, tenía més aprop los fogons ahont, per las víctimas que s' hi veyan, se deduhía que pochs havían sigut los sacrificis destinats á aquell rapás.

Afortunadament poguéren dinar sense interrupcions, puig ningú vingué al estanch méntres los dos vells xarruparen, mès que menjaren, l'escudella y feren desapareixer la carn d' olla ab alguna qu' altra mossada de pá moreno y algun qu' altre traguet de ví; sense més entrabanchs se n' anaren á las postres y... *¡laus Deo!* qu' élls eran dels qui menjan pera viurer... ja que no podian viurer pera menjar.

Si lo dinar escassejá en viandas, plats y requisits, fóu, en cambi, abundantíssim en paraulas ja que 'ls dos no consentiren un instant de repós á la llengua. De mal d' uns y d' altres ne digucren á l' alsada d'un campanar: no 'ls hi vingué cap nóm á la memória, que no li fessen pagar tan odiosa contribució; cosa que, per altra banda, s' repetía cada dia posant en evidencia lo de que hi ha gent en aquest món tan miserable, que si no 's nutreix d' aliments, s' atipa de murmuracions. Peró qui principalment durant aquest dinar pagá la festa fóu la Montserrat la que degué, sens' dupte, sentir mes d' una dotzena de vegadas com li xiulavan las orellas.

—Sí, sí; t' ho repeteixo—deya 'l Ton acabant d'escurar un os—quan tú m' has innovat qu' era ja fóra, se m' han aixamplat los pulmons...

—¡Y encara si haguesses vist arrancar la diligencia ab ella y sa criatura adins!; perque lo cert es que méntres hagués permanescut aquí, no hauríam pogut may fer las páus entre la Panxita y donya Mercé.

—M' apar qu' aquesta accedirá en admetre l' Ignasiet á casa seva...

—¡No hi ha d' accedir?: tots es qu' aquest logri

Digitized by Google

evadirse, qu' en quant á lo altre, t' asseguro que no tindrá aquella próu temps pera acceptarho...

—¡Ja ho veig!; ara que te 'l marit ausent, li vindrá com l' anell al dit!

—¡Si es natural!...: aixís, donchs, quedém en que proposaré aquest medi á la Panxita ¿eh Ton?

—Es l' únich que pot facilitarli la entrevista ab l' Ignasiet, sense comprométrens' nosaltres pera res.

—¡Entesos!—exclamá la enmagrida vella celebrant lo conveni ab un trago; peró no recordantse de las ulleras li succehí que, al devallar lo porró, li relliscáren nas avall cayguent damunt del broch fentlo mil bocins — ¡mal haja! — cridá llavoras posantse dreta com un fus—totas las desgracias nos perseguei-xen.

—Bé, dona, no t' amohinis—digué lo Ton ab una véu contrária á la expressió de son rostre, méntres posava un plat devall del esbrocat porró pera evitar la pérdua del vi qu' encara contenía—cómpran' un altre y..,

—Sí, just! ¿pensas que tinch la bóssa de la Montserrat?... élla 'n te la culpa perque, en lo moment que tenía lo bras enlayre, la he recordada semblantme que 's befava de nosaltres.

—¡Próu pot!... com no li costan de suar:..!

—També la pell li llú... sembla una poma camosina...

—No estava tan grassa quan son pare la privava de casarse ab lo qu' avuy es son marit!... ¡próu sabía lo que 's feya, la desmenjada!...

—Totas las personas falsas tenen mes sórt...!

Per fortuna dels ausents, comensá á venir gent al estanch qui á comprar mistos, qui franqueigs, qui pacatillas, qui esca y lluquets, ab lo qual, com corrent destructor que troba empallissadas que l' aturan ó li fan tórce la direcció primera, cambiaren los enraho-

Digitized by Google

naments dels dos esposos, posant un fré ó mordassa á llurs dampnadas y fibladoras bocas.

CAPITOL III.

UNA HISTORIA DE SANG.

L' home, tot y essent la criatura essencialment lliure del món; tot y estant dotat d' una inteligencia sobirana; tot y tenint un cor qu' ensemps de ser niader de tot noble sentiment, pot convertirse en santuari ahont s' abrigalli la mateixa inmensitat de Déu; s' arrastra á vegadas per un llót tan fangós y pestilent y 's converteix en un sér tan degradat y abjecte, que no 'l guanyan en corrupció ni repugnancia los mes abominables que petjan la crosta de la terra ó allisan ab llurs ventres las concavitats del mar. Apaga de son front la llum divina que l' ennobleix y anula sa voluntat (aqueix altíssim distintíu de sa soberanía sobre tot quant l' enronda) pera ferse de condició inferior á n' aquells objectes mancats de sensibilitat é instint.

Com si 'l mal fós la seva herencia, l' orgull satánich son mestre, la enveja miserable sa escola, lo cinisme son company y 'l crím son únich fi; camina per aquesta vida voltejat de tenebras, pensa no mes que en lo modo de satisfer sas brutals concupicencias, petrifica son cor ab dura má pera no adonarse de que 'n té y, com malehit abort dels inferns, asseca de sos ulls, pera que may brollin, la jamada deu de sas llágrimas y desterra de sos llávis las riallas, dolsas missatjeras dels oasis de nostras alegrías. Y al arrivar á n' aquest punt de inconcebible (mes ¡ay! freqüent) degradació y vilipendi, ja no guarda l' home sinó l'

Digitized by Google

aspecte de tal, com si fós un objecte dissecat, haventse convertit en fera tant mes temible en quant li es possible esgrimir unas armas que solsamènt pera lo contrari li foren concedidas.

La sét del or, aqueixa terriblement hidrópica sét que la possessió del rich metall causador de tants afanys no apaga ni mitiga, arrastra avuy en dia á la Humanitat al darrera seu, com en altras épocas l' arrastraren la luxuria desenfrenada y sibarítica, ó lo fanatisme estúpit y degradant, ó l' orgull altaner y satánich de si mateixa, ó altres móvils bordisenchs y baixos que no son del cás enumerar.

No tots, emperó, cercan l' or en los paíssos ahont se mostra ab sa virginitat enlluhernadora y envers als quals hi volan á milers ab las galtas xucladas, cadavérichs los rostres, los ulls saltántloshi de las órbitas, las máns crespadas y las unglas crescudas...; no tots hi van, no! que 'ls espanta tal vegada lo ressó de las calamitats qu' á n' aquells infelissos fuetejan, arrivadas á sos ohidos entre esferahidoras relacions; sino que 'l buscan en altras bandas y per altres medis concriadors en sa majoría de críms y deshonras es veritat, peró molt ménos exposats y perillosos.

¿Qué hi fá que pera adquirir l' or hi tinga de jugar la daga, ó lo veneno ó la estafa?: ésser rich es lo bell ideal de tothom..., possehir molt or, es la felicitat suprema á que s' aspira. Cubrir las apariencias es lo que convé; que 'l cop sia ben donat, es lo qu' importa; enfilarse com mes aviat mellor al pinacle de la riquesa, es lo necessari... y després... Després, ja se cuyda la mateixa gent de dispensar al criminal ab tal de qu' aquest no la trepitji ab son cotxe ó no li negui una barretada: —es aixó ó es alló—murmurarán al véurel'—mes desseguida fent una rialleta que la enveja la reclama per filla seva, exclaman: —peró es molt rich!

Digitized by Google

Y Déu permet cada quan la repetició d' escarments terribles pera llissó d' uns, exemple d' altres y recort á tothom de sos mes alts y originaris debers...; peró tothom obra 'ls ulls pera aclucarlos al acte, com aquell qu' estant embolcallat de negra fosca, veu de sopte lo resplandor d' un llamp quedantse encegat y tornant ab pás estúpit á seguir lo mateix camí, ab lo que s' assembla al boig que s' esglaya de sí mateix en los instants lúcits pera esclafir desseguida en la riallada histérica que fa desesperar de sa curació.

Una vegada més debém aixalar nostra ploma pera encarrilarla novament á la relació senzilla de la singular historia qu' aném referint, si bé nos es precís confessar qu' ha emprés ella aquesta volada pera durnos á tu y á mi, benvolgut lector, á lo mateix que 'ls dos desitjém; ço es, tu sapiguer aquestos fets ja per mera curiositat, ja pera tréure de llur *Exemple* algun profit; y jo, anártels contant de la mellor manera possible pera delitarme ab lo primer ó donar per ben empleadas las horas que hi hauré invertit, ab lo segon.

Acut á tos recorts y mira si entr' ells hi trobarás la figura de don Frederich, al qui te l' aném á presentar ara alguns mesos després del casament de sa filla Panxita ab l' Ignasi; ó sía, reculant part dels anys qu' havém deixat transcorre en ús del nostre dret d' historiayres; dret que, no trobantse escrit en cap códich ni legislat en cap constitució, es n' obstant, reconegut y respectat per tothom, com ab molt major abundament ho deurian ser las sagradas costums y venerables tradicions, per las quals, los pobles lliures se regeixen.

Rés mes bonich ni própi del home hi ha com una voluntat sencera; ferma, inquebrantable... una voluntat de ferro; peró quan aquesta se dirigeix á realisar nobles empresas, ó conseguir honrosos fins ó

Digitized by Google

doblegar los instins y las baixas passions á lo qu' ella ordena y disposa com á absoluta sobirana: tal la necessitaren tenir, entr' altres, Colon pera descubrir lo nou mon; Fivaller, pera exigir á una testa coronada lo cumpliment estricte d' una lley; Sant Agustí, pera convertirse en un dels mes claríssims espills de virtut y sabiesa; l' ínclit don Jaume I, pera junyir dos regnes infaels á sa corona mes que de rey, de pare. En cambi, quan aqueixa voluntat de ferro s' emplea en fins indignes y rastres; quan no se blinca ni cap-gira devant de cap principi moral ni humanitari; quan román freda, inexorable, ferma, absoluta, despótica enfront del mateix crím... llavoras, ¡pobre home! mes li haguera volgut no haver nat qu' aixís, suprimint los dolors y las amargas complantas de la mare qu' 'l parí, ensemps estalviat hauría un sér á qui tothom considera un mónstre abominable, ó una d' aqueixas imborrables tacas que pera deshonra y cástich de la Humanitat tota, se troban cada quan en la seva historia.

Don Frederich, era una d' aqueixas voluntats de ferro... peró de las qu' afrontan cara á cara al crím, sense que logri aquest férlashi abaixar los ulls.

Ja ho tením dit: son únich anhel, eran las riquesas; y aixís com al hidrópich no l' aconsola tenir aygua á dojo pera apagar sa set abrusadora, que 'l portaría á volguer dolça tota la del mar sense véure satisfet son terrible afany; aixís també no eran prou pera nostre personatje las que possehía, sinó que 'n valía més... y sempre més fins á somniar en sumas fabulosas que com los vapors del ví, se n' hi pujavan al cap emborratxantlo ó encegantlo llastimosament.

Y aixís com pera l' hidrópich la vista de la fatal aygua que 'l mataría, l' atréu, lo fascina, l' arrebata incitantlo á que 'n begui mal qu' hagi de rebentarse; aixís també pera don Frederich la farúm, lo resplan-

Digitized by Google

dor, lo drinch de las riquesas que possehía don Panxo, li tenian l' ull prés, lo cridavan cap á n' ellas, l' arremolinavan á son aprop esperonantlo á obtíndrelas mal que per ellas hagués d' enfonsarse en la deshonra y embrutarse las máns ab tacas de sang.

Una passió qualsevol, quan s' apodera de nosaltres, obra en nosaltres d' una manera estranya, absorvent é irresistible: s' asembla als xucladors que en los llachs ó estanys se forman, los quals comensan per atréure manyagament á la barqueta que passa á vora seu, l' arrastran després ab creixent fúria si no se n' aparta y acaban per engolírsela ab vértich espantable destruhintla sense pietat.

Don Frederich se trobava en aquest últim punt: ab sa voluntat de ferro, sa refinada astúcia y sa pérfida constancia havia lograt en lo moment que nosaltres torném á parlarne, part de sos desitjos; se recreava en los primers círculs del remolí que giravoltava á son entorn, creyentlos dormitejadors colúmpis de sa felicitat suprema.

Sa esposa, donya Finfa, entrá ab molt de cuydado al escriptori ahont aquell mitj enfonsat en l' espatller d' una cómoda butaca, estava llegint ab visible atenció un document qu' entre las máns tenia, lo contingut del qual molt grat degué serli, quan teu contréure imperceptiblement son rostre una rialleta de satisfacció. No podia venir aquesta més á tom pera donya Finfa, puig l' aprofitá desseguida pera interrómpre la ocupació de son marit, cosa á la que no s' hi havia atrevit encara.

—¿Estás per mi, Frederich?—li digué llavoras.

—May en mellor ocasió—li contestá son espós afablement, méntres caragolava l' document lligantlo ab un fil negre.

—Ho celebro, perque haig de participarte una cosa...

Digitized by Google

—¿Quín' es?—replicá aquell arrugant las seyas que vingueren á formarne una sola.

—La Panxita, m' acaba d' innovar qu' está en camí de fernos ávis—digué la senyora ab ingénua alegría.

—¡Bá!—exclamá don Frederich ab indiferencia—¿y per aixó tant misteri? sinó fos mellor la meva, poch tindriam de qué alegrarnos.

—¡Cóm!... ¿tú...?—barbotejá escorreguda y confosa donya Finfa.

—Sí; nostre benvolgut amich don Panxo, me fa únich heréu de sa fortuna.

—¿Qué 'm dius?... ¿es cert?...

—Aqui téns lo testament—li digué signantli 'l rotllo—al últim he obtingut d' ell lo que volia y del modo qu' ho volia.

—¡Es possible!—exclamá ab boja alegría donya Finfa—¡ah! no hi ha ningú com tu pera alcansar lo que 't proposas.

—Per aixó nasquí home—respongué aquell ab sequetat—ara ja ho sabs y... ¿qué 'm deyas de ser ávis?

—Rés... que la Panxita acaba de confiarme tán falaguera novetat, si bé encara ab reserva, perque...

—També y ab major motíu te la recomano pera la que jo t' he dit; no fos cas qu' alguna indiscreció teva nos privés d' aqueixa fortuna inmensa qu' assolirém ben prompte—afegí misteriosament don Frederich.

—Deu ho permeti.

—Digas mellor que jo ho vulla, Finfa.

—Es cert; peró si Deu no...

—¡Deu!; ja t' he repetit moltas vegadas qu' aquesta paraula es inventada solsament pera espantar á las dónas... y encara que tal sér existeixi, no se cúyda d' aixó...

—No 'n parlém mes, puig ayguariam aquestas dos alegrías acabant per enfadarnos.

Digitized by Google

—Téns rahó: pensém que serém milionaris...

—Y ávis si... tot va bé!—fini dihent donya Finfa modificant son pensament primer.

Un colp l' hagué deixat sol per segona vegada, deslligá lo rotllo y torná á llegir son contingut ab gran detenció.

—No pot fer náixer cap suspita—murmurá entre dents—me nomena son heréu universal en pach de déutes de gratitut... y per la lleal y desinteressada amistat que nos ha unit tota la vida... ¡Perfectament! —exclamá deixantse de llegir—ara no més falta coronar la meva obra y... ¡la coronaré!... com á Frederich que 'm dich...!

Restá un moment pensatíu; lligá altra vegada 'l rotllo ab lo fil negre, s' alsá de la cadira poltrona y dirigintse á la papelera qu' adornava aquella cambra obrí un calaix secret, deixanthi lo document, tot dihent:

—Poch durará ton encongiment..., dins de curts dias, ab ta llibertat, anunciarás ma riquesa.

Després, dirigintse á la porta, la tancá ab pany y cláu; s' assentá en lo mateix lloch y apretant un botó de la taula-ministre, s' obrí 'l pupitre que hi havia á son damunt, y d' adins d' éll, ne tregué un paperet... Ab aquest al devant, la ploma als dits y un puro á la boca, romaní per llarga estona sense móures' pera res.

CAPITOL IV

SEGUEIX LA MATEIXA HISTORIA.

Totas las accions humanas las determina un motíu ó una rahó y totas duhen en si mateixas algun objecte: fins las que prevenen d' una distracció, poden ex-

Digitized by Google

plicarse perfectament per altras d' anteriors que las haurán motivadas. Per això, á vegadas, semblan unas maliciosas é imperdonables y en realitat no ho son; y en cambi altras se veuhen ignocentas ó senzillas y en rigor son lo contrari. Aquell qu' es de nobles sentiments y cor generós, posa un cuydado especial en que los motíus determinants de sas accions, sigan igualment generosos y nobles; peró qui tals bellas qualitats no abrigalla en son pit, no atén á rés mes que á cubrir las apariencias y no las hi dona altre nort que 'l de la obtenció de sos propósits encara que sigan aquestas punibles y dampnables.

Aixis se comprén que la societat que generalment se fixa en rumbosas superficialitats, cregui molt dignes d' estima á certas personas quins actes tenen un fóns de perversitat extraordinaria, y 'n desprecihi d' altras, á las qui fa objecte y blanch de son ridícul ó de son escarni, que se 'ls inspiran en los mes enlayrats conceptes de dignitat y justicia.

Tothom, en lo poble ahont passa aquesta historia, llohava á don Frederich per l' amistat que professava á don Panxo, y felicitava á n' aquest per l' amich qu' en aquell tenia: molts eran los que 's migravan per no poguer ocupar lo respectíu lloch qu' élls ocupavan; pochs, molt pochs los qui en tal unió endevinavan ó pressentían alguna cosa de misteriós ó sinistre; qué sempre es curta la vista humana pera desxifrar los enigmas de lo existent y palpable, tenint en cambi la folla pretensió d' indagar y batxillejar los secrets de la Providencia, ab lo que s' asembla á n' aquells cegos de naixensa que no vegentse á sí mateixos, volen, n' obstant, conéixer tot quant los rodeja.—Y á pesar de tantas felicitacions y de tantas envejas ¡quin abisme mes pregon podía separar á dos personas qu' aquell que á don Panxo y á don Frederich los feya repulsíus á n' élls mateixos!

Digitized by Google

Aquest, just es lo confessarho, sapigué desorientar als mes maliciosos: sas accions, com si fossen un problema matemátich, obehían al cálcul y matemáticament las executava. Ademés, don Panxo li estava supeditat, com diguérem, per una historia quin secret sols aquell sabía, y may deixá en benefici própi d' aprofitar tan ventatjosa circunstancia. Próu intentá don Panxo deslliurarsen'... peró ¡debades! l' amistat que sagella 'l crim, es impossible trencarla; es una argolla de ferro batut, que lliga dos cors encara que s' odihin.

Y veus' aquí lo perqué don Frederich, fingint las apariencias y disfressant sos móvils, lográ que don Panxo se constituhís en son perenne hoste; que fós lo testimoni de las bodas de sa filla... y que darrerament fés testament á son favor; projecte que 'l primer acariciá desde l' instant fatal en que sentí abrusárseli las entranyas per la inapagable set del or.

—Has de anomenarme ton heréu universal y llíure —li deya la nit abans dels fets que tením referits don Frederich ab las ninas encesas y contrets 'ls llávis.

—¡Primer ho deixaría als góssos!—li respongué don Panxo esgroguehit y ab los punys apretats, esbufegant de rábia.

—¡Quant t' equivocas, Panxo! á mí m' ho donarás...

—Ni á tú, ni als teus...

—¡Quina rebequería!... m' ho donarás quan jo voldré...

—¡Ja, ja!... ¡may!

—¡May!... demá mateix... ¿sents?... demá sens'falta, assesí de don Gregorio!—exclamá aquell ab veu estrident y cavernosa.

—¡Calla, Frederich!—li contestá don Panxo ab los cabells erisats, baix lo cap y 'l pas enrera—¡calla! no 'm recordis aqueixa historia abocant mes fel en l'

Digitized by Google

amargor de ma vida—prosseguí allargant sa convulsa má dreta com volguentli tapar la boca—no ressucítis aquell cadávre quin sangnant aspectre m' esglaya.

—¡Fésme ton heréu, doncas!

—¡May!

—¡Panxo!... ¡Panxo!...

—Ja altras voltas, al esmentármela, he accedit á tas exigencias... peró á n' aquesta may, Frederich!

—¡Demá!... y sinó, la justicia 't reclamará ton coll!...

—¡No hi ha probas!

—Jo las tinch—exclamá don Frederich esbotzant una infernal riallada.

—¡Tú...!—digué horroritzat don Panxo.

—Per si algun dia me poguessen convenir... he guardat y guardo algunas unsas brutas de sang... ton punyal mateix... l' anell de don Gregori...

—¡Oh, próu, infame! ja que vols mas riquesas, las tindrás... peró doblement malehidas!...

—Tas malediccions farán lo que la bala que va á ferir una encrostissada alsina: ¡rebot!

—No hi fa res... si no Déu, Llucifer las tindrá en compte.

—Deixémnos de tonterias: fés lo que jo 't demano y... serém los dos amichs de sempre.

—¿Qué vols?

—Ja t' ho dit: ¡testament!

—Peró aixó, no són mas riquesas...

—Ab aquell... aquestas serán mevas...: no dirás pas que no 't guardi consideracions, puig no te las desitjo fins després de ta mort... perqué al cap y al últim, no deixém de ser dos amichs—acabá don Frederich recalcant sas darreras paraulas ab cínica naturalitat.

—¡Dos amichs!—murmurá don Panxo ab véu que 'l coratje, la impotencia y l' despit. feren tremolosa—¡digas dos féras vivint juntas en una mateixa gábia!

Digitized by Google

Al sentdemá d' aquesta conversa un dels notaris de la vila autorisava ab las solemnitats de costum lo testament de don Panxo á favor de son crudel amich qui unas horas mes tart s' enterava minuciosament de la cópia auténtica que 'l dipositari de la fé pública li enviá, deixantla bén desada, segons havém vist, una vegada l' hagué llegida y rellegida.

Lo fet aquest, passá complertament desapercebut á l' Ignasi y á la Panxita los qui, per altra banda, may preguntavan res á don Frederich de lo que no li plavía comunicárloshi: estavan ademés acostumats á no tenirhi gayres conversas y aixís no es estrany que no notessin la sútil agitació qu' en aquest dia haurían pogut descubrir en son aixut rostre.

Hi havia un' altra circunstancia que los impossibilitava de descubrir lo mes petit rastre de lo que á vegadas passava en lo sí de sa mateixa familia y era la repulsió ó aversió ab que 'ls dos jóvens esposos se miravan: com no los unía l' amorosa llassada del carinyo conjugal, vivían ab certa fredor y aislament l' un del altre, per lo que si en determinadas ocasions concebiren alguna suspita mes ó ménos fundada, com no se las comunicavan, no prenían increment y s' esbargían al poch rato, com esdevé ab los febles núvols que á voltas se presentan en l' horizó los quals rápidament se fonen al no trobarne d' altres ab que acomblarse.

L' Ignasi, ab tot, anava de dia en dia descubrint en son sogre nóus datos que l' afirmavan en la opinió de que, sóts lo pit d' aquest, s' amagava un fóns de perversitat extraordinaria; y aixó, unit al recort d' aquella nit espantosa en la que l' obligá á acceptar sa unió ab la Panxita, l' esglayava umplintli 'l cor de temors quina trascendencia, no podia de cap manera explicarse ni prevéure.

¡Quantas voltas, al trobarse sol entre sos llibres, l'

Digitized by Google

assaltava lo recort del amor perdut, arrancantli llágrimas á dojo! ¡quantas vegadas ab l' excusa de que debia indagar los estranys síntomas que li havia en aquell dia presentat un de sos malalts, se retirava á son estudi horas y mes horas pera entregarse lliurement al abím de sas memórias entre las que sobresurtian, com en un baix-relléu las figuras sobre 'ls adornos, los consells y sábias máximas que li ensenyá invariablement son carinyós Mentor... son venerable oncle fra Joan!

¡Pobre Ignasi!; ni li cabia lo consol de reclinar son abrusat front en lo benéfich y amorós si de sa esposa, perque aquesta un colp vegé satisfets sos desitjos y nadant en un mar de penas á sa rival, lo considerá com á merescut troféu de sa victoria y, ab son orgull y escás talent, no sapigué may compéndre son cor al que flagellava esmentantli las deliciosas horas manyagament transcorregudas al costat de la Merceneta.

¡Cóm pintar ó descriurer las ánsias mortals qu' atormentavan á nostre infelis amich! no hi ha paraulas pera explicar los grans dolors, com no n' hi ha pera explicar lo qu' es la llum. Sols los cors capassos de sentirlos poden endevinarlos y compéndrels: qui sempre, desde naixement, ha sigut cego, no pót may imaginar lo qu' es la claror.

L' Ignasi, com lo barco que 'ls vents llensan á las regions polars, se veya rodejat de gel vivint en familia, se trobava desterrat al mitj d' una soletat espantosa. La presencia de don Frederich, l' esgarrifava d' una manera instintiva, donya Finfa li feya cárrechs y li donava consells respecte á sa filla, tan búyts de seny com de cor; aquesta li escatimava la tendresa qu' hauría pogut servirli de consolació, don Panxo li dispensava certa confiansa... mes éll li 'n sentía una aversió indómita que procurava dissimular. Algunas

Digitized by Google

voltas sa pensa, afanyosa d' esplayarse en llochs mes riallers, ménos árits dels en que morava, volava en direcció á la Mercé... peró ¡ay! los infortunis d' aquesta, eran una muralla insuperable que no podia atravessar; en altras se dirigía envers la Montserrat... y son noble exemple l' avergonyía. Sols los llibres, com esponjas infladas de mel, vessavan generosos pera éll consols y distracció: élls eran l' únich bálsam que mitigava los sufriments de son cor generós y sensible, tan durament castigat per la Justicia Eterna. Per aquesta causa, sa fama de bon metje y operador expert, s' extengué rápida y lleugera per encontradas llunyanas y diversas... y aquell que no tenía humá consol pera sí mateix, era 'l consol de molts d' altres.

A pesar de lo que acabém de referir may s' interrompé la bona armonía entre la familia de l' Ignasi, ó mellor, de don Frederich, per quant aquell procurava sempre dissimular, sifrir y callar, fentse lo desentés en tot lo que no 'n surtía perjudicada sa dignitat ó malparada sa reputació; qu' en moltas ocasions la prudencia logra agermanar lo que las mellors rahons y convincents arguments espatllarían ó desunirían, y pot mes també casi sempre en una cosa la paciencia y 'l sacrifici del amor própi, que 'l dret que 'ns assistesca pera lograrla.

En mitj d' aqueix erm solitari de sa vida, florí una esperansa venint á donarli algun consol: sa esposa, la altiva Panxita, li havía innovat ab íntima satisfacció la lonsaugera nova de que dintre de curt temps lo faría pare; al rébrela, estampá un carinyosíssim bes en son front, com lo del esclau que petoneja l' acta de llibertat que se li entrega. Aquell bes, hauría pogut ressucitar entre 'ls dos esposos la ditxosa benhauransa dels primers dias de sa lluna de mel... peró 'l front que lo rebía era gelat com lo márbre y no 'l pogué trasmétre al cor que debía acullirlo com felís

Digitized by Google

auguri de delitosos jorns: per aquesta rahó no germiná ni fructificá, com no germinan ni fructifican las plantas sembradas en terra estéril y anyoradissas del escalf del sol, la inesperada noticia, qu' ab tot fóu causa d' una inmensa alegria pera l' Ignasi quin esperit, ansiós de joya y assadegat d' amor, s' entregá á bells somnis creant aqueixos castells en l' ayre tan bonichs com irrealisables, fills de la fantasía. Per un moment pogué descansar en aqueix oásis que 'l cregué abellit per la expansió desusada de don Frederich y l' ámabilitat mes franca de donya Finfa ja que com éll, sabían la grata nova per havérloshi sigut comunicada per sa aponcellada esposa.

CAPITOL V

FINEIX LA HISTORIA DE SANG

Las campanas de la població brandan alegrament, tocant á festa: munió de gent espera enfront lo portal d' una bonica casa la surtida d' algú ó d' alguns, méntres la quitxalleta s' apilota y crida ab sa natural impaciencia: un gran nombre de tartranas, en mancament de cotxes ó carretel-las, posadas en filera, denotan, ab sos cavalls adornats ab llargas ventreras, viroladas capsanas y arréus plens de picarols, campanetas y cascabells, que per allí prop hi ha qui 's compláu en fer ostentació de sas riquesas; y si se 'n volgués duptar, los tartraners se cuydarian de confirmarho mostrant cada hú d' ells un plech de *brevas* de las que acabavan de férloshi present. Adins de la casa, tot era bullici, animació y cridória, cosas totas própias del lloch ahont se troban reunidas moltas

Digitized by Google

personas pera gosar y divertirse; criats qu' anavan y venian com las formigas del cáu al graner y del graner al cáu, portant amplas safatas plenas á curull de dolsos y viandas y panistras carregadas de generosos vins y licors; dónas que reyan y cridavan demanant lo que tenían entre máns, sense enténdres moltas vegadas; galanteigs de joves y exclamacións alegradoras de noyas; y, com á nota dissonant, si bé admesa y forsosa, lo plor agut y prim d' una criatureta á la qui tothom se dalía pera véure y besarla.

Un crit anánim d' ¡ara! ¡ara! dels d' afora, que vingué á ser l' esbufech d' una máquina de carril quan dona lo maquinista lliure eixida al comprimit vapor per una de las válvulas de seguretat, avisá la surtida de la comitiva. Aquesta, nombrosa y lluhida, pujá á las tartranas qu' emprengueren lo camí de la esglesia movent gran soroll ab aquell ruixat de picarols, seguintla al darrera cridant y asbalotant la majoría dels espectadors, méntres que 'ls restants se quedáren en lo mateix lloch esperant son regrés.

Ja haurás, lector, comprés que 's tracta d' un bateig, que 's considerá en lo poble com un aconteixement, puig no 's servava recort d' un altre consemblant ni per la riquesa, ni per lo luxo desplegats en éll.

Méntres la comitiva se n' es anada á la esglesia y té lloch allí la repetició d' aqueix august y trascendental sagrament y la gent enrahona de diversa manera segons lo punt de vista baix lo qual s' ho mira y fins segons sa educació; nosaltres te posarém al corrent en pocas paraulas sobre lo que motivá aqueixa festa, debéntnoshi apressar pera poguer assistir al convit ó refresch que, segons dihuen las dónas (que són las furas batxillejadoras dels interiors de las casas, per regla general) promet esser magnífich y expléndit.

Desde los fets descrits en l' anterior capítol, havían transcorregut alguns mesos ó sían los necessaris pera

Digitized by Google

que la Panxita dongués á llum lo fruyt de sa unió ab l' Ignasi. Aixó succehí felisment en l' instant marcat, ab aquella exactitut admirable fixada á las lleys naturals per lo gran Autor de totas las cosas, y venía al món un nóu sér, un nen ignoscent y hermós, infundint en dos cors la gratíssima alegría de la paternitat la qual, per lo mateix qu' es la mes pura de quantas assoleixen los humans, se feu extensiva als demés indivíduos de la familia inclús don Panxo.

Lo mateix don Frederich, aquell de cor de bronzo y rostre aixut, no pogué dissimular sa emoció y després sa satisfacció, encara que la sentí sols per un moment: se semblava en aixó á las campanas quinas ondulants y sonoras vibracions se senten claras un instant peró que s' apagan després d' haverse allunyat d' ellas lo batall que las ferí. Passada la primera sorpresa, féu callar son cor y consultá á son cap lo modo com acabaría d' executar sos acariciats projectes pera 'ls quals veya arrivada l' hora oportuna; qu' era éll d' aquells, com havem repetit mes d' una vegada, que van drets á la obtenció de son ideal, enardintlo las contrarietats y 'ls obstacles.

Dissimulá sas maquiavélicas intencions, refrená sos impulsos y esperá flemáticament que la Panxita se restablís del part á fi de que, en persona, assistís al bateig de son fillet segons eran los desitjos de l' Ignasi y de donya Finfa, la qui feya grans escandalls contant á tothom la ditxa que los hi havía, ab tal naixement, caygut á sobre.

En reunió de familia que don Frederich procurá astutament tingués efecte, s' acordá que siguessen, don Panxo la padrí y donya Finfa la padrina del infantó, nombraments als quals se conformá l' Ignasi per quant aixís no debía son sogre portarlo á las fonts. No s' havía encara extingit lo ressó de la última paraula, quant entrá don Panxo á la cambra de la par-

Digitized by Google

téra (qu' era ahont s' acabava de péndre tal acort) per lo que, aprofitant la oportunitat li digué festiu don Frederich:

—Vens al punt, Panxo, perque aquestos—signantli la Panxita y l' Ignasi—t' han designat per ser padrí de llur fillet, quin cárrech no dupto acceptarás.

—Molt los hi agraheixo sa finesa—respongué l' aludit—peró deuré refusarho perque 't pertoca á tú, Frederich.

—¡Oh, no! jo renuncio en aquest cas á mos drets en honor á mon caríssim hoste.

—Tant mes—afegí la Panxita—en quant lo considerém de la familia.

—Bé próu que ho sab—exclamá donya Finfa.

—Ja ho sent, don Panxo:—digué á sa vegada l' Ignasi—no s' hi pot negar, y si mon préch li falta, afegéixil' als anteriors.

—Seré padrí ja qu' axis ho volen—contestá don Panxo de bon humor.

—Prepari la bossa—digué llavoras la Panxita sonriguent d' una manera tentadora, méntres acariciava al tendre infant del qui tot just se li veya la carona per entre 'ls plechs de groixuts mocadors—¡ja cal que fasse lluhir á mon fillet! s' ha de parlar de son bateig.

—¡Y ho fará! ¿no es veritat, Panxo?—la interrompé don Frederich mirant fixament á n' aquest—¡y mes de lo que tú 't pensas!—acabá dihent recalcant las paraulas d' una manera que 'l feren esgroguehir.

. . . . . .

Lo dia abans del en que 'ns torbém, don Frederich havía entrat al estudi de l' Ignasi ahont aquest estava llegint sumament preocupat, circunstancia qu' aquest estranyá de sopte per lo rara, mes que no pogué donarli lloch á fer cap suposició duptosa al véure qu' aquell resistí impassible sa penetrant y escudrinyadora mirada.

Digitized by Google

—¿Te destorbo?—li pregunta ab naturalitat don Frederich fent ademán de retirarse.

—No tal—respongué l' Ignasi apartant una mica 'l llibre que tenía obert—peró com may éntra V. aquí en aquestas horas...

—Jo 't diré—l' interrompé 'l sogre—he enviat á buscar per la minyona uns polvos ab aquesta recepta y no 'ls hi han volgut despatxar.—Y al dir aixó, li allargá un paperet quin contingut repassá l' Ignasi rápidament.

—Han fet bé—observá aquest deixantse de llegir—perque es un veneno molt actíu...

Don Frederich, al sentir aquesta afirmació, sonrigué d' una manera imperceptible y extranya, y prosseguí ab catxassa:

—Dech haver prés una recepta per l' altra de las que guardo de quan era á Cuba, encara que... 'm sembla qu' es lletra teva—observá ab fingida indiferencia.

—¡En efecte!—exclamá esgroguehintse l' Ignasi després d' havérsela tornada á mirar detingudament—¿peró com diable?.. jo 'n guardava una d' igual y...

—¿No havías receptat fa ja molt temps unas gotas á don Panxo?,..

—Sí... ara ho recordo: debía péndrelas ab poca cantitat...—aná dihent l' Ignasi cavil-lós y pensatíu com si volgués recordar alguna cosa ja passada.

—Donchs, deu ser aquesta recepta, que jo havía prés per un' altra que usava pera matar las ratas...

—¡Si l' apotecari la despatxa, hauríam pogut tenir un disgust...

—¡Y tal, home! lo mellor será esquinsarla—observá don Frederich, y agafant lo paperet, ne féu cent bocins—donchs, com te deya—prosseguí ab naturalitat perfecta—se m' ha ficat al quarto no sé per hont ni de quina manera un ratolí que tot m' ho rosega...

—¡Ja es estrany! — l' interrompé aquell ab distracció.

Digitized by Google

—Demá te l' ensenyaré si logro matarlo—finí dihent don Frederich disposantse á deixar á son gendre.

—¡Veurém!—se limitá aquest á contestarli reprenent son interromput estudi.

Abstret com estava, no observá l' Ignasi lo moviment involuntari qu' al eixir de sa cambra féu don Frederich, qui, tancantse en la seva y fregantse las máns ab goig, exclamá per lo baix:

—Tot s' ho ha cregut: la lletra era bén imitada... y aixó m' assegura lo despatx de l' altra cópia... ¡Próus nits me costa de treballar!—Y fent una seca rialla, afegí:—¡aném ara á preparar la ratera!

. . . . . .

Méntres nosaltres nos havém entretingut en la descripció d' aqueixos últims pormenors, ha retornat de la esglesia l' alegre bateig, baixant la comitiva devant per devant de la casa de don Frederich: al sortir de la respectiva tartrana, era cada hú dels concurrents objecte de la crítica admiració ó enveja de la nombrosa gentada que 'ls estava contemplant. Qui llohava á don Panxo per la magnificencia qu' havía desplegat; qui no tenía prou boca pera descriure tots los punts y brodats del vestidet del tendre infantó; qui sentía anársenhi 'ls ulls darrera la Panxita qu' ab lo color trencat y la fas més esllanguida que de costúm, semblava més hermosa; qui deya de don Frederich y de l' Ignasi que l' haver permés al padrí tan gasto, era abusar de sa bondat y generositat; qui trobava que la llevadora feya un paper molt trist y raquítich al costat de la engalanada donya Finfa en lo rostre de la qual sobreixia la satisfacció; qui, al contarhi tanta gent, murmurava que no hi hauría aquesta acudit en tan gran nombre á haverhi hagut alguna pena qu' endolcir; qui al véure baixar de la darrera tartrana als inseparables Ton y senyora Mariona, esbotzá en una

Digitized by Google

riallada exclamant:—¡en tot bon pés, no hi pot mancar la torna!

Després d' haver tirat desde balcons y finestras, batejada en abundó (lo que ocasioná més d' un disgust entre los d' abaix perque, com sa major part consistí en monedas de plata y or, s' arremolinava la gent d' assí y d' allá moguda per l' avaricia, donant caygudas que feyan riurer als padrins y convidats, tant com renegar als qui las sufrian) comensá lo refresch magnificament preparat en lo saló principal de la casa, adornat ab moltíssim gust y brillantor: peró lo que més embadalí als concurrents y los hi cridá l' atenció fins al punt de prorompre tots en un picament de máns, fóu la taula en la que, ab régia abundó y bén entesa disposició, s' hi veyan pastas, orxatas, vins, licors, fruytas de totas classes raras y esquisidas, rams de flors en magnífichs gerros *fayence*; copas de crestall finíssim d' artística forma; lo servey de plata y ricas safatas d' aquest metall contenint puros habanos, ampollas de champagne, y qui sab quantas cosas més que pregonavan las inmensas riquesas de don Panxo y de don Frederich.

Aquest semblava un belluguet (cosa no estranya en una diada consemblant) anant y venint de l' una á l' altra banda del saló: animava á tothom, col-locava las noyas al costat dels jóvens; incitava als uns, obligava á menjar als altres; enrahonava ab tots y no fent cas de don Panxo... no 'l perdía may de vista.

Lo refresch, més que tal, fóu un suculent dinar ó, usant la paraula de moda, un banquet de primer órdre, aixís es que, al arrivar á las postres, tots estavan més alegres que lo de costúm, per lo que'l lloch aquell semblava un buch ó rusca plena d' innumerables y enverinadas abellas: los vapors del vi, ab las freqüents libacions, havían enterbolit á la major part, y lo fum del tabaco marejat á los demés.

Digitized by Google

Don Frederich acabava de contar lo modó com havía agafat lo ratolí fent riurer á la reunió, quan aixecantse don Panxo ab una copa á la má (qu' en sas anadas y vingudas aquell li havía posada dissimuladament á son costat) vessant de saborosa espuma, imposá silenci allargant la destra, y esforsantse en riure, digué:

—Senyors; brindo per...—Més, no pogué acabar la frase: com si un llamp l' hagués soptadament ferit, caygué aplomat en sa cadira, méntres la copa que sostenía s' esberlava engrunantse al despendréseli dels dits.

Don Frederich corregué desseguida á son auxili, y en sa precipitació féu caure ampollas y copas y plats que s' esmicolaren; tots los demés, com moguts per un mateix impuls, s' alsaren espahordits fixant la vista en don Panxo: un silenci de gel s' extengué fatídicament per aquella reunió poch abans tan bulliciosa y las miradas de tothom convergiren envers l' Ignasi que gróch, nerviós y convúls inspeccionava á n' aquell passantli la má pe 'l front, ocultant son cor, prenentli 'l póls... fins que, ab veu apagada y fonda, exclamá:

—¡Don Panxo es mort!

Lo vol d' una mosca s' hauría sentit en aquest moment: los uns se miráren ab los altres reprimint l'alé... y al últim, com día núvol que 's desfá en tormenta borrascosa, hi hagué un esclat de planys, de crits y de desmays. Sols lo Ton y la senyora Mariona restaren impassibles preguntant aquesta á n' aquell ab veu molt baixa:

—¿No 't sembla que hi há misteri?

—¡Calla y dissimula! lo temps esbrinará lo secret d' aquesta tragédia.

Al sentdemá s' esbombá per la població la noticia de que don Panxo havía mort d' un aneurisme al cor, que la Panxita estava malalta del disgust y qu' en lo

Digitized by Google

resto de la familia de don Frederich, tot èra dol y pena per una desgracia tan inesperada, mostrantsen' tots afligidíssims y agreujats.

CAPITOL VI

PER FONDO QUE SIGA 'L FOCH, SEMPRE LO FUM RESPIRA

Totas las cosas d' aquest món tenen lo seu fí: se planta la llevor, y un colp plantada, germina en las secretas entranyas de la terra, mostra després los primers lluchs; creix desseguida adornantse de verdas fullas; s' aponcella al poch temps rumbejant sa exhuberant bellesa en la plenitut de sa vida; y uns jorns més tart, pert sa hermosa ufana, s' asseca tristament y mor essentne sas antigas galas joguina miserable d' arremolinats vents los quals, á sa vegada, se cambian y se mudan y s' entornan per fer lloch als que 'ls succeheixen, condempnats, com los primers á no trobar un instant de repós, á no gosar un moment de calma.

Un día empeny á un altre día; y aquestos empenyan als anys, y 'ls anys empenyen als segles fins á trobarse enfront de la Eternitat ahont s' aturan. Y méntres allí van, cahuen y desapareixen pobles; s' estimban monarquías; s' enfonsan en la póls del no sér mil torras de Babel; se renovan generacions y més generacions; brillan en lo cel del géni estrellas portentosas que s' apagan... peró no desapareix la porfiada lluyta entre lo bé y lo mal; entre la llum y las tenébras; entre Déu y Satanás... aqueixos dos sérs que 's disputan la omnímoda possessió del cor del Home, pera glorificarlo l' Un y donarli una eternitat de ditxa; pera perdrel' l' altre y subjectarlo á una eternitat de sufriments.

Digitized by Google

Y veus' aquí perque l' home 's troba en la necessitat de lluytar desde l' instant mateix en que naix: primer ho fá sols per instint; després, per convicció; y quan arriva á n' aquest punt, quan éll mateix se sent aixafat baix lo pés d' aqueixa titánica lluyta; quan la rahó li dicta lo que pot fer y lo que no pot fer, llavoras ressona en son interior una veu imperiosa que li diu:— ¡home! tú ets lliure... y en us d' aquesta ta ingénita llibertat, pots, ab tas mans, arrivar á remoure los secrets qu' amaga la terra en sas profunditats, y véure ab la imaginació los llindars de la Eternitat mateixa: com tot lo que 't rodeja, ets vil y mortal; com lo qu' endevinas y en ton interior sents, ets inmortal y perdurable. Dos camins te portarán al morir, qu' es lo verdader naixer: ¡ay de tú si la elecció equivocas!: jo 't mostraré las fitas que 'ls senyalan... jo t' avisaré tas erradas... seré ta guía y ta companyera; més ¡ay del día en que no escoltis ma veu! ¡ay del día en que 'm digas: ¡conciencia, calla!

Y aixís ho fá. Com cahuen á terra als cops de la destral del llenyater los pins y róures y 'ls árbres mes potents senyalats pera la tallada; aixís, quant nos rodeja: se gastan nostres vestits; se tornan blanchs nostres cabells; veyém passar primaveras y tardors; abrusarnos ab la ardencia del sol y gelarnos ab las cruhesas del hivern; faltar l' amích ab qui esperavam; obrírsenos las portas que creyam tancadas y tancársenos las que nos figuravam obertas; aixugarse las llágrimas, gurirse las feridas, alleugerarse los dolors, evaporisarse las satisfaccions y naulirse las alegrías;... tot ho veyém passar y mudarse y desfigurarse, en una paraula: fins lo mateix sol un dia 'ns llumena mes y un altre menys... á excepció de la conciencia, aquest guáyta incorruptible, atent é inalterable de nostras accions y pensaments mes íntims, méntres que no li dihem: ¡calla!; y encara aixís y tot, se 'ns subleva, s'

Digitized by Google

imposa á nostra voluntat y 'ns recorda nostres debers fent extrimir y vibrar ab sa veu imperiosa las mes rovelladas y groixudas cordas del cor.

Per aixó, lo criminal que no ha perdut ó no ha esborrat de son pit tota noció de dignitat, es mereixedor de compassió puig ni de nit ni de dia, ni sol ni acompanyat, ni en vigilias ni en somnis lo deixa de perseguir aquell inexorable y terrible fiscal que li posa de relléu sas execrables accions preguntantli á tot' hora —¿qu' has fet?—obligantlo á caragolarse, com cuch repugnant y abominable, baix l' aguda pressió de sos remordiments.

Y ¿qué dirém d' aquell qu' ha lograt ofegarla complertament, si es possible qu' un tal existeixi? ¡Ah!; infelís mil voltas perqué ha arrivat á convertirse en lo ser mes degradat y abjecte de quants lo rodejan. Per éll la vida es un sufriment estúpit, sense llágrimas ni emocions; per éll lo crím, ab son baf de sang, eslo ventíjol de foch que respiran sos pulmons; per éll l' aspectre horrorós de sas víctimas, es l' únich objecte que ferint sa esfeharida pupila, atréu sas miradas incandescents y sinistres.

Donchs be: lo crit aqueix de la conciencia, perseguía constantment á don Frederich, y lo que tothom ignorava y lo que la justicia humana no pogué descubrir, aquell li repetía á cada instant. Per aixó mimbá d' una manera alarmant la seva salut: aquell no dormir tranquil, ni reposar en lloch, ni distréurers' ab res, li aná malmetent son organisme físich robantli gradualment sas forsas corporals. Nadava, es veritat, en un mar de riquesas, peró ¡de qué li servían!; se donava tots los gustos imaginables, peró ¡de qué 'l distreyan!; emprengué llarch viatjes de solatz y esbarjo, peró ¡com allunyar de sa pensa la imatge venjativa de don Panxo que sempre 'l perseguía! Com los malalts que pateixen de singlot, no trobava

Digitized by Google

éll un instant de repós en cap banda. Tot aixó féu que la ceguera s' apoderés d' éll en absolut, condempnantlo á viurer en una nit espantosa, sense matinadas ni celístias; y qu' un temps després lo convertís una parálisis ó feridura en escláu irredimible de la cadira ó butaca ahont passava la major part de las estonas ab las barras tortas, lo costat dret de son cos inservible, la mirada, sense llum ni foch, estúpida y dificultosa la paraula.

¡Quín viurer mes horrorós era 'l seu!; perque don Frederich conservava, á pesar d'aixó, certa claretat d' enteniment lo que se li convertía en la cambra obscura hont se fixavan esgarrifosas las imatges de sos críms, sobresurtintne d' entr' ellas la darrera... ¡Ah! quán car se paga lo no ser home de bé!; ¡quan mes sembrat d' ortigas y gatosas es lo camí del vici que 'l de la virtut!

Peró no debía parar aquí lo cástich de tanta malvestat, ja que no sempre espera Déu saldarnos lo compte en l' altra vida; á vegadas nos ne demana estretissim baláns en la present. Tal esdevingué á don Frederich.

La justicia humana que respecte á la de la Divinitat es lo que la claror de la lluna comparada ab la del sol, pogué obtenir indicis de que en la repentina mort de don Panxo s' hi embolicava algun criminós misteri, (evidenciant aixís quan possitiu es lo de que per fondo que 's fasse 'i foch, sempre lo fum respira) y desde 'l mateix moment comensá la formació de diligencias, quin primer resultat fou l' auto de presó contra don Frederich y l' Ignasi, dictat per lo corresponent jutge en mérits de la causa criminal contra dels dos entaulada.

En lo poble, tot eran comentaris y suposicions mes ó ménos maliciosas per tan inaudit aconteixement; uns defensavan la ignocencia dels encausats, planyentse de

Digitized by Google

la desventura que, com pedregada seca, los hi venia al damunt: altres hi feyan una rialleta de complacencia manejant lo cap ab dupte: qué sempre hi ha qui 's condol de las desgracias ajenas y qui de las mateixas se 'n gaudeix servintli de cordial. Entre los que no 's decantavan per lo ban favorable, distingianse los impetérrits Ton y la senyora Mariona, los quals, *in pectore*, s' alegravan de la andanada que rebía la familia de la Panxita.

—No 'ls hi valdrá ser milionaris—deya la senyora Mariona—lo qu' es aquesta vegada 'm sembla que la justicia ha begut en bonas fonts.

—¡Méntres no 'n sortím nosaltres perjudicats!—observá lo Ton ab veu tremolosa com si ja truqués al estanch algun algutzil.

—¡Mare de Déu Santíssima!—exclamá esglayada aquella—no m' espantis.

—¡Cóm nosaltres éram al refresch!

—Peró no sols, Ton.

—Aixó m' aconsola, perque podríam justificar nostra ignocencia.

—Ja vaig dir jo qu' allí hi havía qúa.

—Mes... ¿cóm s'ha descubert?—preguntá després d' un rato lo poruch Ton.

—Dihuen que dias enredera, arrivá de Cuba un' órdre pera agafar á don Panxo y á don Frederich per no sé quin robo ó assessinat que 'ls dos cometeren fa ja alguns anys; que 'l jutjat, al trobarse ab que aquell era mort y qu' havía aquest aumentat d' una manera fabulosa sas riquesas, adquirí fortas suspitas d' un altre crím per lo que se trasladá al cementiri ahont desenterraren lo cadávre, ja del tot corromput, del primer, descubriment que havía sigut envenenat; que giraren in continent una visita á casa de tots los apotacaris pera mirar lo registre de las receptas despatxadas y que, en la d' un d' élls, s' hi trobá que 'l

Digitized by Google

mateix veneno fóu lo dia abans prescrit per l' Ignasiet; que desseguida manáren procedir á la detenció d' aquest y de son sogre... y qué se jo quantas cosas mes totas esgarrifosas qu' erissan los cabells—finí dihent la vella esbufegant y persignantse com si 'l mal esperit li fes pessigollas per algun racó de son encartronat cos.

—¡Ja 'ls hi está bé!—continuá lo Ton—s' haguessen resignat á ser pobres com nosaltres...

—No se 'ns emburlarán ara—afegí la senyora Mariona—de si tením ranci l' estanch y de si aném vestits com trent' anys enredera y no sé de quantas cosas mes.

—Déu castiga ab un bastó;... peró dígam' ¿creus tu que l' Ignasiet siga tan dolent?

—Qui va ab un coix... y després—afirmá aquella adobantse ab impaciencia las ulleras—¿no 's casá per ventura ab la Panxita pera ser rich?

—Sí, sí; de petit, ja tenia inclinacions perversas—acabá dihent lo Ton.

Los dos vells callaren, romanint cavil-losos, peró com tornan los esparvers al lloch hont senten la farúm de carnatje, després d' haver reposat una estona en llors covas ó niaders; aixís tornaren aquells á ocuparse de don Frederich y de sa familia una vegada hagueren llurs xarradoras llenguas descansat en la fornal ennegrida de sas bocas.

—Lo bo del cas—comensá la senyora Mariona—es que, diu la gent, fan anar á don Frederich á la presó de Barcelona y l' Ignasiet á la de Gerona.

—¡Aixís donchs los divorcían!—la interrumpé ab sercasme 'l Ton.

—Ja sab lo que 's fa lo senyor Jutge; encara que trobo jo—observá la vella—que no n' hi havía necessitat, perque don Frederich es del tot inútil.

—De prudencia, may n' hi ha próu: si aixís ho fes-

Digitized by Google

sen ab tothom que mereix sever cástich, no 's cometerían tants delictes.

—Bé, sí: peró, com t' anava explicant,—l' interrumpé sa esposa reprenent lo fil de sa conversa—dihuen que demá mateix se 'ls enduhen no fent cás dels préchs de la Panxita, ni dels plors de donya Finfa, ni del estat de don Frederich.

—¡Oh!; deurías anar á véurels' : si aixó es veritat —observá gravement lo Ton—convé que te n' enteris y que végin que sóm nosaltres uns bons amichs.

—Ja pensava ferho: las cosas cambían... y aixís com avuy los hi vá 'l carro pe 'l pedregal, un altre dia pót succehir lo contrari; y llavoras... peró—retopá súbitament la vella, ferida d' un dupte—¿y si aqueixa visita 'ns compromet?

Lo Ton, al sentirla, quedá parat com qui veu fantasmas, y gratantse la llisíssima closca de sa calva, doná la callada per resposta ab un moviment d' espatllas que bé denotava sa perplexitat.

—T' has quedat fet un ensa—li digué aquella—no t' apuris; ja m' arreglaré de manera que no puga prevenírnosen' cap mal—prosseguí, acariciantse las ulleras d' una manera desusada:—me convé continuar l' amistat ab la Panxita.

. . . . . .

Dintre d' un cotxe s' hi veyan, al sentdemá dels fets que nos han ocupat en lo present capítol dos senyors, jove l' un; d' edat y malalt l' altre, acompanyats per duas parellas de guardia-civils. Eran don Frederich y l' Ignasi.

Tot just apuntava 'l dia, del que n' era missatger l' hermós estel del matí, quan lo carruatje emprengué son camí, lliure de miradas indiscretas: sols duas dónas lo vegeren partir, donya Finfa y la Panxita, á la qui lo cabo dels guardias s' atansá observantli ab profon y dolorós respecte:

Digitized by Google

—Senyora; l' hora de marxar es arrivada!...

—¡No 'ls enmanilli!—exclamá aquella suplicant, desprenentse dels brassos de l' Ignasi, qui depositá un febrosench petó en sas marcidas galtas, dihentli:

—¡A Déu Panxita! cúyda del nostre fillet!

—¡La complauré, senyora!—contestava aquell profonament afectat.

Pochs moments després, la distancia apagava la ramor d' unas rodas que s' allunyavan mes que depréssa.

—¿Tant nos convé marxar, Ignasi?—preguntávali ab dificultosa paraula don Frederich al cap d' un rato estrany fins llavoras á tot quant havia succedit.

—¡Dorm!—li contestá un dels civils.

—¿No hi algú que plora?—insistí aquell.

L' Ignasi féu un esfors suprém pera dominarse, dihent á son sogre:

—No enrahoni, que nostres companys van enrederits de són... un d' ells fins somnía y vosté lo despertará:... fássi com jo... calli y dórmis'.

—Y don Frederich, obehint automáticament aquest' órdre, s' enclogué en un estúpit silenci, méntres l' Ignasi s' entregava á negras y dolorosas meditacions.

. . . . . .

CAPITOL VII

LA RECONCILIACIÓ

Una vegada explicats al lector los antecedents que li mancava conéixer pera poguernos seguir en la espadada costa rublerta de pedrescall per hont l' havém portat, tornarém á repéndre lo fil d' aquesta certíssima historia en lo punt en que la deixárem, ó sia,

Digitized by Google

en lo moment en que la Monserrat se separá del costat de sa malhaurada amiga pera volar als brassos de son marit.

La seva ausencia, deixá un búyt en la llar y en lo cor de la Mercé per lo que, tan prompte com s' hagueren donat l' ¡adéu! de despedida, restá aquesta entristida y melancólica com tota persona, qu' estant dotada d' un cor gran y sensible, 's veu condempnada á viurer sola, aislada, sense que ningú l' ajudi á esbargir la boyra de l' anyoransa que la volteja. Per aquesta causa, sens' dupte, era perque la Merceneta s' estava reclinada distretament en lo sofá donant treballs á la sua má, bufona y petita, pera amagar lo front que hi buscava descáns, méntres qu' ab sos lleugers y brevíssims péus jugava ab l' ensatinat coixí damunt del qual s' apoyavan sense esclafarlo. Una volior de recordansas aletejavan al entorn de sa condormida pensa, qu' ara 's dirigía allá ahont era son espós, ara entreveya á la Montserrat umplint de festas al fillet de sas entranyas, ara á altres sers ja reals, ja imaginaris; y cada quan, com llanterna ó farola que tan prompte s' apaga com brilla ab intensitat misteriosament afalagadora, li sobresurtía d' entr' aquellas la imatge de l' Ignasi, la sombra de son primer ó de son únich amor ab tots los encisos ab que adornan y abelleixen la imaginació y la fantasía los objectes quina possessió nos es impossible conseguir.

En l' estat d' ánim en que la referida se trobava, lo cor sent una buydesa indefinible que sols pot, en certa manera, umplirla la satisfacció d' haver fet algun bé ó aconsolat alguna pena ó donat socós á una miséria sobre tot quan éll, com esdevenía en la Mercé, es naturalment inclinat á la compassió y al carinyo. Aixó, que si nó sapigut, era quan menys suspitat per la senyora Mariona quina sagacitat li feya sovint conéixer ó endevinar lo flach de las personas, fóu lo que

Digitized by Google

la mogué á recomenar á la Panxita qu' anés aquella mateixa tarde á demanar á la Merceneta lo favor que d' ella intentava conseguir, dihentli pera véncer la oposició de sa protegida:

—Véshi, dóna; créu á quí 't vol bé; si avuy no accedeix á tos prechs, es inútil qu' ho probis un altre dia.

—¿No m' hi acompanyará V., senyora Mariona?—li preguntá la Panxita no acabantse de decidir

—No, filla, no; hi ha cosas que 's dehuen enrahonar á solas, y aquesta n' es una: després, si jo hi vingués, tal vegada 's negaría á compláuret' per lo rencor que 'm guarda no sé per quina causa

—Donchs aixís, hi aniré demá... avuy podría ferla suspitar...

—Tu obrarás com vulgas, Panxita; peró jo, en ton lloch, no 'm deixaría pérdre aquesta ocasió: conech bé á donya Mercé y no dupto qu' entristida com estará ab la marxa de la seva amiga, escoltará tos prechs y accedirá á tos desitjos...

—Bé; hi aniré ara, donchs, ja que V. m' ho aconsella.

—Cosas aixís, ditas y fetas, créume: ja veurás com me donarás rahó.

No haurían passat déu minuts d' aquesta conversa, quan la minyona entrava á la sala ahont la Merceneta romanía abstreta y pensívola, segons havém desús dit, á innovarli qu' una senyora demanava véurela.

—¿Com se díu?—li preguntá aquella ab estranyesa.

—Donya Panxita—contestá la criada.

—¡Ella á casa meva!—murmurá esgroguehintse—dígali que passi—afegí ab veu alta

Lo frech d' un vestit, vingué á distréurela del munt de preguntas que s' apilotavan en son cervell: la Panxita, tan prompte com la vegé, corregué á tirarse á sos brassos amagant son rostre en lo seno de la

Digitized by Google

Mercé. Aquesta la besá carinyosament y aixugantse una furtiva llágrima li digué ab bondat:

—Asséntat', Panxita... y descansa una estona; després, ja parlarás.

—¿No m' odías, Mercé?—li preguntá després d' un rato ab estranya inquietut.

—¡Odiarte!.. ¿perqué? dígam' si 't compadeixo... y 't contestaré que sí...; peró ¿odiarte?.. ni ara ni may.

—¡Com jo tinguí la culpa de que l' Ignasi no 's casés ab tú!—observá aquella ab inexplicable indiscreció.

—Déu sab perqué ho permeté...—contestá la Merceneta; peró com si aqueix recort la mortifiqués, mudá de conversa preguntantli ab tendresa—¿que 't porta avuy á véurem'?

—¡Mas desventuras, Merceneta!

—Algunas n' he sapigudas... més ¿puch jo alleugerírtelas?

—Aixís ho conto, amiga meva.

—¡Ara me díu amiga seva!—murmurá aquella ab veu imperceptible, apretantse 'l cor.—¡Parla! ¡parla! —exclamá al acte ab accent agitat y febrós.

—Tú estranyarás ma visita—comensá dihent la Panxita—peró necessito de tos serveys: aixó m' ha obligat á fértela, ab la esperansa de que no me 'ls negarás per mes que ma conducta ab tú hage sigut reprensible... si bé lógica...

—Dígas.

—Casi no m' atreveixo á prosseguir, perque ni 'm crech mereixedora de que m' escoltis.

—Lo passat, passat: ja t' he afirmat que no 't guardava la mes lleugera sombra de rencor ni ménos d' ódi... ¡parla, donchs!.. pensa que sóm encara en aquells ditxosos temps en que un mateix sol iluminava nostras primeras aubadas...

—¡Gracias, Mercé!—exclamá la Panxita aixugantse 'ls ulls—lo dolor que flagel-la molts jorns hi ha

Digitized by Google

ma vida—prosseguí ab veu insegura—necessita d' un aturador... y aquest, ets tú.

—Parla donchs—torná á repetir la noble dama, no sapiguent á qué atribuhir tan llarch é indesxifrable preámbul.

—Tú sabs—comensá la Panxita després d' un moment de reflexió—que d' un temps ensá ha estés la desgracia sas negras alas damunt de nosaltres...

—Han arrivat fins á mí realment algunas noticias d' ella, per lo que mes d' una volta m' he compadit de tú.

—¡Quan bona ets!—exclamá ab convicció aquella y prosseguí—aixís, no caldrá que te las expliqui ó repeteixi; sols te diré que per qui vinch avuy á suplicarte, es pera l' Ignasi... mon espós.

—¿Qué vol?—preguntá ab interés la Merceneta; peró repensantse, afegí desseguida ab indiferencia:—¿ab que lo puch servir?

—Tú no ignoras—aná dihent sa interlocutora fent un apesarat suspir—los mesos y mesos qu' han transcorregut desde qu' es prés á Gerona... y molt menys encara los tendres sentiments que tanca son cor: per lo mateix, pots deduhir quant ha sufert y sufreix, quant ha anyorat y anyora los goigs de la familia, particularment las carícias y los besos de son fill qu' es tota sa ilusió. ¡Pobre! condempnat á víurer entre rónegas parets, rodejat de gent repulsiva y criminal, privat de tot carinyo y de tot cuydado, sense poguer veure may lo sol; lluny, y més que lluny, desterrat dels sérs als qui idolatra, enterrat en vida... sent consumir sa existencia y mimbárseli las forsas de tal modo que créu no podrá resistir gayre mes lo rigor de tanta desventura, si no logra fugir, encara que siga no mes que per uns instants, d' aquell tétrich lloch y volar á mon costat pera abrassarme y esplayarse ensemps besant l' agraciat rostre del nostre fill...

Digitized by Google

Aixís m' ho ha escrit varias voltas y aixís m' ho repeteix en la carta qu' avuy mateix he rebut d' ell, mullada ab sas llágrimas y escrita ab má convulsa y malalta... carta qu' es un agudíssim plany... una amarga complanta que faría esberlarse de dolor á las pedras, quant mes partir lo cor d' una esposa afligida y desolada.

—Cert es lo que díus, Panxita—contestá la Mercé ofegant son plor, á sóm de sos dolsos esguarts, satélits afanyosos del mes insignificant moviment dels llávis d' aquella méntres enrahoná—pero ¿qué puch fer jo en tot aixó? ¿cóm oposarme á la causa de sos sufriments quan no está en la meva má evitárloshi?

—¡Ah! no ho créguis, Mercé: tú ets l' única que pots fer realisables sos desitjos!

—¿Cóm?

—Ja ho veurás: pera lograrlos, ha de fugir de la presó... y pera fugir, ha de sapiguer per endevant l' Ignasi ahont l' acullirán sense que ningú absolutament suspitar puga la mes mínima cosa...

—Realment; peró...

—Te comprench...; éll conta poguer evadirse... ho té casi segur; més, no sab ahont anar; ¡óbrali tú las portas de ta casa!..

—¡May!—la interrompé á mitjant frase la Merceneta.

—¡May!—repetí abatuda y defallida la Panxita.

—Tú ho compendrás—digué la Mercé ab amargura—¿cóm puch accedirhi, quan tinch mon espós ausent y es l' Ignasi l' home á qui estimí un día?... ¿qué diría la gent si un jorn se descubrís lo que tú 'm demanas, per un etzar qualsevol?... ¿se creuría, per ventura, que ho fiu jo pera tornar lo marit als brassos de la muller... lo pare als llávis del fill? nó, Panxita: dirían... fins lo pensament sol de lo que podrian dir, m' esgarrifa... ¡ah! no ho vullas sapiguer lo que dirían!

Digitized by Google

—No témis, Merceneta: escóltam... ¡per Déu t' ho prego!: no ho fasses per mí, ni per mon fill. . ni per éll mateix... fésho per la memória de ta mare y de fra Joan, los qui, desde 'ls cels, benehirán ta noble acció!

—¡Es impossible, Panxita!.. la casa d' una dóna casada, en ausencia de son espós, es un santuari que no deu obrirse may pera ningú... ni pera res: fer altra cosa, es exposarse á que 's posi en tela de judici son honor fins llavoras invulnerable...

—¡Ah.. no ho vols fer!—exclamá la Panxita ab inténs dolor y amarada de llágrimas.

—Volguer, nó; ¡no¡puch!... bé sab Déu quant amarga á mon cor l' haverte de negar aquesta gracia!—contestá la Merceneta tristement.

—Tú farías un' obra de caritat—insistí la Panxita —salvarias la vida d' un pobre pare al qui la migransa lo consúm y 'l mata: després, res te pot comprometre... vindría al ser closa nit; jo y mon fill l' esperariam en ta casa... ¡ni mancos tú 'l veurías!... la naixensa del nou jorn lo trobaría lluny... molt lluny d' aquí: sols Déu y 'ls nostres cors, serian los testimonis de ta generosa hospitalitat!... ¡fésho, Mercé! no te 'n pot pervindre cap mal y tornas, en cambi, l' esperansa y l' alegría á cors atribulats y dignes d' una mirada compasiva!

—Veig tot quant dius, peró...

—¡No m' ho neguis, Mercé!—exclamá la desolada Panxita refermant sos préchs y abrassantla—¡fésho per Déu... fésho per ton ¡primer amor, si es cert qu' estimáres á l' Ignasi!

—¡Sí l' vaig estimar, diu!—murmurá entre dents la Mercé, tornant á apretarse 'l cor.

—No témis, amiga meva—aná dihent ab més ardor la primera—jo 't juro per lo més sagrat, guardarne lo secret... mira qu' éll t' ho demana... y ab éll son ignocent fill... y ab los dos... jo també!: jo—repetí ab

Digitized by Google

delirant accent—jo, infortunada esposa... árbre despullat de brancas y de fullas. Tú ets bona, Mercé... tú ets generosa y cristiana... y no voldrás abismar en la desesperació á tota una familia devant d' un petit escrúpul ó per un exagerat sentiment d' honor ò delicadesa...

—¡Oh!—exclamá sordament la Mercé menejant negativament son hermós cap.

—¡No m' ho neguis!... jo t' ho demano... jo... la filla de don Frederich... l' altiva y orgullosa Panxita, qu' avuy s' humilía devant teu, y 't prega de jonolls que l' escoltis y l' aconsolis!...

—¡Próu, infortunada dona!—digué ab solemnitat la Mercé fent alsar á n' aquella que romania gemegant á sas plantas—faré ta voluntat... cumpliré aquest sacrifici, no més que per tú, Panxita... per tú sola, pera que végis que may t' he sapigut odiar y sí plányert' moltas vegadas...: pera l' Ignasi, sols tinch oracions, perque, pera mí, morí en lo jorn en que s' esposá ab tú... y vaig jo unirm' ab un altr' home!

—¡Gracias, Mercé!—exclamá la Panxita ab esmogut accent.

—Una sola condició vull, n' obstant, imposarte.

—Dígas.

—Escriu á ton espós que las portas de ma casa s' obran á tos préchs; nó als d' éll, y que 'l día qu' á n' ella vinga, no demani pas per mí, puig ni sas parets han de sapiguer que li han servit de sopluig.

—Será com vols.

—Després, t' exigeixo que may més me 'n parlis tú; vull, si 's realissan tos desitjos, que siga pera mí un somni la meva condescendencia.

—¿Per qué?

—Misteri es aquest fácil de compendre.

—¿Y estarás aixís tranquila?

—Sí: únicament me falta dir que la nit en que tin-

Digitized by Google

ga lloch la entrevista, tú serás la mestresa d' aquesta casa quinas cláus guardarás.

—Respectarém ta voluntat; més ¿no podrias presenciar?...

—L' esposa es del espós, y aquest, d' aquella: quan vé l' un als brassos de l' altra, élla y sols élla es qui deu rebrel'!

—¡Ets un ángel, Mercé!

—No ho dech serho, quan ni las alas de mon esperit son próu puras pera enlayrarme de la terra.

—Me fas un favor inmens que...

—Valdrá tant més, en quant menys me 'l recordis.

—¡Ets inexorable!; peró deixém correr aquestas cosas que podrian mortificarte sense necessitat, Merceneta... Cumplirém tas órdres y...

—Déu guihi 'ls passos de tots—la interrompé aquella pera evitar que li repetís los extréms de la seva gratitut.

—Me permeterás que 't deixi, carinyosa amiga—digué la Panxita alsantse—deliro pera comunicar á l' Ignasi ta...

—Comprench ton neguit y no vull entretenirte.

Las dos amigas (aixís podém anomenarlas) s' abrassáren afectuosament y 's despediren.

Al trobarse altra vegada la Mercé en mitj de sa soletat exclamá movent lo cap ab amargura:

—¡Quán desfigurada está, pobra!; ni sembla la mateixa. ¡Ah! no hi há com lo dolor pera marcir bellesas, ni com la desgracia pera abatre orgulls y vanitats!: ¡quina sorpresa 'n tindrá la Montserrat quan jo li escrigui aixó!

Digitized by Google

CAPÍTOL VIII

LOS MALPENSATS

La Panxita al sortir de casa la Mercé, 's dirigí ab pas lleuger á la seva, ahont esperantla estava la senyora Mariona refunfunyant é impacientantse per sa tardansa. Per més dishort, lo nen, quin cuydado li havía sigut confiat, féu més d' una raresa y l' atormentá de totas maneras, emburlantse de quant ella li deya ó manava.

—No 's pot aguantar; es pitjor qu' un dimoni—murmurava enverinada la senyora Mariona en un moment en que, estant distreta, lo noy li estirá 'l mocador del cap ab risch de ferli caure la perruca.

—¿Per qué *z*' enfada *zenyora* Mariona?—li preguntá aquell (que per més desgracias era papissot) befantsen' y fentli una endiablada múeca.

—Ja 't donaré jo perque m' enfado ¡dolent!—responguéli la vella ab veu de pomas agres, feta un pupùt y encesa com un bitxo.

—¡Ji, ji ji! diré á la mamá que m' *haz* renyat!

—¿Oy qué no hi tornarás més?—s' apressurá á rectificar l' estanquera esforsantse en endolsir sa veu aspre y acariciantlo.

—*Zi* que li diré: la mamá no vol que 'm *rényiz*.

—No t' he renyat pas, home; peró estigas quiet...

—Jo *zoch* á *caza* meva!

—Ja ho sé... peró ¿no véus que 'm fas mal?

—¿*Pénzaz* que no ho *zé?*... te *zap* greu que t' *eztiri* l' mocador perque *pórtaz* perruca.

—¿Qué sabs tú, baylet?

Digitized by Google

—Oy que *ʒi; veyaʒ*, la mamá m' ho ha dit.

Lo rostre de la senyora Mariona se tornáde mil colors; peró 's contení y dissimulá 'l desvergonyiment del noy, si bé anava dihent ab veu baixa:

—Si fosses meu, ja 't doblegaría, pochs modos.

¿Qué *páʒaʒ* lo *roʒari* ara?—li preguntá 'l nen al sentirla murmurar, tot escarnintla y fentli posturas ab los dits.

—¡Calla d' una vegada, papissot!—contestá fora de sí la senyora Mariona, per quin nás anavan las ulleras amunt y avall.

—¡Ji, ji, ji!...—sumicá l' entramaliada criatura—quan vinga la mamá, li diré que t' *haʒ* emburlat de mí.

—¡Miréu qu' es un martiri!—exclamá mitj desesperada la senyora Mariona, vegentse sumament contrariada per los plors del noy.

En tals apuros y en tals plorallas trobá donya Panxita á la referida y á son fillet, al qui corregué á abrassar y á petonejar preguntantli ab mimo.

—¿Qué tens, fill meu? ¿per qué ploras?

—Perque aquella m' ha dit *papiʒot* y dolent... ¡ji, ji, ji!—contestá'l nen entre mitj de singlots, senyalant á l' estanquera que no sabía com surtirse d'aquest pas.

—¿Per qué ho feya, dona?—observáli mal humorada la Panxita.

—¡Si may ha estat quiet—s' atreví l' aludida á respóndreli, si bé confusa y escorreguda.

—*Veyaʒ* mamá—ínsistí 'l nen prenent alas devant de la impunitat—perque li he dit que duya perruca, m' ha *conteʒtat* ¡calla *papiʒot!*

—¡Ay la dolenta?—responguéli aquella—vésten á jugar, que jo la renyaré—afegí besantlo ab efussió.

—Pégali y tot *¿ʒents* mamá?—digué 'l nen, amenassant á la vella, á la qui havía trepitjat, en sa barruera precipitació, al anársen.

Digitized by Google

—¡Carátsus!—exclamá ab dolor aquesta.

—¿Qué té?

—Que ton fill s' ha cuydat ferme véure las estrellas abans d' hora.

—Ja! ja! ja!—esclafí la Panxita al contemplarla tan moixa y compungida.

—Te 'n pots bén ríurer ¡com no te n' has sentit!

—De tot lo de mon fillet se queixa V., quan ¡pobret! es un ángel.

—Bufador—murmurá aquella com si mastegués la paraula.—Sí, sí—digué desseguida aixecant la veu—peró es molt entremaliat y 'm diu *tu* sense com va, ni com vé.

—¡Es la mateixa ignocencia!; no 'n fassi cas.

Durant aquesta conversa, la Panxita s' aná despullant, posantse de per casa; y ni ella ni la senyora Mariona s' haurian recordat mes tal vegada del resultat de la entrevista de la primera ab la Mercé, si la presencia del Ton no las hagués advertidas que hi havía un tercer (precisament ell) que esperava sapiguerlo pera fugir de certs ulteriors compromisos.

—Aixó sí,—digué lo Ton acabant d' entrar á la sala picant á terra ab sa crosseta—vosaltres aquí garlant com dos calándrias y 'l pobre Ton florintse d' angúnia darrera del taulell.

—Ja verás; jo no hi tinch cap culpa—respongué desseguida sa muller—puig tot just ara acaba de venirne.

—Y bé... ¿com ha anat?... ¿hi ha accedit?—preguntá 'l Ton dissimulant sa inquietut.

—Sí: m' ha costat una mica, peró al últim...—digué la Panxita.

—Ja m' ho pensava—la interrompé la vella estanquera.

—S' ha fet la desmenjada... ¿no es veritat?—observá ab maulería 'l Ton.

Digitized by Google

—He degut bregar una bona estona; fins me creya que s' hi negaría rotundament.

—¿Es á dir, qu' ha sapigut fer la comédia?

—Peró lo bó del cas—prosseguí aquella—es que m' ha imposat condicions.

—¿Admisibles?

—M' apar que sí; com la de que 'n guardaría lo secret; que escribís jo á l' Ignasi qu' accedia ella á mos préchs y no als seus... y altres per l' estil.

—¡Si no són mes que aquestas ray!—exclamá lo Ton ab un esbufech de satisfacció.

—Oh,—afegí la Panxita—lo secret y tant, me l' ha fet jurar.

—¡Está clar! cóm podria anar á ohidos de son marit...—insinuá la vella ab perversa intenció.

—Lo qu' es en aquest punt y tant, tots hi estém interessats—observá sentenciosament lo Ton—perque de sapiguerse la mes mínima, 'ns ne podria prevenir algun mal sobre tot á l' Ignasiet.

—Sinó porque aquest may demana altra cosa—fèu avinent la senyora Mariona adobantse los ulleras—lo mellor hauria sigut continuar com fins ara; peró com aquell sembla que está á punt d' enmalaltirse, hi has d' accedir, Panxita; si bé te recomano que quan aquest cas vinga, en lloch de vigilar la Mercé á vosaltres, bo será que tu vigilias á n' ella...

—May será per demés aquesta prudencia—afegí lo Ton.

—No 'm fa pór la Merceneta ¡ja ho saben!—los hi respongué la Panxita sentintse ferida—perqué l' Ignasi ni la ha estimada ni la estima.

—Ja ho sé; peró com ara insisteix mes que may... y té ella 'l marit ausent.. ¿compréns?... no t' adormis al aguayt—afegí la pérfida estanquera.

—Y bé ¿quan has d' avisar á l' Ignasiet—preguntá lo Ton desviant la conversa.

Digitized by Google

—Lo mes prompte possible, puig me díu en sa darrera carta que tot ho té á punt pera quan jo li escrigui ¡vina!

—Dónchs, máns á l' obra, Panxita, que á feyna feta, no hi ha destorb—observá l' estanquer donantli algun copet á la espatlla pera encoratjarla.

—¡Quina alegría va á tenir l' Ignasiet!—digué la senyora Mariona afalagantse las ulleras.

—L' únich que sentiré será no poguer donarli una abrassada.

—També jo; pero ja vindrá dia que 'ns será possible, si Déu vol!

—¡Quí sab!—digué tristement la Panxita.

—Y donchs ¿que no hi ha bonas noticias?—preguntá lo Ton fingint interés.

—¿Qué 'n corran malas veus?—afegí sa muller fentse la desentesa.

—La causa s' eternisa en la Sala, demanant cada dia datos y mes datos al jutge d' aquí: ara farán compareixer á declarar tots los que foren convidats lo dia del bateig.

Al sentir aixó, 'ls dos esposos se miráren esporugits, peró se esforsaren en dominarse y exclamaren á coro pera evadir tota resposta:

—¡Bona pena déu causar á la teva mamá!

—¡Pobra!; may s' aparta del costat del papá quina salut va pitjorantse cada dia mes: sempre que li permeten, se 'n vá á la presó y allá mata horas y horas procurant distréurel', ó mes ben dit, procurant ressucitarlo, puig ni casi 's recorda de mí, ni del net, ni de ningú; y si algunas vegadas ne pregunta, mes es per instint ó per rutina que per res mes.

—Ja m' ho deya avuy la Mariona tot dinant—contestá 'l vellot estanquer—¡pobre don Frederich!—exclamá crehuant las máns y apretantlas l' una contra l' altra ab vivas demostracions de llástima—peró...

Digitized by Google

tot s' arreglará, Panxita: no tot dura sempre. ¿Veus?, jo crech que l' alegría que t' ha donat la Merceneta accedint á tos desitjos, n' es un bon augúri.

—¡Tal volta!

—Gracias á mos consells—féu notar la senyora Mariona.

—¡Es veritat!—respongué aquella—crech que la ocasió ha sigut la mes oportuna.

Y repetils' per segona vegada lo que havía mitjansat entr' ella y la Merceneta, si bé abstenintse de referírloshi lo que constituhia sa humillació, tant mes dolorosa pera son orgull, quant mes en lo foro intern de sa conciencia havía de reconeixer y confessarse la noblesa de cor y la bondat de la antigua rival, convertida en son ángel protector.

Los mateixos Ton y Mariona, á pesar de que ja llur pervers instint havía, á cópia de tant usarlo, fet naixer ulls de poll y endurit (moralment parlant) á llurs cors aixuts y ressecats; reconeixian en la Mercé á un sér á n' élls superior en bondat, en ternura, en noblesa, en tot y s' operava en llur interior una reacció favorable y benfactora que hauría arrivat á esmenarlos en cas de prosseguir. Més ¡ay! aqueixa reacció era intantánea; era com la estela que la náu deixa en la mar y que la esborran las onas; era lo que un panorama vist desde la finestreta d' un wagó d' un trén exprés: passava desseguida pera fer lloch á la primera inclinació, la maledicencia crudel ab tot son séquit de frases no acabadas, riallas burletas, paraulas deixadas anar, gestos indefinibles y altrés consemblants cosas que res dihuen, ni res són peró que, n' obstant, ensorran y malmeten las accions mes generosas y mes bonicas d' aquells que 'n són las infortunadas víctimas

¡Ah!, quants n' hi ha que, com la Merceneta, fan bé tan sols per la delícia que 'l fer bé causa; per aque-

Digitized by Google

lla satisfacció íntima, inmensa, inapreciable que proporciona l' aixugar una llágrima, socórrer una miseria, gurir una ferida, mimbar un dolor ó esbargir una pena; y després que ho han fet, los n' hi resulta un disgust ó un desengany ó un mal mes gros que cap d' aquestos causat ¡sembla impossible! per aquells mateixos qu' han sigut los afavorits! Peró ¡qué hi fa!; lo plaher de fer lo bé, jamay s' esborra; té alguna cosa d' inmortal com la Essencia d' ahont deriva... y sura, malgrat á tot, en mitj del mar de tribulacions en que puga havernos llensat, com una boya lluminosa en mitj del mar tempestuós, ahont l' ánima pot anar á aferrarse y recullirse obtenintne en pach, si no res mes, lo pach de son dols recort.

Tal li esdevenía á la nostra amiga, la qui aconhortava son anyorament pensant en l' alegria que la Panxita tindría ab lo que acabava de concedirli pera consolarla; méntres aquesta despedía ab grans mostras de content á sos interlocutors que li deyan ab llur últim á revéure:

—Sí, sí, Panxita; pensa mal, y no errarás.

CAPITOL IX

LO PRESONER

Ab lo carril de la imaginació mes volejador encara que 'l carril eléctrich en vías de plantejament, traslademnos, benvolgut lector, sense perill d' una desgracia á la ciutat duas vegadas inmortal, á la antiquíssima *Gerunda* dels romans pera crehuar d' una gambada sos rónechs carrers, tots ennesprats com lo camí qu' al cimeral de la gloria va conduhirla y anémno-

Digitized by Google

sen' no ahont s' aixecan sos notables edificis y envellidas torras, sinó al punt ahont se mostra tétrich y solitari aquell que las misérias humanas tan necessari pera afront y estigma de nostre orgull.

Al arrivarhi nosaltres, plóu ab abundó lo que fa mes trista la impressió qu' un réb al entrar en dita ciutat, per tants nobles fets memorable y digne d' agrahiment y respecte. Nostras petjadas ressonan en los allavoras deserts carrers, ab próu feynas crehuats per alguna qu' altra persona arrupida dessota de son par-ayguas, semblant que venim ab aquellas á interrómpre la solemne quietut de sos habitants qu' aplegats tal volta aprop de l' amorosa llar, remémbran los fets heróichs y las gestas inmarcecibles de llurs pares. Fa una fosca impenetrable que no es próu á aclarir la llum dels fanals de gas posats á cada cantonada; lo vent xíula tristement lliscant flexible per entre las escletxas y forats de las corcadas portas ó escolantse furiós per las troneras de las esquerdadas murallas; la terra, humitejada y fangosa, apar vestida ab lluenta cota de malla per los nombrosos rierons que serpentejan per tots indrets; lo firmament no mostra cap de sos apacibles esguarts, clós com está dintre d' un march, negre com la ullada del crím, inmens com la buydor.

Las campanas de Sant Felix brandan llastimosament y á llur só planyívol s' hi ajunta 'l de sas piadosas germanas de la Seu. ¡Es lo tóch d' ánimas! La sombra d' En Alvarez sembla deixar en aquest moment lo solitari sarcófach del altar de Sant Narcís per' anar á encoratjar á sos valents, als quí, en las murallas y en las torras y en lo castell delman las balas enemigas: crits d' angúnia, de venjansa y d' agonía retrunyan arréu... bramulan al fons l' Onyar y 'l Güell y 'l Galligans no poguent engolir llurs ayguas aumentadas per molas de sang humana...; y al cap

Digitized by Google

de poch, aixís que s' ha espargit la darrera vibració de las campanas, torna á regnar la quietut primitiva sols acompanyada de la monótona ramor de la pluja é interrompuda per la dels nostres passos que s' havían detingut involuntariament pera que la pensa volajés per entre mitj de tantas recordansas.

Tal es la impresió que sentírem y la influencia qu' exercí en nosaltres al visitar, molt jóvens encara, per volta primera, la ciutat geronina; y tal s' ha repetit ara en que nos hi hostatjém de nóu en ta companyía, lector benévol, pera dirigirnos al calabosso ahont está empresonat com á vil criminal l' infortunat Ignasi.

Sense permís de ningú, ni cláus d' escarcellers que nos obrin las feixugas y forradas portas, y sense qu' éll s' ho pensi ni ho sápiga, arrivém á sa presencia pera contemplarlo á nostre plaher, fent cas omís de la humitat que se 'ns infiltra fins al móll dels óssos per lo xopas qu' están las nostras robas, després d' haverse empapat de tant' aygua com han volgut durant nostre estrany camí.

Al arrivarhi, lo sorpreném, servintli d' escambell un banquet de fusta ennegrida y ratada enclavat á la paret, crehuat de máns, engrillonadas fortament ab groixudas argollas de ferro, damunt de sos jonolls cayentli abandonadas; la mirada fixa en son llit de póts y banchs qu' ocupa 'l racó oposat al en qu' éll se troba; la barba crescuda y desarreglada; llarchs y en desordre los esbullats cabells; fondos y extraviats los ulls; blanch lo front; flaca y mal vestida sa persona.

La tétrica resplandor d' un migrat gresól que penja de la volta del calabosso, aumenta en lloch de disminuhir la foscúria qu' en est regna; la negror de las parets absorveix aquells sos febles raigs per lo que tots los objectes prenen, per poch que s' allunyin del foco lluminós, unas formas vagorosas y fantásticas

Digitized by Google

pareixent horrípilants aspectres d' ultra-tumba: tals, de sopte, nos han semblat ser la tísica márfaga que descansa estesa en lo llit y 'l greixós coixí que li fa de capsalera; la tauleta posada á son costat, de superficie migrada pera donar apoyo á un llibre que á son damunt se mostra obert y una cadira, á son enfront, qu' en altres temps havia sigut sancera, objectes que forman los paraments d' aqueixa espantosa morada, de figura irregular y de dimensions exíguas, la qual té oberta, á uns nóu pams d' alsada, una especie de reixa ó forat barrotada encara ab macissas barras de ferro pera donarhi llum en cantitat homeopática.

En la presó regna una esglayadora quietut interrompuda cada quan per lo crit dels centinellas que 's succeheix metódicament fins á confóndres' ab las vagas ramors que 's senten durant la nit; ressónan en los llarchs corredors los passos d' algú que va á sa celda, pera desseguida esbargirse en lo silenci, y las tenebras mes atapahidas acaban per ensenyorirse d' aquell lloch apagantse las últimas resplandors que á través d' alguna escletxa podían encara véures', embolcallantlo afanyosos com volguentlo amagar aixís de la vista dels ditxosos.

Lo gresol del calabosso ahont havém trobat á l' Ignasi abstret ab sos recorts, feya las darreras extremituts pera disputar á la fosca la possessió d' aquella estancia: brillá un moment sa esmortuhida flama y s' apagá de sopte. Lo presoner aixecá llavoras sos ulls y fent un suspir profoníssim se dirigí á son miserable jas aprofitant, pera guiar sos passos, la feble resplandor de la guspira que resta en tot caramell, que, com serpeta lluminosa y microscópica, recorra la materia combustible qu' encara resta fins á fóndres' en una espiral de fum.

—¡Dormím!—exclamá melancólicament, méntres cruixía la palla de la márfaga—la són, tal volta, re-

Digitized by Google

parará mas decandidas forsas y 'm durá en somnis algun consol: ¡si sempre pogués dormir!—continuá dient—no fora tan horrorosa ma existencia... ¡que hi árém! ara pago l' haver matat las ilusions d' un ángel... ¡infelis Mercé!... peró nó, perque per infelís que sigas, no ho serás pas tant com jo... Tu, al menys ets lliure... á tú, te banya 'l sol ab sa claror y á son escalf, póts reanimarte; jo... ¡jo, ni 'l puch véure!... ¡Válgam' Déu, válgam'!—se digué després d' un instant d' amarch silenci—jo desvariejo, puig, pera perseguir una ilusió... un impossible, deixo de recordar á ma esposa y á mon fill... ¡pobres! ¿qué són, l' una sense 'l marit; l' altre, sense 'l pare?... ¡ah! ¿qué pensará aquell al ser gran, al ser home... ¿qué? de mí quan sápiga que vaig estár á la presó?... ¿no s' avergonyirá del nóm honrat que porta, creyentme un malvat ó un malfactor?... ¡cóm nó! puig... ¿qui li haurá ensenyat á estimarlo y respectarlo?... ¿la Panxita?... massa estima 'l seu, pera sapiguer lo que 'l meu val: ¿jo?... jo 'm consumeixo y 'm corseco aquí com traste mes que inútil, perjudicial... y per lo mateix, digne de que 'm pudreixi... ¡Si pogués volar á llur costat per un moment tan sols!: mos pulmons s' afanyarían en respirar l' ayre pur del espay, ensemps que mos llávis no 's veurían tips de besar llurs fronts y llurs rostres!... Jo próu lo hi demano sempre... peró ¡debades! passan dias y dias, y ab élls la esperansa de mon suspirat consol... ¿qui s' atreveix á amagar en sa casa á n' aquell que la lley enreixa per criminal?... ¿qui 's vol fer cómplice d' aquell que, com á mí, totas las apariencias condempnam y delatan?... ¡horror!

Al dir aixó, l' Ignasi amagá entre sas esmortuhidas máns lo demacrat rostre que li escaldavan sordas y ruentas llágrimas, com si un miler d' ulls se l' estessen contemplant afanyosos y venjatíus. Peró, refentse desseguida, prosseguí ab veu tranquilisada:

Digitized by Google

—¡Ah! qué tonto sóch! ¿no estich sol y á las foscas? y mes qu' aixó ¿no sóch ignocent?... ¿perqué plorar un crím que no he comés?... Dormím, puig que puch dormir;... després ¿no hi ha un Déu qu' aixís castiga als culpables com vetlla pe 'ls ignocents?... tal m' ho assegurá mes d' una vegada fra Joan;... tal m' ho repeteix ma conciencia!...

Aconsolat ab aquesta reflexió, recliná son abrusat front en lo duríssim coixí y abrigantse ab una borda manta, s' entregá al repós que bé l' necessitava son esperit atribulat.

No hauría transcorregut mitj' hora d' aquest soliloqui (del qu' havém sigut testimonis invisibles)quan se sentí una estranya ramor de cláus, xirricar confusament lo pany, gemegar la porta sobre de sos golfos y obrirse ab gran cuydado pera tornarse á tancar inmediatament y d' igual modo, del calabosso ahont dormía 'l presoner. Hi acabava d' entrar un home portant á la má una llanterna sorda qu' obrí imperceptiblement deixantla de cara á la paret, méntres un manyoch de cláus, totas numeradas, penjava del pany per la banda interior: de puntetas, se dirigí al jas de l' Ignasi; se 'l contemplá un moment ab vivíssim interés, escoltá son regular respir y 's digué, contenintse l' alé:—¡dorm!

¿Qué volía aquell home, qu' en hora tan avansada y prenent tota mena de precaucions, s' introduhía d' una manera tan misteriosa en lo calabosso del nostre apesarat amich? ¿quin objecte 'l duya allí? ¿perqué 's detingué á mirársel', demostrant tant d' interés? L' únich que podém contestar á n' aquestas preguntas que 'ls fets successius se cuydarán d' aclarirnos, es que, lo qui d' una manera tan original acabava d' entrar, era l' escarceller.

—¡Pobre senyor!—exclamá, transcorreguts alguns segons de desde sa admiració primera—gréu me sab

Digitized by Google

de trencarli 'l són, apacible y suáu com l' d' una criatureta de quatr' anys!... estich per entornármen' y venir mes tart... més—afegí repensantse—¿y si jo m' adormo al aguáyt?... no, no; vaig á ferho. Una alegría no déu retardarse may;... sabrá noticias de sa familia;... de son fillet .. ¡sempre me 'n parla! y aixó li donará un consol... Peró... ¿y si enlloch d' una alegría le inmovo una pena?... ¿no obraría en aquest cas molt mellor retardantla?... ¡Está dit! vindré mes tart, deixémlo dormir... qué méntres un dorm, res l' esperona ni aturmenta...

Y l' escarceller anava á realisar son propósit, quan repensantse per segona vegada, agafá la llanterna, l' obrí una mica, sols un través de dit, y féu que 'l raig de llum anés de plé al rostre de l' Ignasi:—¡quan groch está!... ¡quin dormir mes dols es lo seu!—murmurá enternit, sosmoguentlo suaument per la espatlla.

L' Ignasi, al percébre lo contacte d' aquella má, 's despertá fent un suspir y al reconéixer al escarceller, li digué ab dolcesa.

—¡Ah! ¿sóu vos?

—¡Cóm dormía!—observá aquest ab tendresa—¡ni gosava á despertarl'!

—Somniava—afegí tristement l' Ignasi.

—Si m' ho hagués pensat...

—No vos agreugi aixó;... somniava qu' era lliure, que 'm trobava al costat de ma esposa y de mon fillet... que tot lo que passo... sols era una alucinació de mon cervell; que... ¡qué se jo quantas cosas més, totas mentida!—finí dihent ab desesperació, tremolantli en los palpébres una llágrima.

—Peró al menys, era ditxós—reflexioná l' escarceller, en quin repulsíu rostre 's dibuixá un sentiment de llástima.

—¡Cert es!—murmurá pensivolment l' Ignasi—

Digitized by Google

peró ¿de que 'm podia servir aqueixa felicitat fingida sinó per' acréixer ma dishort?

Un y altre enmudiren, sentintse á llur entorn la quietut d' una nit pahorosa. Lo crit del centinella repercutí monótono per bréus instants y tot de nóu torná á romándre en sepulcral silenci.

Lo presoner se passá la má pé 'ls ulls pera reprimir son neguit y fixantse en l' escarceller que pareixía una estátua dormida, li preguntá:

—Noto que sou aquí com teníu de costúm ferho sempre que m' heu d' innovar alguna cosa... ¿me portéu, donchs, avuy alguna noticia?

—¡Ah! té rahó—contestá l' escarceller copejantse 'l front ab lo puny clós—escoltant á V. me n' havia bén distret;... tinch una carta pera V. que la he rebuda cap al tart...

—Donéumela—digué afanyós l' Ignasi aixecantse de son pobríssim llit, mentres l' escarceller furgava per totas sas butxacas buscant la carta que no la trobava, fins que, al tréures' la má del infern de la peluda americana á modo de géch, cayguéli á terra un paper doblegat en quatre plechs qu' aquell recullí inmediatament esquinsant neguitós l' engomat sobre.

—¿Es aixó?—li preguntá l' escarceller mirantsel' ab uns ulls com fanals.

—Si, si—li respongué breument lo pobre prés llegint, ó mellor devorant ab la vista lo contingut.

—¡Oh, gracias Déu meu!—prorrompé l' Ignasi al finir la lectura de la carta que besá ab deliri, cayguent desvanescut damunt la márfaga, víctima d' una emoció extraordinaria.

L' escarceller. no atrevintse á preguntarli res en aquell instant, restá dret, mut y com clavat en lo trebol contemplantsel' ab estranyesa.

Digitized by Google

CAPITOL X.

L' HOME DE LA BRUSA

La gratitut, es una de las qualitats mes bonicas de que pót estár adornat l' home, ja que, per si sola, suposa en aquest bells sentiments y un fondo de bondat inalterable. No es ella patrimoni de ningú, ni de cap classe; ni es tampoch una herencia que vagi de pares á fills: com las perlas y corals naixen en las entranyas del mar y 's cría l' or en lo seno de la terra; aixís la gratitut se troba en lo cor y 's desarrolla en lo mes íntim del esperit. Peró aixís com aquells objectes preciosos no 's crían per tot arréu, ni en los que hi existeixen hi són ab igual abundó; aixís també aqueixa hermosa qualitat, aqueixa virtut atractívola y per tot extrém simpática, ni en tots los cors germina d' igual manera, ni en tots los esperits se descubreix rastre de sa existencia.

Casi 's pót dir que la gratitut es la pedra de toch pera apreciar las qualitats d' una persona: las que són ruhins ó d' instints perversos ó d' inclinacions dolentas, no las hi demanéu agrahiment pera res ni pera ningú, puig de segur no vos entendrían, creyent que las hi parléu ab forá llenguatje. Trobéu, en cambi, una persona qu' al referirvos una mercé ó un favor ó un servey rebut d' un' altra beneheix lo nóm d' aquesta y se li umplenan los ulls d' hermosas llágrimas, demostrant guardarne aqueix recort imborrable pe' l' temps que li es característich, podéu assegurar qu' es bona ó que s' enclóu en ella al menys un gérmen de regeneració. Res hi fa que siga la tal

Digitized by Google

persona mes ó ménos educada; mes ó ménos instruhida; mes ó ménos rústica, qu' aixó serán diferencias que la podrán enaltir en major ó menor gráu, puig aquella qualitat sobressurt al acte pera dirvos que dins d' un pit agrahit, s' hi amaga un cor noble, generós, sensible, humanitari; capás d' accions dignes de lloha. Es com l' or, que pera ser or, no necessita ser treballat, ni pulit, ni purificat en lo gresol: veritat es que mes valdrá en quant mes ho siga; peró pulit ó no pulit; treballat ó sense treballar; purificat ó en brut, sempre es or.

Es, sens' dupte, la gratitut, la nota mes armónica de la Naturalesa y la primera que cada jorn puja, en acció de gracias, envers lo trono del Altíssim; tots los objectes creats la expressan d' un modo ú altre: las flors ab llurs perfums; las aucellas ab llurs cantúrias; lo sol ab sos raigs; las feras mateixas ab llurs udols: la terra ab sas lleugeras y blanquíssimas boyras que com suavíssims núvols d' incéns s' enlayran cap al Infinit: tot, absolutament tot exhala á cada nova aurora una proba mes del agrahiment que sent per' Aquell qu' al donar vida, ha comunicat ensemps los distintíus á cada una de las cosas; tot,... ménos l' home que, com á sér superior y lliure, interromp á voltas aqueix admirable concert mostrantse desagrahit, fent ressonar en lloch d' himnes y llohansas que s' ajuntin á la universal armonía, flestomías y malediccions contra Déu que li comunicá, ab la existencia, l' alé de sa llibertat, la llum de sa inteligencia, lo foch de son amor.

Per la gratitut (qualitat doblement simpática en quant ho es á Déu y als nostres consemblants) s' estableixen entre Aquell y 'ls homens, y entre 'ls hómens ab los mateixos hómens, aqueixas onadas d' amor que, com los punts d' una circunferencia, uneixen los uns ab los altres, obehint tots á un centre comú, provenintne las relacions de germanó y fraternitat

Digitized by Google

verdaderas, ja que no hi ha ni humiliats ni humiliadors, en quant nos demostra que 'ls uns necessitém dels altres y qué tots necessitém de Déu.

Mes ¿ahont aném á parar, nos preguntará 'l lector, ab aquestas reflexions y filosophías que cap relació semblan tenir ab l' escarceller y l' Ignasi als qui deixárem en l' instant en que 'l darrer finía la lectura de la carta que li havía entregat aquell? Donchs perque la hi tenen, es perqué las havém fetas segons vas á véure desseguida, discretíssim fiscal d' aquesta historia.

¿Recordas á n' aquell home de la brusa mal-parlat y pitjor vestit, al qui l' Ignasi féu d' una manera fins impensada, un favor lliurantlo de las iras del Ton y y de la senyora Mariona? Res d' estrany tindría, puig tant de temps havém deixat transcorrer; peró 's diu que 'ls homens se troban, que los tossals nó, y aixó precisament nos esdevé á nosaltres al ensopegar per segon cop ab l' home referit, com esdevingué á l' Ignasi al topar á sa vegada ab lo mateix després d'haver oblidat, no ja sa fisonomía qu' ab dificultat l' hauría reconeguda al sentdemá, sinó ni 'l acte qu' éll executá d' una manera tan noble y generosa.

A conseqüencia d' aquest, en lo cor del home de la brusa quedá estampada pera ja may més esborrarse la imátje de l' Ignasi restantli, ensemps, viu y permanent lo recort del favor rebut fins al punt de desitjar que se li presentés ocasió de demostrarli son agrahiment.

Passá temps y passaren anys sense que la tal oportunitat se presentés, malgrat haverla buscada y á l'accidentada y combatuda vida que l' home aquell dugué, peró sempre en son interior semblava sentirshi ressonar una véu secreta, que li deya vindría 'l jorn en que li fora dable pagar aquell son deute de gratitut. Y 'l día aquest, vingué en efecte.

S' estava una tarde, boyrosa y humida, passejant

Digitized by Google

amunt y avall del estret corredor de la presó pera entretenir son mal-humor ó distréure, tal vegada, la negrura de certas recordansas, quan fóu cridat abaix lo pati pera que acompanyès al calabosso vacant, lo presoner qu' acabava d' arrivar custodiat per una parella de guardias-civils. Obehí l' órdre que se li trasmetía presentantse al lloch ahont lo demanavan, fent dringar un manyoch de pesantas cláus: al ésser devant del presoner, li signá que 'l seguís, cosa qu' aquest excutá sense obrir boca, anant á son darrera'ls dos civils.

Pujaren los grahons que desde 'l pati conduhían als corredors del primer pis ó compartiment; ne seguiren un en tota sa extensió; ne comensaren un altre y parantse l' escarceller al cap de poch, buscá ab llestesa una cláu entre sas parionas, obrí una feixuga porta després de xirricar entridentment l'enforrallat y mostrá al presoner lo calabosso que se li destinava. Tots hi entraren, pera eixirne passats uns moments los dos guardas y l' escarceller, deixant al pobre empresonat abandonat y sol en aquella mansió espantosa, engrillonat de péus y máns.

L' escarceller doná la volta al pany; torná á penjarse al bras lo manyoch y s' assegué enfront de la porta dihentse á sí mateix:

—Aquella cara, no m' es nova... jo la he vista en altra ocasió... ¡ja fá anys! miraré de sapiguerho... afirmaría y juraría que la conech, peró...—Y llevantse la gorra que deixá á terra vora de sos peus, se posá á gratarse 'l cap com volguentse arrancar un recort que no plavía á sa memoria ferlo en aquell instant renáixer.—Fumémhi—digué al cap de poch—ab la boyra del tabaco, se me 'n anirán las cabórias qu' ara 'm desorientan; peró, jo sé que 'l conech—repetí—mes, ¿de quán ó cóm lo vaig conéixer?; aquí m' hi perdo.—Y treyentse del butxacó una ennegrida pipa, cremada

Digitized by Google

del cap damunt y rosegada de la boquilla, l'umplí d' estafarlata, la encengué ab un misto de sofre y, haventli anat lo fum al coll, estossegá dos ó tres vegadas. Doná unas quantas xucladas, eixint de sos llávis espessas bocanadas de blavench fum, apretá ab lo dit grós lo caliu, escupí desseguida y, posantse la gorra, s' alsá pera passejarse novament amunt y avall del corredor.

A pesar de sas trassas y manyas no pogué l' escarceller tréure l' aygua clara de sos recorts, resignantse catxassudament á esperar una oportunitat en la que, sense despertar suspitas de ningú, pogués enrahonar ab l' encarcellat y ferli las preguntas que creya pertinents á son objecte.

No la degué esperar molt, puig al día següent eixía 'l presoner de son calabosso per órdre del alcayde, éssent conduhit á un altre de més trist y rónech per haver decretat lo jutje sa més absoluta incomunicació L' Ignasi rebé resignadament aquesta dolorosa noticia qu'umplená de goig al escarceller, perque en lloch de perjudicar, afavoría son projecte, qu' era 'l de poguer enrahonar ab aquell sense ésser vist. Aprofitant los moments, y méntres anavan de l' un al altre calabosso, li digué á cáu d' orella.

—Vull parlar ab V.: quan toqui mitja nit lo rellotje del Seminari, vindré.

Aquestas paraulas infundiren una alegría incomparable al infelís Ignasi qu' un cop se trobá instalat en sa novella soletat, li féu trontollar lo cervell ab mil divagacions y suposicions, puig no sabía ni podía explicarse l' interés que l' escarceller li demostrá sense que hagués mitjantsat entre 'ls dos la més insignificant conversa. ¡Quán tardaren á tocar las ansiadas horas! com, pera 'l pobre escarcellat, consistía la felicitat en la entrevista aqueixa! y dihém la felicitat, perque res hi há en lo món tan relatíu com aquesta,

Digitized by Google

essentnho moltas vegadas pera un, lo mateix qu' en altras circunstancias sería 'l cùmul de sa desgracia ó de sa desditxa.

Y las horas caygueren acompassadas en lo vehí Seminari, repercutint sas batalladas en lo cor del pobre Ignasi qui, ab la mirada ardenta, la respiració afanyosa y atent l' ohido, esperava sentir d' un moment á l' altre la remor del enforrellat al descorrers' pera franquejar la porta. No havían transcorregut dos minuts quan va percébre ó endeviná qu' aquesta s'obría ab gran cuydado. ajustantse desseguida; un raig de feble llum se dibuixá en la negror que l' envoltava, y 's distingí 'l contorn d' un home.

Un extremeiximent de vagorosa inquietut inundá llavoras, com corrent magnética, tots los membres del Ignasi: sentí la influencia de lo ignorat; lo subjugá 'l misteri d' aquell fet... y tingué pór. Acomblárense en sa imaginació mil pensaments esgarrifosos, peró revenintse, procurá ab varonil esfors adaptarse á las circunstancias y á esperar lo resultat d' aquell original preludi.

Res d' estrany tenía aixó, si 's considera l' estat d' ánim del presoner, la solemnitat de l' hora, la feresa del lloch y lo inconegut del personatje. ¿Qui no s' hauría esglayat á trobarse en la situació de l' Ignasi? ¿quin cor no s' enfredora al devant de lo ignorat y misteriós? ¿quin' ánima no tremola al considerar de sopte qu' alló que creya una ditxa, pót convertírseli en una gran desgracia?

L' escarceller obrí un través de dit més la llanterna sorda de que anava provehit, iluminantse desseguida las ennegridas parets del calabosso ab una claror rojenca y esmortuhida. L' Ignasi li dirigí, sense moures' de son lloch, una investigadora mirada que l' abarcá de cap á peus, méntres aquell se l' estigué contemplant de fit á fit per una bella estona abstret y mut.

Digitized by Google

CAPITOL XI

DE LAS CONVERSAS HAGUDAS ENTRE L' IGNASI Y L' ESCARCELLER.

—Perdónim—digué aquest sent lo primer en comensar—si he vingut á interrompre son descáns: un deber de conciencia m' hi obliga. Crécb tindre ab vosté un deute de gratitut y ara que puch, vull pagarho, aixís Déu me perdoni.

—¿Vos ab mí un deute?..—preguntá l' Ignasi admirat y arronsantse d' espatllas.

—Tal m' ho penso—contestá l' escarceller ab convicció.

—Veyám;—digué 'l captíu—no sé que ningú m' hagi d' estar agrahit,.. ¡son tan escassas mas obras de caritat en aquest món!

—No ho deuhen ser tant, quan jo, ó molt m' equivoco, ó n' hi dech més d' una.

—Expliquéuvos.

—Vosté es metje, ¿no es veritat?

—Sí, tal; peró...

—¿Y 's díu don Ignasi? ..

—Efectivament—contestá sorprés y admirat aquest.

—Y té un oncle nomenat fra... fra Joan?—li preguntá de nou després de rumiar una estona.

—¡Lo tenía!...—replicá tristement son interlocutor.

—¿Va morir?—exclamá l'escarceller ennuvolántseli 'l rostre—¡era un sant home!—afegí ab profona convicció y religiós respecte.

—¡Ditxós d' éll—murmurá l' Ignasi per lo baix, no poguent contenir una llágrima—si no de cap altre bé gosa, al menys, lo d' ignorar mas desventuras!

Digitized by Google

—Velhiaquí—replicá llavoras l' escarceller alborejant l' alegría en son rostre atapahit—lo modo com podré pagar mos deutes ab V. procurant que sigan aquellas lo ménos possible.

—Jo vos regracio y agraheixo vostra generosa intenció—respongué enternit l' Ignasi, movent lo cap ab dupte—peró... digáume ¿quin es aqueix deute que, si existeix, jo no 'l recordo?

—¿Té presents á n' aquells dos estanquers vellots qu' al infern sigan?

—Próu!; son amichs meus y...

—¡Amichs!—l' interrompé son estrany interlocutor—¿poden serho de V. ni de ningú?... no tenen cor pera ser amichs: élls, y no V., deurían ocupar aquest lloch.—Regná un moment de violent silenci y l' escarceller prosseguí:—Peró deixémnos d' aixó y escolti la relació dels fets desde 'ls quals he benehit son nóm.

Y referí la escena aquella que 'l lector recordará y que nosaltres descriguérem al coméns d' aquesta historia.

—¿Y es aixó tot?—preguntá l' Ignasi una vegada hagué l' escarceller finit sa relació—sería molt poca cosa aquell mon servey, pera meréixer tanta gratitut.

—No ho cregui:—contestá son interlocutor—V., ab sa generosa acció 'm salvá de la forca, puig desarmá mon brás que clamava venjansa contra 'ls que creya mes richs que jo y per lo tant, xucladors de la sang del pobre; alguns dias mes tart,—afegí—necessití de sos serveys com á metje; tenia la dóna al llit malalta y als dos fillets meus ab pigota; vosté no 's feu pregar, com altres, y vingué desseguida á n' aquella casa empestada: V. no 'm conegué, jo sí... peró la vergonya 'm féu callar... Mos fillets moriren... y la dóna 'm seguía gravísima;... no 'l mal, la miséria y mon carácter la matavan ¡pobre!... V. may abandoná

Digitized by Google

aquella casa, ni fra Joan tampoch que venía á n' ella en horas en que sols Deu pogués ser testimoni de sa ardenta caritat... Aquest decretá que 'm quedés viudo, aixís com pochs jorns abans, havía quedat sense fills... vosté m' aconsolá y veyent ma órfana y espantable miséria,... me deixá, sense dirmen' res, un bén lligat paquetet ab una tarjeta hont deya que 'l contingut era pera mí:... al obrirlo, cayguí en basca puig hi havia or... molt or pera mí que no tenía un xavo... Fra Joan vingué á socórrerm' també y á aconsolarme gurint las feridas de mon cor esberlat: á n' aquest lo vegí algunas vegadas mes, sapiguent al últim qu' era oncle de V.;... á V., la casualitat féu que may, fins avuy, lo tornés á véure...!

L' escarceller acabá sa relació que l' havía interrompuda en certs moments pera esbargir son cor ab algun suspir acompanyat d' alguna qu' altra llágrima que corria á amagarse entre las arrugas de sa cara. L' Ignasi s' esforsava també en contenir son plany, ensemps que creixía sa admiració al considerar que sota aquell pit casi repugnant y detrás d' aquella tosca figura s' hi amagués un cor tan noble y bell. Al últim li preguntá:

—¿Com vos diheu?

—Jo no tinch nom: ¡sóch bort!—li contestá ab fonda veu l' escarceller acotant lo front.

—Peró en lo poble... ¿com vos nomenavan?

—Lo Pahuetó—responguéli lacónicament.

—¡Ah!—exclamá l' Ignasi—ara vos recordo bén bé... ¡próu vos coneixía!: més ¿com haveu, per fortuna meva, vingut á parar á escarceller?

—La cabra per sos pecats... aixís jo. Un cop viudo y sense fills, vegím abandonat y sol en aquest mon miserable... ¿qué debía fer? Poch temps després de ma desgracia, la guerra civil se desentrotllá destructora en nostra terra: ¡jo hi prenguí part, tacant pera

Digitized by Google

sempre mas máns ab sanch de germans y d' ignocents! No vulla sapiguer lo que vaig passar: me vegí ferit; després, agafat y presoner; fugitíu y perseguit com se persegueix pe 'ls famolenchs cans á una llebre estobada: passí sustos, angúnias, nits sense repós, dias y mes dias com un orat sense hostatje ni familia: al últim me prenguéren, en un jorn en que la desesperació de la fám m' hi obligá, per haver robat un pá; puig sentíam' morir de decandiment y miséria. Me conduhiren á n' aquí, y vegent tíndre lo pá assegurat, mal que fós mes negre qu' aquestas parets, mes amarch que mon cautiveri y mes trist que ma existencia,... procurí portame bé y acabar ma condempna... No sé cóm ni perqué, després d' aixó, 'm feren escarceller... y desde que ho sóch, trobo ménos trista la vida per serme aixís mes fácil alleugerir lo dol dels qui 'm guanyan encara en infortuni:... ara, sóch ditxós; goso un d' aquells instants que sols dehuen assaborirse en lo cel, perqué puch aconsolar á V., pagantli d' algun modo los deutes que hi tenia contrets. Poch será aixó y tot quant fasse... peró al menys tindrá la meva companyía, si no li es enutjosa, sempre que m' ho permetin mas obligacions y no puga inspirar suspitas, podré disminuhir las incomoditats d' aquest calabosso y partir ab V. mon pá y mon ví sempre que V. m' ho demani.

—¡Gracias, Pahuetó!—exclamá l' Ignasi conmogut —¡ah, quán dols es haver obrat bé!... ¿perqué—afegí —perqué no ho he fet sempre aixís?

Desd' aquella nit rebé l' Ignasi las visitas de son escarceller que li entrá un dia la tauleta, un altre lo coixí, mes tart algun llibre y sempre permetentli la major llibertat possible á fí d' endolcir, en quant d' éll dependía, lo trist cautiveri en que 'l pobre metje gemegava.

Aixís transcorregué molt temps sense que la causa

Digitized by Google

adelantés lo mes mínim ó tal semblava á l' Ignasi, que aná corsecantse en la presó fins á véures' en l' estat en que se nos ha aperegut de nóu alguns capítols enredera. Lo Pahuetó notava com la salut del presoner anava mimbant gradualment y aixó l' entristía en gran manera: próu s' afanyava en encoratjarlo, peró no hi ha res que puga fer naixer l' alegría y restablir la salut á un cor nafrat, quan aquest se veu lluny dels sérs, no ja volguts, sino dels consemblants; y res, absolutament, abat tant al home com la pérdua de sa llibertat, aqueix dó del cel que 'ns fa duenyos de las nostras accions y responsables dels nostres actes.

¡Ls llibertat! ¿quina paráula es mes qu' ella mágica y quina, com ella, 'ns fá bátre tan depressa 'l cor?: la llibertat es amor, es vida, es gloria, es tot; la llibertat nos dignifica, nos fa grans, nos fa homes. Sens' ella ¿qué sóm? l' aucella que vola, lo peix que nada, la pedra que cáu, l' arbre que dona sombra, la fera que mata y destruheix; lo reptil que s' arrastra, lo só que vibra, la llum que vivifica,... nos són superiors quan no petonejan nostras galtas y acarician nostres fronts sas auras celestials, sos ventijols puríssims y embaumats ab las paradisíacas aromas.

La llibertat,... l' ésser lliure era 'l dauradíssim somni de l' Ignasi; per ella hauría donat gota á gota la sang de sas venas, peró ¿cóm lograrla? Desde qu' era á la presó havía vist una ó duas vegadas y encara per curts moments, á sa esposa y á son fill... més d' aixó, havía passat molt temps y 's convertí en dificilíssim ó impossible per resultar cada dia novas circunstancias agravants qu' aumentavan l' horror del crím que se l' imputava junt ab son sogre don Frederich

¡Cóm descriurer sas angúnias y sufriments! ¡cóm fer resaltar l' amarch anyorament que son cor sentía!

Digitized by Google

¡cóm numerar l' enfilay de sas abundosas llágrimas!: éll, cor generós y sensible, se veya lluny... desterrat dels brassos de sa esposa y de son fill sense poguer rébre las afalachs d' aquella ni cuydar de la educació d' aquest, sent aixó últim lo que mes l' agreujava. Comprenent, com comprenía, los altíssims debers de la paternitat, li era impossible aténdrels' y, encara que 'ls recordava sovint á la Panxita donantli reglas y consells quan li escribía, temía per son fill—¡Ah! —'s deya éll á vegadas—¿qu' es una carta pera qui no sab llegir en lo cor? es una cosa freda y sense vida com lo paper ahont s' escriu: las paraulas perden lo calor de la expressió; los consells, l' autoritat del accionat; los preceptes, la forsa del accent y de la veu; las llágrimas, la brillantor dels ulls!

. . . . . .

En una tarde de primavera, entrá á deshora en son calabosso lo fidel escarceller portantli un ramet de flors que 'l bon home havía cullit á la devesa.

—Tingui—li digué allargantli son bell present—aquestas flors alegrarán sa vista.

—¡Gracias, Pahuetó!—responguéli l' Ignasi afectuós, prenéntlashi; pero deixantlas cáure distretament després d' haverlas oloradas, afegí ab tristesa—ellas, en son jardí, rumbejábanse felissas y ditjosas;... ara, farán com jo; mústigas y abandonadas, morirán en un calabosso.

—¡Sempre abatut y trist, don Ignasi!—murmurá ab melangía l' escarceller.

—¿Qué, sinó tristesa, es lo que 'm resta? ¡si al menys pogués com l' auraneta, mes que jo ditxosa, rebejarme per bréus instants en la llum del espay y, com viandant assedegat, recolsarme en l' oasis de ma familia!

L' escarceller, ja que no las paraulas, comprengué lo sentit de lo qu' aquell acabava de dir, per lo que

Digitized by Google

restá per un bell rato entregat á meditacions, finidas las quals aixecá son front y contestá:

—Jo procuraré donarli aquest goig, mal que 'm costi la vida: mes féu V. pera mí. L' ánima se 'm parteix y condol al observar com va perdent la salut... y son color y sas forsas. Escrigui á sa esposa; díguili que busqui una casa amiga hònt puga V. soplujarse una nit tan sols... y jo 'm cuydaré de lo demés.

—¿De debó?—exclamá l' Ignasi no sabent lo que li passava.

—Es tan cert com que lo sol nos ilumina: la gratitut m' hi obliga. Además ¿qué 'm pót resultar?: la vida es pera mí una cárrega tan pesada, que 'm será grata qualsevulla cosa que m' ajudi á alleugerírmela.

—¡Oh! si aixó 'm logréu, Pahuetó, ¡cóm podré recompersarvos tantíssim bé!

—¿No ho haig de lograr?; jo bé hi tinch confiansa; son oncle fra Joan, no 's cansava de repetirme que hi ha un Dèu:... si existeix, com crech, Ell nos ajudará.

Desd' aquest jorn, fóu quan los préchs de l' Ignasi á la Panxita se tornaren mes vehements y reiterats, acabant per donar lloch al resultat qu' obtingué aquesta de la Mercé per consell del astut matrimoni, y desd' aquell jorn també, fóu quan trobá lo presoner mes amarch lo cautiveri ja que, poguent fugir, poguent rabejarse en un món de llum y d' armonías, no li era dable empéndre volada per ignorar lo lloch envers al qual debía dirigirse. Com aquell que, quedant penjat, li mancan un ó dos dits pera tocar á terra, sufreix molt mes que 'l qui 's troba suspés en la gola d' un precipici, aixís també patía mes l' Ignasi sentint las alenadas suavíssimas de la llibertat sense poguer gosarla, que no quan la creya totalment perduda pera éll.

Per aixó al llegir la carta que li entregá lo Pahuetó, caygué desvanescut: lo suprém dolor, com la su-

Digitized by Google

prema felicitat, emborratxan l' ánima y fan trontollar lo cos obligantlo á cáure aplomat, del mateix modò que un objecte en equilibri se 'n va á terra al pérdre son centre de gravetat. Passada la primera impresió, s' aixecá l' Ignasi y, ab veu agitada, l' accent precipitat y 'l rostre rejovenit digué:

—¡Pahuetó!; puch ser lliure: un ángel m' óbra las portas de sa casa... ¡obríume vos las de mon presidi!

—¡Cumpliré! respongué aquèll tornant de sa admiració.

La nit aquesta, l' Ignasi no pogué reconciliar ja mes lo sòn: lo bes primer de la llibertat ubriacá tots sos cinch sentits pera reduhirlos á n' aquesta única frase: ¡Seré lliure!

CAPITOL XII

DONYA FINFA

Las papallonas no paran may d' anar de flor en flor pera festejarlas y endursen' en prenda de son amor, lo dols néctar que guardan en llurs cálzers, sense esmentar qu' á vegadas ne troban alguna desagrahida qu' ab sas punxas forada y malmet sas delicadas aletas: son afany es cercar los besos y las carícias de llurs y gronxarse en suáu columpi damunt de sas corolas quan los alats cefirs passan joguiners fentlas extremir de goig ab son delitós contacte; peró no sempre hi sòn igualment ditxosas, ja que alguna n' hi ha d' hermosament traydora que las hi dóna á xuclar lo such amarch de sa delmadora sava, si no li esdevé que méntres están, voliana y flor entretingudas en blanissim coloqui, una ratxada del feréstech mastralot las

Digitized by Google

separa bruscament arrastrant á n' aquella ahont bé plau á sa volubilitat portarla y arrebassant á n' aquesta sas encisadoras fulletas pera convertirlas en joguinas miserables de sas destructoras é impetuosas máns.

Tal es l' historiador de las flaquesas humanas: éll, com la papallona, no pára de volejar per entre las personas que forman las jamadas flors de son jardí ab l' objecte de recrearse ab los perfums qu' exhalan llurs virtuts y hermosas prendas; peró de sopte, se n' hi presenta alguna que, com un vent de gróp, lo transporta á assaborir amarguras ó 'l llensan al mitj de punxadors esbarzers... y llavoras sa ploma ha de mullarse en fel ó, espatllada pe 'ls desenganys, ha de descríurer escenas que 'l contristan. Aixís nos ha succehit en lo decurs d' aquesta historia y aixís se nos repeteix ara: la corrent tranquila y placívola que seguíam, se nos ha tornat impetuosa. Seguímla també, donchs, y resignémse; que molta virtut es ferho quan tot nos contraría, puig, ab no sernos tan dolorós lo contratemps, posém ab la resignació un tré potent á la desesperació que d' altre modo nos dominaría.

Com qui no ha fet camí, nos trobém á Barcelona; á n' aquesta nostra ciutat nadihua á la qui estimám com los poetas á la imatge de llurs falaguers ensomnis; l' enamorat als dolsos llávis que 'l fan extremir de palpitant desfici; la mare á las ninetas dels ulls de son fill.

Al arrivarhi nosaltres, permétens', lector, que la saludém ab deliciosa tendresa, puig de bons fills es, al retornar á la casa payral, donar abans que tot y primer que á tothom, la besada de carinyo á la mare... á la benehida mare. ¡Oh! y cóm vessan alegría tots nostres poros al petjar son benvolgut sol! ¡com s' ubriaga nostre esperit al contemplar sa exhuberant bellesa! ¡com nos umplena de llegítim orgull lo descubrirla cada jorn mes treballadora; gegantina en las

Digitized by Google

lluytas de la inteligencia; forsuda y robusta contra los tirans y déspotas! ¡com nos compláu 'l dirli, ¡ben hajas, Barcelona!; 'l més humil de tos fills, ara 't saluda!

Lo cel es rialler y bonich com cel de gloria: son bláu es apacible y trasparent com los esguarts d' una verge de cabellera d' or: lo sol que la llumena, es l' espill brillantíssim de sas gestas y prohesas: la mar que besa las voras de son mantell, es joguiner com nin mimat al qui s' han permés mil travessuras: la vegetació que la volta, es rublerta d' esplets que fan augurar una bella y espléndida primavera: per tot arréu se sent lo zum-zum del treball y del bullici própis d' una ciutat comercial é industriosa: ningú está en vaga puig es dia feyner: qui no camina, corra; qui no maneja un' eyna, disposa, ordena ó estudía.

Aixorda la ramor de mil sorolls (destructors de tímpanos cortesans) qu' acaban per confóndres' en un sol de indefinible y atractívol: los ulls han de multiplicarse pera no exposarnos á ser víctimas d' un descúyt ó d' una distracció. Los cotxes passan bruzents com una baldufa qnan ronca; s' ohuen á cada instant los pitos de las tram-vías que pujan y baixan; nombrosos carros que, com formigas, van en direccions diversas, mohuen un terratrémol aixordador al relliscar per damunt del empedrat; una bandada de noys y noyas, semblant un escabot de rondinayres abellas, arrivan á marejar ab sos crits anunciaders de mistos y periódichs: aquí un vos atura pera donarvos un prospecte; allá vos preguntan si voléu flors; á quatre passos cridan vostra atenció intermenables cartells enganxats á las parets ó duts, com un pendó, per xicots y hómens; mes lluny vos tenta 'l nom d' un gran teatre; per tot vos admira l' animació y 'l bellugueig d' aquell sardiner de personas sempre móvil y sempre compacte. La brusa del obrer, se frega ab

Digitized by Google

la levita del industrial; la casaqueta del militar, ab l' austera sotana del clergue; la mantellina de l' altiva dama, ab lo mocador de la senzilla modisteta; lo sombrero del banquer, ab la gorra del mosso de comers; la xapa dels camálichs ó bastaixos, ab las creus y medallas y condecoracions dels qui n' ostentan.

Tot caminant caminant, havém arrivat á la Rambla del centre: fent lo badoch, aturémnos devant de la fonda d' Orient ahont tot just se para un cotxe de luxosa y elegant construcció: lo lacayo baixa d' un brinco del pescant y, barret en má, obra la portella que tanca ab estrépit la senyora, ricament vestida, que n' acaba d' eixir. Aquesta se n' entra adins y crehuant lo páti, prén la escala de márbre que hi há á má dreta, puja 'ls grahons fins á primer pis en quin corredor penetra y un criat, quin aspecte es de ser francés, devansántseli, li obra la porta de la cambra, ajustantla desseguida, després d' haver fet una profona reverencia á la aristocrática dama.

Aquesta, tan bon punt hagué sentit allunyarse 'ls passos del encasacat mósso, 's deixá cáure peresosament en lo envellutat sofá, prengué una cómoda y abandonada posició y 's quedá sumida en una especie de meditabunda insomnolencia: maquinalment va treyentse 'ls guants, lo sombrero adornat ab una riquíssima y vagorosa ploma d' aucell del Paradís, y 'l preciós abrich de vellut negre que cubría sas enrodonidas espatllas. Féu, al cap de poch, un moviment d' impaciencia, recullí 'l guant que li havía relliscat de la falda y esclamá:

—¡Estich aburrida!... ja fa massa temps que dura aquesta comedia!

Y com si son pensament, al compás de son cos, estigués rendit, restá novament clavat en la idea única que debía posarla cavil-losa y preocuparla. Llavoras ressoná un truch en la porta, donat desde la part de

Digitized by Google

fora ab molt cuydado y mirament, y una veu afrancesada que preguntava:

—¡Madamme!

—Endevant; respongué aquella desd' adíns, ab accent metálich.

—Mr. Jaime demande par V.—digué 'l mosso adelantantse uns passos é inclinant lo cós flexiblement.

—Endevant, endevant!—repetí la dama sense cambiar sa posició.

Entrá un senyor, alt y prim, d' edat un poch avansada, cara aixuta, pujat d' espatllas, orellas trasparents, barba tallada á lo turch ó en punxa, ademáns estudiats y vestit ab decencia. Al ser al migrat vestíbul que franquejava 'l pas á la cambra en la qu' havém seguit los moviments de la dama, 's descobrí ceremoniosament deixant lo sombrero de copa sobre la tauleta de márbre que hi havía en lo centre d' aquella é hi estengué un rotllo abultadíssim de papers que duya sóta 'l bras. Era lo procurador.

Després dels saludos y cumpliments de costúm, li preguntá la dama:

—¿Que hi há de nóu avuy, don Jaume?

—Res, senyora; mes bén dit, lo de sempre—contestá lo procurador ab dificultát.

—¡Lo de sempre!—repetí aquella—aixó ja dura massa...; es necessari acabarho!

—Tant l' advocat com jo, ho procurarém, senyora; peró...

—Peró ¿qué?—l' interrompé ab vivor aquesta.

—Cada dia 's descubreixen desgraciadament nóus datos y pormenors que comprometen á son senyor espós...

—¿Quin ha vingut ara á aumentar la llarga llista de tantas falsesas...?

—S' havía citat á declarar á tots los que concorregueren al bateig... ¿no es aixó, senyora?... y tots han

Digitized by Google

estat unánims en sas mateixas revelacions, fins dos vells estanquers... de modo que l' advocat desespera, en virtut d' aixó, poguer lliurar al marit de V.

—Donchs es precís ferho; es indispensable salvar son nóm de la deshonra.

—No 's perderá per nosaltres; peró dupto de que surtím ab la nostra, donya Finfa.

—Busquin influencias; toquin ressórts; possin en joch ton son saber y sa astúcia ..

—Tot ho havém ja tantejat y fet, senyora—observá ab defalliment son interlocutor—tant, que ni l' advocat ni jo sabém ja á quí recórrer pera deturar la providencia en la que l' Audiencia mana que se 'l torni á posar incomunicat.

—¡Es possible!—exclamá ab vehemencia la dama ó nostra antiga coneguda donya Finfa.

—Aquí la té—digué lo procurador després d' haver fullejat los autos y posarse 'ls lentes d' or que li penjavan d' un cordonet de seda, mostrantli un espay en blanch senyalat ab una ratlla—firmi.

—¿Y á qué ve aquesta nova disposició contra mon infortunat marit?

—Ja li he dit, senyora: las darreras declaracions dels testimonis, lo fan suposar reo d' homicidi ó mes propiament, d' envenenament ab alevosía y premeditació.

—¡Quánta infámia!; ¡declarar aixís en fals contra una de las personas mes honradas y respectadas per tot arréu!

—No 's disgusti, senyora—observá lo procurador, mirántsela de rehull.

—Es inevitable, don Jaume!. . ¡y pensar que ni 'l deplorable estat de sa salut los fa mostrar menys inexorables!

—Tot pot arreglarse, donya Finfa—digué astutament aquell.

Digitized by Google

—Jo haig de surtir ab la meva:—digué la dama serenantse, no havent sentit la indicació del procurador—veritat ó mentida lo que á mon espós s' imputa, ha d' eixir lliure y absolt de la presó.

—Difícil li será, donya Finfa—insinuá aquell pera incitarla á enrahonar.

—¡No ho crech! — corretxíli nerviosa; y alsantse bruscament, afegí—méntres conti ab aquesta influencia qu' avuy tot ho avassalla y domina!—Y al dir això, llensá un grapat d' or damunt de la taula, cayguentne algunas dobletas á terra dringant misteriosament.

Lo procurador se sentí fascinat: sas miradas convergiren en direcció del rich metall, espurnejantli 'ls ulls é incliná son cos atret per aquell brillejador imán. Donya Finfa, ab profona mirada, comprengué que se trobava en bon terreno per lo que determiná resoltament aprofitar la ventatja, diguent ab endolcida veu:

—Això y molt més, será d' aquell que logri mos desitjos.

—¿Confía en mí?—insinuá reblincantse 'l procurador, portantse l' índex dret als llávis.

—Absolutament — responguéli aquella clavant en sos ulls una penetrant mirada.

—¡Donchs... firmi ara, y després... ja ho veurém!—digué sonriguent don Jaume.

—Entesos—contestá donya Finfa acabant de firmar.

—Als peus de vosté.

—Una pregunta abans don Jaume.

—Digui.

—¿Quín dels magistrats m' ha trobat hermosa?

—¡Senyora!—aquell murmurá confús devant d'una tant exabrupta surtida.

—Donchs bé; aquest será 'l primer servey que li exigeixo: no tots los homens son iguals y...

Digitized by Google

—Ho sabrá avuy mateix: la comprench... y admiro la seva astúcia.

—Lo que no pugui l' or, qu' ho logri la hermosura.

—Ab aquestos dos elements, que vosté rehuneix, donya Finfa, res hi ha impossible.

—¡Veurém si venceré ó nó!...

—Jo li auguro la victória, prometentli ajudarla ab totas mas forsas.

—Accepto sa preferta, don Jaume, sajellantla ab aquesta petita mostra de mon afecte—digué donya Finfa treyentse una de sas anells en la que irradiava un hermós brillant y donantla á son interlocutor. Aquest, la rebé ab los ulls, per l' avaricia encesos y flamejants, méntres li repetia:

—Me té á sas órdres en tot y pera tot.—Y desfentse en mil cumpliments y reverencias, se 'n despedí no tornantse á cubrir fins á ser al primer replá de la escala.

Com la vida que feya donya Finfa era per demés enigmática y misteriosa per' tots los de la fonda (que no sabian explicarse sas llargas ausencias de la mateixa, ni l' aislament en que la veyan, puig no rebía casi may á ningú á exepció feta de las repetidas visitas del procurador, del qui 'l nóm era l' únich que coneixían, ni l' luxo que desplegava tant en lo vestir com en tot lo demés) la creyan maniática ó escéntrica; peró com es natural condició á los fondistas lo servir, aténdre y compláure á las personas segons lo profit que d' ellas ne trehuen, sense cuydarse pera res de llurs qualitats morals ni físicas, d' aquí que, com donya Finfa se los hi mostrava expléndida y generosa, s' esmeravan en no inportunarla may ab preguntas indiscretas, y procuravan servirla executant sos mes trivials ó insignificants capritxos. Un dia, ab tot, mogut á curiositat un dels mossos (cabalment lo que servia á la original dama) s' atreví á preguntarne al-

Digitized by Google

guna cosa al cotxero que recolsat á la entrada y ab lo fuet á la má esperava que baixés aquella; peró, ó era aquest molt adust (cosa ingénita á tots los de sa classe) ó lo que fós, lo cas es que li dongué un xasco que l' hauria pogut deixar blau á no tenir la *sans façon* dels seus congéneres, acabantli per dir fent petar lo látigo:

—¿Qué n' has de fer ó que te importa tot aixó, desvergonyit?: no preguntis may lo que te se calli; y cállat sempre lo que se 't confihi.

Nosaltres, emperó, que sense ser batxillers no som tampoch cotxeros, podém dir al lector, que donya Finfa no seguía mes camí que 'l de la fonda á la presó y de la presó á la fonda, pera passar al costat de son marit totas las horas possibles, las quals, per gracia especial y atés lo delicadíssim estat de don Frederich, se li ampliaren mes de lo regular.

Si 'n debia estar ó no d' aburrida després de tants mesos y mesos de fer sempre lo mateix, no caldrá dirho; y aixís, no es d' extranyar qu' estés desitjosa d' acabarho d' una manera ó altra opinant, com opinava ella, que tot es lícit pera conseguir lo qu' un se proposa. Ademés; la causa, en lloch de mellorarse, cada dia 's pitjorava anantli 'l carro, com vulgarment se diu, pe'l pedregal; anyorava á sa filla, á sa mimada Panxita quinas escassas entrevistas y quinas freqüents cartas no eran prou á distréure son esplin ni á umplenar son aislament; no sabía ja materialment com entretenir á don Frederich, ni imaginar, agotats tots los recursos de son ingeni, un medi pera anar continuant sa enganyosa ilusió..... ¿qué fer doncas?

L' infámia y 'l crím se li presentaren com á servidors en lo drinch del or y en los restos de sa hermosura... ¿per qué no aprofitarlos? Aixó pensava élla quan nosaltres l' havém sorpresa mitj ajeguda en lo

Digitized by Google

sofá, lligint sos mes recóndits pensaments; y aixó es lo que resolgué executar servintse del procurador. ¡Tentém!—se digué—que qui tenta, á vegadas, ó sempre, troba qui 'l compláu.

Y tentá en efecte. Com al ser de nit un llum cega y atrau á las aucelletas, lo brill del or, al ofuscar l' avaricia son seny, encegá á don Jaume: donya Finfa, endeviná son flach y 'l sapigué junyir á sos ulteriors projectes... qu' eran los de domenyar á un segon ab los atractius de sa hermosura.

—Adúltera 'm dirán... ¿y qué?...—se digué ab repugnant cinisme. Vinga qui vinga, mal siga 'l mes auster magistrat, jo 'l faré meu ¡soch encara bella!—exclamá ab goig infernal contemplantse en lo mirall, tant bon punt com lo procurador hagué tancat la porta de sa cambra.

CAPITOL XIII.

¡ETS UN ANGEL!

Deixárem á la Merceneta en l' instant en que, trobantse sola, sentía en son cor la íntima satisfacció d' haver fet una obra de caritat; peró no vegérem com després d' haver estat llonch rato absorta en mil variats pensaments, se posá á escriurer una carta méntres se deya, parlant ab sí mateixa:

—Sí, sí; li escriuré pera que 'm dongui son parer ¡es tant bona y m' estima tant!: aixís cumpliré un dels encárrechs qu' al morir m' encomená frá Joan y 's deixondirán los negres y pregons núvols que s' han format en mon esperit perseguintme perfidiosos, com si 'm volguessen augurar jorns de tempesta.

Digitized by Google

Y posant son pensament en obra, escrigué una llarga carta en la qu' explicava extensament á la Montserrat tots los pormenors de sa entrevista ab la Panxita Al final, hi havia aquestas paraulas:

«Sens dupte que son part de la fantasía los pressentiments que, ben tost he accedit á sa petició m' han assetjat d' una manera súbita, tement que 'm dirás tu que he obrat com una nena accedint á una súplica que no pot ser agradosa á mon marit... peró ¿no haurías tu, en mon lloch, fet lo mateix, Montserrateta?: ¡qué mes bonich y digne devant de Deu que perdonar y mes que perdonar, socórre á un nostre enemich! puig enemiga m' era la Panxita, sí jo, nó d' ella. Ab tot, contéstam aviat, puig d' aquest modo, junt ab tos consells, rebré l' ansiada noticia de ta bona arrivada y la de ton fillet á eixa capital, segons s' ho queda fervorosament demanant á la Santa Madona de Montserrat, ta carinyosa amiga

Mercé.»

Uns dias després, desclohía aquesta la suspirada lletra de sa incomparable y fidel amiga, arrivanthi nosaltres en lo precís instant en que nos es fácil enterarnos de lo principal de son contingut anantla llegint, ensemps qu' ella, per damunt de sa espatlla.

—«Ton bon cor, Merceneta—comensava la carta—'t feu accedir á un prech quina negació t' hauría jo aconsellat, nó pera rebutjar á la qui te 'l dirigía, puig no es noble l' desaténdre las súplicas d' una persona que 'ns demana consol, sinó perque lo trobo exposat á causarte sérios disgustos. ¡ Costa tan poch als homens duptar dels nostres actes y de las nostras accions, sobre tot quan crehuen que pot resentirsen' llur honor!... ¿Y qué, sino aquest, podría judicar en perill ton espós al sapiguer que 's tracta del home aquell

Digitized by Google

pera l' qui foren tas primeras, y com á tals, las mes bonicas ilusions de ta vida?»

«Jo sé qu' ets un ángel;—prosseguía—qu' ets pura com las aubadas y dolça com una coloma sense fel;... y perqué ho sé, es perque temo las conseqüencias d' aqueix nobilíssim arranch de ton cor generós, si per qualsevol etzar arriva un dia á ser domini de las xarradoras llenguas de certa gent que tu y jo coneixém y de las quals molt me temo no sigas tu la ignocenta y candorosa víctima. Y dich això, perque m' estranya en gran manera que tan compromesa petició 't fos dirigida y demanada en lo mateix dia que vaig, ab gréu sentiment de totas duas, separarme del costat teu. Y encara que no sigués aixís, m' espanta 'l considerar lo geni de la Panxita quins defectes capitals ¡bé ho saps tu! són los d' ésser grossera com pocas, orgullosa com algunas y fingida com la generalitat de las que avuy ho prefereixen tot, á cuydarse de llurs marits y de llurs fills, d' aqueixos tanys hermosos ó tendríssims esplets que buscan la sava en lo nostre cor y la rosada en los nostres llávis.

Per això—anava dihent la carta—t' aconsello, Merceneta, que procuris, si encara hi ets á temps, evadir lo compromís; y si 't fós impossible evadirlo, comensa per exigir la mes formal promesa d' un absolut secret encara qu' hagis d' obligar á donarten' jurament y acaba del modo que 'm díus estás resolta á obrar, ço es, que qui obri las portas de ta casa al infelís Ignasi sigui la Panxita en persona, ab l' objecte de prevenirte pera qualsevulla contingencia en l' esdevenidor.

En quant á mí, ma dolça amiga, res t' haig d' assegurar, ni repetir, ni prométret, puig sempre lo cor de l' una ha sigut lo torna-veu del cor de l' altra. Per lo demés, no deixo de pregar á Deu per tu, encara que poch han de váldre mas oracions al costat de las te-

Digitized by Google

vas qu' arrivan fins á son mateix trono cada día confosas ab las mes suavíssimas dels cors purs, perque tu, Merceneta, ets un ángel.

En Lluís, m' encomana que 't trasmeti sos afectes y recorts; cosa que cumpleixo gustosa no duptant de que 't será grata, tant més si hi ajuntas los besos que de mon fillet t' envío confosos ab una coral abrassada de ta

Montserrat.»

Al finir la lectura, la Merceneta aná plegant la carta sense pararhi esment y restá una bella estona ensibismada y reflexiva. ¡Qui sab per quinas regions divagava son pensament!: contrárias ú oposadas debían ser sas meditacions, puig tan prompte son rostre s' animava brillanthi un raig suavíssim de joya y esperansa, com se contreya y enfosquía tremolant imperceptiblement sos delicadíssims muscles.

—¿Perqué?—se digué á sí mateixa—no tothom ha d' anar ab lo cor á la má? ¿perqué es precís rezelar moltas vegadas de nostres consemblants, quan tots venim á ser fills d' un mateix Pare?... ¿perqué no 's pot donar llíure eixida als nobles impulsos del cor sense temor á suposicions maliciosas, perversas y dampnadas?... ¡Ah! próu m' ho diu la Montserrat: élla, ab la franquesa ingénua de l' amistat vertadera, m' adverteix los perills que corro y 'm fá entrevéure lo parany que li apar se me prepara!... ¡Oh! sempre hi ha un motíu, real ó fingit, pera difamar quan la llengua s' ho proposa... ab tot, ara fins puch evitar que ningú hi vegi la mes remota apariencia...

Reflexioná novament y prenent una rápida determinació 's dirigí á la porta de la cambra fent ademán d' anar á cridar á la minyona:

—La enviaré á buscar—se digué, com si anés pesant cada paraula—y li demostraré que no m' es pos-

Digitized by Google

sible accedir á sos desitjos...: si ho prén á bé, mellor; si al contrari... ¡llohat sía Deu!...: es mes fácil demanar un favor que no pas concedirlo;... ab lo primer, res hi pert un... méntres qu' ab lo segon, s' exposa á perjudicarse;...

Decidida del tot ab aquestas darreras reflexions, anava ja á cridar á sa servidora, quan entrá d' imprevist la Panxita correguent á sos brassos que s' obríren generosament pera rébrelahi.

—Vens al punt—observá la Merceneta, un tant soptada ab la presencia d' aquella.

—¿Sabs ja donchs que l' Ignasi pót fugir avuy?—li preguntá aquesta entre admirada y contenta.

—¡Cóm! ¿avuy... avuy?

—¡Sí, sí, Mercé!—contestá sa interlocutora ab mal reprimida alegría—¿y tú venías á innovarmho?

—¿Qué jo...?

—Anavas á surtir, segons veig... peró ¿com ho has sapigut tan prompte?—observá ab accent rezelós y suspicás la Panxita—tot just adés he rebut la noticia... y ab ma vinguda t' estalvío la feyna de participármela?

—T' equivocas, Panxita—observáli aquella interrompentla—jo no he rebut cap ávís, ni sabía res de tot alló abans d' obrir tu 'ls llávis...: si t' enviava á buscar, era senzillament pera dirte que las portas de ma casa, no poden en cap manera obrirse pera soplujarhi á l' Ignasi...

—¿Cóm?... qué?... 'm deixas freda y esglayada, Merceneta.

—No t' alarmis; t' explicaré los motíus y veurás com tu farías lo mateix...

—M' admiras... ¡créume!: veyám lo perqué de ta negativa.

—M' hi he pensat molt; he suspesat lo pró y 'l contra... y m' he convensut de que anávam á cometre una gran imprudencia: vethoaquí tot.

Digitized by Google

—¡Es possible!... ó tu ó jo, Mercé, delirém: ó tu no sabs lo que 'm díus, ó jo no entench lo que sento —observá la Panxita lluytant pera contenir son plor.

—No delirém cap de las duas, al contrari: lo que hi ha, es que tant tu, com jo, sóm casadas... y 'l nóm d' una dona casada—digué aquella recalcant la frase —s' entela ab mes facilitat que la mes brunyida y clara lluna d' un mirall.

—Ho sé; peró ¿corrém per ventura aquest perill?

—Respecte á tu, ¡quí sab!; respecte á mí ¡sens' dubte, Panxita!

—No, no!—contestá ab fermesa y convicció aquesta—lo que corrém ab ta negativa fora 'l de jugarnos la vida de mon espós.

—¿Perqué?

—Perque á horas d' ara, contant ab ta promesa, haurá l' Ignasi surtit de la presó.

—¡Quín compromís!—murmurá la Merceneta.

—Y esperará 'l moment oportú—continuá aquella —pera venir aquí; llavoras, adresserá sos passos envers ta casa y la trobará tancada!... ¿qué li esdevindrá en aquell terrible moment? ¡se creurá sens' dupte víctima d' una pérfida traició ó d' un miserable engany, perque ¿ahont podrá amagarse si 'l persegueixen? ¿no correrá un extremat perill si arrivan á agafarlo fugitíu?...

—¡Oh, calla, calla, Panxita!—exclamá horroritzada la Mercé, cubrintse 'l rostre.

—A tu mateixa t' espanta ta darrera determinació —observá astutament sa antiga rival interrompentla, tot aprofitant sa turbació.

—En veritat, m' esglaya 'l considerar lo que tu 'm díus, Panxita—contestá aquella—peró... ¿no podríam avisarlo?...

—Oh, no! lo temps es brevíssim ja per'aixó y encara que nos en sobrés... ¿ahont aniríam á buscarlo?...

Digitized by Google

—Aixís, donchs...—observá la Mercé ab abatiment.

—Te veus forsada á cumplir ta promesa, amiga meva: escolta lo qu' ell me diu y veurás si pots negarthi.—Y treyentse un paper, bastíssim y arrugat, se posá á llegir:

«Avuy l' escarceller m' obra las portas de la presó: tingas, donchs, preparada la casa ahont convinguérem que nos veuríam. Arrivaré á tos brassos, abans de la mitja nit: ¡espéram! Fes que hi siga 'l nen. Nostra entrevista, sols podrá durar sobre la matinada; llavoras, hauré de deixarvos pera tornar á ma presó... Obra ab molta prudencia, puig la mes lleugera indiscreció podría costarme molt cara y comprometería al fidel escarceller... ¡Que Déu aplani tots los obstacles!... Quan rébis aquestas tremolosas lletras, ja 'm trobaré jo en camí... ¡A revéure!... Teu sempre...»

Aquest incoherent escrit, anava sense firma, ni data, ni lloch de sa creació ni de son destino; era extés ab llápis y ab una lletra tan desigual y tremolosa, que bé denotava l' agitació de que estava possehit son autor.

—¡Ja ho sents!—digué ab amargura la Panxita doblegant lo paperet que allargá á la Merceneta.

Aquesta, no respongué: reflexionava. Las dos rivals romaniren sumidas en sepulcral silenci y semblava que, com dos enemichs abans de donar la batalla decissiva, medissen las respectivas forsas: al fí, la Merceneta, aixecá son atribulat front y ab veu per lo débil, casi imperceptible, digué:

—Lo promés, promés: lo fugitíu trobará en ma casa lo raser qu' ansía.

—¡Oh, gracias, Mercé!

—No á mí has de donarlas, sinó á Déu!

—¡Quán bona ets!—murmurá la Panxita acotant lo front baix lo pés de la mirada d' aquella, suáu, plácida y benigne.

Digitized by Google

—Vaig oferirme—prosseguí la Mercé—pera aconsolar á la esposa infortunada, moguda á compassió per ella... ¡tal vegada ara no ho faría!: no me 'n empenedeixo, ab tot, puig sempre es grat al cor fer un bé, particularment quan no té altras alegrías que las del mateix bé causat... Vull, n' obstant; Panxita, que 'm donguis ta formal promesa de que may dirás á ningú la meva acció...

—La téns:... sabs que vaig donártela...

—Ja ho sé, peró no 'n tinch próu... ¡júramho!

—T' ho juro!—contestá desseguida la Panxita ab accent grave y solemne.

—¡Gracias, Panxita!

—La Verge que nos ha sentit—prosseguí aquella, signant la hermosa imatge de la Mare de Déu qu' en una artística escaparata de xicranda hi havía en la cambra ahont las dos estavan reunidas—será la guardadora de ma promesa; si arrivés á mancarhi, trencant lo secret, qu' Ella me 'n demani estretíssim compte!

—No estranyis qu' hagi fluctuat d' aquesta manera—digué la Mercé ab dolcesa—ma imaginació, se complagué en aturmentarme ab suposicions y temors y perills que may vindrán...; ara, estich tranquila y contenta, perqué sé que la Verge ha recullit ton jurament y que l' Altíssim mira ab ulls propícis ma conducta.

—¡Ets un ángel, Merceneta!

—No 'm parlis aixís—responguéli aquesta ruborisantse al ressó del elogi que creya inmerescut—procura,—continuá esquivant la conversa de la Panxita que anava á insistir—aprofitar las estonas; arréglho tot pera rébre dignament á ton espós; engalánat' com en la nit de ton nuviatje pera esborrar de sa pensa las negras recordansas; prepára á ton fillet pera que 'l vegi bonich y hermós; víneten' aquí al cap-vespre;

Digitized by Google

jo 't donaré las cláus de ma casa, y estigas ab l' ohido atent y la má amatenta pera quan ressoni la senyal convinguda:... al trobarvos rehunits, penséu que sóu á casa vostra, sense que vinga á mortificarte lo mes mínim, lo recort de que 'm degáu la mes lleugera gratitut... Jo, per ma part, faré lo que 't diguí... no pronunciéu ni 'l nóm meu, pera que las parets l' ignorin ó no 'l sentin en aquesta ocasió...: en cambi, pregaré á Déu qu' envihi un ángel á vetllar vostre dols esplay...

—¡Un ángel! ¿no ho ets tu per ventura?—exclamá la Panxita per quina fas corrían á dojo hermosas llágrimas (¡pót ser las mes hermosas qu' havían plorat sos ulls durant sa vida!) méntres se 'n despedía pera executar sos consells.

CAPITOL XIV

LO FUGITIU

—Apretéu lo cavall; no fa res que caygui reventat tant bon punt com finám nostra jornada.

—Ja no pót córre mes, senyor: fins temo que se 'm desboqui.

—Mellor; aixís guanyarém temps.

—Li sembla, senyor, perqué ¿no veu que talment vola?

—No tant com mon desitj—contestá lo passatger.

—¡Válgam' Déu quin desfici!—murmurá entre dents lo cotxero fent petar las xurriacas.

Y 'l noble cavall com si comprengués que 's parlava de la lleugeresa de sos rems, corría adelarat ab los badíus oberts, lo cap mitj acotat, la crín estesa y 'l pitral salpicat de blanca barrumera.

Digitized by Google

Un' hora escassa després d' aquesta conversa lo cotxero reprimí la esbojarrada carrera del fidel animal, aturantse á un tir de pedra de la població en una raconada hont no hi podían arrivar las miradas ajenas.

—Ja hi sóm—digué, al temps qu' ab un brinco saltava á terra. anant á subjectar la brida del corcer quín llóm amanyagá carinyosament.

—¡Gracias á Déu!—suspirá 'l senyor qu' anava en lo cotxe, del que baixá desseguida, afegint ab concissió—m' esperaréu á n' aquí mateix aixís que claregi 'l dia. ¡A revéure!

—¡A revéure!—repetí 'l cotxero sense qu' aquell lo sentís puig en un obrir y tancar d' ulls se 'n havía allunyat internantse en lo poble; cosa que també féu éll al poch rato agafant las riendas del cavall, deixantlo caminar xano-xano.

—¡Quin senyor mes estrany! no li he pogut arrancar un mot en tot lo camí... ¡tant se val!—anava dihentse lo cotxero, méntres ajudava al matalot á desguarnir lo cavall y á donarli un bon pinso pera referla—lo cas es que convé callar... paga bé... y si hi ha algun misteri, que l' esbrini qui pugui y degui.

Peró, deixém á n' aquest fumant alegrament *un cruel* ab son company lo matalot, y seguím los passos del misteriós senyor, quí tan bon punt s' hagué internat en lo poble, lo corregué en varias direccions fins que 's dirigí á un al qual sens dupte hauría volgut adressar al acte sos passos. Un colp allí, dirigí una investigadora mirada amunt y avall; alsá 'ls ulls pera certificarse de que ningú l' espiava, se tregué lo rellotje é il-luminant sa esfera ab la claror d' un misto, qu' apagá inmediatament, consultá l' hora qu' era. Féu uns passos mes, prengué bé las senyas de la casa enfront de la que se trobava y dongué ab compás igual y tot just perceptible tres palmadas. Transcor-

Digitized by Google

reguts alguns segons, las portas de la casa s' obríren y tancáren silenciosament franquejantli 'l pas, essent rebut en los brassos d' una dóna.

—¡Panxita!—exclamá aquell besantla en lo front ab deliciós deliri.

—¡Ignasi!—digué aquesta apretantlo amorosament contra son pit.

Aixís en muda abstracció, romaníren los dos esposos per un bell rato, fins que la Panxita, agafantlo per la má, li digué:

—Aném á la cambra hont hi dorm nostre fillet;... aquí podrían sentirnos!...

—¡Dorm?—preguntá ab inefable emoció nostre amich.

—¡Pobret! la són l' ha rendit y s' es adormidet esperant á son papá.

—¡Anémhi!

Y 'l dos esposos, agafats amorosament per la cintura, 's dirigíren á la cambra hont descansava 'l plansó de llur cor.

Nostra ploma no 's veu ab coratje pera descríure la tendríssima escena que tingué lloch quan lo pobre fugitíu, assadegat d' amor y famolench de caricias anyoradas, pogué ab las máns, per la emoció, tremolosas; los ulls, per l' alegría, negats de llágrimas; lo rostre, per la ditxa, conturbat y esmogut córrer á estampar un bes... un sol bes, pero inmens, suáu, incomparable en l' apacible rostre de son fill, lo quí, roget al escalf del llit. rialler ab sos somnis ignocents y atractívol ab son apacible dormir ubriagá de felicitat lo cor del infortunat pare.

—La esposa es del espós—digué sentenciosament la Merceneta á la Panxita quan li pregá aquesta que l' acompanyés en sa entrevista ab l' Ignasi; y aixó mateix repetirém nosaltres, aprofitant lo temps qu' ella duri per explicar certs fets enrederits é importants.

Digitized by Google

La bona voluntat y la fermesa d' esperit necessaria pera lograr una cosa, tan obtíndrela moltas vegadas á pesar de ser ó presentársens' com á irrealisable; y quan la que 's tracta de conseguir es la llibertat, llavoras s' óbran impossibles. L' astúcia, lo valor, la serenitat, la constancia y l' ardentíssim desitj que tot ho aplana, se posan llavoras baix nostras órdres y vénen á oferirnos llurs serveys d' una manera absoluta é incondicional.

Si l' aucell que viu en gábia s' afanya en pessigar los ferros que l' oprimeixen pera rómprels' y llensarse al espay; si l' aygua que la enclotan busca un desnivell per hont escórrers' y fugir; si la flor brega pera rómpre son cálzer y esclatar gojosa á la llum del sol, si tot en lo món lluyta pera ocupar son lloch á causa de son instint ó per causa de son destino.. ¿qué no fará l' home pera lograr sa llibertat perduda quan natural, ingénita y fins instintivament se sent lliure? Y si l' ha perduda; nó en virtut de sa mateixa llibertat que 'l dugué á escullir lo mal ab preferencia al bé sinó per altre motiu qualsevol com en l' Ignasi esdevenía ¿qué no fará... que no tantejará pera lograrla?

Per lo mateix no es estrany (lo contrari ho fóra) qu' aquest delirés pera gosar de sa antiga llibertat, y que, aprofitant la bona disposició del escarceller, procurés afanyós y ab febre buscar lo medi pera fugir, mal que fós per un instant, del espantable lloch ahont gemegava captiu y presoner.

No explicarém las tentativas y 'ls projectes que 'ls dos acariciáren ab mes ó menys visos de realisació ja que cap pogné tindre efęcte; peró, en cambi, nos restituhirém de nou al calabosso ahont los trobárem en lo dia següent y á la mateixa hora en que lo Pahuetó prometé á l' Ignasi que l' deixaría fugir.

Aquest acabava d' entrar duyent pintada en sa esborronable cara la mes intensa alegría, circunstancia

Digitized by Google

que 'l presoner descubrí desseguida fentli un salt lo cor.

—Tot ho tinch á punt—li digué ab veu baixa y escorcollant ab inquieta mirada tots los racons del calabosso com si temés que las parets y las sombras poguessen delatarlo.

—¿Sí?—exclamá l' Ignasi ab intensa y comprimida alegría.

—Per un etzar—prosseguí lo Pahuetó—m' he trobat ab un antich company de glorias y fatigas... fent de porter del Seminari... Es un que 'ls companys de fábrica anomenavan lo Xato, per rahó de son nás aixafat...

—¿Y quina relació té aixó ab?...—l' interrompé l' Ignasi.

—Déixim' explicar; ja ho veurá—contestá l' escarceller seguint sa relació—com li he dit, m' he trobat ab ell y després d' enrahonar molt y de recordarli moltas cosas, li he demanat que m' ajudés á lliurar á un prés: de primer, s' hi resistia, peró al últim hi ha accedit al esmentarli un d' aquells deutes que no se pagan ni ab la vida.

—Bé, si; peró... ¿qué té que véure una cosa ab l' altra?

—¡Molt! lo seu cuarto, correspón, paret per paret, exactament ab aquest calabosso—aná dihent lo Pahuetó—donsch bé; obrint un forat que hi comuniqui...

—Ja entench...

—Vosté, passará d' aquí á n' allí...

—Si, si—exclamá l' Ignasi seguint ab un palm d' ulls y la respiració anhelosa las explicacions del escarceller.

—Sinó qu' haurá de treballar una miqueta.

—¡Oh, aixó ray! mal que fós un any!...

—Y éll, l' amagará unas quantas horas: després, deixará surtirlo del Seminari y un cotxe ó una tar-

Digitized by Google

trana... l' esperará á la plassa de la presó;... V. hi pujará y sense dir res... lo cotxero 'l portará ahont vosté desitja anar...

—¡Gracias, Pahuetó!—exclamá l' Ignasi agafantli las máns qu' apretá ab agrahiment.

—Peró tot aixó—observá l' escarceller—ha de ser ab la condició de que V. tornará á n' aquí á la matinada del dia següent perqué...

—Si, Pahuetó! vos ho prometo: no voldría pas que per mí vos ne sufríssiu un cástich.

—Contant ab sa paraula, tingui y comensi—digué llavoras aquell al temps que 's treya de las butxacas del pelut gech varias eynas pera obrir forats en la paret; é indicantli 'l lloch mes á propósit, afegí:—aquí li será mes fácil son trevall, y la márfaga privará l' que 's puga véure res.

—Está bé.

—Y méntres tant, jo m' cuydaré de lo demés—finí dihent lo Pahuetó que sense esperar altra resposta eixí del calabosso mostrant indiferencia.

Tan bon punt grinyolá 'l pany, l' Ignasi comensá sa ruda tasca: ¡ab quin dalit treballava! las gotas de suor li anavan cara avall y amaravan sa persona, peró ¡qu' era tal sufriment comparat ab lo goig de veures' lliure! A vegadas sentía defallirse y extenuarse, peró al acte pensava en la hermosa llibertat qu' al defóra li sonreya... y llavoras redoblava sas forsas y's posava á treballar de nóu ab major vigor y mes creixent energía.

Pochs dias durá sa anguniosa tasca: las humitats, havian entendrit la duresa de la paret y la cals desprenías' fácilment deixant esllevissar las pedras que juntava: al donar un cop y véure que 'l filabarquí se li enfonsava rápidament, s' escapá de son apretat pit un crit d' alegría:... ¡l' altra cambra, anava á ser la seva! Ni Colon al descubrir la suspirada terra des-

Digitized by Google

prés de tants jorns de navegació, degué sentirne mes que l' Ignasi en aquell instant suprém!... Llavoras, víctima d' una exitació inmensa, bategantli 'l cor d' una manera espantable, encesas las ninas, los cabells cayentli esbojarrats per damunt del front, multiplicá son treball y ab las máns... ab las unglas mateixas aná aixamplant l' esboranch fins á poguerhi passar son cos... Los dits li sanguejavan, l' epidermis se li havia esquinsat ó esgarrinxat ab l' aspror de l' argamassa y dels rochs; lo pit se li alsava afanyós impel-lit per una respiració forta y fatigada; la llengua se li havia agafat al paladar... lo pols li febrejava... peró ¿qué era tot aixó?... res, puig ni mancos se 'n sentía.

Peró en aquell mateix moment grinyolaren los golfos de la ferrada porta y ressonaren los passos d' algú qu' entrava al calabosso: á tal ramor, girá 'l cap ab esglay é inquietut, y 's trobá ab la presencia del escarceller qui, trasmudat lo rostre y véu agitada, s' apressá á dirli:

—Tapi ab la márfaga tot aixó, amagui sota d' ella las eynas y fingeixis dormint;... l' alcaide vé á passar revista als presos perqué ha sentit soroll...

Y com una exhalació, eixí de nóu sense esperar resposta, s' tregué la pipa á la que calá foch y 's posá á caminar amunt y avall del corredor, afectant gran vigilancia: l' Ignasi, en cambi, restá aclaparat, peró revenintse desseguida de son estupor executá diligentment las órdres d' En Pahuetó.

No podía ferho mes á temps, perque aixís qu' acabava d' ajeurers' una ramor de cláus l' advertía que tornava á obrirse la poch abans tancada porta de son calabosso, pera donarhi entrada al alcaide. Aquest, al ser adins, pegá llambregada per tot arreu y 's dirigí al lloch ahont l' Ignasi romanía adormit.

—¡Aquest ray!—se digué, y contemplantsel' un rato

Digitized by Google

ab compassió, afegí:—¡pobre! no fa cara de criminal!

—¿Vol que 'l desperti?—preguntá l' escarceller disposantse á executarho.

—No; qué dormi—responguéli l' alcaide, tornantá eixir del calabosso.

—¡Gracias, Déu meu!—exclamá l' Ignasi ajonollantse damunt de son miserable llit de póts y banchs aixís que cregué desaparescut lo perill d' ésser descubert.

Aquesta alarma, afavorí 'l projecte del escarceller, qui anant al calabosso á l' hora acostumada digué al empresonat.

—Lo moment es propici, don Ignasi: l' alcaide no té la mes lleugera suspita de nosaltres, y 's créu que 'l soroll aquell havia sigut una preocupació seva: aixís estém á cubert d' un' altra visita; mes, per lo que ocórrer pogués, convé aprofitar la oportunitat. Demá, aixís qu' hagi tingut lloch lo passeig de V. pe' 'l pati, fuig per la bretxa oberta; lo Xato, l' amagará en sa habitació fins á l' hora oportuna; un cotxe, avisat al efecte, l' esperará enfront del portal del Seminari y... ¡que Déu li dongui bon viatge y felis retorn!

—¡Oh, Pahuetó! ¿cóm podré pagarvos?...

—No s' amohini per tan poca cosa... ¡ah! m' oblidava dirli de que demá mateix sa senyora esposa rebrá 'l avís qu' ara V. me posará en quatre mots de lletra; que mon amich lo porter, li tindrá preparada roba pera mudarse, que no li mancarán diners...

—¡Diners!—l' interrompé l' Ignasi—¿y com vos los havéu proporcionat?...

—Veig que no 's recorda de res...

—¡No es estrany!

—Comprench sa perturbació.

—Realment; peró...

—Peró—seguí dihent l' escarceller—¿no sab que sa senyora me 'n enviá fa pochs dias en cantitat creseuda pera poguer aténdre á sa evasió?

Digitized by Google

—¡Teniu rahó!—replicá l' Ignasi.

—Ja ho veu don Ignasi; tot está á punt: la Providencia nos ajuda. Bréua, emperó, será la durada de sa llibertat...

—Endevino lo que voléu dirme ¡no 'n passéu cuydado! seré aquí de regrés en hora oportuna, Pahuetó, ab tal de que Déu no m' abandoni—digué aquell ab solemnítat.

—Despedímnos avuy, doncas; demá, no ho podríam fer.

—¡Es cert!—exclamá 'l metje, abrassant á son protector.

Aquell abrás, juntava dos cors nobles y generosos, que, á la vista del món haurían degut permanéixer en antagónica distancia, puig los separava diferencias socials insuperables.—¡Ah! si la societat mirés mes de lo que ho fa al cor de las personas ¡quin pas de gegant donaría envers la escandallada fraternitat dels pobles, qu' es la que predicá Jesu-Christ al dir qu éram tots los hómens fills d' un mateix Déu!

Al cap-vespre del dia següent á lo que acabém de referir, un cotxe esperava enfront del portal del Seminari. Las campanas de la vehina esglesia de Sant Martí planyérense sonoras y vibrants: y al cap de poch s' obrí la porteta del auster edifici pera franquejar la surtida d' un home que vist entre las sombras de la celístia se feya difícil dir si era un clergue ó un seglar. Aquest se dirigí sense precipitació envers lo vehícul, digué alguna frase concisa al cotxero á cáu d' orella y muntá ajustant la portella ab cuydado.

Lo cotxe, qu' era una especie de sibina, 's posá á caminar á pleret, de modo que sols se sentí 'l feble cruiximent de la trepitjada terra. Aixís seguí fins á ser fora portals pera péndre una de las carreteras que van á la inmortal Gerona, en quin punt baixá 'l cotxero de son séti pera assentarse adins de la sibina, no tant

Digitized by Google

pera accedir al oferiment del incógnit passatger, com pera resguardarse del ayre fret que congelava la sang en las venas. Xiulá lo fuet, que brunzí espategant, y 'l noble corcer emprengué una rápida marxa.

Llavoras fóu quant s' entaulá entre passatger y conductor lo diálech que coneixém desde 'l comens del present capítol, finit lo qual embolcallantse l' Ignasi (al qui 'l lector haurá sens dupte reconegut) ab los plechs de sa capa, s' enfonsá en un abím de recordansas íntimas ó, tal vegada, en lo plaher inténs d' assaborir en lo silenci y en la abstracció l' ayre pur y lliure que corría llausanger á son entorn després de no haverlo sentit ni aletejar en sos anys de captiveri.

. . . . . .

Aparionada ab l' acabament d' aquesta nostra relació, també finía la entrevista entre l' Ignasi y la Panxita. Lo dolorosíssim bes de despedida, tant mes dolorós, quant mes grat fóu lo de la benvinguda, acabava de ressonar en la cambra ahont los deixárem y ahont ara nos introduhím, confós ab greuges suspirs y llágrimas de racansa.

—¡Es precís, Panxita—deya l' amorós espós esforsantse en mostrárseli alegre y rialler—lo cor me díu que prompte acabarém aquest martiri!

—¡Déu t' escolti! peró, en tant, ¡no te 'n vagis, Ignasi!

—Ja las primeras tintas de l' aubada rosan l' espay... m' espera ja 'l lloch de la cita la sibina... y un minut mes de retart, podría causar ma perdició...!

—Sí, vés, mon espós!... téns rahó!; més—insistía la Panxita abrassantlo amorosament.

—¡Adéu, doncas!—digué l' Ignasi ab veu trencada per lo singlot—dígas á n' ella que ma gratitut será eterna...

—¡Ella!—murmurá la Panxita nuvolántseli 'l front.

Digitized by Google

—¿T' admira aixó?. . ¡ah! jo voldría poguerme presentar á son devant pera besar sas plantas.

—¿Vols véurela?—insistí aquella intencionadament tot fent un gesto de despit y gelosía.

—Sí, si es qu' ella ho vol—contestá l' Ignasi ab senzillesa.

—Donchs ¡guáytela!—Y agafantlo pe 'l bras lo féu atansar á una porta per lo forat de quin pany mirá una bella estona.

Arrodillada en un reclinatori enfront de la hermosa imatge de la Verge hi havía, fentli oració, la Merceneta.

—¿La véus?... préga per lo fugitíu—observá la Panxita á cau d' orella de son espós, ab comprimit despit é intenció encuberta.

—¡Es un ángel!—barbotejá l' Ignasi, aixugantse una silenciosa llágrima.

Pochs moments després, abrassant á la Panxita per darrarenca vegada, se 'n despedía dihentli ab veu esmoguda y tremolosa:

—¡Adéu, ma esposa!... cúyda de nostre fill... y no m' oblidis!

Y transcorregudas unas pocas horas mes, lo fugitiu tornava á ser al calabosso; fóra de son rostre, mes qu' abans animat, res indicava ni podía fer suspitar que n' havía estat ausent.

—Vosté, don Ignasi, ha sapigut cumplir la paraula,—li deya-lo Pahuetó ab gratitut, contemplantsel' ab admiració.

—¡Ah!—li responguè ab amargura—jo sé quan cara me costa la que vaig trencar una vegada!

. . . . . .

Digitized by Google

CAPÍTOL XV

LLIURE

Méntres en la noble Gerona s' anavan dessentrotllant los aconteixements referits, altres d' importantíssims ne succehian en la capital del antich Principat, los quals debían influir d' una manera definitiva en la sort d' algun de nostres principals personatges.

Ab l' astúcia y sagacitat de la serp, aná portant donya Finfa son diabólich plan, de modo qu' al tornar nosaltres á parlar d' ella la trobém acabant de despedirse del procurador ab grans mostras de satisfacció.

—Don Jaume es meu—se digué al pérdrel' de vista —per cert que no m' ha surtit molt car lo comprarl'!... mes de quatre negres costaren major suma al pobre Frederich!... aixís pogués dirho del magistrat... peró ¡perqué no confiarhi?: avuy l' he vist molt indecís; sols manca una espenta pera que rodoli allá hont jo 'l vull... Ja sé que 'm troba hermosa... que glateix per mí,... qu' es solter... juga... y no 's resól á decidirse... Aquesta nit lo convidaré al palco: veurém si m' ho refusará...: si accepta la invitació... ja 'l tindré prés entre las mallas de ma xarxia...

Peró desseguida, com si un negre pressentiment la ferís en mitj del cor, cambiá la expressió sonrisenta y falaguera de son rostre, posantse grave y capficada. Una amarga rialleta sombrejá sos llávis y restá com clavada en lo centre de la cambra sense donar ni un pas endevant ni un pas enredera: al últim, mes qu' assentarse, 's deixá cáurer en lo sofá de vellut vert, murmurant entre dents, defallida y abatuda:

Digitized by Google

—¡Ah! mon plan... es plan de gegant!...

Lo temps transcorregué lleuger com si no s' atrevís á despertarla de la insomnolencia en que havía quedat sumida: l' acompassat trich-trach del péndol del rellotje posat al mitj de la calaixera, próu s' afanyava en repetirli ¡se 'n va! ¡se 'n va!; mes donya Finfa no hi parava esment ó no 'l sentía tan sols, dominada com estava per la influencia d' una d' aquestas horas sópitas y misteriosas en que lo pensament divaga sense fixarse en res méntres los ulls romanen closos, las máns abandonadas y 'l front caygut. Tal era sa abstracció, que no s' havía adonat del criat francés, lo qui desde respectuosa distancia se la contemplava ab estranyesa, barrejada d' esglay, puig la havía cridada sense obtindre resposta, fins qu' al últim esforsant sa veu repetí per tercera ó quarta vegada:

—*¡Madamme!*

—¿Quí 'm demana?—contestá ab sobressalt donya Finfa com si 's despertés d' un somni molest y anguniós.

—Mr. Jaime pide *par vous*.

—¡Don Jaume!—repetí aquella admirada—¡ja es estrany!

—*Il* y *a* molt *temps* que *vous* espera.

—¡Pollí! ¿per qué no m' ho advertías desseguida?: dígali que passi.

Lo mosso, fent una reverencia, aná á cumplimentar l' órdre rebuda, méntres donya Finfa se preguntava:

—¿Per qué tornará, quan adés se n' ha anat?

Als pochs segons, se presentá don Jaume ab lo rostre alterat, lo pas desigual y la mirada enterbolida.

—¿Qué hi ha de nóu?—li preguntá donya Finfa tan bon punt lo vegé.

—Es precís—contestá aquest dificultosament, des-

Digitized by Google

cubrintse y saludantla—que sens' perdre temps, s' arregli y vinga ab mí, donya Finfa.

—¿Qué passa?

—No puch ara entretenirme, ni V. tampoch: abaix nos espera un cotxe...

—Peró díguim: ¿qué ha ocorregut?—torná á insistir aquella, méntres se tirava á las espatllas un abrich y 's posáva lo sombrero.

—Don Frederich la demana ab insistencia.

—¡Cóm! ¿ja ha anat y tornat de la presó?

—Segons li he dit, debia evacuarhi una diligencia; anava á ferho, quan he rebut l' avís de part seva pera que vingués á buscarla sense entretenirme.

—¿Y no sab lo perqué de tanta préssa?

—Ni una paraula: tal vegada 's sent indisposat ó li haurá donat aquest capritxo.

—Aném—exclamá donya Finfa ab impaciencia, ja del tot enllestida.

—Aném—repetí lo procurador oferintli 'l bras.

Y baixant ab lleugeresa y agitació los grahons de márbre, se 'n pujaren al cotxe, no sense qu' abans donya Finfa digués al mosso:

—Si algú 'm demana, sóch fóra; no sé quan tornaré.

Don Jaume, trayent lo cap per la portella qu' acabava de tancar ab estrépit, donava al cotxero aquest' órdre:

—A la presó: ¡volant!

Aquell pegá fuetada al cavall qu' emprengué un galop llarch y rápit: acabáren de donar la volta á la Rambla del centre, crehuaren lo Plá de la Boquería y embocant lo carrer de Sant Pau, 's dirigiren cap al tétrich edifici.

Méntres durá la travesía, don Jaume aná explicant á donya Finfa lo motíu de tan inesperada com precipitada determinació de don Frederich, finint sa con-

Digitized by Google

versa en l' instant en que 'l cotxe 's parava devant de la portalada d' aquell sombríu lloch: los dos baixaren y 's dirigiren al calabosso que servía de miserable estatge al opulent don Frederich.

La impressió que rebé donya Finfa al entrarhi, fóu tremenda y dolorosa: ab tot, ofegá un crit d' esglay y s' avalansá adelerada envers son espós, una de quinas máns agafá petonejantla ab tendresa. Al sentir aquest lo frech de sos llávis, semblá revivarse; y dirigint sos encegats ulls al costat ahont aquella se trobava, féu un suspir de joya que 's retratá en son demacrat y aixut rostre, exclamant ab veu dificultosa y casi imperceptible:

—¡Me creya que ja no tornaría á veurert', Finfa!— Y suspenent en l' ayre las extenuadas máns, buscá á las palpentas son cap qu' apretá carinyosament, besantla en lo front

Rendit per aquest esfors, y mes encara per la emoció sentida, cayguéren abandonats sos brassos y 's colltorcé prenent l' aspecte d' un cadávre. Tots los allí reunits se miraren esverats y reprimiren l' alé fixantse en donya Finfa que dreta, groga y tremolant res veya de lo que passava á son entorn pera fixarse únicament en son espós: un senyor de simpátich aspecte, s' adelantá llavoras, prengué lo pols al malalt y digué ab apagat accent:

—¡Encara víu!... tal volta se reaccioni!—Y anant á un botiquí que 's veya damunt d' una tauleta de quatre camas, tregué un cordial del que 'n doná algunas gotas al agonitzant.—Un raig d' alegría iluminá lo semblant de tots ells al escoltar las paraulas de la ciencia per boca del metje. Passáren uns minuts, que foren de interminable espectativa, quan lo pobre cego féu ademán de volguer enrahonar: tots s' atansáren á son aprop y 's disposaren á escoltarlo.

Mes, abans de ferho també nosaltres, nos es neces-

Digitized by Google

sari explicar al lector lo que havía esdevingut y motivat l' anada de donya Finfa á la Presó.

Com havía dit lo procurador á n' aquesta, lo deber d' evacuar alguna diligencia á n' aquell lloch, li féu dirigir allí sos passos tan prompte com los dos se despediren: anava á entornarsen, quan rebé recado de l' alcayde pera que s' apersonés al moment en lo calabosso de don Frederich: cumplí tal manament, y s' trobá ab qu' aquest estava en las bascas de la mort, essent socorregut per lo metje, lo capellá, l' alcayde, l' escribá qu' actuava la causa y 'l mateix escarceller, tots los qui s' afanyaren en proporcionar á don Frederich alguna comoditat posantlo en un folgat silló d' alt espatller y encoixinats brassos.

Felisment, l' acertada aplicació dels remeys, deturaren de sopte los estragos del mal y 'l cap de don Frederich se serená una mica, disminuhint son ronch panteix: lo nóm que pronunciá llavoras fou lo de ¡Finfa! y endevinant los que 'l rodejavan quin era son anhel, s' encomaná á don Jaume que cuyta-corrents anés á buscarla, lo qu' executá al acte llogant lo primer cotxe de plassa que li vingué á tom.

En tan aflictiva situació trobá donya Finfa á son espós, y aixís lo trobém també nosaltres en lo moment en que anava á enrahonar. Llavoras, com si l' arranqués del fons del ánima, féu un suspir apesarat y melancólich, s' adobá en lo silló apoyantse en l'espatller y aixecant ab dificultat sa dissecada y pesanta testa en direcció de sa esposa, digué ab dificultosa paraula y frase interrompuda, méntres agafava ab sas casi inmóvils máns las d' aquella:

—¡Jo 'm moro, Finfa!.. peró abans, vull confessar mos crims... ¡Ah! l' instint me díu que sóch á la presó... ¡no ho veig... ni ho he sapigut... peró ho crech, perque ho mereixo!.. ¡Escóltam bé... Finfa... y si algú més hi há, que també m'escolti!:.. ma vida s'aca-

Digitized by Google

ba entre horrorosos torments... Jo sol... jo tot sol fiu l' assessí de don Panxo, quin aspectre ara 'm maleheix... ¡horror!... Mon gendre... lo pobre Ignasi n' era ignocent...: perqu' era metje... y 'm convenía que ho fós... permetí... vaig obligarlo á casarse ab ma filla...: jo 'l sorprenguí falsificantli una recepta...; era lo veneno ab que vaig matar á don Panxo en lo día del bateig... durant lo convit. . ¡Jo... jo sol fiu l' assessí!.. en mon secreter hi há encara la cópia... ¡Perdonéulo á n' éll!: aquest rosech m' ha fet patir més que tots los altres crims!.. ¡Perdónam. Finfa!.. dígas á l' Ignasi que 'm perdoni!... mes ¿no l' haurán ja mort, fentli pagar mas culpas?.. Jo... jo sol fiu qui 't vaig matar, Panxo... com matáres tú á don Gregorio!.. ¡jo, nó... nó! te vaig encubrir no més. . ¡Fuig, sombra malehida!... ¡Finfa!... perdó!.. Ignasi.. Panxita... ¡perdó!... Oh! fuig aspectre del infern!.. ja vinch .. ja 'm mo... o... ro!

Y méntres deya aixó, com impel-lit ó sostingut per una forsa misteriosa, s' alsava de la cadira: estenía 'ls brassos ab desesperació y deliri: 's cargolava després en l' ample assiento com lo cuch repugnant que reb una trepitjada: obría un pam d' ulls que li saltavan de las órbitas restant frets, apagats, sense vida ni claror; sa boca 's badava afanyosa pera respirar foch en lloch d' ayre; sas máns se crispavan; totas las fibras de son cos li tremolavan convulsivament, y una barrumera espessa assecava sos llávis y aixugava son coll pe'l que ressonava un ronquit estrident y esgarrifós.

Tots los concurrents estavan esglayats devant d' aquella espantosa agonía, no gosant cap d' élls apartar llurs miradas d' aquell rostre repugnant, sech y tacat ab blavencas clapas per la má del més crudel remordiment. Lo clergue salmonejava una oració y l' absolía *in extremis*; l' alcayde regirava los racons de sa memória pera inútilment buscarhi un cas semblant;

Digitized by Google

l' escribá anotava diligent las darreras declaracions; lo metje 's deya qu' en l' home hi há alguna cosa superior á la materia de qu' es format son cos, l' escarceller sonreya sinistrement; don Jaume reflexionava sobre las misérias humanas, y donya Finfa... ¡ah! donya Finfa sentía glasárseli 'l cor y bullirli las galtas ab lo foch de la vergonya.

Al acabar don Frederich l' última paraula, un sentiment d' horror se dibuixá en lo semblant de tots los referits.. ¡lo creyan mort!: una esgarrifansa de fret circulá per llurs venas y per un moviment fins involuntari, anavan á acostarshi... peró, en lo mateix instant, aquell se reblincá de nou y obrint los ulls, injectats de sanch, fent una riallada sarcástica y escardalenca, exclamá:

—¡Ja... ja vinch, Pan...xo!!

Y cayguent aplomat en lo silló, sos envidriats ulls se giráren en blanch, badallá imperceptiblement y acotá 'l cap damunt son pit. Havía mort!

. . . . . .

Pochs días després d' aquesta dolorosa escena, romanía l' Ignasi en son calabosso més trist y abatut qu' altras vegadas: havía assolit uns moments de llibertat; y aqueixos moments, ab tot y ésser bréus, li feyan trobar molt més amarch son captiveri. Aixís nos esdevé moltas vegadas que'ns causa dolor y pena, alló mateix que creguérem nos umplenaría d' alegría y de satisfacció: un se resigna més fácilment á sufrir quan may ha tastat los goigs; la salut mateixa no nos es tan anyorada després de molts jorns d' estar malalts, com lo primer día en que la perdérem.

Aquestas ó parescudas reflexions se feya 'l pobre presoner un dematí d' aquestos que 'ns portan aléns de primavera, méntres procurava descubrir desde la enreixada finestreta de son calabosso l' explendit bláu del cel, quan sentí d' improvist obrirse la pesanta

Digitized by Google

porta y la ramor de passos de várias personas qu' entravan allí ahont éll era. Involuntariament, s' arraulí vora son jas com si volgués amagar als forans sos íntims pensaments; peró degué abandonar prompte son miserable refugi al sentir qu' ab accent afable y carinyós lo cridavan per son nóm.

L' infortunat Ignasi se presentá llavoras seré lo rostre, noble l' ademán y tristos los ulls responguent ab digna humiltat:

—¿Quina nova desgracia venen á innovarme?

—Prompte la sabrá—li contestá un senyor de respectable presencia, cabell blanch y modals finíssims, ab ayre festívol y contrari á la resposta qu' acabava de donar; y dirigintse á un altre que tenía á sa esquerra, digué:

—Llegeixi.

Aquest segon desenrotllá un paper ó protocol, y ab veu clara y sonora llegí l' auto de sa llibertat, en quin final se deya: «probada sa ignocencia en la causa criminal que se li venía seguint, no formará aquesta antecedent, en lo successsíu, en sa vida pública ni privada.»

—¡Llíure!—exclamá l' Ignasi cayent desmayat en los brassos d' En Pahuetó que corregué á ampararlo al notar que tremolava.

Passada aquesta primera y fortíssima emoció, lo senyor del cabell blanch (que no era altre que 'l jutje competent) digué dirigintse al escarceller.

—Treyéu los grillets al presoner—y dirigintse al alcayde, afegí—En nom de S. A. lo Regent del Regne (Q. D. G.) y per órdre del mateix, dongui V. S. lliure eixida al senyor don Ignasi... sense posarli entorpiment ni destorb.

—¡Llíure.., y ab honra!—torná á exclamar l' Ignasi, vessant d' alegría son cor—¡Gracias, Déu meu!—prosseguí, méntres regava lo sol del calabosso ab llágrimas de gratitut.

Digitized by Google

No era éll l' únich qu' aixó feya: furtivas llágrimas rodolavan dels ulls del fidel escarceller: ¡també lo Pahuetó plorava!—Perdo á un amich—se deya ab dolorosa melangía—peró—observá resignantse—al menos será llíure!

. . . . . .

CAPITOL XVI

LO DARRER CARTUTXO

La Merceneta estava intranquila sense qu' élla mateixa pogués explicarse lo perqué: aprofitant lo sol d' una tarde de primavera, se passejava amunt y avall de son jardí .. d' aquell jardí quinas flors veya renáixer y la cantúria de quinas aucellas tornava á sentir recordantli antichs y llunyans jorns de ditxa, de felicitat ó d' esperansas marcidas pera sempre. La vida y ufanor de la naturalesa que la rodejava, feya més visible contrast ab la blancor de son rostre que semblava un borrall de néu, resto preciós d' un crudíssim hivern, caygut al mitj d' una catifa d' esmeragdas.

Tenia entre sos dits una carta quin contingut pareixía volguerho apendre de memória, puig lo llegía y rellegía ab gran deteniment.

—No m' enganyan, nó, mos ulls—digué al últim doblegantla automáticament—¡tampoch vé!: los negocis l' obligan novament á allargar son estatge en los Estats-Units, de modo, que no sab quan tornará... ¡Ah! ¡quán trista es la condició de la dóna!... plorar y resar son lo seu distino... ó al menys tal es lo meu, puig dech plorar y resar per mon marit ausent, demanant á Deu que 'l protegeixi y 'l fasse tornar

Digitized by Google

prompte á mos deserts brassos. ¡Quán l' anyoro... y quán l' estimo!... la mateixa Montserrat ja no sab qu' escríurem' pera aconsolarme... y ¿qué 'm podrá dir quan sápiga las noticias d' aquest últim corréu?... tindrá, com jo, un nou disgust y una esperansa ménos... Y n' obstant, ¡élla me contestará alegrantme!... Es mon angel de la guarda... no m' oblida may... ni un moment, á pesar de ser ditxosa!...: la Verge de Montserrat la protegeixi!

Cansada sens dupte de caminar per lo jardí, ó tal vegada abatuda per las noticias rebudas, s' assentá á l' ombra del magraner, testimoni mut dels jorns mes hermosos, ensemps que mes fatals de sa vida. Allí la sorprengué una inesperada visita: un cavaller de noble aspecte y rostre apesarat arrivá fins ahont ella era sense prévi avís, per lo que, al cridarla aquell, aixecá sos dolcíssims esguarts fixántloshi ab esquisida tendresa, exclamant sorpresa:

—¡Vosté per aquí, Ignasi!

—Ja ho veu, donya Mercé—responguéli aquest visiblement conmogut—me li presento quan menys s' ho pensava ¿es veritat?

—Realment—digué nostra amiga ab convicció—sinó que 'l veig, duptaría de mos própis ulls... peró —continuá adonantse de qu' estava aquell dret y descubert—no es aquest lo lloch hont rebo las visitas; aném á la sala y alli m' explicará...

—Permétim' qu' ho fassi aquí, donya Mercé...

—Estará molt molest...

—Al contrari: aquest lloch es pera mi incomparable... y á l' ombra del magraner que la cobeja, podré mellor demanarli que m' admeti 'l jurament de ma eterna gratitut, perdonantme aixís lo mancament d' un' altra promesa sagrada.

—Recorts son aquestos, don Ignasi, que será preferible no remóurels: la cendra, ha colgat lo calíu...

Digitized by Google

y pensi que 'ls anys, los aconteixements y Deu l' han apagat del tot—observá la Merceneta ab dignitat y tendresa.

—No intento remourel', donya Mercé — contestá son interlocutor ab respectuosa melangía—peró m' he cregut en lo deber—afegí—de venir á expressarli ma gratitut y regraciarli lo bé que 'm feu no hi ha pas molts dias al acullirme fugitíu; y ja que Deu ha volgut que la trobés en lo lloch testimoni de ma infámia, permétim vosté que siga aquest mateix lo que presencihi y escolti ma redempció.

—Deixém de parlar de fets dels quals la memória no 'n vol servar recort, y cóntim en cambi, lo perqué se troba aquí;.. si es lliure,.. si la Panxita l' estima;.. sí, en fi, li sonriu la fortuna... ó qualsevol d' aquestas cosas qu' interessan á una amiga vertadera—finí dihent Na Mercé afectant indiferencia y recalcant la darrera frase.

—Ja qu' aixís ho vol, ¡siga!—contestá l' Ignasi.

Y li referí com á conseqüencia de las revelacions de don Frederich, fetas abans de sa mort, entrá lo tribunal en novas averiguacions que donaren per resultat, dintre d' un brevíssim terme, l' auto de sa llibertat; com feya ja alguns jorns que se trobava en lo poble, peró que no li havia sigut possible cumplir ab ella mes aviat pera no ferir lo carácter suspicás y quisquillós de la Panxita, á la qui, pera major satisfacció seva, li havia innovat lo pas que donava; com los amichs lo rebéren y 'l festejaren umplintlo de enhorabonas oferintli restaurar sa antiga clientela; com donya Finfa, desde la mort de son espós, no s' atrevía ni á surtir al carrer, vivint en sa companyía, sempre plorant avergonyida l' afront que li llegá aquell; y tantas altras cosas referents á sos sufriments, á son captiveri y á sa llibertat, á las que Na Merceneta contestava ab l' ingenuitat y candor d' una ánima pura y bella com la seva.

Digitized by Google

—Res havia sapigut de tot aixó ó en sa major part ho ignorava—li respongué Na Mercé—desde que mon marit es ausent, passo ma vida á casa entre las flors de mon jardí y las de la oració; surto tant sols pera anar á missa, visitar algun malalt, socórrer algun pobre... y prou!

—¿No es vosté un ángel, Mercé?—observá l' Ignasi mirántsela ab profona admiració.

—Soch senzillament una dóna—contestá ruborisada la Merceneta—y com á tal, li prego, Ignasi, que 'm tinga y consideri.

—Massa he prés en la desgracia—observá aquest—pera no sapiguer endevinar lo que sas paraulas significan, donya Mercé: respecto y admiro son modo de pensar y d' obrar, y per lo mateix, jamay ningú podrá culparme de la mes lleugera indiscreció respecte á vosté. ¡Tant debó que mos infortunis pugan algun dia ser *L' Exemple* que llíuri als demés dels que, com jo, los sufrescan per sa culpa!

—Es l' únich favor que volía demanarli.

—No 'n digui favor, amiga meva: es deber meu acatar sa voluntat y 'l cumpliré estrictament. Ja que no d' altre modo, podré aixís demostrarli mon etern agrahiment y créure que 'm perdona, desde 'ls cels, mon oncle fra Joan!

—Ell ja 'l perdoná, Ignasi: ¡abans de morir, va benehirlo!

—¡Oh, gracias Deu meu!... ¡gracias, Mercé!: aquesta noticia alegrará tots los jorns de ma existencia!

Pochs moments després, l' Ignasi surtia de casa de Na Mercé y méntres aquell se deya interiorment:—¿per qué, Deu meu, no la feu ditxosa com se mereix?—aquesta se preguntava—¿quán finirán sas desventuras?

. . . . . .

Ab próu feynas havia girat l' Ignasi de cantonada

Digitized by Google

pera dirigirse al lloch ahont l' havém trobat, quan venían á sa casa pera tornarli la visita 'ls dos cónyugues Ton y Mariona, los qui, com si entressen en la sua própia, s' internaren cap adins de las habitacions cridant:

—¿Ahont es, ahont es l' Ignasiet?... volém tornarlo á abrassar, no hi cabém de satisfacció.

Peró en lloch de l' Ignasi, surtí á rébrels' la Panxita qui 'ls feu entrar á la sala acullintlos ab certa prevenció que desaparegué ben prompte pera donar lloch á la antiga intimitat y acostumadas confidencias.

—Deus estar ben cufoya y alegre, Panxita; tens ja lo que volías—comensá dihent la senyora Mariona, adobantse las ulleras ab íntima fruició.

—¡Y tant!; recuperat l' Ignasiet ¿qué pots desitjar més?—observá lo Ton.

—Aixís es en efecte; peró la mort del papá y l' intermenable disgust de la pobra mamá me tenen encara apesarada y de mal humor.

—Bé, sí;... ab lo temps ja t' anirá passant tot aixó—contestá lo Ton.

—Es natural y no n' hi ha pera menys—observá la vella—peró—afegí—l' Ignasiet t' ho compensará ab son carinyo de manera que prompte serás la dóna mes ditxosa del mon.

—¡Oydá!—exclamá l' estanquer bellugantse en son assiento—¿ahónt es l' Ignasiet?

—Ha sortit un moment: tornará prompte.

—L' esperarém; desitjém véurel' pera abrassarlo novament.

—Y ta mamá ¿segueix encara en sos tretze de no volguer véure ni parlar ab ningú?

—Cada dia mes obstinada, de modo, que ja no sé que dirli ni l' Ignasi aconsellarli pera que no se 'n resenti sa salut que per moments se li torna mes delicada—los hi respongué la Panxita menejant lo cap ab tristesa.

Digitized by Google

—L' haver mort ton papá á la presó, va deixarla aixafada—digué 'l vell ab tó llastimós fent l' ullet á sa muller.

—Semblant desgracia—observá aquesta arreglantse las ulleras—vos ha fet un mal extraordinari á la vista de la gent perque ¿quí detura las malas llenguas?; molts saben—aná prosseguint ab accent compungit—que morí en aquell lloch y que feu certas declaracions que 'l comprometian gravement... ¡pobre senyor!

—¡Tant bon amich qu' era!

—¡Y tant generós ab nosaltres!: mes d' una vegada socorregué nostra miséria.... pagantnos sempre ab usura nostres flachs serveys...: ara qu' es mort, podém dirho.

—¡Oh, sí! abans, hauria sigut esposarnos á ferlo incomodar perque 'ns tenia manada una absoluta reserva.

—¡Pobre papá!—exclamá la Panxita plorant.

—¡Ja 'l pots plorar!... ¡ji, ji, ji!... — barbotejá la vella sumicant á sa vegada.

—Aném... no vos disgustéu ¿y ara?—exclamá lo Ton gratantse la calva per sota lo casquet—si l' Ignasiet vos sorprengués aixís, qui sab que 's pensaría.

—¿Ahónt ha anat que trigui tant?—preguntá de nou la senyora Mariona al cap d' un rato, ja del tot tranquilisada y aixugantse 'ls ulls.

—M' ha dit que se n' arrivava á casa de la Mercé pera regraciarli son favor—respongué senzillament la Panxita ab veu encara esmoguda.

—A propósit ¿qué no sabs lo que 's corra pe' 'l poble?—digué lo Ton ab misteri.

—¿Qué? preguntá aquella sobresaltada.

—Que si la Mercé—continuá la vella prenent la ventatja á son marit—admeté á sa casa á l' Ignasiet en aquella nit,... ¿recordas?...

—¡Cóm! ¿qué s' ha sapigut?

Digitized by Google

—Tot vé dia que se sab, dóna, y moltas vegadas no pot un explicarho de cap manera.

—¡Es molt estrany!...

—Algú va véurerli entrar... y com te deya—prosseguí la falsa vella—se corra que si l' admeté, fóu, no per tú, sinó perqué 'l dos havian quedat entesos per endevant...

—¡Oh! si aixó es veritat, tot ho esbombaré—digué la Panxita engelosida y arrugant ab despit lo mocador de batista que tenía entre máns.

—Nosaltres—afegí llavoras lo Ton—t' ho advertím pera gobern teu y si bé creyém qu' es una mentida, n' obstant, com á bons amichs estém en lo deber de prevenirte.

—Tant mes—continuá la vella—en quant res perderás en vigilar perque, francament, á mi m' ha estranyat sempre que la Merceneta hi accedís tan prompte.

—Véliaquí perque, la falsa, volía ab tant d' empenyo que no 'n digués res ni á las parets!—exclamá irónicament la Panxita.

—No esvalótis lo galliner: tú, observa; y segons lo que nótis, óbra—aná aconsellantli la endiablada senyora Mariona.

—¿Qué mes esperar ni observar?... passa ja d' un' hora... d' un sigle que se n' ha anat á casa seva—respongué aquella, sentint entortolligárseli al cor l' esferahidora sérp de sa gelosía.

Y en sa imaginació, se multiplicá lo temps y prenguéren forma los mes vagoroscs indícis y 's tornaren realitat las mes estranyas y estrambóticas suposicions. Llavoras, sense escoltar als dos vells que s' esglayaren devant de la impetuositat de son enuig, se dirigí cap á la porta del carrer seguida d' aquells. En lo mateix instant en qu' eixía al llindar de sa casa, venía l' Ignasi (al qui havia entretingut un amich del

Digitized by Google

qui deixava de despedirse) y passava per l' acera d' enfront la Merceneta cubert lo rostre ab lo vel, la qui 's dirigia á visitar un malalt. La Panxita, al descubrirlos, corregué adalerada los ulls en fora y las máns altas envers aquella, y deturantla ab energía, agafantla nerviosament pe' 'l brás y mirántsela de fit á fit, exclamá:

—¡Infame!... tú m' has robat lo carinyo de mon espós... y en pach d' aixó... ¡té!—cridá tétricament escupintla en lo rostre.

L' Ignasi aturdit, sense sapiguer que li passava, boig de dolor y de vergonya, digué á sa esposa:

—¿Qué fas, insensata?—Peró notant que l' agredida en qui, en aquell dolorós moment, reconegué á la Merceneta, queya á terra com ferida per invisible llamp, groga, esvahida, morta... corregué á son auxili pronunciant á son ohido:

—¡Valor, Merceneta! ¡valor, que Déu vetllará per V. y per son honor!

Desseguida 's formá un corro de gent que comentava 'l fet de diversas maneras, enfangant á cada paraula en lo llót de la calúmnia, l' honor d' una dona infelís... la puresa intatxable d' un ángel!

Lo Ton y la senyora Mariona s' ho miravan ab ulls estupefactes, y si algú los hi preguntava que havia succehit, contestavan ab indiferencia:

—Res; es qüestió de gelosía!

¡Havian gastat son darrer cartutxo!

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

Digitized by Google

Digitized by Google

EPÍLECH

Las buscas del rellotje han giravoltat depréssa al entorn de sa esfera. Dels fets que portém descrits, molts són los que se n' han óblidat complertament; pochs, los que 'n parlan ó se 'n recordan; qu' aixís succeheix en aquest món ahont tot se desvaneix y 's pert en la boyror dels temps que venen.

La vida, es una bufada molt lleugera quin rastre 's perdería en absolut si no hi hagués un altre lloch ahont ha de repetirse d' una manera perdurable: sense aqueixa vida eterna, fora la terrenal una flor que granaría inútilment puig li sería impossible reproduhirse, ja que sa llevor cayguent en una terra erma y mal aparellada, no podría tornar á germinar. D' admetre aqueixa absurda suposició, ó sía, la de que no hi ha un mes enllá, fóra la existencia humana lo mes crudel dels martiris y lo mes inútil dels sacrificis; y no hi hauría rahó pera distingir y separar las accions bonas de las dolentas, la virtut del crim, la justicia de la injusticia.

L' esborrar la idea d' una reparació eterna; lo negar la esperansa d' un' altra vida infinitament mellor; lo

Digitized by Google

duptar tan solsament de que l' home ve de Déu pera tornar á Déu, es enfonzar á la Humanitat en lo pregon gorch de la desesperació; es llensarlo al imperi horripilant del Cáos; es autorisarlo, sense dret á castigarlo ni á detenirlo, pera realisar los críms mes espantables ja que d' home á home hi va lô mateix que de fera á fera, de peix á peix, d' aucell á aucell entre los quals los mes forts dominan als mes débils, los mes grossos als mes xichs, los mes astuts als mes ignocents é inofensibles no debent, com no dehuen, lluytar per altra cosa que pera conservar llur existencia, quinas fitas abarcan lo temps que va del instant en que naixen al en que moren, del moment del sér al del no sér.

¡Quantas injusticias presenciém á cada pas que nos sublevarían d' indignació y despit, si nostra conciencia no nos digués d' una manera expontánea, independent é instintiva: ¡no témis! tindrá la deguda reparació; Déu tornará per los furs de la veritat, de la justicia y de la rahó, si no aquí, en l' altra vida!

Aixó, aixó mateix deya la Montserrat á la infelís Mercé pera aconsolarla, méntres la petonejava tendrament y l' abrassava ab aquella alegría íntima ab que s' abrasa al amich anyorat y benvolgut quan cerca en nostre seno lo refugi de sos dolors y en nostre cor la petxina ahont recullir sas llágrimas!

—¡Cóntam', amiga meva, cóntam tot lo que sufríres y sufreixes desde la fetxa en que nos separárem novament, després d' haverme entornat tranquilisada á Barcelona creyent refeta devant del poble la teva reputació sens' mácula y digne de servir d' espill!

—¡Ah, Montserrat!—contestá la Mercé, quin rostre era igual al lliri d' aygua quan sent mancarli aquesta —ta presencia en lo poble als tres ó quatre dias d' aquell grosser insult de la Panxita y ta continuada permanencia á mon costat, junt ab ton hermós fillet,

Digitized by Google

anáren, en efecte, restablint mon bon nóm á la vista de la gent, la qual vingué gradualment á donarme mil satisfaccions entre excusas y fingiments... Los mateixos Ton y Mariona... als qui Déu hagi perdonat...

—¿Han mort?—l' interrompé sa amiga.

—Si, amiga meva: ahir los enterráren...

—Ja no tornarán á portar lo dol al seno d' honradas familias...

—No mancará qui recullirá sa trista herencia pera continuarla y aumentarla...

—¡Cert es!; peró... deixémnos d' ells y continúa, Mercé.

—Donchs ells .. y la mateixa Panxita s' humiliaren fins al extrém de donarme aquesta una pública satisfaccio ni demanada, ni mancos exigida... A tots escoltí benigne... peró ¡ay! no per aixó he lograt arrancarme d' aqui dins—senyalant lo cor—l' agudíssima aresta que m' hi claváren, perque... ¿qué val l' efecte de tot lo poble, si no m' torna ni 'm pot tornar l' amor de mon espós?

—Tu exageras, Mercé; tos temors fan véuret lo que no es—responguéli ab inefable tendresa la Montserrat, méntres procurava aconhortarla.

—¡ Ah, no ho creguis ! encara que mon bé no 'm suposi culpable, jamay tornará á ajuntarse ab mi: son orgull... ó sa dignitat se sent ferida, y son amor própi es inexorable: me díu que son honor ¿enténs? son honor, qu' es lo meu, sigué infamat ab veritat ó mentida... lo que l' obliga á escriurerm' que renuncihi á n' ell perque no vol córrer lo perill ó la vergonya de sentir, si un jorn anés ab mi de brasset, ¡allá passa l' adúltera!

—¡Confiansa, Merceneta!: Deu y jo serém sempre tos consols...: ¡alégrat' y abrássam!—li digué sa amiga confonguent ab ella sas llágrimas y son dolor—no témis... y jo 't prometo no apartarme mes de ton costat!

—¡Qué díus! ¿será certa tanta ventura?

Digitized by Google

—Sí, Mercé: En Lluís m' ha promés fixar la nostra residencia á n' aquesta: com li es igual víurer aquí com á ciutat, he lograt d' ell que 'm complasqués ab lo que de dirte acabo: desd' avuy, doncas, serém las duas inseparables amigas com ho fórem ja en altres temps de dols recort.

Y aixís fou. Sols l' Ignasi no tingué ni l' consol de l' amistat: l' fet aquell de la Panxita, li enajená totas las simpatías ensemps que condempná á n' aquesta á víurer sola, en companyía de sa enfollonida mare y mal-criat fill, aburrida de son espós y mal-mirada per las personas decents.

. . . . . .

Avuy per avuy, si anéu al poble ahont s' ha desarrollat aquesta historia, trobaréu encara al doctor Ignasi, qu' envellit, cavil-lós y trist passa per sos carrers y plassas com una ánima en pena.

FÍ.

Digitized by Google

TAULA DEL TOMO II.

Digitized by Google

TAULA

		Planas.
Capítol I.	Uns anys després.	5
Cap. II.	¡Ja es fóra!	13
Cap. III.	Una historia de sang.	20
Cap. IV.	Segueix la mateixa historia.	26
Cap. V.	Fineix la historia de sang	33
Cap. VI.	Per fondo que siga 'l foch, sempre lo fum respira.	41
Cap. VII.	La reconciliació.	48
Cap. VIII.	Los malpensats.	57
Cap. IX.	Lo presoner	63
Cap. X.	L' home de la brusa.	71
Cap. XI.	De las coversas hagudas entre l' Ignasi y l' escarceller.	77
Cap. XII.	Donya Finfa.	84
Cap. XIII.	¡Ets un ángel!	93
Cap. XIV.	Lo fugitiu.	101
Cap. XV.	Lliure.	112
Cap. XVI.	Lo darrer cartutxo.	120
Epílech.		129

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

DIPUTACIÓ DE BARCELONA
Biblioteca de Catalunya
Reg. 508.238
BIBLIOTECA DE C
1001918758
Digitized by Google